

TARTON YLIOPISTO
Filosofinen tiedekunta
Suomalais-ugrilainen laitos

Julia Loko

Sanajärjestys venäjän, suomen ja viron kielessä Akuninin romaanin

Azazel ja sen käännösten pohjalla

Pro gradu-tutkielma

Ohjaaja dosentti Heinike Heinsoo

Tartto 2014

Sisältö

1. Johdanto.....	6
2. Sanajärjestyksen määräävät tekijät	9
2.1. Lauseen informaattiorakenne	9
2.2. Muut sanajärjestykseen vaikuttavat tekijät	11
3. Venäjän, suomen ja viron sanajärjestyksen tutkiminen.....	14
3.1. Venäjän kielen sanajärjestyksen tutkiminen	14
3.2. Suomen kielen sanajärjestyksen tutkiminen	16
3.3. Viron kielen sanajärjestyksen tutkiminen	18
3.4. Vertaileva sanajärjestyksen tutkiminen	20
4. Sanajärjestys venäjässä, suomessa ja virossa	24
4.1. Sanajärjestys venäjän kielessä.....	24
4.1.1. Lauseen konstituenttien paikka ja järjestys väitelauseessa	24
4.1.1.1 Determinantin paikka lauseessa.....	25
4.1.1.2 Subjektin ja predikaatin paikka ja järjestys väitelauseessa	26
4.1.1.3 Apujäsenten paikka lauseessa.....	28
4.1.2 Aktuaalinen lauseenjäsennys ja sanajärjestys yhdyslauseessa.....	30
4.2 Sanajärjestys suomen kielessä	31
4.2.1 Lauseen pääjäsenten järjestys.....	31
4.2.1.1 Suora ja käännteinen sanajärjestys suomen kielessä	31
4.2.1.2 Pääjäsenten järjestys yksinkertaisessa lauseessa	34
4.2.1.3 Pääjäsenten järjestys päälauseessa.....	35
4.2.2 Sanajärjestys sivulauseessa	36
4.2.3 Apujäsenten paikka lauseessa	38
4.3 Sanajärjestys viron kielessä	38
4.3.1 Lauseen pääjäsenten järjestys.....	39
4.3.1.1 Predikaatin paikka yksinkertaisessa lauseessa	39
4.3.1.2 Predikaatin paikka sivulauseessa	42
4.3.1.3 Subjektin paikka lauseessa	44
4.3.2 Apujäsenten paikka lauseessa	44

5	Sanajärjestyksen analyysi Boris Akuninin romaanin <i>Azazel</i> ja sen käännösten pohjalla	46
5.1	Tutkimusaineiston valinnan kriteerit ja analyysiosan rakenne	46
5.2	Itsenäinen lause	49
5.2.1	Venäjä=suomi=viro	49
5.2.1.1	SV-lauseet	49
5.2.1.2	VS-lauseet	58
5.2.2	Venäjä=suomi≠viro	62
5.2.2.1	SV-lauseet	62
5.2.2.2	VS-lauseet	63
5.2.2.3	SV- ja VS-lauseet.....	66
5.2.3	Venäjä=viro≠suomi	72
5.2.3.1	SV-lauseet	72
5.2.3.2	VS-lauseet	75
5.2.3.3	SV- ja VS-lauseet.....	76
5.2.4	Venäjä≠suomi=viro	81
5.2.4.1	SV-lauseet	81
5.2.4.2	VS-lauseet	93
5.2.4.3	SV- ja VS-lauseet.....	94
5.2.5	Venäjä≠suomi≠viro	102
5.2.5.1	VS-lauseet	102
5.2.5.2	SV- ja VS-lauseet.....	103
5.3	Sitaattia seuraava johtolause	116
5.3.1	Venäjä=suomi=viro	116
5.3.2	Venäjä=suomi≠viro	117
5.3.3	Venäjä=viro≠suomi	118
5.3.4	Venäjä≠suomi≠viro	121
5.4	Alisteinen lause	127
5.4.1	Venäjä=suomi=viro	127
5.4.2	Venäjä=suomi≠viro	135

5.4.3	Venäjä=viro≠suomi	138
5.4.4	Venäjä≠suomi=viro	144
5.4.5	Venäjä≠suomi≠viro	149
5.5	Lausemallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä.....	157
5.5.1	Itsenäisen lauseen mallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä	157
5.5.2	Jälkijohtolauseen mallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä	162
5.5.3	Alisteisen lauseen mallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä	163
5.6	Yleisiä huomautuksia sanajärjestyksestä venäjässä, suomessa ja virossa.....	167
5.6.1.1	Sanajärjestys eri lausetyypeissä venäjässä.....	168
5.6.1.2	Alistuskonjunktion vaikutus sivulauseen sanajärjestykseen venäjässä	170
5.6.1.3	Lauseen apujäsenet venäjässä.....	171
5.6.2	Sanajärjestys suomen kielessä.....	173
5.6.2.1	Sanajärjestys eri lausetyypeissä suomessa	174
5.6.2.2	Alistuskonjunktion vaikutus sivulauseen sanajärjestykseen suomessa	176
5.6.2.3	Lauseen apujäsenet suomessa.....	177
5.6.3	Sanajärjestys virossa	179
5.6.3.1	Sanajärjestys eri lausetyypeissä virossa.....	179
5.6.3.2	Alistuskonjunktion vaikutus sivulauseen sanajärjestykseen virossa	181
5.6.3.3	Lauseen apujäsenet virossa.	183
	Päätelmiä	186
	Sõnade järjekord vene, soome ja eesti keeles Akunini romaani <i>Azazel</i> ja selle tõlgete põhjal. Kokkuvõte	191
	Lähteet	194
	Tutkimusaineisto	194
	Kirjallisuus.....	194
	Liitteet.....	201
	LIITE 1. Venäjän itsenäisten lauseiden suomenkieliset vastineet.....	202
	LIITE 2. Venäjän itsenäisten lauseiden virokieliset vastineet.....	203
	LIITE 3. Venäjän jälkijohtolauseiden suomenkieliset vastineet.....	204
	LIITE 4. Venäjän jälkijohtolauseiden virokieliset vastineet.	204
	LIITE 5. Venäjän alisteisten lauseiden suomenkieliset vastineet.....	205

LIITE 6. Venäjän alisteisten lauseiden vironkieliset vastineet.....	206
LIITE 7. Mallien esiintymistaajuus eri lausetyypeissä venäjän kielessä.....	207
LIITE 8. Itsenäisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain venäjässä.....	208
LIITE 9. Jälkijohtolauseen subjektin ominaisuudet mallettain venäjässä.....	209
LIITE 10. Alisteisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain venäjässä.....	210
LIITE 11. Mallien esiintymistaajuus eri lausetyypeissä suomen kielessä.....	211
LIITE 12. Itsenäisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain suomessa.....	212
LIITE 13. Jälkijohtolauseen subjektin ominaisuudet mallettain suomessa.....	213
LIITE 14. Alisteisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain suomessa.....	213
LIITE 15. Mallien esiintymistaajuus eri lausetyypeissä viron kielessä.	214
LIITE 16. Itsenäisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain virossa.....	215
LIITE 17. Jälkijohtolauseen subjektin ominaisuudet mallettain virossa.....	215
LIITE 18. Alisteisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain virossa.....	216

1. Johdanto

Tämä pro -gradu työ käsittelee sanajärjestystä venäjän, suomen ja viron kielessä. Se on laaja ja haastava tutkimusaihe, jota voi käsitellä sekä syntaktisella että kommunikatiivisella tasolla. Tässä työssä on valittu edellinen lähestymistapa, ja fokuksessa on lauseen konstituenttien sijainti. Mikäli ottaisin huomioon kaikkien lauseenjäsenten aseman lauseessa ja niiden keskinäisen järjestyksen, työstä olisi tullut liian pitkä. Tästä syystä minun oli valittava jokin suppeampi aspekti.

Venäjän kielen tutkimukseen kytkeminen (eritoten sen valitseminen lähdekieleksi) rajoittaa oleellisesti sanajärjestyksen tutkimusaspektien valintaa: venäjässä kieltopartikkelin *нет* 'ei' asema lauseessa on kiinteä, venäjässä esiintyy suomea ja viroa vähemmän verbin liittomuotoja ja useampia näistä liittomuodoista suomen ja viron kieliopit eivät luokittele verbin liittomuodoksi olleenkaan, kuten *составное именное сказуемое*, joka käsittää verbin ja predikaatiivin.

Valitsin tutkimusaiheeksi lauseen pääjäsenet: predikaatin, joka on lauseen ydin, ja subjektin, joka on sen ensisijaisena täydennyksenä. Niiden asema ja järjestys ovat tärkeää lauseen viestin tulkitsemisen kannalta. Yritän saada selville, mitkä tekijät vaikuttavat lauseen pääjäsenten asemaan lauseessa suhteessa toisiinsa, niiden omat ominaisuudet tai lausetyyppi.

Tutkittavien kielten sanajärjestys on suhteellisen vapaa. Lauseen apujäsen¹ voi päästä aika helposti joko lauseen alkuun pääjäsenien eteen tai niiden väliin. Joskus sellainen apujäsen saattaa vaikuttaa lauseen pääjäsenten asemaan tai niiden keskinäiseen järjestykseen. Tästä syystä käsittelen myös verbikentän ulkopuolella so. subjektin ja verbin edessä tai niiden välissä sijaitsevia apujäseniä ymmärtääkseni, miksi ne pääsevät lauseen alkuun ja miten niiden asema vaikuttaa pääjäsenien sijaintiin lauseessa.

Työ käsittää viisi pääosaa. Ensimmäisessä osassa tutustutaan sanajärjestykseen vaikuttaviin tekijöihin, kuten lauseen informaatorakenteeseen, fokusointiin, tekstityyppiin ym. Valtaosa esimerkkilauseista on peräisin suomenkielisistä lähteistä,

¹ Tätä venäläis-suomalaisen sanakirjan tarjoamaa termiä käytän muista kuin subjekti lauseen nominaalisista elementteistä.

koska ne sopivat kuvailemaan teoreettisia lähtökohtia paremmin. Venäläisten tutkijoiden käyttämät lauseet ovat kaunokirjallisista teoksista, jonka vuoksi ne ovat pitkiä eivätkä aina tyyliiltään neutraaleja. Tässä osassa ensimmäisenä on suomenkielinen esimerkkilause, jota seuraavat sen venäjännös ja virognos.

Toisessa osassa annetaan yleiskatsaus aiheen tähänastiseen tutkimukseen suomen, virogn ja venäjän kielessä sekä yhden kielen puitteissa että kielten vertailevaan tutkimiseen.

Työn kolmas osa sisältää teoreettisen katsauksen suomen, virogn ja venäjän kielen sanajärjestyksen sääntöihin. Siinä osassa keskityin vain muutamiin sanojen järjestykseen liittyviin näkökohtiin so. lauseen pääjäsenten sijaintiin suhteessa toisiinsa itsenäisessä, alisteisessa ja jälkijohtolauseessa sekä apujäsenten asemaan suhteessa pääjäseniin. Venäjän kieltä koskeva osa pohjautuu valitettavasti suurin piirtein 1970–1980-luvuilla ilmestyneisiin lähteisiin, esim. Kovtunova 1976 ja Švedova ym. 1980. Viime aikoina eli 1990–2000-luvuilla venäjän sanajärjestyksestä on tutkittu vain kommunikatiiviselta kannalta ja lähestymistapa on pikemmin kuvaileva kuin säännöttävä².

Tässä osassa esimerkkilauseiden järjestys on seuraava: venäjää käsittelevässä osassa ensimmäisenä on venäjänkielinen esimerkkilause, jota seuraavat sen suomennos ja virognos, suomea ja viroga käsittelevässä osassa ensimmäisenä on vastaavasti suomen- ja virognkielinen lause. Mahdollisuuksien mukaan yritin kääntäessäni säilyttää lähdelauseen sanajärjestyksen. Muutaman esimerkkilauseen käännösvastineineen lainasin aikaisemmista kontrastiivisista tutkimuksista (Huumo 1993, Höglund 1997), jonka vuoksi alkulauseen käännösvastine saattaa joskus vaikuttaa liian kaunokirjalliselta eikä suoralta tarkalta käännökseltä.

Työn neljännessä osassa – analyysiosassa – tutkitaan lauseen pääjäsenten sijaintia suhteessa toisiinsa ja apujäsenten vaikutusta niiden asemaan itsenäisissä, jälkijohto- ja sivulauseissa.

² Tässä osassa usein viittaamani Kovtunova 2002 on vuonna 1976 ilmestyneen Kovtunovan oppikirjan toinen painos ja sen tarkka kopio.

Analyysiksi olen valinnut venäjänkielisen lähdetekstin, koska juuri venäjässä kaunokirjallinen teksti sallii (joskun jopa suosii) emfaattisia ja neutraaleista poikkeavia lausemalleja (Valgina ym. 1987: 334). Suomessa ja virossa kaunokirjallisen tekstin sanajärjestys on suhteellisen vakiintuneempi.

Kirjan valintakriteerini oli lähdetekstin nykyaikaisuus ja sen suomennoksen ja vironnoksen saatavuus. Boris Akuninin teos *Azazel* näytti täyttävän nämä ehdot: vaikka kirjailija käsittelee 1800-luvun lopun Venäjää ja kirjan kieli on ajan mukaiseksi tyyllitelty, sen ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1998 ja sen suomennos ja vironnos vasta 2000-luvun alussa. Pidän *Azazelia* oikein onnistuneena valintana myös sen takia, että sen rikas kieli ja pitkät lauseet tarjoavat runsaasti tutkimusaihetta. Vähentääkseen lähdetekstin emfaasia ja puhekielen vaikutusta analyysituloksiin dialogit jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle ja aineistoa kerättiin vain kertojan puheesta.

Analyysinosa on jaettu viiteen alaosaan, joista ensimmäisessä esitetään lähdetekstistä ja sen käännöksistä poimimani itsenäisen lauseen malleja, toisessa ja kolmannessa alaosassa annetaan vastaavasti jälkijohto- ja sivulauseen mallit. Työn seuraavassa osassa verrataan alkutekstissä eri lausetyypeissä esiintyviä malleja ja niiden käännösvastineita. Viimeisessä alaosassa käsittelen sanajärjestystä kulloisessakin tutkittavassa kielessä saadakseni selville, mitkä tekijät (lausetyypi, lauseen nominaalisten apujäsenten ominaisuudet ja tehtävä lauseessa) vaikuttavat siihen.

Analyysiosassa käytetään suomalaisten ja virolaisten oppikirjojen termistöä, joka ei aina yhdy venäläisten oppikirjojen termeihin. Siinä tapauksessa lisätään selitykset.

2. Sanajärjestyksen määräävät tekijät

Suomen (Holman 1975, Vilkuna 1989), viron (Tael 1988, Lindström 2005) ja venäjän (Kovtunova 2002, Krölova, Havronina 1984) kielen sanajärjestystutkimuksissa, sanajärjestyksiä käsitellään kahdella tasolla: syntaktisella tasolla ja informaattiorakenteen tasolla. Enkvist (1975: 70) huomaa, että ”tematiikan ja perussyntaksin välillä vallitsee eräänlainen vastakohtaisuus: tematiikka saa pelivaraa vain perussyntaksin sallimissa rajoissa“. Tutkimissani kielissä on rikas taivutusjärjestelmä, joka mahdollistaa syntaktisten suhteiden ilmaisemisen päätteiden avulla. Useiden tutkijoiden mielestä (Holman 1975, Tael 1988, Kovtunova 2002) sanajärjestyksen tehtävä syntaktisella tasolla on vain sekundaarinen, sen sijaan informaattiotasolla sen merkityserottamisfunktio on primaarinen.

2.1. Lauseen informaattiorakenne

Sanajärjestyksen vaihtelulla ilmaistaan lauseen **informaattiorakennetta** eli sen jakautumista **teemaan** ja **reemaan** (informaattiorakenteesta käytetään myös termejä **funktionaalinen lauseperspektiivi**, **kommunikatiivinen tehtävä**, **aktuaalinen lauseenjäsennys**). Teema on vanha tieto, joka on kontekstin perusteella tiedettävissä tai pääteltävissä. Reema on uusi tieto ja ilmaisee sen, mitä teemasta halutaan sanoa, ja se on lauseen kommunikatiivinen keskus. Teeman ja reeman rajan määrittämiseksi käytetään kysymys- ja vastauspareja. Kysymykseen sisältyvä lauseen osa on teema, vastaukseen sisältyvä on reema. (ISK: 1308) Tyylliltään neutraaleissa lauseissa teema edeltää reemaa (Krölova, Havronina 1984: 9, Enkvist 1975: 70).

Mikäli sanajärjestyksiä tarkastellaan kommunikatiivisesta ja funktionaalisesta perspektiivistä, on syytä puhua sanoja isompien yksikköjen – teeman ja reeman – järjestyksestä ja konstituenttien asema lauseessa riippuu isompien yksikköjen – teeman ja reeman – asemasta. Tällä tasolla suora ja käännteinen sanajärjestys tarkoittavat teeman ja reeman sekä niiden konstituenttien järjestyksiä (Valgina 1991: 149, Krölova, Havronina 1984: 9).

Toisaalta aktuaalista ja kielipiillistä lauseenjäsennystä ei kannata asettaa vastakkain, edellinen pikemmin perustuu jälkimmäiseen, mikäli sanajärjestys on neutraali, ne

yhtyvät toisiinsa (Zolotova 1973: 338). Kaikille lauseenjäsenille on mahdollista osoittaa tyypillisen tehtävän funktionaalilla tasolla: toiset lauseenjäsenet esiintyvät todennäköisemmin lauseen teemassa, toiset taas lauseen reemassa (Holman 1975: 285).

Teemana on yleensä referentiaalinen substantiivilauseke (subjektilla on etuoikeus tähän paikkaan), toisaalta sinä voi olla myös predikatiivi, predikatiiviadverbiaali tai infinitiivi (ISK: 1310, Belošapkova 1997: 799). Useiden kielitypologisten tutkimusten mukaan prototyyppisen subjektin ominaisuuksina on topikaalisuus ja kevyt informaatiokuorma (ks. tarkemmin Helasvuo, Huumo 2010: 175). Reemaan sisältyy yleensä verbi ja sen jäljessä olevat konstituentit (1) (Hakulinen, Karlsson 1979: 298). Sellaiset lauseet ovat yhdenmukaisia syntaktisen ja aktuaalisen jäsenyyden suhteen.

(1) *Minulla (T=teema)/ ei taida olla siihen rahaa (R=reema).*

У меня (T)/ вряд ли хватит на это денег (R). Mul (T)/ ei ole vist selleks raha (R).

Mikäli predikaattiryhmä on teemana ja subjektiryhmä reemana, lauseen syntaktinen ja aktuaalinen jäsenyys poikkeavat toisistaan (2) (Švedova ym.: 199–200, 202–203):

(2) *Редки деревни (R)/ на Белом море (T). Harvoja (R)/ ovat kylät Vienanmerellä (T).*

Harvad (R)/ on külad Valgel merel (T).

Useissa tutkimuksissa erotetaan lausetyyppi, jossa koko lauseen leksikaalinen sisältö muodostaa reeman. Niissä ilmaistaan yleensä jonkin asian tai ilmiön olemassaoloa tai ilmestymistä. Lause on kokonaisuudessaan uutinen ja vastaa sellaisiin kysymyksiin, kuten *Mitä uutta? Mitä tapahtui?* Tällaisissa lauseissa predikaatti edeltää usein subjektia ja voi olla jopa lauseen absoluuttisessa alussa (3). ISK (1308, 1316³) käyttää sellaisista lauseista termiä ”teematon lause“; venäjän kielen tutkijoiden mukaan sellaisissa lauseissa teema puuttuu vain pintarakenteesta, ja puhutaan ”nollateemasta“

³ Alleviivaus osoittaa mistä lähteestä esimerkkilauseet on peräisin.

(Kovtunova 2002: 47–49, Krõlova, Havronina 1984: 23) ja nollateeman sisältävistä lauseista.

(3) *Syttyi sota. Разразилась война. Puhkes sõda.*

On tyhmää valittaa. Глупо жаловаться. On rumal kurta.

2.2. Muut sanajärjestyksen vaikuttavat tekijät

Sanajärjestys voi määräytyä **kieliopillisesti** ja siten olla kiinteä. Esimerkiksi hakukysymykset alkavat kysymyssanalla (4) ja imperatiivilauseet yleensä verbillä (5) (Vilkuna 1996: 33, Yokoyama 2005: 269, 292):

(4) *Missä olit? Kus sa olid? Где ты был?*

(5) *Pane se pois! Pane see ära! Убери это.*

Sanajärjestysmahdollisuuksia voi rajoittaa **mukavuus**: raskaat, lauseen muotoiset jäsenet pyrkivät asettumaan lyhyempien ja kevyempien jälkeen (Vilkuna 1996: 33–34, Lindström 2005: 23). J. Hawkins väittää (1990, 1998, viitattu Lindströmin 2005:23 mukaan), että juuri mukavuus on päätekijä, joka määrää sanajärjestyksen kielissä, joissa sanajärjestys on vapaa.

(6) *Hän kertoi kaikille vastaantulijoille suuren uutisen. Hän kertoi sen kaikille vastaantulijoille.*

Он рассказал всем встречным важную новость. Он рассказал об этом всем встречным.

Ta jutustas kõigile vastutulijatele suure uudise. Ta jutustas seda kõigile vastutulijatele.

Sanajärjestys voi ilmaista **kieliopillista merkitystä** tapauksissa, joissa subjektin ja objektin ero ei ilmene sijapäätteestä (Hakulinen, Leino 1983: 297, Palander 1991: 235, Šanski 1998: 578). Sellaisissa lauseissa ensimmäisenä oleva jäsen luokitellaan subjektiksi ja viimeinen objektiksi. Vironkielinen (9) esimerkkilause on keksimäni.

- (7) *Pojat söivät kalat. Мальчики съели рыб. Poisid sõid kalad ära. ↔ Kalat söivät pojat. Рыбы съели мальчиков. Kalad sõid poisid ära.*
- (8) *Mamь ljubim dochь. Äiti rakastaa tytärtä. Ema armastab tütart. ↔ Dochь ljubim mamь. Tytär rakastaa äitiä. Tütar armastab ema.*
- (9) *Isa löi ema. Отец ударил мамь. Isä löi äitiä. ↔ Ema löi isa. Mamь ударила omца. Äiti löi isää.*

Lauseenjäsenet esiintyvät lauseessa yleensä jonkin **isomman rakenteen – lausekkeen – osana**, jolloin ne kuuluvat merkitykseltään yhteen. Sanajärjestyksen vaihtelussa sellaiset lausekkeet pysyvät koossa eli muuttavat paikkansa kokonaisuuksina (Vilkuna 1996: 35–36, Hakulinen, Leino 1983: 296):

- (10) *Uolevi lähetti [siskonsa Elsan] ostamaan [tuoretta leipää]. pro * Tuoretta Uolevi siskonsa lähetti Elsan ostamaan leipää.*
*Уолеви послал [свою сестру Эльзу] купить [свежий хлеб]. pro * Свежий Уолеви свою сестру послал купить хлеб.*
*Uolevi saatis [oma õe Elsa] ostma [värsket leiba]. pro * Värsket Uolevi oma õe saatis Elsa ostma leiba.*

Verbilauseketta tämä rajoitus ei koske, sillä se ei välttämättä pysy koossa. Esimerkiksi objekti voi tulla lauseen alkuun, kun verbi pysyy subjektin jäljessä (11). Toisaalta verbi voi itse siirtyä lauseen alkuun, ja sen määritteet jäävät lauseen loppupuolelle (12) (Vilkuna 1996: 36):

- (11) *Sen me teemme. Tuoretta leipää Uolevi lähetti siskonsa Elsan ostamaan.*
Это мы сделаем. Свежий хлеб Уолеви послал сестру Эльзу купить.
Seda me teeme. Värsket leiba saatis Uolevi õe Elsa ostma.
- (12) *Olisihan Elsa nyt yhden huulipunan varastanut. Украла б Эльза одну помаду.*
Oleks küll Elsa ühe huulepuna varastanud.

Sanajärjestysvaihtelua voi käyttää **fokusointiin** eli jonkin konstituentin erityiseen tähdentämiseen. Suomen kielessä fokusoitu lauseenjäsen sijoitetaan yleensä joko lauseen alkuun (13) (Matihaldi 1982: 114) tai loppuun (14) (Hakulinen, Karlsson 1979: 308):

(13) **Pekka Kallea potkaisi. Kallea Pekka potkaisi. Potkaisi Pekka Kallea.**

Пекка нул Калле. Калле Пекка нул. Пнул Пекка Калле.

Pekka löi Kallet (jalaga). Kallet löi Pekka (jalaga). Lõi Pekka Kallet (jalaga).

(14) *Tässä tarvittaisiin kiisseliä varten **sokeria** (eikä mitään suolaa). Здесь бы для киселя нужен был **сахар** (а ни в коем случае ни соль). Siin oleks küll kisselli jaoks vaja **suhkrut** (mitte mingit soola).*

Sanajärjestykseen vaikuttaa myös **tekstityyppi** ja **kielimuoto**. Lindström (2005: 18–19) osoittaa, että monissa kielissä verbialkuiset lauseet ovat ominaisia juuri narratiiveille. Lindström (2005: 87–106) ja Helasvuo (2001: 75–81) toteavat, että puhekielen sanajärjestys poikkeaa kirjoitetun kielen sanajärjestyksestä, ja suorat sanajärjestysmallit ovat siinä selvästi ylivoimassa. Venäjässäkin puhekielen sanajärjestys poikkeaa selvästi kirjoitetusta kielestä. Puhekielelle on luonteenomaista reeman sijoittuminen lauseen alkuun, joka kirjoitetussa kielessä olisi tunnusmerkillinen (Belošapkova 1997: 803).

Sanajärjestys seuraa myös lauseen **intonaation** vaihtelua. Esimerkiksi lauseenloppuinen subjekti saa yleensä vahvemman painon kuin lauseen alussa oleva subjekti. Valitettavasti sanajärjestyksen ja intonaation suhteita on ainakin suomessa ja virossa tutkittu vähän. Saman toteaa venäjän kielestä O. Yokoyama (2005: 230).

3. Venäjän, suomen ja viron sanajärjestyksen tutkiminen

3.1. Venäjän kielen sanajärjestyksen tutkiminen

Venäjän sanajärjestyksen tutkimuksella on pitkät perinteet. Ensimmäiset alan tutkimukset ovat peräisin 1700-luvulta – **M. V. Lomonossov** ja **A. H. Vostokov** käsitelivät kieliopeissaan lausekkeiden sanajärjestyksestä (Belošapkova 1997: 667). 1800-luvulla sanajärjestyksen tutkijoiden huomio keskittyi lausekkeen sijasta lauseen sanajärjestykseen. Tutkimuksessa lähdettiin periaatteesta, että sanat ovat ensin lauseenjäseniä. 1800-luvun tärkeimmät tutkijat olivat **F. I. Buslaev** ja **A. A. Potrebnya**.

1900-luvun puoliväliin asti sanajärjestyksestä käsiteltiin vain syntaktisen rakenteen tasolla ja informaattiorakenteen luultiin kuuluvan logiikkaan tai psykologiaan. Sanajärjestyksen tutkiminen irrallaan sen perustehtävästä synnytti harhakuvan, että venäjän kielen sanajärjestys on vapaa. 1900-luvun alkupuoliskon tunnetuimmat tutkijat olivat **V. L. Štšerba**, joka tutki loogista ja psykologista subjektia (Kovtunova 2002: 22–23), sekä **F. F. Fortunatov**, joka asetti vastakkain kielipillisen ja psykologisen subjektin ja predikaatin (Yokoyama 2005: 227).

Samalla aikakaudella toiminut **A. A. Šahmatov** kiinnitti tutkimuksissaan paljon huomiota kielen kommunikatiiviseen tehtävään ja käsittelemään ensimmäisenä lausetta sekä kielipillisten että kontekstuaalisten prosessien tuloksena. Valitettavasti hän ei ehtinyt soveltaa teoreettisia huomioitaan käytäntöön (Yokoyama 2005: 228).

1900-luvun puolivälissä kiinnostus sanajärjestyksen tutkimista kohtaan heräsi taas. Sen taustalla oli Prahan lingvistisen koulukunnan kehittämä funktionaalisen lauseperspektiivin teoria, jota **P. Adamec** sovelsi venäjän kielen sanajärjestyksen tutkimiseen. Hän esitti kirjassaan *Порядок слов в современном русском языке* (*Sanajärjestys nykyvenäjässä*, 1966) venäjän perussanajärjestyksen variantteja ja osoitti, että sanajärjestyksen määrää pääasiallisesti aktuaalinen lauseenjäsenitys. Hänen kirjansa ilmestymisen jälkeen on sanajärjestys tullut suosituksi tutkimusaiheeksi venäläisessä kielitieteessä (Yokoyama 2005: 230).

Seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana alalta on ilmestynyt paljon tutkimuksia (**Raspopov** 1961, **Zolotova** 1973, **Krölova**, **Havronina** 1976). Niistä perinpohjaisin on

Irina Kovtunovan vuonna 1976 ilmestynyt syntaksin oppikirja. 1980–1990-luvuilla sanajärjestystä tutkivat **N. M. Šanski** (1988) ja **V. A. Belošapkova** (1997). Nämä teokset ovat luonteeltaan perinteisiä oppikirjoja, joissa huomiota kiinnitettiin neutraaliin kontekstittomaan sanajärjes-tykseen yksinkertaisissa väitelauseissa. Sanajärjestystä muuntuyppisissä lauseissa, yhdys- ja kysymyslauseissa, ei ole tähän mennessä riittävästi tutkittu. (Yokoyama 2005: 230)

Uusi perinteisestä lähestymistavasta selvästi poikkeava sanajärjestyksen tutkimus ilmestyi **B. M. Gasparovilta** vuonna 1996. Hänen mukaansa kielitaidon perustana on kielimuisti, jonka tärkeimpänä yksikkönä on kommunikatiivinen fragmentti (KF). KF:t ovat kokonaisia eripituisia puhejaksoja, jotka sisältyvät puhujan muistiin konkreettisena käyttövalmiina puhekomponenttina, esim. *мальчик читал 'poika luki'* ja *читал книгу 'luki kirjaa'*.

Kiinnostavan näkökulman sanajärjestykseen on tarjonnut **Olga Yokoyama** (2005). Hän hylkää tavanomaiset termit teema ja reema ja ottaa lähtökohdaksi kommunikatiivisen diskurssimallin, jonka avulla hän onnistuu selittämään sanajärjestyksen lainmukaisuuksia väite-, käsky- ja kysymyslauseissa. Informaatiotietokurssin päätehtävänä on tiedon siirtäminen. Kommunikaatioon osallistuu vähintään kaksi osaanottajaa, ja Yokoyama erottaa molempien osaanottajien koko tietomäärän sekä kulloinkin huomion kohteena oleva tietomäärän⁴. Lausekkeen asema lauseessa määräytyy sen mukaan, kumpaan tietomäärään se kuuluu. Sanajärjestykseen vaikuttavat myös puhujan empatia, nominaalisen lausekkeen tarkoitteen elollisuus ja lauseenjäsenien semanttiset roolit.

Tarton yliopistossa venäjän kielen sanajärjestystä lauseen ja lausekkeen tasolla tutkii **Valentina Štšadneva**. Hän kritisoi artikkeleissaan (2001, 2002) venäjän kielen sanajärjestyksen luokittelamista vapaaksi, sillä hänen mielestään se on pikemmin liikkuvaa. Sanajärjestyksen tärkeimpinä tehtävinä venäjän kielessä hän (2001: 168–171, 2002: 312–319) pitää paitsi *kommunikatiivista* (sanajärjestys korostaa kommunikatiivisesti oleellista konstituenttia ja yhdistää lauseet tekstiksi, ks. 2.1.) myös *muodollis-kieliopillista* (sanajärjestys näyttää lauseenjäsenten ja sanamuotojen

⁴ Suomeksi Yokoyaman kommunikaatiomallia ovat esitelleet Tuomas Huomo ja Jari Perko (1993a: 383, 1993b: 197).

semanttis-kieliopillisia suhteita), *semanttis-käsitteellistä* (sanajärjestys osoittaa tapahtumien ja objektien järjestyksen) ja *tyyllillistä funktiota* [esim. suora sanajärjestys on ominainen etukäteen tiede- ja liikekielelle, käänteinen kaunokirjallisuudelle (Valgina ym. 1987: 333)]. Lisäksi hän on käsitellyt venäjän ja viron nominilausekkeen sanajärjestystä kontrastiivisesti (Štšadneva, Vellearu 2002).

3.2. Suomen kielen sanajärjestyksen tutkiminen

Suomen kielen sanajärjestystä on tutkittu jo pitkään. Ensimmäisinä aloittivat aiheen käsittelemisen 1800-luvun puolivälissä **D. E. D. Europaeus** ja **M. Akiander**. Tutkimista jatkoivat **E. N. Setälä** (*Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä*, 1883) ja **E. A. Saarimaa**. Tuolloin tutkijoiden pääkiintopisteenä oli suora ja käänteinen sanajärjestys. 1900-luvun alussa tätä ilmiötä tutki **Lauri Kettunen** (*Suomen kielioppi*, 1920). (Hakulinen 1949: 346)

Suomen sanajärjestyksen empiirinen tutkimus sai alkunsa **Eeva Lindénin** artikkeleista 1940–1960-luvuilla. Hän tutki artikkeleissaan inversion aiheuttavia tekijöitä sekä totesi inversion olevan kansankielessä melko yleinen (Lindén 1951: 325).

1900-luvun puolivälissä kehittyi kiinnostus suomen sanajärjestystä kohtaan ulkomaillakin. Tunnetuimpia ulkomaalaisia fennistejä ovat **Hans Fromm**, **Wolfgang Schlahter** ja **Aurélien Sauvageot** (Holman 1975: 279).

Vasta 1970-luvulla tutkimusaihe herätti suurempaa kiinnostusta suomen kielen lauseopissa (Hakulinen, Leino 1983: 23). Vuonna 1976 ilmestyi ensimmäinen suomen sanajärjestystä kokonaisuutena käsittelevä artikkeli (Hakulinen *Reports on Text Linguistics: Suomen kielen generatiivista lauseoppia*, viitattu Huumo 1993: 99 mukaan) ja muutamaa vuotta myöhemmin laaja tutkimus suomen sanajärjestyksestä (**Hakulinen, Karlsson, Vilkuna** 1980), joka perustui tekstikorpukseen ja pyrki luomaan kuvaa suomen tekstilauseiden syntaktisista ominaisuuksista. (Huumo 1993: 99)

Hakulinen ja **Karlsson** jatkoivat sanajärjestyksen tutkimista myös *Nyky-suomen lauseopissa* (1979: 296–312), jossa he esittivät suomen kielen peruslausetyyppien – tekstuaalisesti vapaiden lauseiden – sanajärjestyksen sekä siirtosäännöt, jotka aiheuttavat poikkeamia neutraaliin sanajärjestykseen, kun peruslausetyyppiä käytetään tekstissä (1979: 303).

Uudenlaisen näkökulman sanajärjestykseen on esittänyt **Maria Vilkuna** (1989, ks. myös Huumo 1994c), jonka mukaan suomi kuuluu *diskurssikonfiguraationaalisiin* kieliin. Sen sanajärjestys on syntaktisesti varsin vapaa, mutta sitä vallitsevat tiukat diskurssisäännöt: konstituenttien asema lauseessa määräytyy niiden diskurssifunktioiden mukaan. Suomen kielen diskurssikonfiguraatio on tyyppiä K–T–V-kenttä. K (kontrasti, lauseen alkuun teeman eteen siirretty lauseenjäsen) on pakollinen elementti kysymys- ja relatiivilauseissa. T (teema tai topiikki, tavallisesti subjekti) on lauseen keskus, jonka ympärille lause järjestyy ja jonka kautta se saa diskurssitulkintansa. V-kenttä tarkoittaa kaikkia T:n jälkeisiä elementtejä, ja normaalitapauksessa siihen kuuluu verbi. Vilkuna esittää esimerkkejä:

K	T	V- kenttä
<i>Mitä</i>	<i>Sinä</i>	<i>teet?</i>
<i>Ei</i>	<i>Pesen</i>	<i>astioita.</i>
<i>Illalla</i>	<i>täällä</i>	<i>ketään ole.</i>
	<i>Mikkoa</i>	<i>rupesi harmittamaan.</i>

1900-luvun lopun huomattavat sanajärjestyksen tutkijat ovat **Tuomas Huumo** ja **Jari Perko** (1993b) sekä **Marjatta Palander**, joka tutki puhe- ja kirjakielen sanajärjestyksestä (1995).

Suullisen kielen sanajärjestyksestä on tutkinut **Marja-Liisa Helasvuo** (2001). Hän on osoittanut, että suullinen kielen sanajärjestys on tavallisesti suora – noin 90:ssä prosentissa hänen tutkimistaan tapauksista subjekti edeltää verbiä. Mikäli subjektina on pronomini, sääntö on vielä tiukempi. Mikäli tämä pronomini viittaa ihmiseen, voi puhua lähes kiinteästä SV-mallista (Helasvuo 2001: 76–77).

Vuonna 2004 ilmestynyt **Iso suomen kielioppi** kuvaa suomen sanajärjestyksestä informaatio-rakenteen termeillä (ISK:1306–1307) ja noudattaa pitkälti Vilkunan (1989) tapaa. Sanajärjestyksestä ja sen vaihtelua käsitellään erillään lausekkeiden lauseenjäsen tehtävistä ja kategorioista kenttäkuvauksen avulla:

Avaus	Alkukenttä		Loppukenttä	Lopetus
	Esikenttä	Teemapaiikka		
... ja			tulee kevät	
		Kaupungilla	juhliitaan railakkaasti,	eikös vaan?
No	milloin	ihmiskunta	siirtyy uuteen aikaan?	
Ei mutta	Itketkö	sinä?		

Avaukseen sijoittuvat puheelle tyypilliset partikkelit ja konjunktiot, jotka liittävät lauseen toisen osaksi. Lopetus on puhutulle kielelle tyypillisten lausumanloppuisten lisäysten paikka. Tyypillisesti lause koostuu alku- ja loppukentästä. Edellinen koostuu esikentästä, johon yleensä sijoittuu yksi nominaalinen lauseke tai verbi, ja teemapaiikasta, joka on sen keskeinen osa. Loppukenttä alkaa tavallisesti finiittiverbillä ja sisältää lauseen predikaatin. Alkukentän kaksi paikka sisältävät tavallisesti kumpikin yhden lausekkeen, loppukentässä niitä voi olla useita. Kaikki kentät eivät ole välttämättömiä. (ISK:1306)

3.3. Viron kielen sanajärjestyksen tutkiminen

Viron kielen sanajärjestyksestä on tutkittu jo 1700-luvulta lähtien (**Anton Thor Helle**). Tuolloin käsiteltiin sanajärjestyksestä lausekkeen eikä lauseen tasolla. 1800-luvulla **F. J. Wiedemann** tutki ensimmäisenä sivulauseen sanajärjestyksestä sekä subjektin ja predikaatin järjestyksestä, jotka 100 vuotta myöhemmin tulivat kiistelyn aiheeksi (Rommel 1963: 357).

Kiinnostus sanajärjestyksestä kohtaan heräsi vasta 1900-luvun alussa kielen uudistuksen aikana. Tuolloin oli esikuvana suomen kieli ja sen suora sanajärjestys. **Oskar Loorits** (*Eesti keele grammatika*, 1923) ja **Johannes Aavik** (*Keeleline käsiraamat*, 1932) olivat sitä mieltä, että predikaatti ei saa olla lauseessa viimeisenä eikä ennen subjektia (Höglund 1997: 34). Tutkijoiden huomio oli tuolloin suunnattu sivulauseeseen ja inversioniin.

Aavikin ja Looritsin seuraajat (**J. V. Veski**, **A. Saareste**) yrittivät löytää tasapainon kielen uudistuksen normien ja todellisen kielenkäytön välillä. Heidän mukaansa käänteinen sanajärjestys ja sivulauseen verbioppisuus ovat ominaisia kansankielelle,

ja kielenhuollossa on oltava varovaisia, ettei kirjakieli etäännyisi liikaa kansankielestä. (Remmel 1963: 366–371)

Vuonna 1963 **Nikolai Remmel** laati kaunokirjallisuuteen perustuvan sanajärjestystutkimuksen, joka on tähän mennessä alan laajin. Valitettavasti hän ei esittänyt tilastollisia tietoja, vaan sanajärjestyksen pääsuuntauksia lauseen pääjäsenten ja lausekkeen tasolla. Remmel osoitti, että sanajärjestykseen vaikuttavat tyyli ja informaattiorakenne.

1980-luvulla kiinnostus sanajärjestykseen heräsi taas. Tuolloinkin päättökäsitteeksi oli verbin asema. Uudistuksena oli tekstikorpuksen perustuva kvantitatiivinen ja kontrastiivinen analyysi. (Erelt 2003: 76–77)

Ensimmäisen tilastollisen tutkimuksen viron kielen sanajärjestyksestä on esittänyt **Kaja Tael** (1988, 1990). Tutkimus pohjautuu paljolti Hakulisen, Karlssonin ja Vilkunan (1980) tutkimukseen sekä on tehty laajan tekstikorpuksen pohjalla. Tael tutki asiaproosaa, joka on tyyliltään neutraalia. Hänen tavoitteenaan oli löytää viron kielen perus- eli neutraalein sana-järjestysmalli sekä tekijät, jotka vaikuttavat sanajärjestykseen. Tael päätteli, että viron kielen sanajärjestyksen määräävät lauseen informaattiorakenne, lauseen tyyppi ja nominaalisen lausekkeen ominaisuudet, toisaalta V-2-sääntö⁵ rajoittaa viron sanajärjestysvaihtelun mahdollisuuksia. (Lindström 2005: 38–39)

Vuonna 1993 ilmestynyt **EKG II** (*Viron kielioppi. II Lauseoppi*) käsitteli perinpohjaisesti lauseen informaattiorakennetta ja sanajärjestystä juuri tältä kannalta.

1990-luvun jälkipuoliskolla sanajärjestyksen tutkiminen jatkoi ja keskeiseksi nousi typologinen näkökulma (Erelt 2003: 77).

Martin Ehala (1998, viitattu Lindströmin 2005: 41 mukaan) on tutkinut sivulauseiden verbiloppuisuutta lehdistön kielessä 1900-luvulla ja huomaa, että J. Aavikin kielenuudistuksen tuloksena verbiloppuisia sivulauseita esiintyy nyt huomattavasti vähemmän. Vuonna 2001 häneltä ilmestyi tutkimus viron kielen *alus-sanajärjestyksestä* (*baassõnajärg, базовый порядок слов*), josta kaikki loput

⁵ Sen mukaan itsenäisessä myönteisessä väitelauseessa verbi on toisena teemana toimivan nominaalisen elementin jäljessä (EKK: 525).

sanajärjestykset olisivat johdettavissa. Hänen mukaansa virossa sellaisena on SOV, jota pragmaattisista syistä muunnetaan V-2-säännön mukaiseksi. Näin saatiin nykyään laajimmin esiintyvä SIOV, jossa I on verbilausekkeen finiittimuoto ja V on infiniittimuoto, S ja O ovat vastaavasti subjekti ja objekti (Ehala 2001: 34, 40). Hänen hypoteesiaan tukee myös se, että verbin liittomuodon toinen osa on useimmiten lauseen lopussa.

Viime aikana kiinnostus sanajärjestyksestä kohtaan ei ole sammunut. Uudeksi kiinnostus-kohteeksi on noussut puhekielen sanajärjestys. **Iloona Võik** (1990) tutki tilastollisesti spontaanin puheen sanajärjestyksestä sekä vertaili sitä Taelin esittämiin tilastotietoihin kirjoitetusta kielestä. Hänen mukaan spontaanille kielelle luonteenomaisia piirteitä ovat: lyhyempien mallien käyttö ja suoran sanajärjestyksen ylivoima. **Piret Käi** (1997) tutki sivulauseen sanajärjestyksestä ja predikaattiverbin paikkaa nykypuhekielessä. (Lindström 2005: 41)

Liina Lindström (2005) on tutkinut suullisen kielen sanajärjestyksestä eli tarkemmin predikaatin sijaintia narratiiveissa (Lindström 2005: 190–200, 138–168), spontaanissa dialogissa (mts., 87–106) ja relatiivilauseissa sekä vertailut sanajärjestyksestä suullisessa kielenkäytössä kirjoitettuun kieleen (mts., 40–49). Tutkimuksissaan hän toteaa, että tekstin tyyppi on tärkeä sanajärjestykseen vaikuttava tekijä (tilastollisesti narratiiveissa on enemmän verbialkuisia lauseita kuin muuntyyppisissä teksteissä). Toiseksi tärkein tekijä, joka määrää puhutun kielen sanajärjestyksen, on lauseen informaatorakenne. V-2-säännön vaikutus puhekielessä on heikompi.

Vaikka viron kielen sanajärjestyksestä on tutkittu pitkään, siitä ei ole vielä laadittu kokonaiskuvaa (Erelt 2003: 77). Uusin teos, jossa käsitellään sanajärjestyksestä, on vuonna 2007 ilmestynyt EKK (Viron kielen käsikirja), mutta siinäkin aihetta käsitellään hyvin lyhyesti kuudella sivulla (EKK: 524–529).

3.4. Vertaileva sanajärjestyksen tutkiminen

Suomen ja venäjän kielen sanajärjestyksen eroja ei ole valitettavasti tutkittu perinpohjaisesti. Tähän mennessä on ilmestynyt vain yksittäisiä sanajärjestyksekoja käsitteleviä artikkeleita: **Muusa Ojanen** (1979) tutki kieltoisanan paikkaa suomessa ja venäjässä, **Inkeri Vehmas-Lehto** ja **Aino Rodima** (1984) käsitelivät lyhyesti lauseen

pääjäsenten ja verbinmääritteiden sijaintia lauseessa. **Ahti Nikunlassi** (1993) pysähtyi tarkemmin verbialkuisiin lauseisiin, kuten *Лаяом собаку* *Haukkuvat koirat, jotka ovat tavallisia venäjässä ja harvinaisia suomessa (1993: 62–66). Nikunlassin mukaan ero johtuu siitä, että venäjässä lauseen reema on johdonmukaisemmin lauseen lopussa, mutta suomessa neutraalin väitelauseen alussa on yleensä jokin nominaalinen konstituentti. Hän totesi, että suomen kielen sanajärjestys on jonkin verran kieliopilistunut.

Suomen ja venäjän sanajärjestystä on kontrastiivisesta näkökulmasta tutkittu myös pro gradu -tutkielmissa. **Riitta Montto** (1991) vertaili tekstilingvivistisestä näkökulmasta sanajärjestystä Nikolai Gogolin *Päällystakki*-novellissa ja sen neljässä eriaikaisessa suomennoksessa. Hän totesi, että suora sanajärjestys säilyy tavallaan käännettäessä. Vanhimmassa käänöksessä (julkaistu 1908) on usein käytetty alkutekstistä poikkeavaa käänteistä sanajärjestystä, missä Montto näki ruotsin kielen vaikutusta.

Larissa Rima (2003) analysoi funktionaalisen lauseperspektiivin perusteella käänteistä sanajärjestystä yksinkertaisissa väitelauseissa ja rinnasteisissa päälauseissa venäjässä ja suomessa. Hän osoitti, että predikaatti lauseen teemassa on harvinainen kummassakin kielessä, ettei käänteinen sanajärjestys ole pelkkä eksistentiaalilauseisin liittyvä ilmiö.

Viroa ja venäjää on vertailtu jo pitkään. 1960-luvulla ilmestyi kaksi kontrastiivista kielioppia, toinen **Eduard Pälliltä** ym. vuonna 1962 ja toinen **August Mölderiltä** vuonna 1967. Molemmassa teoksessa on käsitelty perinpohjaisesti kielten sanajärjestyseroja sekä lauseen pää- ja apujäsenten asemaa lauseessa.

Nykyaikaisista tutkijoista kannattaa mainita **Jelizaveta Kostandi**, jonka kontrastiivisen tutkimuksen kohteena ovat ensinnä syntaktiset ilmiöt, mm. lauseen ja tekstin informaatio-rakenne (1996) sekä venäjänkielisen vähemmistön kieli ja sen syntaksi, johon on vaikuttanut viron kieli (2000, 2002, 2004, tarkemmin ks. *Külmoja* 2003: 177).

Viroa ja venäjää (myös niiden sanajärjestystä) tutkitaan kontrastiivisesti myös Tallinnan yliopistossa. Tutkimuksen pääaiheena on venäjänkielisten viron opiskelijoiden sanajärjestys. Yritetään selvittää, millaisia sanajärjestyksen virheitä heillä

esiintyy ja johtuvatko virheet äidinkielestään. **Helena Metslang** ja **Erika Matsak** (2005) sekä **Annekatriin Kaivapalu** (2005) osoittivat, että sanajärjestysvirheitä esiintyy venäjänkielisten opiskelijoiden töissä toisia laajemmin ja vaikein on venäjänkielisille V-2-säännön soveltaminen apujäsenellä alkavassa päälauseessa.

Suomen ja viron tieteellinen kontrastiivinen tutkiminen sai vauhtia 1980–1990-luvuilla, jolloin käynnistyi paljon yhtenäisiä tutkimushankkeita – 1980-luvun alussa alettiin pitää virheanalyysi-seminaareja (nyt kontrastiiviset seminaarit), vuonna 1991 perustettiin areaalilingvistinen tekstikorpus SCLOMB (Studia Comparativa Linguarum Orbis Maris Baltici), jonka tarkoituksena oli itämerensuomalaisten kielten vertailu sekä niiden erojen ja yhtäläisyyksien toteaminen.

Ensimmäinen löytämäni sanajärjestystä koskeva kontrastiivinen tutkimus on **Tiina Maasikin** diplomityö (1982), jossa hän käsitteli syntaktisia ongelmia (mm. sanajärjestystä), jotka liittyvät kaunokirjallisen proosan kääntämiseen suomesta viroon.

Ensimmäisessä virheanalyysiseminaarissa sanajärjestystä käsitteli **Ellen Uuspõld** (1983). Hän tarkasteli viron ja suomen sanajärjestyksen eroja kielteisissä lauseissa. Sen jälkeen sanajärjestystä tutkivat kontrastiivisesta näkökulmasta **Kaja Tael** ja **Tuomas Huumo**. Tael osoitti, että kielten keskeinen ero on subjektin ja predikaatin järjestyksessä: virossa on V-2-säännön mukainen järjestys XVS yleisempi kuin suomessa, jossa järjestys SV on hallitseva (Tael 1988: 37–38).

Tuomas Huumo on laatinut tähän mennessä laajimman vertailevan tutkimuksen viron ja suomen sanajärjestyksestä (1993, 1994a). Hän vertailee keskenään alkuperäistekstien ja käännösten sanajärjestyseroja löytääkseen tekijät, jotka ovat aiheuttaneet alkuperäis-sanajärjestyksen muuttumisen vai pysymisen. Tutkimuksessaan Huumo ottaa huomioon informaatorakenteelliset ja syntaktiset säännöt sekä nominaalisten jäsenten (subjektin) semanttiset ja rakenteelliset ominaisuudet. Huumo osoittaa (1994a: 280–285), että virossa sanajärjestyksen keskipisteenä on verbi, ja muiden lauseenjäsenten asema määräytyy suhteessa siihen. Suomessa tällaisena keskipisteenä on teema. Viron V-2-sääntö määrää tiukasti subjektin aseman lauseessa, kun suomessa subjektin sijainti lauseessa riippuu lähinnä sen ominaisuuksista (Huumo 1995a).

Tapani Lehtinen (1992) on tutkinut verbiloppuisia sivulauseita virossa ja suomessa. Hän osoittaa, että viron sivulauseille luonteenomaista verbiloppuisuutta ei kannata välttämättä pitää saksan vaikutuksena, vaan sen syitä tulisi etsiä lauseen informaattiorakenteesta.

Toomas Help (1996) vertailee artikkelissaan viron sanajärjestystä suomen ja unkarin sanajärjestykseen ja toteaa, että viron sanajärjestys on lähempänä unkarin sanajärjestystä. T. Help lähtee sanajärjestyksen kuvauksessaan M. Vilkun tarjoamasta mallista (1989). Hänen mukaansa suomen kielessä on kieliopillistunut looginen subjekti, jonka asema lauseessa määräytyy sen morfologisten/leksikaalisten ominaisuuksien mukaan, eikä riipu lauseen diskurssikontekstista. Virossa ja unkarissa, joissa on kieliopillistunut looginen predikaatti, on mahdotonta määrätä konstituenttien järjestystä lauseessa vain niiden morfologisten/leksikaalisten ominaisuuksien mukaan. Sen vuoksi tarvitaan lauseen elementtien pragmaattisia funktioita.

Ilkka Karjalainen (1998) tutki pro gradu –tutkielmassaan suomen ja viron sanajärjestystä performanssiteorian kannalta. Suomen ja viron sanajärjestystä on tutkittu kontrastiivisesti toisen kielen opettamisen puitteissa – esim. **Päivi Raitio** (1999) on tutkinut virolaisten suomenopettajien sanajärjestysongelmia suomenkielisissä kirjoituksissa.

Kirsi Höglund (1997) ja **Heete Sahkai** (1999) ovat tarkastelleet viron kielen sanajärjestystä kontrastiivisesti. Edellinen on tutkinut suoraa ja käänteistä sanajärjestystä sekä adverbiaalien asemaa virossa ja ruotsissa. Jälkimmäinen on tutkinut viron verbilausekkeen sanajärjestystä ja vertaillut sitä ranskan verbilausekkeen sanajärjestykseen.

4. Sanajärjestys venäjässä, suomessa ja virossa

Tunnettu tosiasia on se, että sanajärjestys on kielessä sitä kiinteämpi, mitä vähemmän on asianomaisessa kielessä taivutusmuotoja. Esimerkiksi Kiinassa, jossa kaikki sanat ovat taipumattomia, sanajärjestys on kiinteä. Tarkastelemissani kielissä on runsaasti taivutusmuotoja ja sanajärjestys sallii vaihtelua, niin että esimerkiksi subjekti ei ole aina lauseessa samassa paikassa. Toisaalta se ei vaihtelee satunnaisesti, vaan siinä on tiettyjä sääntöjä, joiden rikkominen johtaa joko ilmaisun epäonnistumiseen tai jopa epäkieliopilliseen sanajärjestykseen.

4.1. Sanajärjestys venäjän kielessä

Venäjän kielen sanajärjestyksiä tarkastellaan kahdella tasolla – syntaktisella ja kommunikatiivisella. Tutkijat uskovat, että sanajärjestyksen merkitystä erottava tehtävä on ensisijainen kommunikatiivisella tasolla ja toissijainen syntaktisella (Kovtunova 2002: 12). Kommunikatiivisella tasolla lausetta analysoidaan todellisessa puhetilanteessa ja se jäsennetään teemaan ja reemaan (Kovtunova 2002: 14–16). Syntaktisella tasolla on fokuksessa lauseen konstituenttien asema.

Tässä luvussa venäjän kielen sanajärjestyksiä käsitellään kieliopilliselta kannalta, koska lauseenjäseniin perustuva käsitys mahdollistaa verrata venäjän sanajärjestyksiä suomen ja viron sanajärjestykseen.

4.1.1. Lauseen konstituenttien paikka ja järjestys väitelauseessa

Vaikka syntaktisella tasolla sanajärjestyksellä ei ole merkitystä erottavaa funktiota (poikkeuksista tarkemmin ks. 2.2.), kannattaa muistaa, että jokaisella jäsenellä on *oma* paikkansa lauseessa, jossa se useimmiten sijaitsee. Tämä paikka riippuu lauserakenteesta, lauseenjäsenen määritteiden paikasta. Tälläkin tasolla erotetaan suora (tavallinen) ja käänteinen (tavallista poikkeava) sanajärjestys. Syntaktisella tasolla lause jäsennetään predikatiiviseen ryhmään, joka käsittää subjektiryhmän (subjekti määritteineen) ja predikaattiryhmän (predikaatti määritteineen), sekä determinanttiryhmään.

4.1.1.1 Determinantin paikka lauseessa

Determinantti (kehysadverbiaali) on alisteinen lauseenjäsen, joka viittaa koko predikatiiviseen ryhmään, sijaitsee useimmiten lauseen alussa ja on verbikenttään sisältyviä objektia ja adverbiaalia itsenäisempää (1). Determinantin tehtävässä voivat esiintyä objekti ja adverbiaali sekä lauseessa voi esiintyä useampia determinantteja (2) (Kovtunova 2002: 60–62):

(1) *В ее голосе слышалось удивление. Hänen äänessään kuului ihmettely. Tema hääles kostus imestust.*

(2) *С этой ночи (1) в Ромашове (2) произошел глубокий душевный надлом. Tästä yöstä alkaen (1) Romašovissa (2) tapahtui syvä hengellinen pettymys. Sellest ööst alates (1) toimus Romašovis (2) sügav hingeline murrang.*

Tyyliltä neutraaleissa lauseissa determinantin paikka on lauseen alussa predikatiivisen ryhmän edessä (3) (Kovtunova 2002: 193):

(3) *На заре Федя разбудил меня. Päivän koitteessa Fedja herätti minut. Koidikul äratas Fedja mind.*

Ekspressiivisissä lauseissa, jossa predikatiivisen ryhmän sanajärjestys on käänteinen, determinantti säilyttää yleensä paikkansa (4) (Kovtunova 2002: 191):

(4) *В школе похвальных грамот братья не получали. Koulussa kiitoskirjoja veljet eivät saaneet. Koolis kiituskirju vennad ei saanud.*

Determinantti siirtyy lauseen loppuun, mikäli se on lauseen reemana (5) tai mikäli ekspressiivisessä lauseessa tapahtuu predikatiivisen ryhmän ja determinantin inversio (6) (Kovtunova 2002: 192–193):

(5) *Он не мог стоять от слабости. Hän ei jaksanut seisoa heikkoudelta. Ta ei suutnud seista nõrkuse tõttu.*

(6) *Целая жизнь прошла с тех пор. Tuosta ajasta on mennyt koko elämä. Terve elu on möödynud sellest ajast.*

Determinantti sijaitsee subjektin ja predikaatin välissä, mikäli subjektin tehtävä lauseen reemana on korostettu, minkä takia subjekti on lauseen alussa (7) (Kovtunova 2002: 191), tai jos predikatiivisessa ryhmässä on tapahtunut osittainen inversio⁶ (8) (Švedova ym. 1980: 203):

(7) *Тургенев в своих планах дает образец медленной и систематичной работы. Turgenev antaa suunnitelmissaan hitaan ja järjestelmällisen työn esikuvan. Turgenev annab oma plaanides aeglase ja süstemaatilise töö eeskiju.*

(8) *Раскинулись на площадях яркие цветники. Aukioilla sijaitsivat värikkäät kukkapenkit. Väljakutel olid kirevad lillepeenrad.*

Kun lauseen teemana on predikaattiryhmä ja reemana on subjektiryhmä, determinantti sijoittuu lauseen keskeen joko predikaatin tai sen määritteen jälkeen (9) (Kovtunova 2002: 191–192):

(9) *А почту в то время носила Груня Офицорова. Postia kantoi tuolloin Grunja Ofitserova. Posti kandis tollal Grunja Ofitserova.*

4.1.1.2 Subjektin ja predikaatin paikka ja järjestys väitelauseessa

Subjekti ja predikaatti sijaitsevat väitelauseessa useimmiten välittömässä läheisyydessä (10), niiden väliin voivat tulla vain pronominit tai adverbit (11) (Bulõnia ym. 1977: 73–74):

(10) *Я не знаю этого человека. En tunne tätä ihmistä. Ma ei tunne seda inimest.*

(11) *Я его не знаю. Она горько плакала. En tunne häntä. Hän itki katkerasti. Ma ei tunne teda. Ta nuttis kibedalt.*

⁶ Osittainen inversio tarkoittaa, että syntaktisesti sidotut konstituentit erotetaan (Švedova ym. 1980: 203).

Subjekti, joka ilmaisee agentin (12) tai jonkun lauseessa ilmaiseman tunnuksen omistajan, edeltää yleensä verbiä (13) (Valgina ym. 1987: 334, Galkina- Fedortšuk ym. 2009: 98):

(12) *Вера перебирала клавиши рояля. Vera sormeili flyygelin näppäimiä. Vera näppis klaveri klahve.*

(13) *Погода была чудесная. Sää oli ihmeellistä. Ilm oli imeline.*

Muutamissa tapauksissa subjekti seuraa predikaattia ilman että sanajärjestystä voisi luokitella käänteiseksi. Predikaatti on subjektin edellä kertovassa tekstissä (14) (Vehmas-Lehto, Rodima 1984: 199–200, Galkina- Fedortšuk ym. 2009: 98):

(14) *Живут на острове и джейраны — удивительно стройные животные. Saarella elää myös džeiraaneja, jotka ovat hämmästyttävän siroja eläimiä. Saarel elavad džeiraanid — imeliselt siravad loomad.*

Kun predikaatti merkitsee olemista, muuttumista, tapahtumien kulkua, neutraali on käänteinen sanajärjestys. Yleensä sellaisissa lauseissa subjektin tehtävässä on aikaa merkitsevä substantiivi (15) (Galkina-Fedortšuk ym. 2009: 98):

(15) *Была та смутная пора... Oli tuolloinen levoton aika... Oli rahutu aeg... Прошло четверть часа. Kului varttitunti. Möödus veerand tundi.*

Mikäli lause alkaa adverbialilla, predikaatti voi siirtyä subjektin eteen (16) (Galkina-Fedortšuk ym. 2009: 98):

(16) *Высоко стоит солнце на небе. Aurinko on korkealla taivaalla. Päike on kõrgel taevas.*

Mikäli subjektina on pronomini, se pysyy verbin edessä (17) (Valgina ym. 1987: 334):

(17) *За завтраком я украдкой **поглядывал** то на отца, то на мать. Aamiaisen aikana aina **katselin** varkain vuoroin isääni, vuoroin äitiäni. Hommikusöögi lauas **piilusin** vargsi kord ema, kord isa.*

Predikaatti edeltää usein subjektia kysymys- (18), käsky- (19) (Valgina ym. 1987: 334) ja huudahduslauseissa (20) (Valgina 1991: 156):

(18) *Не влюблены ли вы? **Ettekös ole rakastunut? Kas te ei ole armunud?***

(19) *Не отнимай ты моей воли дорогой... **Älä sinä rakasta vapauttani ryöstä... Ära sa võta** minult minu kallist vabadust...*

(20) *Как худо его лицо, как **коротки его волосы**. (predikatiivi on venäjän kieliopin mukaan verbin liittomuodon osa) Miten laihat ovat **hänen kasvonsa**, miten lyhyt on **hänen tukkansa!** Kui kõhn on tema nägu, kui lühikesed on tema juuksed.*

Sitaattia seuraavassa tai sen keskellä asuvassa johtolauseessa on subjektin ja predikaatin järjestys käänteinen, tässä tapauksessa inversio on automaattinen eikä täytä mitään tekstuaalista tehtävää (21) (Vehmas-Lehto, Rodima 1984: 199):

(21) *Какие миленькие дети, — **сказал Чичиков**, посмотрев на них. Kuin on nätit lapset, — **sanoi Tšitšikov** vilkaistuaan heitä. ”Kui armsakesed lapsed,” **ütles Tšitšikov** vaadates neid.*

4.1.1.3 Apujäsenten paikka lauseessa

Objekti sijoittuu yleensä predikaatin jälkeen (22) (Galkina- Fedortšuk ym. 2009: 100):

(22) *Я прошу **один час** на размышление. Pyydän **yhden tunnin** miettimisaikaa. Palun **tund aega** mõtlemiseks.*

Passiivilauseessa kokijan tehtävässä esiintyvä objekti on usein predikaatin edessä (23) (Valgina ym. 1987: 335):

(23) *Мне* вздумалось сорвать этот реней и положить его в середину букета. *Sain* päähäni ratkoa tämä takainen ja pistää se kukkakimpun keskelle. **Mul** tuli pähe murda üks takjas ja panna se lillekimbu keskele.

Adverbiaalin paikka lauseessa riippuu etukäteen sen merkityksestä ja sitä ilmaisevasta sanaluokasta. Ajan (24) ja paikan (25) adverbiaalit ovat useimmiten verbin edellä, yleensä ne ovat lauseen alussa ja täyttävät lauseessa determinantin tehtävän (26) (Valgina ym. 1987: 336, Galkina- Fedortšuk ym. 2009: 101):

(24) *Однако* **вскоре** Прохор забыл не только о еде, но и обо всем на свете. *Mutta* **pian** Prohor ei unohtanut vain ruokaa, vaan ihan kaiken maailmassa. *Kuid* **varsti** unustas Prohhor mitte ainult toidu vaid ke kõige muu maailmas.

(25) *Огни* **везде** потушены. *Valot* on sammutettu **kaikkialla**. *Tuled* on **kõikjal** kustutatud.

(26) *Издалека* доносилась песня... **Каукаа** kuului laulua... **Kaugelt** kostus laul...

Mikäli lauseessa on determinantin tehtävässä sekä ajan että paikan adverbiaali, ne joko sijoitetaan lauseen alkuun näin, että edellinen edeltää jälkimmäistä (27), tai ajan adverbiaali sijoittuu alkuun, sitä seuraa predikatiivinen ryhmä ja lauseen lopussa on paikan adverbiaali (28) (Valgina ym. 1987: 337):

(27) *Нынешний год из Москвы* одна только княгиня Лисовская с дочерью. *Tänä* **vuonna** on **Moskovasta** vain ruhtinatar Lisovskaja tyttärineen. *Mullu* saabus **Moskvast** ainult vürstitar Lisovskaja oma tütrega.

(28) *Вечерами* брат и сестра обыкновенно сидели **дома**. *Iltaisin* veli ja sisko istuivat tavallisesti **kotona**. *Õhtuti* istusid vend ja õde tavaliselt **kodus**.

Adverbin ilmaisema tavan adverbiaali on useimmiten pääsanansa edessä (29) (Galkina- Fedortšuk ym. 2009: 101). Syyn adverbiaali edeltää yleensä predikaattia (30) (Valgina ym. 1987: 337):

(29) *Весело сияет месяц над селом. Kuu loistaa **iloisesti** kylän yllä. Röömsalt paistab kuu küla kohal.*

(30) *Две девушки **от страха** плакали. Kaksi tyttöä itki **kauhusta**. Kaks tüdrukut nutsid **hirmust**.*

4.1.2 Aktuaalinen lauseenjäsennys ja sanajärjestys yhdyslauseessa

Yhdyslauseen sanajärjestys määräytyy samojen lainmukaisuuksien mukaan, jotka pätevät yksinkertaisessa lauseessa — se riippuu lauseen kommunikatiivisesta tehtävästä. Toisaalta, yhdyslauseen osien sanajärjestys poikkeaa joskus rakenteeltaan samankaltaisen yksinkertaisen lauseen sanajärjestyksestä, koska sanajärjestys lauseen toisessa osassa vaatii vastaavaa sanajärjestyttä sen toisessa osassa. Sitä paitsi yhdyslauseeseen liittyy vain sille luonteenomainen ongelma – nimenomaan sen osien (osalauseiden) järjestys. Se on vaikea ilmiö, ja niissä lauseissa, joissa osien järjestys ei ole kiinteä, se riippuu taas koko lauseen kommunikatiivisesta tehtävästä. Tyyliä neutraaleissa lauseissa tärkein lauseen osa sijoitetaan lauseen loppuun. (Belošapkova 1997: 816–817)

Alisteisen lauseen sanajärjestys määräytyy kommunikatiivisen tehtävän mukaan. Mikäli se sisältää sekä teeman että reeman, sen järjestys on yleensä teema–reema. Aktuaalinen ja syntaktinen lauseenjäsennys ei aina yhdy, mutta subjektin tyypillisin paikka on siinäkin teemassa ja predikaattiryhmän reemassa, eli useimmiten sanajärjestys on suora (31) (Abašina 1978: 3– 5):

(31) *Когда лейтенант заснул, двери во все купе закрылись... Куп **luutnantti nukahti**, kaikkien vaunuosastojen ovet sulkeutuivat... Kui **leitnant jäi** magama, kõik kuppeuksed sulgusid...*

Pääjäsenten käänteinen sanajärjestys on alisteisessa lauseessa neutraali vain kahdessa tapauksessa. Mikäli alisteinen lause on jäsentymätön, sisältää nolla-teeman (32). Sellaiset lauseet ilmaisevat yleensä jonkun asian olemassaoloa ja niille on luonteenomainen predikaatti–subjekti sanajärjestys sekä suomessa että virossa (ks. 2.1). Jos sellaisissa lauseissa muuttaa konstituenttien järjestystä, sen mukaan muuttuu lauseen

aktuaalinen jäsenitys, subjekti tulee lauseen teemaksi ja predikaatti reemaksi (33) (Abašina 1978: 6):

(32) *Дома Чон сказал, что приближаются ливни* (R). *Kotona Tšop sanoi, että on tulossa sadekuuroja* (R). *Kodus ütles Tšop, et tulevad paduvihmad* (R).

(33) *Дома Чон сказал, что ливни* (T) *приближаются* (R). *Kotona Tšop sanoi, että on sadekuuroja* (T) *on tulossa* (R). *Kodus ütles Tšop, et paduvihmad* (T) *tulevad* (R).

Toinen mahdollisuus on se, että aktuaalisen lauseenjäsenitys ei yhdy syntaktiseen jäsenitykseen ja lauseen reemana on subjekti ja teemana on predikaatti. Lauseessa ilmaistaan, kuka on teemassa esitetyn toiminnan tekijä tai tunnuksen omistaja (34). (Abašina 1978: 7)

Jos sellaisessa lauseessa subjekti siirtyy predikaatin eteen, lauseesta joko tulee emfaattinen tai sen kommunikatiivinen tehtävä muuttuu — fokukseen tulee tekijän sijaan toiminta, jota tunnettu tekijä suorittaa (Abašina 1978: 8).

(34) *Представьте, что заболел сыпным тифом* (T) *человек с тренированным сердцем* (R). *Kuvitelkaa vain, että pilkkukuumeeseen on sairastunut* (T) *ihminen, jolla on treenattu sydän* (R). *Kujutage ette, löövetüüfusesse haigestus* (T) *treenitud südamega inimene* (R).

4.2 Sanajärjestys suomen kielessä

4.2.1 Lauseen pääjäsenten järjestys

4.2.1.1 Suora ja käänteinen sanajärjestys suomen kielessä

Suomen perussanajärjestys on suora. Tutkijat toteavat, että kielessä vallitsee selvä SV-järjestyksen ylivoima. Hakulisen, Karlssonin ja Vilkun (Hakulinen ym. 1980: 145) mukaan noin 60:ssä prosentissa lauseista sanajärjestys on SV. Toisaalta lauseen yhden

apujäsenen (useimmiten adverbiaalimääritteen) topikalisointi voi laukaista inversion, jolloin subjekti siirtyy verbinjälkeiseen asemaan.

Inversio on tullut suomen kieleen ruotsin kielen vaikutuksesta (Lindén 1951: 324) ja se on aiheuttanut useita kiistoja kielentutkijoiden parissa. Jotkut pitivät sitä vieraana ilmiönä (Saarimaa), toiset (Kettunen, Setälä, Lindén, Ikola) taas tarpeellisena keinona kielen rikastamiseen. Vanhassa kirjakielessä inversio on ollut hyvin yleinen, mutta 1900-luvulla se vähentyi huomattavasti.

Inversio on ilmiönä kuitenkin säilynyt, mutta se riippuu lähinnä subjektin omista piirteistään. Lauseen apujäsenen topikalisointi aiheuttaa inversion vain siinä tapauksessa, jos subjekti on epäprototyypinen, eli rakenteeltaan kompleksinen, tarkoitteeltaan eloton ja uusi (1) (Huumo 1994a: 282, Huumo 1993: 112):

(1) *Huomenna tulee uusi opettajani meille kylään. Завтра придет к нам в гости новая учительница. Homme tulee uus õpetaja meile külla.*

Prototyypisen subjektin — rakenteeltaan kevyen, tarkoitteeltaan tunnetun ja elollisen, esim. anaforisen subjektipronominin — sijoittaminen verbin jälkeen olisi suomessa usein jopa mahdotonta (2) (Hakulinen, Leino 1983: 296):

(2) **Äkkiä ovesta syöksyi sisälle se. Вдруг ворвалось в дверь это. Äkki tormas uksest sisse see.*

Terho Itkonen (1985: 90–91) lisää puolestaan vielä kaksi tapausta, jolloin suora sanajärjestys on mahdollinen: mikäli pitkän ja verraten korosteisen subjektin määritteenä on kevyt pronomini tai pronominaali *se, tämä, tällainen* tms. (3) tai päälause seuraa myönnytystä ilmaisevaa sivulausetta (4):

(3) *Yksityisen omistuksen loukkaamattomuutta tällaiset innokkaat mutta tottumattomat lainuudistajat käsittelevät usein kovin kevyesti. Неприкосновенность частной собственности подобные ревностные, но малоопытные реформисты законодательства часто рассматривают слишком поверхностно. Sellised*

innukad kuid vilumatud seaduse reformijad käsitlevad eraomandi puutumatus sageli liiga kergelt.

(4) *Sanottiinpa muusta mitä tahansa, yksi asia tuntuu selvältä. Что-бы не говорили о прочем, одно казалось ясным. Õelgu muust mida iganes, üks asi tundus selge.*

Käänteinen sanajärjestys on tavallinen lauseissa, joiden subjekti on korostainen (Hakulinen, Leino 1983: 301) (5) ja kieltolauseissa (Itkonen 1985: 90–91) (6):

(5) *Liikenteen pysäyttivät marssijat. Движение остановили марширующие. Liikluse peatavad marssijad.*

(6) *Muutoksesta ei johtaja tiennyt mitään. Об изменении не знал начальник ничего. Muutusest ei teadnud juhataja midagi.*

Toisaalta, se on neutraali sanajärjestys omistusrakenteessa (7) ja eksistentiaalilauseessa (8) (Vehmas-Lehto, Rodima 1984: 198, Penttilä 1963: 656):

(7) *Pojalla on vaaleat hiukset. У мальчика светлые волосы. Poisil on heledad juuksed.*

(8) *Pihalla juoksee poikia. Во дворе бегают мальчики. Õues jooksevad poisid.*

ISK (1314–1315) huomauttaa, että sivulauseen jälkeisen päälauseen ja jälkijohtolauseen sanajärjestystä vallitsevat samat periaatteet: se riippuu lähinnä subjektin ominaisuuspiirteistä. Jo esillä olleeseen henkilöön viittaava subjekti edeltää verbiä, uusi subjekti seuraa sitä (9):

(9) *”No“, sanoi Mikko tai ”No“, Mikko sanoi. ”Ho“, сказал Микко. ”No“, ütles Mikko.*

Huumo (1994a, 1995) on osoittanut, että kirjasuomessa subjektin asema riippuu ratkaisevasti sen ominaisuuksista. Helasvuo (2001: 79–81) huomauttaa saman tendenssin suullisessa kielenkäytössä: sanajärjestys riippuu subjektilausekkeen

rakenteesta ja sen referentiaalisista ominaisuuksista: 1. ja 2. persoonan subjekti edeltää verbiä mutta raskaampi subjekti on tavallaan verbin jäljessä.

4.2.1.2 Pääjäsenten järjestys yksinkertaisessa lauseessa

Predikaatin neutraalein paikka lauseessa on loppukentän alussa, määritteidensä edessä (ISK: 1307). Useimmiten se sijaitsee alkukentän (tavallisesti subjektin) jälkeen ja on joko lauseen toisena konstituenttina, jos esikentän jokin osa (esikenttä tai teemapaiikka) jää tyhjäksi, tai kolmantena, jos esikentän kumpikin osa on täytetty. Tämä pätee sekä pää- että sivulauseissa.

Predikaatin sijoittaminen johonkin toiseen positioon korostaa jotain lauseen elementtiä. Verbin siirtäminen verbikentän alusta sen loppuun tai loppua kohti (joidenkin määritteidensä taakse) puolestaan korostaa yleensä jotain verbinmääritettä, joka on usein myös topikalistettu (10) (Huumo 1994a: 124, Huumo 1993: 131):

- (10) *Sitä hän ei ollut aikaisemmin huomannutkaan, että ajatukset tarvitsivat tilaa. Этого он раньше и не замечал, что мыслям нужно пространство. Та ei olnud seda varem märganudki, et mõtted vajavad ruumi.*

Verbi voi siirtyä lauseen loppuun, jos halutaan korostaa lauseenalkuista subjektia (11) (Hakulinen, Leino 1983: 300):

- (11) *Kalle erehdyksensä myönsi. Калле свою ошибку признал. Kalle oma viga tunnistas.*

Verbialkuinen lause saa yleensä korosteisen inttävän tulkinnan (12) (Hakulinen, Leino 1983: 300):

- (12) *On Kalle tullut kotiin. Пришел Калле домой. Tuli Kalle koju. Olihan hän sitä usein vienyt autollaan kylälle ja Joensuuhun, aina kun se oli tahtonut. Вozил же он часто ее на машине в деревню и в Йоенсуу, всегда*

когда она хотела. Viis ta ju teda tihti autoga külasse ja Joensuusse, alati kui ta soovis.

Jotta välttytäisiin inttavältä tulkinnalta verbialkuisessa neutraaleissa väitelauseissa, josta subjekti puuttuu, verbiin edelle siirrettään jokin muu nominaalis- tai adverbiaalilauseke (13) (Hakulinen, Leino 1983: 300):

(13) **Lukemalla oppii** (neutraali). pro *Oppii lukemalla* (inttävä). **Читая, учатся.** pro *Учатся, читая. Luges õpitakse.* pro *Õpitakse luges.*

Toisaalta Huumo (1993: 130–131) toteaa, että verbin lauseenalkuisuus ei aiheuta emfaattista tulkintaa, mikäli kyse on lauseesta, jossa on raskas subjekti (esim. kokonainen lause) (14), tai geneerisestä lauseesta, jossa subjektiä ei ole (15), tai eksistentiaalilauseesta (16):

(14) **Tuntui liialta sekin että itse tiesi, itse tiesi tarkalleen missä järven kohdassa saari oli...** **Казалось** *лишним даже то, что он сам знал, знал точно, где именно в озере находился остров... Isegi see tundus üleaarune, et ta ise teadis, et ta teadis täpselt, kuskohas järves see saar on...*

(15) **Ei voinut päältä nähdä, mihin tämä oli kuollut. Pealt ei saanud aru, mille kätte hüljes oli surunud. Было с виду непонятно, почему он умер.**

(16) **Ja ranta oli autio, ei näkynyt muuta merkkiä ihmisistä kuin hänen suksensa haravoiva, syvälle uroonnut latu. И берег был пуст, не было видно никаких признаков человека кроме неуверенного, глубокого следа его лыж. Ja kallas oli tühi, inimestest polnud näha muud märki kui ta oma suuskade kobav, sügavale vajunud jälg.**

4.2.1.3 Pääjäsenten järjestys päälauseessa

Päälauseen sanajärjestys ei poikkea ratkaisevasti yksinkertaisen lauseen sanajärjestyksestä, mutta se voi riippua paljolti sivulauseen asemasta suhteessa päälauseeseen. Hakulinen ym. (1980: 147–146) osoittivat, että juuri virkkeenalkuinen

päälause tarjoaa enemmän mahdollisuuksia. Tunnusmerkitön SVX-malli on niissä yleisin (17) (Hakulinen ym 1980: 14), mutta toisaalta XVS esiintyy niissä absoluuttisesti ja suhteellisesti enemmän kuin sivulauseen keskellä tai sen jäljessä olevissa päälauseisissa (18) (Hakulinen ym 1980: 15):

(17) *Vain hyvin kovakuorainen katsoja voinee väittää, ettei elänyt kipeästi mukana Käthen tuskaa poikansa kuolemasta. Наверное только **очень жесткий зритель мог бы** утверждать, что он не сопереживал тяжело боли Кяте от смерти сына. Vist ainult **väga karm vaataja võinuks** väita, et ta ei elanud raskelt Käthe'i valule kaasa seoses poja surmaga.*

(18) *Kieroa hymyilyä ja avointa pilkkaa **aiheuttaa se**, että hänen 14 vuotta nuorempi vaimonsa synnyttää vielä kaksoset. Косые улыбки и неприкрытую насмешку **вызывает то**, что его жена, которая младше его на 14 лет, родит еще двойняшек. Vildakaid naeratusi ja avalikku pilkamist **põhjustab see**, et 14 aastat temast noorem abikaasa sünnitab veel kaksikud.*

4.2.2 Sanajärjestys sivulauseessa

Temaattiset sanajärjestyskeinot ovat pääasiallisesti päälauseisiin soveltuvia. Lauseen alisteisuus rajaa siltä pois monia temaattisia sanajärjestysmahdollisuuksia. (Hakulinen, Leino 1983: 302). Laajimman tutkimuksen sivulauseiden piirteistä ovat laatineet Hakulinen, Karlsson ja Vilkkuna (1980). Sivulauseen sanajärjestys on jonkin verran konservatiivisempaa — verbi pysyy kiinteämmin omalla paikallaan verbikentän alussa (22) (Huumo 1993: 119–120, Hakulinen ym. 1980: 149):

(22) *Edempänä he kohtasivat kumman, joka **tervehti** kaikkia vastaanulijoita. Далее они встретили чудака, который **приветствовал** всех встречных. Eemat kohtasid nad veidrikku, kes kõiki vastutulijaid **tervitas**.*

Suora sanajärjestys on tyypillisempää sivulauseille kuin päälauseille, ja noin 65:ssä prosentissa kaikista sivulauseista on SV järjestys (23) (Hakulinen ym. 1980: 15, 147):

(23) *Olen lukenut, että Anne Pohtamon poikaystävä Jacques **oli ostanut** Annelle teemanttinauhan... Я читал, что жених Anne Похтамо Жак **купил** Anne бриллиантовую ленту... Olen lugenud, et Anne Pohtamo poissõber **ostis** talle teemantlindi...*

Toisaalta alisteisessa lauseessa voi verbin paikka vaihdella ilman, että lause saisi emfaattisen tulkinnan. Tällaiset lauseet sisältävät tyypillisesti tuttua tai itsestään selvää tietoa (24), niille on ominaista verbiloppuisuus (ISK: 1330):

(24) *Suomikin on hänelle mahdollinen asiakas, jos se sitä **haluaa**. И Финляндия для него возможный клиент, если он сам этого **хочет**. Ka Soome on talle võimalik klient, kui ta ise seda **tahab**.*

Eräissä tapauksissa verbiloppuisuus on jopa vakiintunut, kuten varauksena toimivassa *jos*-lauseessa (25) (ISK: 1330). Hakulisen ym. (1980: 91) mukaan sivulauseiden verbiloppuisuus heijastelee suomen alkuperäistä SOV-sanajärjestystä:

(25) *Jos presidentti Kekkonen viime vuodet jotakin **opettivat**, niin sen mikä on valheen voima. Если последние годы президента Кекконена чему-нибудь и **научили**, так это тому, какова сила лжи. Kui president Kekkonen viimased aastad midagi **õpetasid**, siis seda, mis on pettuse jõud.*

Valitettavasti useimmat tutkijat eivät kiinnittäneet riittävästi huomiota sivulauseen sanajärjestykseen — kontrastiivisista tutkimuksista sivulause jätetään usein pois (Rima 2003) tai lisätään vain muutama sivuhuomautus (Montto 1991). Huomo (1994a: 267) puolestaan myöntää, että tutkijoiden laajasti käyttämä kooditussysteemi (SVX, XVS jne.) kiinnittää huomiota ensinnä elementtien ominaisuuksiin, tästä syystä pää- ja sivulauseiden sanajärjestyserot eivät käy kunnolla ilmi.

4.2.3 Apujäsenten paikka lauseessa

Suomessa verbin määritteet (objekti, adverbiaali ja predikatiivi) seuraavat yleensä pääsanaansa. Jos lauseessa on verbin liittomuoto, verbiliitto tms., määritteet voivat sijoittua kahden verbiosan väliin (Vehmas-Lehto, Rodima 1984: 214–215, ISK: 1305):

(26) *Tämä takoite on jo puoliksi saavutettu. Эта цель уже наполовину достигнута.*

See eesmärk on juba poolenisti saavutatud.

Hän ei halua vielä lähteä. Он не хочет еще уходить. Та ei taha veel minna.

Adverbiaalien paikka lauseessa on vapaampi, koska ne muodostavat hyvin heterogeenisen ryhmän ja lauseessa voi olla useita adverbiaaleja, kun taas subjekteja, objekteja ja predikatiiveja on yleensä vain yksi. Adverbiaali joutuu helpommin verbikentässä verbin-eteiseen asemaan, sen sijan objektin ja predikatiivin, jotka ovat remaattisia kommentteja ja ilmaisevat uutta tietoa, sijoittuminen välittömästi verbin eteen on harvinaista (Siro 1964: 69, Huumo 1994a: 284, Hakulinen ym. 1980: 140). Yksisanaiset aika- ja paikkakehysadverbiaalit (esimerkiksi *nyt*, *siellä*) pääsevät useimmiten lauseen alkuun, pitemmät adverbiaalit sijoittuvat verbin jälkeen (Hakulinen ym. 1980: 143). Lauseen alkuun topikalistettu adverbiaali ei aiheuta lauseen emfaattista tulkintaa (27) (Vehmas-Lehto, Rodima 1984: 215):

(27) *Pihalla on hauska leikkiä. Во дворе здорово играть. Õues on mõnus mängida.*

Kun taas objektin ja predikaatin asema esikentässä lisää lauseelle kontrastiivisen painotuksen (28) (Hakulinen, Leino 1983: 300):

(28) *Kirjoja Maija ostaa. Книгу Майя покупает. Raamatuid Maija ostab.*

4.3 Sanajärjestys viron kielessä

Viron kielen sanajärjestystä kuvataan suhteellisen vapaaksi, sitä käytetään tuodakseen esiin oleellista informaatiota – uusi ja tärkeä tieto sijoitetaan tavallisesti lauseen loppuun, riippumatta siitä, mikä lauseenjäsen sitä ilmaisee. Viron lauseen

sanajärjestyttä määrää pikemmin informaatorakenne kuin syntaktiset rajoitukset, etenkin suullisessa puheessa (Lindström 2005: 173). Toisaalta ainakin kirjakielessä vallitsee voimakkaita verbin sijaintia koskevia syntaktisia sääntöjä, jotka heijastuvat myös funktionaaliseen tasolle (Huomo 1993: 152).

4.3.1 Lauseen pääjäsenten järjestys

4.3.1.1 Predikaatin paikka yksinkertaisessa lauseessa

Vironkielisessä lauseessa on sanajärjestyksen keskipisteenä verbi. Muiden lauseenjäsentien asema riippuu verbin asemasta ja määräytyy suhteessa siihen (Huomo 1993: 152). Myönteisessä väitelauseessa predikaatti on useimmiten toisena ja sen eteen sijoittuu yksi nominaalinen konstituentti, joka toimii teemana, — subjekti, objekti, predikaatiivi tai adverbiaali (1) (EKK: 525):

(1) *Vanaisa armastas sinililli kogu eluaja. Sinililli armastas vanaisa kogu eluaja. Kogu eluaja armastas vanaisa sinililli. Всю жизнь дедушка любил перелески. Isoisä piti sinivuokoista koko ikänsä.*

Subjektittomissa lauseissa vallitsee sama periaate: lauseen alkuun sijoitetaan nominaalinen konstituentti, ja verbi pysyy toisena (2) (Tael 1988: 17, EKK: 525):

(2) *Seetõttu on tal tihedad sidemed Tartu Etnograafiamuuseumiga, kuhu õpilasi oma silmaga rahvakunsti vaatama viib. Поэтому у него тесные связи с Тартуским Этнографическим музеем, куда он приводит своих учеников, посмотреть своими глазами на народное искусство. Sen tähden hänellä on läheiset suhteet Tarton Etnografiseen museoon, johon hän vie opiskelijoitaan katsomaan kansantaidetta omin silmin.*

Neutraaleimmissa lauseissa on teemana subjekti. Verbineteinen subjekti on yleensä prototyypinen eli tarkoitteeltaan tunnettu (Tael 1988: 9). Jos lauseen alkuun topikaalistetaan teemana jokin verbin määräte, äskeinen teema (subjekti) ja predikaatti

vaihtavat tavallisesti paikkansa. Kevyt ja tunnettu subjekti, kuten painoton pronomini, voi säilyttää tässäkin tapauksessa asemansa verbin edessä (3) (Höglund 1997: 47):

(2) *Sülitades ta ei kummardu ettepoole. Он не наклоняется вперед, когда плюет. Sylkiessään hän ei kumarru eteenpäin.*

Käänteinen sanajärjestys on parempi vaihtoehto, kun subjekti on rakenteeltaan kompleksinen (4), lause alkaa verbiin tiiviisti liittyvällä tavan määritteellä (5), kyseessä on sivulausetta seuraava päälause (6) (EKK: 526, Huumo 1994b: 129–133) tai sitaattia seuraava johtolause (7) (Huumo 1993: 120):

(4) *Juba hommikul esitas tu noorem poeg Kalle mulle selle küsimuse. Уже утром мой младший сын Калле задал мне этот вопрос. Jo aamulla noorempi poikani Kalle esitti minulle tämän kysymyksen.*

(5) *Kiiresti lahkusid õpilased koolimajast. Ученики быстро покинули здание школы. Opiskelijat lähtivät nopeasti koulusta.*

(6) *Kui saabub kevad, muutub ka meeleolu paremaks. Когда придет весна, улучшится и настроение. Kun kevät saapuu, mielialakin tulee iloisemmaksi.*

(7) *„Miks ta end pimedaks teeb?“ küsis salmur. «Почему он делает себя слепым», спросил рифмоплет. “Miksi hän tekee itsensä sokeaksi?” kysyi riiminikkari.*

Käänteinen sanajärjestys on neutraali omistusrakenteessa (8) ja eksistentiaalilauseessa (9) (Tael 1988: 10, Höglund 1997: 46):

(8) *Tal on armastusega hooldatud ja hästi sissesõidetud auto. У него с любовью ухоженная и хорошо обьезженная машина. Hän omistaa rakkaasti huolletun ja hyvin pidetyn auton.*

(9) *Koju polegi nii tohutu pikk maa. Домой не очень далеко добираться. Kotiinhan ei olekaan kovin pitkä maa.*

Verbin sijainti **lauseen alussa** ei ole luonteenomainen viron kielelle. Verbi voi joutua lauseen alkuun, jos lauseen alkukonstituentti, esim. subjekti on jostain syystä jätetty lauseesta pois (10) (EKK: 527):

(10) **Loen** seda raamatut. **Чумаю** эту книгу. **Luen** tätä kirjaa.

Verbi sijoittuu väitelauseen alkuun seuraavissa tapauksissa: jos subjekti(lauseke) sisältää *teine/teised* (õpyzoõ/õpyzue, *toinen/toiset*) pronomiinien *ta/nad*, *see/need* (он/она/они, *hän/he*, *tämä/ne*) merkityksessä (11), menneisyydestä kertovissa narratiivisissa lauseissa (12), tai jos verbi nostetaan fokukseen (13) (EKK: 527):

(11) **Poisid** on väsinud. **Olid** teised mitu tundi soos sumanud.

Мальчики устали. Бродили ж они по болоту несколько часов.

Pojat ovat väsyneitä. Olivathan he kahlanneet suossa monta tuntia.

(12) **Istun** minä oma kabinetis ja kirjutan aruannet. **Сижу** я в своем кабинете и пишу отчет. **Istun** huoneessani ja kirjoitan selostuksen.

(13) **Lahkun** ma hommikul. **Везжаю** утром. **Lähden** aamulla.

Verbin siirtyminen lauseen alkuun voi ilmaista lauseen viestintätehtävää: käskyä (14), varoitusta tai kieltoa ilmaisevassa käskylauseessa verbialkuinen sanajärjestys on ainut mahdollinen (15), sama pätee huudahduslauseessa (16), josta on jätetty pois *küll* 'kyllä', toivomusta ilmaisevassa lauseessa, jos lauseesta on jätetty pois *kui* 'если, jos' (18) (EKK: 527):

(14) **Tulgu** ta siia! = *Ta tulgu siia! Пусть он придет сюда! Hän tulkoon tänne!*

(15) **Katsu** sa seda teha! **Попробуй** только это сделать! **Yritäpäs** vain tehdä sen!

(16) **Oled** sinä alles tubli! = *Küll sa oled tubli! Да ты молодец! Oletpas* sinä kiltti!

(17) **Saaksin** ma autost head hinda, ostaksin korteri. = *Kui ma saaksin autost head hinda ostaksin korteri. Выручил бы я за машину хорошую цену, купил бы квартиру. Jos saisin* autosta hyvän hinnan, ostaisin asunnon.

Virossa päälauseissa subjekti ja predikaatti sijaitsevat tavallaan vierekkäin. Mikäli subjekti edeltää verbiä ja pääjäsenet ovat erillään, verbi on selvästi korostainen (Remmel 1958: 547). Predikaattiverbin sijoittuminen **lauseen loppuun** on virossa suhteellisen harvinaista ja esiintyy vain tietyissä tapauksissa: kieltolauseessa, jonka alussa on joko itse kieltosana tai jokin kiellon vaikutusalaa ilmaiseva sana (18), lauseessa, jonka alussa on epäilyä tai oletusta osoittava sana (19), huudahduslauseissa (20) (EKK: 528):

(18) *Ega ma rumal ole! Я же не глупец! Eihän minä tyhmä ole.*

(19) *Vaevalt ta tänä tuleb. Вряд ли он сегодня придет. Tuskin hän tänään tulee.*

(20) *(Küll) ma sellele poisile veel homme näitan! Уж я этому мальчишке завтра покажу! Vieläpä minä näytän tälle pojalle huomenna!*

4.3.1.2 Predikaatin paikka sivulauseessa

Sivulauseen sanajärjestys on virossa päälauseen sanajärjestystä vapaampi siinä mielessä, että verbi voi olla joko toisena tai lauseen lopussa. Martin Ehalan (2001: 36) sanoin sivulauseissa vaihtelevat SOV ja V-2-säännön mukainen sanajärjestys; edellinen on alus-sanajärjestys, jota pragmaattisin perustein muunnetaan V-2-mukaiseksi. Kyseessä on verbin finiittimuodon siirto, infiniittimuoto jää lauseen loppuun (21). Toisaalta J. Aavik piti sivulauseiden verbiloppuisuutta viron kielelle vieraana ilmiönä, josta oli päästävä eroon. Kielenuudistuksen tuloksena verbiloppuisia sivulauseita esiintyy nyt huomattavasti vähemmän kuin Aavikin aikana.

(21) *Lapsed tunnistasid, et nad ei olnud hommikul suppi ära söönud. Дему признались, что они не съели утром суп. Lapsed tunnustivat, etteivät syöneet keittoa aamulla.*

Taelin (1988: 16) mukaan, jos subjektin tarkoite on tunnettu, verbiloppuinen lause on ainut mahdollinen (22):

(22) *Kujutage ette olukorda, milles ma kontserti refereerima **pidin**. Представьте ситуацию, в которой я **должен** был реферировать концерт. Kivitelkaa tilannetta, jossa minun **oli** selostettava konserttia.*

Verbi on useimmiten lauseen lopussa seuraavissa sivulauseissa: epäsuorissa kysymyksissä (23), relatiivilauseissa (24), temporaalisissa kui-lauseissa 'когда, kun' (25), sivulauseissa, jonka pää-lauseena on kielto- tai kysymyslause (26) (EKK: 528, Huomo 1994a: 121):

(23) *Ma tean, miks arst seda tegema **pidi**. Я знаю, почему врач должен **был** это сделать. Tiedän, miksi lääkärin **piti** tehdä tämän.*

(24) *Ma nägin seda meest, kellega naine **rääkis**. Я видел того мужчину, с которым женщина **разговаривала**. Näin sitä miestä, kenen kanssa nainen **puhui**.*

(25) *Kui ma õhtul koju **tulin**, küsis ema... Когда я вечером **пришел** домой, мама спросила... Kun **tulin** illalla kotiin, äiti kysyi...*

(26) *Kas ta räägib nii sellepärast, et ta ise seda näinud **on**? Он так говорит, потому что сам это **видел**? Puhuuko hän näin tästä syystä, että hän **oli** nähnyt sen itse?*

Jos päälause on myönteinen ja sivulause alkaa konjunktiolla *et, sest, kuna* 'поэтому, потому что/ koska, sillä' sivulauseen predikaatti on subjektin jäljessä (27) (EKK: 528):

(27) *Eile läks meil hästi, kuna/ sest/ sellepärast et meid kõiki **lubati** varakult koju. Вчера у нас все было хорошо, поэтому/ потому что нас всех **omnустили** домой пораньше. Eilen meille kävi hyvin, koska/ sillä meidät kaikki **päästettiin** aikaisin kotiin.*

Sivulauseen sanajärjestyksen vaihtelevuuden selityksen tarjoaa Rimmel (1963: 241–244): sivulauseissa, jotka ilmaisevat päälauseen tärkeämpää tietoa, on päälauseen sanajärjestys. Tael (1988: 22) huomauttaa, että sivulauseen sanajärjestys riippuu sen asemasta päälauseen suhteen.

Yhteenvedona voi sanoa, että ensinnä riippumattomien väitelauseiden sanajärjestys on suhteellisen kiinteä. Sellaisissa lauseissa viro ei siis näyttäisi helposti sallivan sanajärjestystä, jossa verbi on V-2-paikkaa jäljempänä muttei kuitenkaan lauseen lopussa (Huumo 1994a: 187). Sivu-, kielto-, kysymys-, käsky-, huudahduslauseiden sanajärjestys tarjoaa enemmän vaihtelua: niissä verbi voi sijoittua paitsi tavalliselle paikalleen myös lauseen alkuun tai loppuun (EKK: 526–528).

4.3.1.3 Subjektin paikka lauseessa

Viron kielessä subjektin paikan lauseessa määrää paljolti syntaktinen V-2-sääntö, joka rajoittaa pragmaattisten tekijöiden toimivaltaa (Huumo 1995b: 51). Tämä sääntö on erityisesti tiukka kaunokirjallisuudessa. Huumo toteaa, että subjektin (niin kuin muidenkin nominaalisten lauseenjäsenten) sijainti määräytyy pikemmin verbin aseman mukaan, eikä riipu ratkaisevasti niiden omista tekstuaalisista, semanttisista ja rakenteellisista ominaisuuksista (Huumo 1994b: 37).

Subjekti ilmaisee tuttua tietoa ja on lauseen teemana, sen neutraalein asema on lauseen alussa. Mikäli lauseen alkuun on topikaalistettu jokin muu konstituentti, subjekti joko siirtyy verbin jälkeen tai säilyttää paikkansa verbin edellä. Edellinen vaihtoehto on todennäköisempää, niin usein verbinjälkeiseen asemaan joutuvat sellaisetkin subjektit, joilla ei omien piirteittensä vuoksi olisi edellytyksiä verbinjälkeiseen asemaan: rakenteeltaan kevyitä, tarkoitteeltaan elollisia (Huumo 1994a: 200–207, 282). Predikaatineteiset ja -jälkeiset subjektit eivät poikkea virossa ratkaisevasti toisistaan ominaisuuksien puolestaan.

4.3.2 Apujäsenten paikka lauseessa

Verbin määritteet sijaitsevat useimmiten verbikentässä ja niiden asema ja keskinäinen järjestys verbikentässä määräytyy Remmelin (1963: 259) osoittaman periaatteen mukaan: lauseenjäsen, joka tekee lauseesta kokonaisuuden, eli verbin aktantti, sijoittuu yleensä vapaiden määritteiden jälkeen.

Objekti ja predikatiivi, jotka toimivat yleensä verbin aktanttina, sijaitsevat useimmiten lauseen lopussa muiden verbinmääritteiden, mm. adverbiaalinen jäljessä (28) (Rommel 1963: 259, 261, Sahkai 1999: 27):

(28) *Ma ostan siit sulle uue sullepea. Я куплю тебе здесь новую ручку. Ostan tästä sinulle uuden kynän.*

Pronominaalinen objekti on yleensä adverbiaalinen edessä (29) (Rommel 1963: 259):

(29) *Ta pesi ennast hoolega. Он тщательно помылся. Hän peseytyi huolellaan.*

Adverbiaalinen (ensinnä vapaan adverbiaalinen) paikka lauseessa ei ole yhtä kiinteä kuin objektin ja predikatiivin. Höglund (1997: 53–55) huomaa, että ajan adverbiaalit ovat usein ensimmäisenä, loput adverbiaalit ovat jossain predikaattimuotojen välissä. Adverbiaali pääsee muita apujäseniä helpommin verbikentässä verbijälkeisestä asemasta sekä verbin eteen että lauseen alkuun ilman että lause saisi emfaattista luentaa. Objektin tai predikaatin sijainti verbin edessä on harvinaisempaa (Huomo 1994a: 284) ja lauseenalkuinen objekti tai predikatiivi saa voimakkaamman korostuksen kuin samaan asemaan sijoitettu adverbiaali (Huomo 1993: 114).

5 Sanajärjestyksen analyysi Boris Akuninin romaanin *Azazel* ja sen käännösten pohjalla

5.1 Tutkimusaineiston valinnan kriteerit ja analyysiosan rakenne

Tutkittava aineisto kerättiin Boris Akuninin teoksesta *Azazel* (1998, 2006) ja sen suomennoksesta (*Asaselin salaliitto*, suomentanut Anton Nikkilä, 2001) ja vironnoksesta (*Azazel*, vironantanut Jüri Ojamaa, 2003). Valinnan pääkriteerinä oli lauserakenteen ja lauseenjäsenten määrän pysyminen käännettäessä, esim. jos alkuperäislause käsittää subjektin, predikaatin ja kaksi määritettä, suomenkielisen ja vironkielisen lauseen pitää käsittää samat elementit. Lauseet, joiden pintarakenteessa ei ollut joko predikaattia tai subjektia, jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle.

Lauseet ovat koodattuja malleihin niin, että **S** merkitsee subjektia, **V** verbiä ja **X** lauseen apujäsentä. Mikäli lauseessa on useampia rinnakkain sijaitsevia apujäseniä, jokaista on merkitty omalla X:llä, näin seuraava lause (1) on koodattu SVXX:

- (1) (199) *Эраст Петрович сидит / на жестяной крыше приземистого пакгауза / в одном исподнем.*
(233) *Erast Petrovitš istuu / matalan makasiinin peltikatolla / pelkissä alusvaatteissaa.*
(150) *Erast Petrovitš istus / aluspesu väel / madala laohoone plekk-katusel.*

X:ä luokitellaan riippuen sen syntaktisesta funktiosta lauseessa objektiksi, predikatiiviksi tai adverbialiksi. Adverbialii on hyvin heterogeeninen ryhmä, jonka olen jakanut tavan, paikan, ajan adverbialeihin. Yhtäältä nämä adverbialilajit esiintyvät tekstissä taajimmin ja säilyttävät käännettäessä luokkansa. Venäjä, suomi ja viro luokittelevat joskus apujäseniä eri tavoin, esimerkiksi suomen ja viron kielen habitiiviadverbialii on venäjän kieliopin mukaan epäsuora objekti. Toisaalta nämä adverbialit saattavat vaikuttaa lauseen pääjäsenten asemaan. Venäjässä tavan adverbialin tavallisin asema on predikaatin edessä. Ajan ja paikan adverbialit toimivat

lauseessa usein determinanttina⁷ ja sijoittuvat lauseen alkuun. Jokaisesta ajan ja paikan adverbialista osoitetaan, mikä on sen tehtävä lauseessa: kehysadverbiaali vai verbin määrite. Loput adverbialit ja objekti toimivat lauseessa lähes poikkeuksetta verbin määritteenä. Lauseadverbiaaleja ei viron eikä venäjän kieli luokittele adverbialleiksi eikä ollenkaan lauseenjäseniksi. Lauseadverbiaaleja käsittävät lauseet jäivät aineistoni ulkopuolelle.

Analyysiosia käsittää viisi alaosaa. Kolmessa ensimmäisessä alaosassa esitetään vastaavasti poimitut alkutekstin itsenäiset, jälkijohto- ja sivulauseet käänkösvastineineen. Ensin käsitellään lauseet, joiden malli ei muutu käännettäessä. Seuraavaksi analysoidaan lauseet, joiden pääjäsenten sijainti vaihtelee käännettäessä. Jokaisessa osassa ensinnä ovat lauseet, joiden malli on suora (SV-lauseet), sitten lauseet, joiden malli on käänteinen (VS-lauseet) ja viimeisenä lauseet, joiden malli on jokaisessa kielessä suora entä lopuissa kielissä käänteinen (SV- ja VS-lauseet). Itsenäisiä lauseita käsittelevässä osassa SV-, VS- sekä SV- ja VS-lauseita käsitellään erikseen omassa alaosassa. Jälkijohto- ja sivulauseita on vähemmän aineistossa, ja tästä syystä niitä ei jaotella vastaaviin alaosiin.

Ensimmäisenä esimerkkilauseena on aina venäjänkielinen, sitä seuraa suomennos ja viimeisenä on lauseen vironkielinen vastine. Jaksossa, joissa sanajärjestys säilyy vironnoksessa entä muuttuu suomennoksessa, lähdelauseetta seuraa ensin sen vironkielinen vastine ja viimeisenä on suomenkielinen vastine. Merkki = tarkoittaa, että eri kielten mallit yhtenevät ja ≠ tarkoittaa, että mallit poikkeavat. Venäjän kieltä merkitsee lyhenne *ve*, suomea lyhenne *su* ja viroa *vi*.

Mikäli esimerkkilauseessa on peräkkäin vähintään kaksi rakenteeltaan raskasta apujäsentä, niiden välissä on jakoviiva. Mikäli nämä peräkkäin sijaitsevat apujäsenet ovat kevyitä (eli käsittävät yhden sanan), niiden välissä jakomerkkejä en käytä, ettei kirjoitusasusta tulisi liian kirjava.

Mallia seuraa lauseen nominaalisten jäsenten käsittely. Ensinnä katsotaan tarkemmin subjektia ja sen ominaisuuksia: sen rakennetta, tarkoitteen inhimillisyyttä (tutkittavassa teoksessa elollinen subjektitarkoite oli useimmiten myös inhimillinen) ja tunnettuutta.

⁷ Tässä determinantista käytetään suomen kieliopin mukaista termiä kehysadverbiaali tai puiteadverbiaali.

Subjektin analyysissä hyödynnetään Huumon (1995a) tarjoamaa lähestymistä pelkistetyllä tavalla.

Subjektia käsittelevässä osassa yhdenmukaiset mallit on yhdistetty. Yhdenmukaiset mallit ovat sellaisia, joiden mallin alkuosa eli predikatiiviseen ryhmään päättyvä osa on sama. Esimerkiksi **SV**, **SVX**, **SVXX** ja **SVXXX** lauseet on yhdistetty **SV(X)**-lauseiksi, **SXV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)**, **SXVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)** ja **SXVXX(ve)≠SVXXX(su)=VXXX(vi)**-lauseet **SXV(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)**-lauseiksi. Predikatiivisen ryhmän jälkeiset apujäsenet eivät vaikuta useimmiten subjektin ja verbin asemaan ja niiden keskinäiseen järjestykseen. Mahdollisuuksien mukaan predikatiivisen ryhmän jälkeistä apujäsentä tai sen jälkeisiä peräkkäin sijaitsevia apujäseniä merkitään (X):llä, mikäli nämä eivät ole tutkimuksen fokuksessa.

Subjektin käsittelyä seuraa apujäsenten yleiskatsaus. Niitä käsitellään jokaisen yksittyisen mallin puitteissa, koska yhdistetyt mallit poikkeavat toisistaan juuri predikatiivisen ryhmän jälkeisten apujäsenten määrän puolesta. Mikäli apujäsenet sijaitsevat lauseen lopussa ja eivät vaikuta pääjäsenten sijaintiin, niitä käsitellään hyvin lyhyesti. Lauseen alkua lähempänä joko predikaatiivisen ryhmän edessä tai sen osien välillä sijaitsevia apujäseniä tutkitaan perusteellisemmin.

Virke on kokonaisena pisteestä pisteeseen. Mikäli virke käsittää useampia lauseita, kyseessä oleva virkkeen osa on lihavoituna. Sen lisäksi lihavoituna ovat tekstissä esiintyvät lauseenmallit ja mallien esiintymistaajuudet. Jokaista esimerkkilauseetta edeltää sivunumero.

Suomenkielinen vastine on usein alkulauseita ja sen vironnosta lyhyempi. Suomentaja jättää joskus virkkeen osan joko kokonaan pois tai siirtää sen seuraavaan virkkeeseen. Näin alkutekstin yhdyslauseen sijasta saattaa olla yksinkertainen lause tai rakenteeltaan raskaan alkutekstin lausekkeen sijasta kevyt pronomini. Mikäli kaikki alkutekstin lauseenjäsenet ovat säilyneet käännöksessä – vaikka jokin lyhennettynä – ja lausetyyppi ei ole oleellisesti muuttunut, esimerkiksi virkkeenalkuinen päälause on suomennettu yksinkertaisella lauseella, sellaisia lauseita käytin analyysissa.

5.2 Itsenäinen lause

Itsenäinen lause tarkoittaa tässä yksinkertaista lausetta, rinnasteisen lauseen osalauseetta ja virkkeen alussa sijaitsevaa päälauseetta.

5.2.1 Venäjä=suomi=viro

5.2.1.1 SV-lauseet

Suora subjektialkuinen malli SV(X) on hallitseva kaikissa kolmessa kielessä. Se esiintyy valtaosassa lauseista ja säilyy käännettäessä ennallaan. Mallin säilyttää **286** SV(X)-lauseetta — **63 SV-** [(2), (3)], **142 SVX-** [(4)–(11)], **74 SVXX-** [(12)–(17)], **6 SVXXX-** [(18), (19)] ja **yksi SVXXXX-**lause (20).

Taulukko 1. SV(X)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	76	68	76
1 sana	107	115	106
Kevyt subjekti	183	183	182
2 sanaa	74	78	75
3 ja enemmän sanaa	29	25	29
Raskas subjekti	103	103	104

Taulukko 2. SV(X)-lauseiden subjektitarkoite. Inhimillinen subjektitarkoite tarkoittaa tässä myös ihmiseen viittaavaa subjektia, kuten esimerkkilauseessa (2).

Inhimillinen	233
Ei-inhimillinen	53

- (2) (78) *Губы шевельнулись и отчетливо произнесли: «Азазель».*
(92) *Hänen verettömät huulensa liikahtivat ja lausuvat: “Asasel”.*
(60) *Huuled liikused ja töid selgelt kuuldavale sõna „Azazel”.*

Taulukko 3. SV(X)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	218
Implikoitu/maailmatieto	48
Uusi	12
Muu	8

SV(X)-lauseiden subjektit ovat aika prototyypisiä, rakenteeltaan kevyitä (63:ssa prosentissa tapauksista), tarkoitteeltaan inhimillisiä (81:ssä prosentissa) ja tunnettuja (76:ssa prosentissa) [(3), (4)]. Epäprototyypiset subjektit (rakenteeltaan raskaat (5), tarkoitteeltaan ei-inhimilliset (6) ja uudet) ovat selvässä vähemmistössä.

- (3) (149) *Он доложил, что мальчика прибыл в седьмом часу.*
(175) *Hän raportoi, että poika saapui ennen seitsemää.*
(113) *Ta kandis ette, et poisike jõudis kohale pärast kella kuut.*
- (4) (162) *Но шеф был далеко, а вывод напрашивался такой: прав Брилинг, тысячу раз прав.*
(191) *Mutta päällikkö oli kaukana, ja johtopäätöksestä näytti tulevan tämä: Brillling oli ollut tismalleen oikeassa.*
(122) *Kuid šeff oli kaugel ja tahes-tahtmata tuli teha järeldus, et õigus oli Brilllingul, tuhat korda õigus.*
- (5) (227) *Остолбеневиий Эраст Петрович увидел широко раскрытые, еще живые зеленые глаза и аккуратную темную дырку посреди лба.*
(265) *Paikoilleen jähmettynyt Fandorin näki ammolleen revähtäneet, vielä elossa olevat silmät ja siistin pienen reiän keskellä otsaa.*
(170) *Krampitardunud Erast Petrovitš nägi veel elusaid pärani rohelisi silmi ja korralikku tumedat auku keset otsaesist.*
- (6) (289) *Горели все люстры и свечи, обряд начался давно, и приглашенные устали.*
(332) *Kaikki kattokruunut ja kynttilät paloivat, häätöimitus oli kestänyt jo kauan ja vieraat alkoivat väsyä seisomiseen.*

(214) *Põlesid kõik kroonlühtrid ja küünlad, abielutalitus oli kestnud kaua ja külalised olid juba väsinud.*

SV(X)-lauseissa, paitsi SV-lauseissa, pääjäseniä seuraa yksi tai useampi apujäsen, joiden määrä ja laji poikkeavat mallittain ja joita käsitellään yhden konkreetin mallin puitteissa.

Taulukko 4. SVX-mallin apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	45	45	45
Ajan adverbiaali	7	7	7
Tavan adverbiaali	12	12	13
Muu adverbiaali	4	17	21
Objekti	36	46	41
Epäsuora objekti	23		
Predikatiivi	15	15	15

SVX-lauseissa [(4)–(11)] on yksi ainut apujäsen. Kaikissa tutkittavissa kielissä lauseenloppuisessa asemassa on useimmiten verbin määritteenä toimiva kevyt paikan adverbiaali (4) tai ajan adverbiaali (6). Tavan adverbiaali (7) esiintyy tässä asemassa harvemmin, ainakin venäjässä, ja sellainen tavan adverbiaali on tavallaan rakenteeltaan raskas. Muut adverbiaalit on hyvin heterogeeninen ryhmä, jossa enemmistössä on habitiiviadverbiaali, jonka venäjän kielioppi luokittelee epäsuoraksi objektiksi (8).

(7) (132) *Бриллинг выслушал самым внимательным образом, задал несколько уточняющих вопросов и замолчал, уставившись в окно.*

(155) *Brilling kuunteli äärimmäisen tarkkaavaisesti, teki muutaman tarkentavan kysymyksen ja seisautui vaiti ikkunan ääreen.*

(101) *Brilling kuulas väga tähelepanelikult, esitas mõned täpsustavad küsimused ja jäi vaikides aknast välja vaatama.*

- (8) (13) *Известная английская благотворительница баронесса Эстер, радением которой в разных странах устроены так называемые «эстернаты», образцовые приюты для мальчиков-сирот, объявила нашему корреспонденту, что и в златоглавой, наконец-то, открылись двери первого заведения подобного рода.*
- (16) *Tunnettu englantilainen hyväntekijä paronitar Astair, jonka pyyteettömän uurastuksen tuloksena useissa maissa on perustettu niin sanottuja “astairnaatteja“, pojille tarkoitettuja mallikelpoisia orpokoteja, kertoi toimittajallemme, että myös satojen kultakupolien kaupungissa on viihdoin avattu ensimmäinen tällainen laitos.*
- (12) *Tuntud Inglise heategija paruness Hester, tänu kellele on mitmetes maades loodud niinimetatud hesternaadid, näidislastekodud poistele, teatas meie korrespondendile, et lõpuks on ka meie saja kuldakupliga linnas avatud esimese niisuguse asutuse ukсед.*

Lauseenloppuisessa asemassa esiintyvät muutkin verbin määritteet – objekti (9) ja (10). Jälkimmäistä objektia (10) venäjässä vastaa epäsuora objekti. 15:ssä tapauksessa on lauseen lopussa predikaatiivi (11), joka on useimmiten raskas.

- (9) (250) *Он приподнял цилиндр.*
 (288) *Hän kohotti silinteriään.*
 (185) *Ta kergitas kõvakübarat.*
- (10) (18) *Помощник пристава пожал плечами.*
 (21) *Komisariuksen apulainen kohautti hartioitaan.*
 (15) *Pristavi abi kehitas õlgu.*
- (11) (154) *Амалия Казамировна молчала, взгляд ее был внимательным и немного удивленным, словно она видела Фандорина впервые.*
 (180) *Hänen katseensa oli tarkkaavainen ja hiukan ihmettelevä, ikään kuin hän ei olisi koskaan ennen nähnyt Fandorinia.*
 (116) *Amalia Kazimirovna vaikis, tema pilk oli tähelepanelik ja pisut üllatunud, otsekui oleks ta näinud Fandorinit esimest korda.*

SVXX-lauseissa [(12)–(17)] on kaksi apujäsentä, jotka sijaitsevat verbin jäljessä ja toimivat sen määritteinä. Paremman yleiskatsauksen apujäsenistä ja niiden keskinäisestä järjestyksestä voi saada alhaalla olevasta taulukosta.

Taulukko 5. SVXX-mallin apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	Paikan adverbiaali	2	2	2
Paikan adverbiaali	Muu adverbiaali		1	
Paikan adverbiaali	Objekti	22	21	23
Paikan adverbiaali	Epäsuora objekti	2		
Ajan adverbiaali	Paikan adverbiaali	2	2	2
Muu adverbiaali	Paikan adverbiaali		1	3
Muu adverbiaali	Ajan adverbiaali		1	2
Muu adverbiaali	Tavan adverbiaali		4	3
Muu adverbiaali	Muu adverbiaali		2	3
Muu adverbiaali	Objekti		7	9
Objekti	Paikan adverbiaali	10	13	13
Objekti	Ajan adverbiaali	4	5	4
Objekti	Tavan adverbiaali	5	6	4
Objekti	Muu adverbiaali		9	7
Objekti	Epäsuora objekti	4		
Epäsuora objekti	Paikan adverbiaali	4		
Epäsuora objekti	Ajan adverbiaali	2		
Epäsuora objekti	Tavan adverbiaali	7		
Epäsuora objekti	Objekti	10		

Useimmiten ensimmäisenä apujäsenenä on joko paikan adverbiaali tai objekti. Ne esiintyvät tässä asemassa melko tasaisesti (suomennoksessa objekteja on tässä selvästi enemmän). Mikäli ensimmäisenä apujäsenenä on paikan adverbiaali, sitä seuraa useimmiten objekti (12) ja kahdessa lauseessa toinen paikan adverbiaali (13). Mikäli

ensimmäisenä apujäsenenä on objekti, sitä seuraa todennäköisemmin paikan adverbiaali (14) tai muu adverbiaali (venäjässä epäsuora objekti) (15).

Epäsuora objekti (suomessa ja virossa muu adverbiaali) sijaitsee verbin jäljessä noin kolmasosassa lauseista (suomessa alle puolessa tapauksista), useimmiten sitä seuraa objekti (16). Ajan adverbiaali esiintyy verbinjälkeisessä asemassa tässä aineistossa harvoin, vain kahdessa lauseessa. Sitä seuraa paikan adverbiaali (17).

(12) (253) *Фандорин достал / из новенького серебряного портсигара / папиросу, не очень ловко закурил.*

(293) *Fandorin kaivoi / uudesta savukekotelostaan / savukkeen ja sytytti sen kömpelösti.*

(189) *Fandorin võttis / uuest hõbeportsigarist / paberossi ja süüitas selle üsna oskamatult.*

(13) (67) *Они свернули / со Сretenки / в другой переулок, невидный собой, но все-таки уже не с керосиновыми, а с газовыми фонарями, и впереди показался трехэтажный дом с ярко освещенными окнами.*

(79) *He kääntyivät / Sretenkalta / toiselle pahaiselle sivukujalle, mutta sitä eivät sentään valaisseet öljylamput, vaan kaasulyhdyt, ja jonkin matkan päässä näkyi kolmikerroksinen talo, jonka ikkunoista loisti kirkas valo.*

(52) *Nad keerasid / Sretenka tänavalt / teise põiktänavasse, ka üsna armetusse, kuid siin olid petrooliumilampide asemel juba gaasilaternad, ning peagi nägid nad kolmekorruselise säravalt valgustatud akendega maja.*

(14) (297) *А поручик положил бандероль на стул и достал из-за отворота мундира листок.*

(340) *Lähetti laski paketin tuolille ja nappasi taitetun paperin univormunsa hihan käänteeseen takaa.*

(219) *Porutšik pani panderolli toolile ja võttis vormikuu revääri tagant välja paberilehe.*

(15) (204) *Служитель (впрочем, назовем его по имени — Кондратий Кондратьевич Штукин, семнадцать лет службы по почтовому ведомству, славный путь от простого почтальона к классному чину)*

выдал / бандероль из Ревеля / пожилой чухонке со смешной фамилией Пырву и посмотрел, сидит ли еще англичанин.

(239) *Virkamies (kerrotaan saman tien hänen nimnsäkin: hän oli Kondrati Kondratjevitš Štukin, joka oli palvellut postilaitosta seitsemäntoista vuotta ja kohonnut ansiokkaalla urallaan tavallisesta postinkantajasta virka-arvoon) ojensi / Räävelistä lähetetyn paketin / iäkkäälle tsuhnalle, jolla oli hullunkurinen nimi: Põrvu.*

(154) *Ametnik (muide, toome ära ka tema nime, see oli Kondrati Kondratjevitš Štukin, seitsmeteistkümnne postiametis töötanud aasta jooksul oli temast, lihtsast postiljonist, saanud teenistusastmega ametnik) andis / Revelist tulnud panderolli / välja / kentsaka nimega eakale eestlannale Põrvule ja vaatas, kas inglane istub ikka veel saalis.*

(16) (114) *Он проводил / взглядом / груды ассигнаций, перекочевавших под локоть графу, и робко спросил: — Не угодно ли под должок?*

(133) *Hän seurasi / katseelaan / setelitukkaa, joka siirtyi kreivin kyynärpään alle ja kysyi varovasti: - Suostuisitteko jatkamaan, jos teen vähän velkaa?*

(87) *Ta saatis / pilguga / rahatähtede hunnikut, mis kolis ümber krahvi küünarnuki alla ja küsis arglikult: „Ehk suvatseksite võla peale mängida?“*

(17) (119) *Граф посидит месяц на гауптвахте и выйдет, у него влиятельные родственники, а у Эраста Петровича никого.*

(139) *Kreivi istuu kuukauden arestissa ja on sen jälkeen vapaa, sillä hänellä on vaikutusvaltaisia sukulaisia, mutta Erast Petrovitšilla ei ole ketään.*

(91) *Krahv istub kuukese peavahis ja tuleb välja, tal on mõjukad sugulased, Erast Petrovitšil pole aga kedagi.*

SVXXX-lauseissa [(18), (19)] on kolme apujäsentä, jotka sijaitsevat verbin määritteen tavallisella paikalla verbin jäljessä. Tässä ryhmässä on vaikeaa löytää apujäsenten taajimpia järjestyksiä. Kahdessa lauseessa lauseen ensimmäisenä apujäsenenä on objekti, jota seuraavat kaksi paikan adverbiaalia (18); yhtä taaja on päinvastainen järjestys eli kaksi paikan adverbiaalia, joita seuraa objekti (19). Venäjässä objekti voi sijoittua paikan adverbiaalien väliin (19).

Taulukko 6. SVXXX-mallin apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Objekti	Paikan adverb.	Paikan adverb.	2	2	2
Objekti	Muu adverbiaali	Paikan adverb.		1	1
Objekti	Epäsuora objekti	Paikan adverb.	1		
Paikan adverb.	Paikan adverb.	Objekti		2	2
Paikan adverb.	Muu adverbiaali	Objekti			1
Paikan adverb.	Objekti	Paikan adverb.	2		
Paikan adverb.	Objekti	Muu adverbiaali		1	
Paikan adverb.	Objekti	Epäsuora objekti	1		

(18) (102) *Фандорин поклонился, и миледи повела / молодого человека / сначала коридором, а потом длинной галереей / в основное здание.*

(120) *Fandorin kumarsi, ja milady lähti viemään / häntä / ensin käytävän pitkin ja sitten pitkän gallerian poikki / päärakennukseen.*

(78) *Fandorin kummardas ja mileedi juhtis / noormehe / alguses läbi koridori ja seejärel mööda pikka galeriid / põhihoonesse.*

(19) (125) *Он налил / в стаканы / бурого вина / из пузатой бутылки, сел рядом с Эрастом Петровичем и очень серьезно, даже задумчиво сказал...*

(146) *Hän kaatoi / isomahaisesta pullostä / laseihin / tummanruskeaa juomaa, istui Erast Pertovitšin viereen ja alkoi puhua vakavaan, suorastaan avomieliseen sävyyn...*

(95) *Ta kallas / ponsakast pudelist / klaasidesse / pruuni jooki, istus Erast Petrovitši kõrvale ning ütles tõsiselt ja koguni südamelikult...*

Taulukko 7. SVXXXX-mallin apujäsenet.

Objekti	Paikan adverb.	Paikan adverb.	Paikan adverb.	Paikan adverb.
---------	----------------	----------------	----------------	----------------

SVXXXX-lauseessa (20) on 4 apujäsentä, joiden keskinäinen järjestys on sama kaikissa kielissä. Ensimmäisenä on kevyt objekti, sitä seuraa kolme rakenteeltaan raskasta paikan adverbialia. Tässäkin kaikki apujäsenet toimivat verbin määritteinä.

- (20) (253) *Извозчик вез / Фандорина / через всю утреннюю Москву / от Николаевского вокзала / в Хамовники.*
 (292) *Vuokra-ajuri kuljetti / Fandorinin / aamuisen Moskovan poikki / Nikolain rautatieasemalta / Hamovnikiin.*
 (188) *Voorimees sõidutas / Fandorini / läbi kogu hommikuse Moskva / Nikolai vaksalist / Hamovnikisse.*

Apujäsenenalkuinen **XSV**-malli säilyy **8**:ssa tapauksessa [(21)–(23)]. XSV-lauseiden subjekti on oleellisen prototyypisempi verrattuna SV(X)-lauseiden subjekteihin, koska lauseen alkuun topikaalistettu apujäsen rajoittaa subjektin valinnan. Vähemmän prototyyppinen subjekti olisi siirtynyt verbin jälkeen, ainakin virossa. Subjektit ovat rakenteeltaan kevyitä, pronominaalisia (21) ja yksisanaisia (22) subjekteja on tässä yhtä paljon, eli 4. Tarkoitteeltaan kaikki subjektit ovat inhimillisiä ja tunnettuja. Subjektien tarkoitteet on mainittu edellisessä lauseessa.

- (21) (78) *Потом он увидел, как умирает Ахтырцев.*
 (92) *Sitten hän näki kuinka Ahtyrtsev kuoli.*
 (60) *Seejärel ta nägi, kuidas Ahtõrtsev suri.*
 (22) (129) *Повернутого Фандорин боялся и старался на него не смотреть, а все выворачивал шею, чтобы получше разглядеть девочек — одну черненькую, одну светленькую.*
 (151) *Häntä Fandorin pelkäsi ja yritti olla katsomatta hänen suuntaansa käännellen sen sijaan kaulaansa nähdäkseen paremmin pulpettiensa ääressä istuvat tytöt.*
 (98) *Seda tegelast Fandorin kartis ja püüdis tema poole mitte vaadata, vaid sirutas kogu aeg kaela, et paremini tüdrukuid näha, ühel olid tumedad ja teisel heledad juuksed.*

XSV-lauseissa apujäsen on lauseen alussa predikatiivisen ryhmän edessä. Kuudessa tapauksessa topikaalistettuna apujäsenenä on adverbiaali: neljässä tämä adverbiaali on kehysmääritteenä toimiva ajan adverbiaali (21) ja kahdessa verbin määritteenä toimiva

tavan adverbiaali (23). Kahdessa tapauksessa lauseenalkuisena elementtinä on kevyt objekti, jonka tarkoite on kummassakin lauseessa inhimillinen ja mainittu edellisessä virkkeessä (22).

Taulukko 8. XSV-mallin apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	4	4	4
Tavan adverbiaali	2	2	2
Objekti	2	2	2

(23) (267) *Внезапно он сообразил, что хватит дергаться, давно пора потерять сознание, и обмяк, замер, а для пуцей убедительности еще и нижнюю челюсть отвалил.*

(308) *Äkkiä hän oivalsi, että enää ei tarvinnut teeskennellä, vaan itse asiassa hänen olisi jo kauan sitten pitänyt mennä tainnoksiin, ja hän lopetti sätkimisen, valahti veltoksi ja päästi vakuuttavuuden vuoksi alaleukansakin lysähtämään alas.*

(198) *Äkitselt ta taipas, et aitab rabelemisest, et on ammugi aeg kaotada teadvus, ta lõtvus ja jäi liikumatuks ja et pilt veelgi veenvam oleks, laskis ta alalõua rippu.*

5.2.1.2 VS-lauseet

Käänteinen sanajärjestys esiintyy alkutekstissä suoraa mallia harvemmin ja käännettäessä se säilyy harvemmin.

Yllättäen käänteisen mallin säilyttii 3 VS-lausetta [(24), (25)], vaikka suomen ja viron kielen kohdalla verbialkuinen väitelause on hyvin outo ilmiö. Tämän mallin pysyminen käännettäessä saattaa johtua subjektin ominaisuuksista. Subjektit käsittävät yli kolme sanaa, eli ne ovat rakenteeltaan raskaita. Vain yksi subjekti on tarkoitteeltaan inhimillinen (24), loput ovat elottomia (25). Kaikki subjektitarkoitteet ovat uusia.

- (24) (146) *В три минуты одиннадцатого звякнул колокольчик, дверь распахнулась, и вошел исполинского роста мужчина в серой ливрее.*
 (171) *Kolmea yli kymmenen kello kilahti, ovi aukesi ja sisään astui suunnattoman kokoinen mies, jolla oli harmaa livreepuku.*
 (110) *Kell kümme ja kolm minutit helises kelluke, uks avanes ja sisse astus hallis livrees mehemürakas.*
- (25) (277) *Раздалось странное жужжание, а потом потрескивание, от которого у Фандорина мороз пробежал по коже.*
 (317) *Kuului outoa surinaa ja sitten räätinää, joka sai kylmät värinät juoksemaan pitkin Fandorinin selkäpiitä.*
 (204) *Kostis imelik sumin ja seejärel särin, Fandorinil jooksid judinad üle selja.*

Eksistentialilauseen malli **XVS** on suhtellisen taaja tutkittavissa kielissä. Mallia säilyttäneitä XVS-lauseita löytyi aineistossa **83** [(26)–(32)]. Lauseiden subjekti on selvästi epäprototyypinen, sillä yli 80 prosenttia subjekteista on rakenteeltaan raskaita (26), yli puolet subjekteista on tarkoiteltaan elottomia ja suuri osa niitä abstrakteja (26) ja uusia. Prototyypisiä kevyitä, inhimillisiä tarkoituksia (27) on vähän.

Taulukko 9. XVS-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana	11	16	12
Kevyt subjekti	11	16	12
2 sanaa	20	14	21
3 ja enemmän sanaa	52	53	50
Raskas subjekti	72	67	71

Taulukko 10. XVS-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	36
Ei-inhimillinen	47

Taulukko 11. XVS -lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	18
Implikoitu/maailmatieto	14
Uusi	43
Muu	8

- (26) (294) *Какое-то время циркулировали слухи о всемирном заговоре не то масонов, не то евреев, не то и тех и других вместе взятых, поминали господина Дизраэли, но потом как-то утихло, тем более что на Балканах назревал нешуточный кризис, от которого лихорадило всю Европу.*
- (337) *Jonkin aikaa kiersi erilaisia huhuja maailmanlaajuisesta salaliitosta, jonka takana olivat joidenkin mukaan vapaamuurarit ja joidenkin mukaan juutalaiset.*
- (217) *Mõni aeg liikusid ringi kuulujutud mingist kas massoonide või juutide või mõlemate korraga ülemaailmsest vandenõust ja tuletati meelde härra Disraelit, kuid ajapikku need jutud vaibusid, seda enam, ei Balkanil oli puhkemas ränk kriis, mis ajas ärevusse kogu Euroopa.*
- (27) (173) *На пороге стояла Амалия.*
- (204) *Ovella seisoj Amalija.*
- (131) *Lävel oli Amalia.*

XVS-lauseessa ainut lauseen apujäsen sijaitsee lauseen alussa. Useimmiten sellaisena lauseenalkuisena elementtinä on paikan adverbiaali. Tällaisia tapauksia on 60, joista 43:ssa lauseessa paikan adverbiaali toimii kehysadverbiaalina (28). Eksistentiaalilauseessa esiintyvää paikan adverbiaalia käsitellään tässä myös kehysadverbiaalina, koska tämä kehysadverbiaalinen tavoin luo lauseelle puitteet ja sen siirtäminen lauseen loppuun vaikuttaisi lauseen tulkintaan (29). Lopuissa 19:ssä lauseessa paikan adverbiaali on verbin määrite (30).

Kuudessa lauseessa lauseenalkuisessa asemassa on ajan adverbiaali, joka neljässä tapauksessa toimii kehysadverbiaalina (26). Muiden adverbiaalien joukossa on selvässä

enemmistössä habitiiviadverbiaali (epäsuora objekti) – 6:ssa lauseessa (31). Lauseen alkuun päässyt objekti on tavallaan kevyt (ainakin subjektia kevyempi) ja mainittu aikaisemmin tekstissä (32).

Taulukko 12. XVS-mallin lauseen apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	60	60	60
Ajan adverbiaali	6	6	6
Muu adverbiaali		9	10
Objekti	7	8	7
Epäsuora objekti	10		

- (28) (157) *В номерах «Ферри-роуд» живут списанные на берег матросы, мелкие аферисты и стареющие портовые илюхи.*
 (185) *Ferry Roadin matkustajakodissa asuu laivojensa miehistöstä poistettuja merimiehiä, pikkurikollisia ja ikääntyneitä laivahuoria.*
 (119) *„Ferry-roadi“ tubades elasad laevadelt maha kirjutatud madrused, pisiaferistid ja vananevad sadamalitsid.*
- (29) (278) ***В лаборатории вообще имелось множество таких любопытных итук, но рассматривать их было не ко времени.***
 (318) ***Laboratoriossa oli paljon kiinnostavia esineitä, mutta ei ollut paras mahdollinen hetki ryhtyä tarkastelemaan niitä.***
 (205) ***Laboratooriumis oli üldse suur hulk igasuguseid huvitavaid asju, kuid nende lähemaks vaatlemiseks ei olnud õige aeg.***
- (30) (178) ***Слева взгромоздился тяжелый Морбид, справа легкий Франц, хлопнул кнут, и Эраста Петровича откинуло назад.***
 (209) ***Hänen vasemmalle puolelleen rojahti painava Morbid, oikealle puolelle kevyt Franz, kuului piiskan läimäys, ja Erast Petrovitšin niska nytkähti takakenoon.***
 (134) ***Vasakule ronis raske Morbid, paremal oli kerge Franz, laksatas piits ja Fandorin vankus tahapoole.***

- (31) (105) *У него были огненно рыжие кудри, зеленые глаза и волевое, сильно веснушчатое лицо.*
 (123) *Miehellä oli tulipunaiset hiukset, vihreät silmät ja voimakastahtoiset kasvot, jotka olivat täynnä pisamia.*
 (80) *Tal olid tulipunased lokkis juuksed, rohelised silmad ja tahtekindel, tedretähniline nägu.*
- (32) (209) *Дверь открыл сам Иван Францевич.*
 (245) *Oven avasi Ivan Frantsevitš itse.*
 (158) *Ukse avas Ivan Frantsevitš ise.*

5.2.2 Venäjä=suomi=viro

5.2.2.1 SV-lauseet

Aineistosta löytyi vain 1 lause (33), jonka malli vironnettaessa muuttuu vaikka pysyy suorana. Subjektin ja predikaatin välissä sijaitseva lauseen apujäsen siirtyi predikatiivisen ryhmän jälkeen, eli **SXVXX(ve)=SXVXX(su)≠SVXXX(vi)**.

Lauseen subjekti on rakenteeltaan raskas, tarkoitteeltaan ei-inhimillinen, konkreettinen ja implikoitu. Lauseen kolme apujäsentä ovat samassa keskinäisessä järjestyksessä: niistä ensimmäinen (venäjässä ja suomessa se on lauseen toinen elementti ja sijaitsee subjektin jäljessä, virossa lauseen kolmas elementti ja sijaitsee predikatiivin jäljessä) on kehysadverbiaalina toimiva paikan adverbiaali. Seuraava apujäsen on lauseessa neljäntenä ja tämä on verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali. Viimeinen apujäsen on tavan adverbiaali.

- (33) (229) *Мертвые сучья вяза за его спиной расходились / во все стороны / зловещей паутиной.*
 (267) *Jalavan kuolleet oksat hänen takanaan harittivat / joka suuntaan / muodostaen mustanpuhuvan hämähäkinverkon.*
 (172) *Jalaka surnud oksad hargnesid / tema selja taga / igale poole / nagu kurjakuulutav ämblikuvõrk.*

5.2.2.2 VS-lauseet

Jakso käsittää lauseet, jotka alkavat apujäsenellä tai apujäsenillä ja joiden pääjäsenten järjestys on käänteinen. Sellaisia lauseita löytyi **20**: **XXVS(ve)=XXVS(su)≠XVXS(vi)**-mallia [(34)–(37)] vastaa **19** lausetta ja **XXXVS(ve)=XXXVS(su)≠XVXXS(vi)**-mallia **1** (38).

Lauseiden subjektit ovat epäprototyypisiä, eli tarkoitteeltaan raskaita (34), ei-inhimillisiä, abstrakteja (35) ja uusia. Kevyemmät inhimilliset subjektit (36) ovat tässä harvinaisia.

Taulukko 13. X(X)VS(ve)=X(X)VS(su)≠XV(X)S(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana	2	3	3
Kevyt subjekti	2	3	3
2 sanaa	6	4	5
3 ja enemmän sanaa	12	13	12
Raskas subjekti	18	17	17

Taulukko 14. X(X)VS(ve)=X(X)VS(su)≠XV(X)S(vi)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	7
Ei-inhimillinen	13

Taulukko 15. X(X)VS(ve)=X(X)VS(su)≠XV(X)S(vi)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	2
Implikoitu/maailmatieto	1
Uusi	16
Muu	1

- (34) (249) *Однако в это время / из того же вагона / спустился осанистый, усатый господин в цилиндре, метнул в сторону молодого человека полный любопытства взгляд и протянул руку юной спутнице.*

- (287) *Juuri silloin / vaunusta / laskeutui ryhdikäs herrasmies, jolla oli viikset ja silinteri.*
- (185) ***Kuid parajasti astus / samast vagunist / perroonile / väarikas vuntsidega härra, kõvakübar peas, ta heitis noormehe poole uudishimuliku pilgu ja sirutas käe oma noorele kaaslannale.***
- (35) (78) *Неожиданно / во внешности белоглазого / произошло какое-то непонятное изменение.*
- (91) ***Äkkiarvaamatta / vaaleasilmäisen ulkomuodossa / tapahtui jokin selittämätön muutos, ikään kuin hän olisi muuttunut pienikokoisemmaksi ja kallistunut sivulle.***
- (60) *Äkitselt toimus luitunud silmadega mehe välimuses mingi arusaamatu muutus.*
- (36) (242) ***Перед самым отъездом на вокзал / в казенную квартиру, где Фандорин почти сутки проспал беспробудным сном, / явился адъютант Мизинова, велел ждать...***
- (282) ***Juuri ennen lähtöä rautatieasemalle majapaikastaan, jossa hän oli nukkunut sikeästi melkein vuorokauden, / hänen luokseen / ilmaantui Mizinovin adjutantti ja käski odottamaan vielä.***
- (181) ***Just enne sõitu vaksalisse tuli kroonukorterisse, kus Fandorin magas nagu surnu peaaegu terve ööpäeva, Mizinovi adjutant ja käskis oodata...***

XXVS(ve)=XXVS(su)≠XVXS(vi)-lauseissa [(34)–(37)] on kaksi apujäsentä. Venäjässä ja suomessa ne ovat lauseen alussa predikatiivisen ryhmän edessä, virossa yksi säilyttää lauseenalkuisen aseman, toinen siirtyy V-2-säännön mukaisesti verbin taakse.

Useimmiten lauseen absoluuttisessa alussa kaikissa kolmessa kielessä oli kehysadverbiaalina toimiva ajan adverbiaali, jota seuraa verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali (34) ja (36). Neljässä lauseessa (venäjässä kolmessa) lauseen alussa on kaksi paikan adverbiaalia. Esimerkkilauseessa (37) kumpikin adverbiaali toimii kehysmääritteenä. Yhdessä tapauksessa lauseen ensimmäisenä elementtinä on tavan adverbiaali, jota seuraa muu adverbiaali (venäjässä epäsuora objekti) (35).

Taulukko 16. XXVS(ve)=XXVS(su)≠XVXS(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Paikan adverbiaali	13	14	13
Paikan adverbiaali	Paikan adverbiaali	3	4	4
Paikan adverbiaali	Tavan adverbiaali	1		
Tavan adverbiaali	Muu adverbiaali		1	1
Tavan adverbiaali	Epäsuora objekti	1		

(37) (5) *По аллеям, / среди кустов сирени и клумб / прогуливалась нарядная публика.*

(5) *Puiston käytävillä, / kukkivien sireenipensaiden ja kukkapenkkien keskellä / kuljeskeli parhaimpiinsa pukeutunutta väkeä.*

(5) *Õitsvate sirelipõõsaste ja tulbipeenarde vahel oli alleedel palju peenelt rietatud jalutajaid.*

XXXVS(ve)=XXXVS(su)≠XVXXS(vi)-lauseessa (38) on kolme apujäsentä, joista ensimmäinen, ajan adverbiaali, säilyttää asemansa lauseen alussa kaikissa tutkittavissa kielissä. Toinen ja kolmas, eli paikan ja tavan adverbiaali, siirtyvät vironnettaessa verbin jälkeen. Nämä adverbiaalit muistuttavat kehysmääritteitä, vaikka tavan adverbiaali esiintyy tässä tehtävässä harvoin.

(38) (3) *В понедельник 13 мая 1876 года в третьем часу пополудни, / в Александровском саду, / на глазах у многочисленных свидетелей, / случилось безобразное, ни в какие рамки не укладывающееся происшествие.*

(5) *Maanantaina 13. toukokuuta vuonna 1876 kellon käydessä kolmea / Aleksandrovski-puistossa / lukuisien todistajien nähden / sattui ennennäkemätön törkeä välikohtaus.*

(5) *Esmaspäeval, 13.mail 1876. aastal, kella kolme paiku pärast lõunat juhtus / Aleksandri aias / arvukate tunnistajate silme all / näotu ja igatpidi enneolematu lugu.*

5.2.2.3 SV- ja VS-lauseet

Valtaosa tämän alaluvun lauseista alkaa apujäsenellä. Alkutekstissä ja suomennoksessa lauseiden pääjäsenten järjestys on suora, vironnoksessa lauseenalkuinen elementti aiheuttaa inversion. Lauseissa poikkeaa vaan predikatiivisen ryhmän jälkeisten lauseenjäsenten määrä. **7**:ssä tapauksessa malli on $XSV(ve)=XSV(su)\neq XVS(vi)$ [(39), (41), (42)], **25**:ssä tapauksessa malli on $XSVX(ve)=XSVX(su)\neq XVSX(vi)$ [(40), (43)–(48)] ja **8**:ssa lauseessa malli on $XSVXX(ve)=XSVXX(su)\neq XVSXX(vi)$ [(49)–(51)].

Taulukko 17. $XSV(X)(ve)=XSV(X)(su)\neq XVS(X)(vi)$ -lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	6	7	7
1 sana	14	13	12
Kevyt subjekti	20	20	19
2 sanaa	16	16	16
3 ja enemmän sanaa	4	4	5
Raskas subjekti	20	20	21

Taulukko 18. $XSV(X)(ve)=XSV(X)(su)\neq XVS(X)(vi)$ -lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	33
Ei-inhimillinen	7

Taulukko 19. $XSV(X)(ve)=XSV(X)(su)\neq XVS(X)(vi)$ -lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	34
Implikoitu/maailmatieto	3
Uusi	3

Lauseiden subjektitarkoite on yli 80:ssä prosentissa tapauksista on elollinen (40), inhimillinen ja yli 90:ssä prosentissa tapauksista tunnettu. Tarkoitteeltaan elottomia subjekteja on alle neljäsosan (39). Tässä subjektilausekkeen prototyypisyyttä on vaikea

määritellä yksiselitteisesti. Yhtäältä kevyitä (39) ja raskaita subjekteja on yhtä paljon. Toisaalta raskaiden subjektien joukossa on eniten kaksisanaisia subjekteja (40), jotka ovat mielestäni kevyen ja raskaan subjektin rajatapaus, kolmesanaisia ja niitä raskaampia subjekteja on vain 10 prosenttia (41).

- (39) (162) *На этом очевидное исчерпывалось, и возникла жгучая потребность в дедуктивном методе.*
 (191) *Tähään itsestänselvyudet päätyivätkin.*
 (122) *Sellega lõppesid ilmselged asjaolud ja tekkis põletav vajadus rakendada deduktiivset meetodit.*
- (40) (63) *Не обращая внимания на насмешливый хохот остальных, Эраст Петрович последовал за ней в дальний угол залы и опустился на диван с резной спинкой.*
 (72) *Kiinnittämättä huomiota niiden pilkalliseen hohotukseen Erast Petrovitš seurasi häntä salin kaukaisimpaan nurkkaan ja istuutui sohvale, jonka selkänojassa oli koristeleikkauksia.*
 (48) *Ülejäänute pilkavast naerust välja tegemata järgnes Erast Petrovitš naisele saali kaugemasse nurka ja istus nikerdatud seljatoega diivanile.*
- (41) (163) *И вдруг сердце у Эраста Петровича сжалось.*
 (192) *Ja äkkiä Erast Petrovitšin sydän puristui kokoon.*
 (123) *Äkitselt tõmbus Erast Petrovitši süda kokku.*

Taulukko 20. XSV(ve)=XSV(su)≠XVS(vi)-lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	6	6	6
Muu adverbiaali		1	1
Epäsuora objekti	1		

XSV(ve)=XSV(su)≠XVS(vi)-lauseissa [(39), (41), (42)] lauseen ainut apujäsen sijaitsee lauseen alussa. Valtaosassa tapauksista tämä on kehysadverbiaalina toimiva ajan

adverbiaali (42). Yhdessä lauseessa lauseenalkuinen adverbiaali on verbin määritteenä toimiva muu adverbiaali (venäjän kieliopin termein epäsuora objekti) (39).

(42) (278) *В ту же секунду Бланк взревел и ринулся вперед, ударившись боком о край стола.*

(319) *Samalla hetkellä Blank alkoi kiljua.*

(205) *Samal hetkel röögatas Blank ja sööstis ettepoole, põrgates küljega vastu lauda.*

XSVX(ve)=XSVX(su)≠XVSX(vi)-lauseissa [(40), (43)–(48)] on pääjäsenten lisäksi vielä kaksi elementtiä, joiden asema käännettäessä säilyy. Ensimmäinen sijoittuu lauseen alkuun predikatiivisen ryhmän eteen, jälkimmäinen on lauseen lopussa. Lauseenalkuinen elementti toimii kehysmääritteenä 21:ssä tapauksessa, joista viidessä lauseessa sellaisena on paikan adverbiaali. Lauseen lopussa sijaitsee verbin määrite, esim. objekti (43) tai toinen paikan adverbiaali (44).

Taulukko 21. XSVX(ve)=XSVX(su)≠XVSX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	Paikan adverbiaali	1	1	1
Paikan adverbiaali	Tavan adverbiaali	1	1	1
Paikan adverbiaali	Muu adverbiaali		2	2
Paikan adverbiaali	Objekti	1	1	1
Paikan adverbiaali	Epäsuora objekti	2		
Ajan adverbiaali	Paikan adverbiaali	5	5	5
Ajan adverbiaali	Tavan adverbiaali	3	3	3
Ajan adverbiaali	Objekti	8	8	8
Tavan adverbiaali	Paikan adverbiaali	2	2	2
Tavan adverbiaali	Objekti	1	1	1
Objekti	Paikan adverbiaali	1	1	1

16:ssa lauseessa on topikaalistettu kehysmääritteenä toimiva ajan adverbiaali ja lauseen lopussa on verbin määrite. Puolessa lauseista verbin määritteenä toimii objekti (45), lopuissa lauseissa joko paikan (46) tai tavan adverbiaali. Neljässä tapauksessa lauseen alussa on verbin määrite, kolmessa tavan adverbiaali (47) ja yhdessä objekti (48), jotka voinevat päästä lauseen alkuun emfaattisista syistä.

- (43) (158) *Из рукава постоялец извлек узкий, короткий стилет и вонзил его в булку.*
(187) *Hihastaan hän vetäisi lyhytvartusen ja kapeateräisen stiletin, jonka hän iski leipään.*
(120) *Varrukast libistas ta välja kitsa ja lühikese stileti ja torkas selle saia sisse.*
- (44) (30) *Отсюда он пошел Яузской улицей, где-то с час поболтался и оказался в Подколольном, возле страхового общества.*
(34) *Sieltä hän lähti Jauzskaja-katua pitkin pois, maleksi jossain tunnin verran ja päätyi Podkolokolnyi-kujalle, vakuutusyhtiön talon luo.*
(24) *Siit läks ta mööda Jauza tänävät edasi, hulkus kuskil tunnikese ja jõudis Podkolokolnaja tänavale kindlustusühingu maja juurde.*
- (45) (158) *Лишь после этого он зажег свечу, снял синие очки, устало потер глаза.*
(187) *Vasta tämän jälkeen hän sytytti kynttilän, riisui siniset lasinsa ja hieroi väsyneesti silmiään.*
(120) *Alles pärast seda süütas ta küünla, võttis sinised prillid eest ja hõõrus väsinult silmi.*
- (46) (277) *В следующее мгновение Эраст Петрович уже прыгнул со стола и, шурясь от света, рванул из-под фалды заветный «герсталь».*
(318) *Seuraavassa silmänräpäyksessä Erast Petrovitš oli jo hypännyt alas leikkauspöydältä ja vetäissyt rakkaan Herсталinsa esiin takinliepeen alta.*
(205) *Järgmisel hetkel oli Erast Petrovitš laualt maha hüpanud ja tõmbas ereda valguse käes silmi kissitades kuuesiilu alt välja armsa herstahl'i.*
- (47) (114) *Неожиданно взгляд его остановился на Эрасте Петровиче.*

(134) *Yllättäen hänen katseensa pysähtyi Erast Petrovitšin kohdalle.*

(87) *Äkitselt peatus tema pilk Erast Petrovitšil.*

(48) (96) *Таких сановитых швейцаров, в белых чулках и треугольной шляпе с золотой кокардой, Фандорин не видывал и подле генерал-губернаторской резиденции.*

(113) *Näin arvokasta ovenvartijaa Fandorin ei ollut nähnyt edes kenraalikuvernöörin residensissä.*

(74) *Nii väarikaid šveitsereid, kellel oled jalas valged sukad ja peas kuldse kokardiga kolmnurkne müts, ei olnud Fandorin näinud koguni kindralikubernereri residentsi ees.*

XSVXX(ve)=XSVXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseissa [(49)–(51)] on kolme lauseen apujäsentä, joista yksi sijaisee lauseen alussa, loput ovat sen lopussa. Kuudessa tapauksessa lauseenalkuisena elementtinä on kehysmääritteenä toimiva ajan adverbiaali. Sitä seuraavat verbin määritteet, esimerkiksi objekti ja paikan adverbiaali (49) tai objekti ja muu adverbiaali (epäsuora objekti) (50). Kahdessa tapauksessa lauseen alussa on tavan adverbiaali (51).

Taulukko 22. XSVXX(ve)=XSVXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Paikan adverb.	Objekti	1	1	1
Ajan adverbiaali	Objekti	Paikan adverb.	2	2	2
Ajan adverbiaali	Objekti	Muu adverbiaali		3	3
Ajan adverbiaali	Objekti	Epäsuora objekti	3		
Tavan adverb.	Objekti	Paikan adverb.	2	1	2
Tavan adverb.	Muu adverbiaali	Paikan adverb.		1	

(49) (231) *Вчера вечером нарочный выдернул / Лаврентия Аркадьевича / с бала по случаю тезоименитства великого князя Сергея Александровича.*

(269) *Eilen illalla pikalähetti oli hakenut / hänet / suurruhtinas Sergei Aleksandrovitšin nimipäiväjuhlista, ja siitä alkoi varsinainen hullunmylly.*

- (173) *Eile õhtul kutsus käskjalg / Lavrenti Arkadjevitši / välja / suurvürst Sergei Pavlovitši nimepäeva puhul korraldatud ballilt.*
- (50) (118) ***В следующий миг он толкнул Фандорина в подбородок, откинулся на спинку стула и сложил руки на груди.***
- (138) ***Seuraavassa silmänräpäyksessä hän tönäisi Fandorinia leuasta ja heittäytyi takaisin tuolinsa selkänojaa vasten ja jäi siihen istumaan kädet puuskassa.***
- (90) ***Järgmisel hetkel tõukas ta Fandorinit lõuga, vajus tagasi vastu oma tooli seljatuge ja pani käed rinnale risti.***
- (51) (63) ***Не обращая внимания на насмешливый хохот остальных, Эраст Петрович последовал / за ней / в дальний угол залы и опустился на диван с резной спинкой.***
- (72) ***Kiinnittämättä huomiota muiden pilkalliseen hohotukseen Erast Petrovitš seurasi / häntä / salin kaukaisimpaan nurkkaan ja istuutui sohvale, jonka selkänojassa oli koristeleikkauksia.***
- (48) ***Ülejäänute pilkavast naerust välja tegemata järgnes Erast Petrovitš / naisele / saali kaugemasse nurka ja istus nikerdatud seljatoega diivanile.***

Seuraavassa lauseessa (52) on tapahtunut vironnettaessa toisenlainen muutos. Alkutekstin ja suomennoksen suora SVX-malli muuttuu käänteiseksi malliksi XVS eli $SVX(ve)=SVX(su)\neq XVS(vi)$. Lauseen subjektin tarkoite on eloton, konkreettinen ja implikoitu. Subjekti on rakenteeltaan suhteellisen raskas, venäjässä ja virossa se käsittää neljä sanaa. Suomessa se on kevyempi, koska käännös on epätarkka.

Pääjäsenten lisäksi lause käsittää kevyen paikan adverbiaalini, jonka tehtävän lauseessa on vaikea määrittellä. Venäjässä ja suomessa se sijaitsee lauseen loppukentässä ja toimii verbin määritteenä. Vironnoksessa adverbiaali on siirtynyt lauseen alkuun, ja sen takia se tuntuu toimivan kehysmääritteenä. Vironnoksen sanajärjestyksen muutoksen saattaa aiheuttaa edellisen lauseen XVS-malli sekä subjektin raskaus.

- (52) (131) ***Еще один стакан в серебряном подстаканнике дымился напротив, на подносе лежали бублики и сайки.***

(153) *Toinen lasi höyryi häntä vastapäätä, ja tarjottimella oli sämpylöitä ja vesirinkilöitä.*

(100) *Laua vastasküljel auras veel üks hõbedas klaasihoidjas teeklaas ning kandikul olid rõngassaiad ja kuklid.*

5.2.3 Venäjä=viro≠suomi

5.2.3.1 SV-lauseet

Tässä lauseiden sanajärjestys on suora kaikissa kolmessa kielessä. Alkutekstin sanajärjestys viroinnoksessa säilyy ja suomennoksessa muuttuu. Kaikissa tapauksissa venäjän- ja vironkielisissä lauseissa verbi on toista positiota kauempana. Tästä syystä ryhmä on kiinnostava ainakin viron kielen kannalta. Suomennoksessa lauseet korvataan SVX-mallilla. Ryhmässä on 8 lausetta: **XSV(ve)=XSV(vi)≠SVX(su)**-lauseita on 4 [(53), (54)], **SXV(ve)=SXV(vi)≠SVX(su)**-lauseita on 3 [(55), (56)] ja 1 **XSXV(ve)=XSXV(vi)≠SVXX(su)**-lause (57). Lauseita on vaikea yhdistää, joten jokaista mallia käsitellään erikseen.

XSV(ve)=XSV(vi)≠SVX(su)-lauseissa [(53), (54)] lauseenalkuinen elementti säilyttää virossa oman paikkansa, vaikka suomessa se siirtyy lauseen loppuun. Lauseiden subjektit ovat rakenteeltaan kevyitä: joko persoonapronomini (53) tai yksi sana (54) ja tarkoitteeltaan inhimillisiä ja mainittuja.

(53) (106) *У двери с надписью «Врач» она остановилась.*

(80) *Ukse juures, millel oli silt „Arst“, ta peatus.*

(124) *Hän pysähtyi ovella, jossa luki “Lääkäri”.*

(54) (229) *Щелчка предохранителя Фандорин не слышал, а выстрел прогремел уже в потолок, потому что оба — и Бриллинг, и Эраст Петрович, перелетев через низкий подоконник, ухнули в окно.*

(172) *Kaitseriivi klõpsatust Fandorin ei kuulnud, lask aga plahvatas juba lakke, sest nad mõlemad, Brilling ja Erast Petrovitš, kukkusid üle madala aknaaluse välja.*

(268) *Fandorin ei kuullut varmistimen naksahdusta vaan kattoon osuvan laukauksen, ja he molemmat kaatuivat matalan ikkunalaudan yli ja lennähtivät ikkunasta ulos.*

Taulukko 23. XSV(ve)=XSV(vi)≠SVX(su)-lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	2	2	2
Muu adverbiaali	1	1	1
Objekti	1	1	1

Lauseet käsittävät yhden lauseen apujäsenen. Kolmessa tapauksessa tämä on adverbiaali, kahdessa lauseessa paikan adverbiaali (53) ja yhdessä muu adverbiaali. Viimeisessä tapauksessa apujäsen toimii lauseessa objektina (54). Topikaalistetut elementit eivät ole kehysmääritteitä ja rakenteeltaan ovat subjektia raskaampia.

SXV(ve)=SXV(vi)≠SVX(su)-lauseissa [(55), (56)] pääjäsenten välinen elementti säilyttää vironnettaessa paikkansa ja suomennettaessa siirtyy lauseen loppun. Lauseiden subjektit ovat vähemmän prototyypisiä verrattuna edellisen ryhmän lauseisiin. Toisaalta kaikki subjektit ovat rakenteeltaan kevyitä (55), yksi on pronominimainen, loput käsittävät vain yhden sanan. Toisaalta yhden subjektin tarkoite on eloton, konkreetti esine *ovi* (56) ja kahden subjektin tarkoite on inhimillinen (55). Kahden lauseen subjektin tarkoite ei ole mainittu aikaisemmin tekstissä vaan tieto on implikoitu.

(55) (39) *В «Московских ведомостях», помнится, описан «статный молодец», но репортер при событии не присутствовал, Кокорина не видел, так что мог и приплести «молодца» ради нуцеого эффекта.*

(30) *”Moskovskije Vedomostis” oli mäletatavasti kirjeldatud ”kena noormeest”, kuid reporter ise sündmuskohal ei viibinud, Kokorinit ta ei näinud, nii et võis suurema mõju saavutamiseks „kena” ka välja mõelda.*

(44) *Moskovskije vedomostissa oli mainittu „salskea nuorukainen”, tosin reporteri ei ollut käynyt paikan päällä eikä nähnyt Kokorinia.*

(56) (87) *И дверь за удивительным посетителем закрылась.*

(67) *Ja uks hämmastava külalise järel sulgus.*

(109) *Ja ovi sulkeutui ällistytävän vieraan jälkeen.*

Taulukko 24. SXV(ve)=SXV(vi)≠SVX(su)-lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	2	2	2
Muu adverbiaali		1	1
Epäsuora objekti	1		

Pääjäsenten lisäksi lauseet käsittävät adverbiaalini: kahdessa tapauksessa paikan adverbiaalini (55), yhdessä lauseessa muun adverbiaalini (epäsuoran objektin) (56). Kaikki adverbiaalit toimivat verbin määritteenä.

XSXV(ve)=XSXV(vi)≠SVXX(su)-mallia edustaa vain **yksi** lause (57). Sen subjekti käsittää kaksi sanaa, sen tarkoite on inhimillinen ja mainittu edellisessä lauseessa.

Taulukko 25. XSXV(ve)=XSXV(vi)≠SVXX(su)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Objekti	Paikan adverbiaali	1		1
Paikan adverbiaali	Objekti		1	

Lauseen apujäsenten sijainti sekä niiden keskinäinen järjestys suomen kielessä poikkeavat selvästi alkutekstistä ja virokkoksesta. Venäjässä ja virossa painollinen raskas objekti edeltää kevyempää subjektiä ja kevyttä verbin määritteenä toimivaa paikan adverbiaalia. Suomessa kaikki nämä lauseenjäsenet ovat verbikentässä, ja niiden keskinäinen järjestys noudattaa mukavuuden periaatetta (ks. 2.2): kevyt paikan adverbiaali edeltää raskasta objektiä.

(57) (17) *Впрочем, никаких сведений помимо тех, что уже известны читателю, Эраст Петрович из протоколов не почерпнул — все*

свидетели повторяли одно и то же, отличаясь друг от друга лишь степенью проницательности.

(15) *Muuseas, mingeid muid andmeid lisaks nendele, mida lugeja juba teab, Erast Petrovitš protokollidest ei leidnud, kõik tunnistajad kordasid enam-vähem ühte ja sedasama, nende seletused erinesid ainult selle poolest, kui tähelepanelik keegi oli olnud.*

(20) *Erast Petrovitš ei havainnut / tutkintapöytäkirjoissa / mitään mitä lukija ei jo tietäisi – kaikki silminnäjäkertomukset olivat yhteneväisiä, vain tarkkanäköisyyden asteessa oli eroja.*

Tässä alkutekstin sanajärjestys on epäilemättä painollinen. Venäjässä apujäsenet nostetaan joko lauseen alkuun tai pääjäsenten väliin, jonka takia verbi joutuu toisesta positioista lähemmäs lauseen loppua. Yllättävällä tavalla vironnoksessa alkukielen sanajärjestys säilyy. Suomentoksessa emfaattinen malli muuttuu neutraaliksi kielen perusmalliksi SVX.

5.2.3.2 VS-lauseet

Aineistosta on löytynyt 1 lause, jonka pääjäsenten käänteinen järjestys säilyy molemmassa käänöksessä ja suomentoksessa muuttuu lauseen apujäsenten asema. Sen malli on **XVXS(ve)=XVXS(vi)≠XXVS(su)** (58). Lauseen subjekti on raskas, sen tarkoite on inhimillinen ja uusi.

(58) (96) *Возле мраморной доски с надписью «Первый Московский Эстернат. Дирекция» грелся на солнышке важный швейцар с лоснящимися расчесанными бакенбардами.*

(73) *Marmortahvli kõrval, millel ilutses kiri „Esimene Moskva Hesternaat. Direktsioon“, soojendas end päikese paistel uhke põskhabeme ja tähtsa olemisega šveitser.*

(113) *Portilla oli marmorilaatta, jossa luki »Moskovan I Astairnaatin hallintorakennus» ja auringonpaisteessa sen vieressä lämmitteli tärkeän*

näköinen ovenvartija, jolla oli kiiltävät ja huolellisesti kammatut pulisongit, valkoiset polvisukat ja kultakokardinen kolmikolkkahattu.

Lauseen apujäsenten sijainti ja keskinäinen järjestys venäjässä ja virossa on sama. Lauseen alussa sijaitsee kehysadverbiaalina toimiva paikan adverbiaali. Jälkimmäinen apujäsen, eli verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali, sijaitsee verbikentässä pääsanansa jäljessä. Suomessa molemmat adverbiaalit sijaitsevat predikaatiivisen ryhmän edessä ja vaihtoivat paikkansa. Verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali siirtyy kehysadverbiaalin eteen.

5.2.3.3 SV- ja VS-lauseet

Luvun alussa käsitellään lauseet, joiden pääjäsenten järjestys on käänteinen alkutekstissä ja vironnoksessa. Suomennoksessa käänteinen malli on korvattu suoralla.

VS(ve)=VS(vi)≠SV(su)-mallia edustaa **1** lause (59). Verbialkuiset lauseet ovat venäjässä suhteellisen tavallisia ainakin kertovassa tyyliässä; suomessa ja virossa ne ovat päinvastoin harvinaisia. Lauseen subjekti on raskas, sen tarkoite on eloton ja uusi, siis epäprototyyppinen.

(59) (289) *Горели все люстры и свечи, обряд начался давно, и приглашенные устали.*

(214) *Põlesid kõik kroonlühtrid ja küünlad, abielutalitus oli kestnud kaua ja külalised olid juba väsinud.*

(332) *Kaikki kattokruunut ja kynttilät paloivat, häätöimitus oli kestänyt jo kauan ja vieraat alkoivat väsyä seisomiseen.*

XVS(ve)=XVS(vi)≠SVX(su)-lauseita löytyi aineistosta **16** [(60)–(64)]. Näissä lauseissa venäjässä ja virossa on eksistentiaalilauseille tyypillinen malli, joka suomennettaessa korvataan suoralla SVX-mallilla.

Lauseiden subjektit ovat pikemmin epäprototyyppisiä, ja subjektilauseke on raskas, usein lauseen muotoinen (60), kevyt subjekti esiintyy alle puolessa lauseista (61). Uusia subjekti-tarkoitteita on tässä vain neljä; loput ovat joko mainittuja tai implikoituja.

Inhimilliset subjektitarkoitteet ovat selvästi enemmistössä (60) ja elottomat abstraktit tarkoitteet ovat harvinaisia (62).

Taulukko 26. XVS(ve)=XVS(vi)≠SVX(su)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana	6	7	7
Kevyt subjekti	6	7	7
2 sanaa	5	4	5
3 ja enemmän sanaa	5	5	4
Raskas subjekti	10	9	9

Taulukko 27. XVS(ve)=XVS(vi)≠SVX(su)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	13
Ei-inhimillinen	3

Taulukko 28. XVS(ve)=XVS(vi)≠SVX(su)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainuttu aikaisemmin tekstissä	6
Implikoitu/maailmatieto	5
Uusi	4
Muu	1

(60) (13) *На глаза у гуляющих застрелился г-н N., статный молодец 23-х лет, единственный наследник миллионного состояния.*

(12) *Jalutajate silme all laskis end maha härra N., 23-aastane kena noormees, Moskva Ülikooli üliõpilane, miljonilise varanduse ainuke pärija.*

(16) *Herra NN, salskea 23-vuotias nuorukainen: ampui itsensä lukuisten ohikulkijoiden silmien edessä.*

(61) (265) *Миледи позвонила в колокольчик, и в ту же секунду вошел Эндрю, словно подслушивал за дверью.*

(197) *Mileedi helistas kellukest ja kohe tuli Andrew, ta oleks nagu ukse taga pealt kuulanud.*

(305) *Milady soitti kelloa, ja Andrew astui sisään samalla sekunnilla, ikään kuin hän olisi salakuunnellut oven takana.*

(62) (157) *И пусто на улицах, только у подозрительных пабов и дешевых мебелирашек копошится какая-то нехорошая опасная жизнь.*

(185) *Kaduilla on autiota, elämää on ainoastaan hämäräperäisissä pubeissa ja matkustajakodeissa, jossa kihisee jotain pahaa ja vaarallista.*

(119) *Tänavad on tühjad, ainult kahtlaste pubide ja odavate möbleeritud tubade juures kihab mingi inetu ja ohtlik elu.*

Taulukko 29. XVS(ve)=XVS(vi)≠SVX(su)-lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	12	12	12
Ajan adverbiaali	3	3	3
Objekti	1	1	1

Subjektin lisäksi lauseet käsittävät yhden nominaalisen elementin. Venäjässä ja virossa se sijaitsee lauseen alussa, suomessa lauseen lopussa. Kaikissa tapauksissa paitsi yhdessä sinä nominaalisena elementtinä on adverbiaali: 12:ssa lauseessa paikan adverbiaali ja kolmessa ajan adverbiaali. Lauseenalkuinen adverbiaali on useimmiten kehysmäärite, muttei tässä ryhmässä. Paikan adverbiaaleista kehysadverbiaalina toimii vain neljää (60), loppuissa lauseista ne ovat verbin määritteitä (63). Ajan adverbiaalit eivät ole kehysadverbiaaleja vaan pikemmin verbin määritteitä (61). Yhdessä tapauksessa tämä nominaalinen elementti on objekti (64). Verbin määritteet voivat päästä venäjässä ja virossa lauseen alkuun, koska ne ovat subjektia prototyyppisempiä.

(63) (224) *Из раскрытого окна бельэтажа выглянула рыжая голова.*

(169) *Teise korruse avatud aknast vaatas välja punane pea.*

(262) *Cunninghamin punatukkainen pää ilmaantui toisen kerroksen avonaiseen ikkunaan.*

- (64) (290) *Отца невесты, действительного тайного советника Александра Аполлодоровича фон Эверт-Колокольцева знала вся Москва, хорошенькую Елизавету Александровну не раз видели на балах — она начала выезжать еще с прошлого года,— поэтому любопытство, в основном, вызывал жених, Эраст Петрович Фандорин.*
- (214) *Pruudi isa, tõelist salanõunikku Aleksandr Apollodorovitš von Ewert-Kolokoltsevit, tundis kogu Moskva, armast Jelizaveta Aleksandrovnat oli korduvalt nähtud ballidel, kus ta oli hakanud käima juba möödunud aastal, seepärast tunti peamiselt huvi peigmehe, Erast Petrovitš Fandorini vastu.*
- (332) *Koko Moskova tunsu morsiamen isän, todellisen salaneuvos Aleksandr Apollodorovitš von Evert-Kolokoltsevin, sievä Jelizaveta Aleksandrovna taas oli nähty tanssiaisissa – hän oli ollut edellisen vuoden debytantteja –, ja siksi uteliaisuutta herätti lähinnä sulhainen, Erast Petrovitš Fandorin.*

Seuraavaksi on 4 apujäsenellä alkavaa lausetta. Näissä lauseissa alkutekstin inversio säilyy vironnoksessa ja korvautuu suoralla mallilla suomennoksessa. **Kolmen** lauseen malli on $XV SX(ve)=XV SX(vi)\neq XSVX(su)$ [(65)–(67)] ja **yhden** $XV SXX(ve)=XV SXX(vi)\neq XSVXX(su)$ (68). Lauseiden subjektit ovat tarkoitteeltaan prototyypisiä, eli inhimillisiä ja mainittuja edellisessä virkkeessä. Kevyitä [(65), (66)] ja raskaita subjekteja (67) on yhtä paljon, eli kaksi.

- (65) (209) *Скача через две ступеньки, взлетел он на второй этаж и позвонил в начищенный до золотого блеска электрический звонок.*
- (158) *Võttes kaks astet korraga, lendas ta teisele korrusele ja vajutas elektrikella läikimahõõrutud vasknupule.*
- (245) *Harppoen kaksi askelmaa kerrallaan hän ryntäsi toiseen kerrokseen ja painoi kullanhohtavaksi kiillotettua ovikelloa, joka toimi sähköllä.*
- (66) (35) *Из соображений экономии путешествовала Спицина по старинке, не железной дорогой, а на своих лошадках.*
- (28) *Kokkuhoiu kaalutlustel reisis Spitsõna vana kombe kohaselt oma hobustega, aga mitte raudteerongiga.*

(40) *Säästäväisyyttään hän ei matkustanut junalla, vaan vanhaan tapaan omalla hevoskyydillä.*

(67) (164) *Поздно вечером, уже за полночь, сидел Эраст Петрович в ободранном кресле, где был спрятан синий портфель, и клевал носом в полудреме.*

(124) *Hilja õhtul, juba pärast keskööd, istus Erast Petrovitš kulunud tugitoolis, millesse oli peidetud sinine portfell, ja pooleli tukkus.*

(194) *Myöhään illalla, puolenyön jälkeen, Erast Petrovitš istui rähjäisessä nojatuolissa, jonka toppausten sisään hän oli piilottanut sinisen salkun, ja torkahteli pää nuokahdellen.*

Taulukko 30. XVSX(ve)=XVSX(vi)≠XSVX(su)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Paikan adverbiaali	1	1	1
Tavan adverbiaali	Paikan adverbiaali	1	1	1
Muu adverbiaali	Tavan adverbiaali	1	1	1

XVSX(ve)=XVSX(vi)≠XSVX(su)-lauseissa [(65)–(67)] on kaksi apujäsentä, yksi on lauseen alussa, toinen lauseen lopussa. Lauseen alussa sijaitsee joko ajan adverbiaali (67), tavan adverbiaali (65) tai muu adverbiaali [syyn adverbiaali (66)]. Ajan adverbiaali toimii lauseessa kehysmääritteenä. Loput lauseenalkuiset adverbiaalit toimivat verbin määritteenä ja ovat rakenteeltaan raskaita. Niiden neutraalimpi paikka olisi kevyemmän subjektin jäljessä, ei sen edessä. Lauseen lopussa sijaitsevat adverbiaalit ovat verbin määritteitä.

XVSXX(ve)=XVSXX(vi)≠XSVXX(su)-lauseessa (68) on subjektin lisäksi kolme nominaalista elementtiä, joista yksi sijaitsee lauseen alussa ja kaksi lauseen lopussa pääjäsenten jäljessä. Lauseen alussa on kehysmääritteenä toimiva ajan adverbiaali ja lopussa on kaksi verbin määritettä – objekti ja tavan adverbiaali.

(68) (48) *Впервые с тех пор, как умер отец и жизнь молодого человека свернула с прямого и ясного пути, смотрел Эраст Петрович / на священные желтые стены университета / без сердечной тоски о том, что могло сбыться, да не сбылось.*

(37) *Esimest korda pärast isa surma, mil noormehe elu oli üra keeranud selgelt ja sirgelt teelt, vaatas Erast Petrovitš / ülikooli pühasid kollaseid seinu / ilma pitsituseeta südames, et kuidas oleks võinud minna, aga ei läinud.*

(55) *Ensimmäistä kertaa sitten isänsä kuoleman ja sen, kun hän itse oli suistunut auvoisalta ja mutkittelemattomalta polultaan, Erast Petrovitš katseli / yliopiston jaloja keltaisia seiniiä / tuntematta sydämessään tuskaa siitä, että asiat voisivat olla toisin.*

Tähän mennessä on käsitelty lauseet, joiden alkutekstin käänteinen pääjäsenten järjestys säilyy vironnettaessa mutta korvautuu suoraksi suomennettaessa. **Yhdessä** lauseessa (69) muutos oli päinvastainen — SVX(ve)=SVX(vi)≠XVS(su). Lauseen subjekti on rakenteeltaan raskas, sen tarkoite on inhimillinen ja uusi. Lauseen ainut apujäsen on verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali. Suomennoksen inversion saattaisi aiheuttaa subjektilausekkeen raskaus verrattuna lauseen alkuun siirtyneeseen adverbiaalilausekkeeseen.

(69) (105) *Стайка мальчуганов лет семи-восьми сгрудилась вокруг одного из матов.*

(80) *Kari seitsme-kaheksa-aastaseid poisse oli kogunenud ühe mati ümber.*

(123) *Yhden maton ympärille oli kerääntynyt parvi seitsemän-kahdeksanvuotiaita poikia.*

5.2.4 Venäjä≠suomi=viro

5.2.4.1 SV-lauseet

Tässä osassa kaikkien lauseiden järjestys on suora, mutta venäjässä pääjäsenten edessä tai niiden välissä on jokin nominaalinen elementti, joka suomessa ja virossa siirtyy

predikatiivisen ryhmän jälkeen. Valtaosassa tapauksista se sijaitsee subjektin ja verbin välillä. Sellaisia lauseita löytyi **125**. **SXV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)**-lauseita [(70), (72)–(74)] ja **SXVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)**-lauseita [(71), (75)–(81)] on yhtä paljon, **58** ja **SXVXX(ve)≠SVXXX(su)=SVXXX(vi)**-lauseita on **9** [(82)–(84)].

Taulukko 31. SXV(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	22	22	22
1 sana	57	57	57
Kevyt subjekti	79	79	79
2 sanaa	31	30	32
3 ja enemmän sanaa	15	16	14
Raskas subjekti	46	46	46

Taulukko 32. SXV(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	99
Ei-inhimillinen	26

Taulukko 33. SXV(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	99
Implikoitu/maailmatieto	11
Uusi	12
Muu	3

Lauseiden subjekti on prototyyppinen. Se on suhtellisen kevyt (70). Kolmesanaisia ja sitä raskaampia subjekteja on alle 13 prosenttia (71). Subjektitarkoite 80:ssä prosentissa tapauksista on inhimillinen ja mainittu (70). Elottomia tarkoitteita on lähes 20 prosenttia (71) ja uusia tarkoitteita on alle 10 prosenttia.

- (70) (221) *Он ненадолго отлучился и вернулся с маленьким плоским пистолетом, который почти целиком умещался в его ладони.*
 (259) *Hän poistui hetkeksi ja palasi kädessään pieni litteä revolveri, joka oli vain hiukan hänen kämmentään isompi.*
 (167) *Ta lahkus hetkeks ja tuli tagasi väikese lameda revolvriga, mis peaaegu tervenisti mahtus tema peopesale ära.*
- (71) (25) *Это не лишнее познавательного интереса чтение обыкновенно поступало во второй половине дня, ибо дел большой важности в сем документе не содержалось.*
 (30) *Tämä sinänsä yleissivistävä hengentuote toimitettiin eri osastoille yleensä iltapäivällä, sillä se ei sisältänyt mitään erityisen tärkeää.*
 (21) *See nii mõnigi kord huvi pakkuv lugemine jõudis kohale tavaliselt päeva teisel poolel, sest tähtsaid asju selles ei olnud.*

Taulukko 34. SXV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseiden apujäsenet

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali			1
Ajan adverbiaali	8	8	7
Tavan adverbiaali	41	41	41
Muu adverbiaali			1
Objekti	8	9	8
Epäsuora objekti	1		

SXV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseen [(70), (72)–(74)] ainoan apujäsenen asema lähdekielessä ja käänöksissä poikkeaa. Venäjässä se on lauseen toisena elementtinä subjektin ja predikaatin välissä. Tässä asemassa on venäjässä useimmiten tavan adverbiaali. Enemmistössä tapauksista tavan adverbiaalina toimii kevyt *o*-päätteinen adverbi (72), raskaampia nomineja on selvästi vähemmän (73).

Toinen adverbiaalinen laji, joka on venäjän kielessä altis siirtymään verbin eteen, on ajan adverbiaali (70). Kyseinen adverbiaali on useimmiten kevyt, toimii verbin määritteenä ja käsittää kiinteän ilmaisun, esim. *viime vuonna, puoli päivää*.

Adverbiaalien lisäksi pääjäsenten väliin voi sijoittua objekti (74), joka on rakenteeltaan tavallaan kevyt ja jonka tarkoite on mainittu edellisessä lauseessa. Objektin tarkoite on inhimillinen puolella lauseista. Käännettäessä sellainen objekti siirtyy verbin jälkeen.

- (72) (265) *Она печально вздохнула.*
(306) *Lady Astair huokasi surullisesti.*
(197) *Та ohkas kurvalt.*
- (73) (53) *Эраст Петрович в крайнем волнении вскочил и даже приподнялся на цыпочки.*
(60) *Erast Petrovitš hyppäsi hermostuksissaan seisomaan, nousi jopa varpailleen.*
(41) *Erast Petrovitš hüppas ärevalt püsti ja tõusis koguni kikiarvule.*
- (74) (197) *И даже принялся было отмерять шаги (пожалуй, несколько коротковатые), но Фандорин его остановил.*
(232) *Ja Ippolit alkoi harppoa (ottaen ehkä hieman lyhyenpuoleisia askeleita) kohti makasiinia, mutta Fandorin pysäytti hänet.*
(149) *Ta hakkas juba mõõtma (lühikesevõitu sammudega), kuid Fandorin peatas ta.*

SXVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseet [(71), (75)–(81)] käsittävät subjektin lisäksi kahta nominaalista elementtiä, jotka venäjässä sijoittuvat toinen verbin eteen ja toinen sen taakse. Suomenoksessa ja vironoksessa apujäsenet ovat verbikentässä predikatiivisen ryhmän jäljessä.

Venäjässä verbineteisessä asemassa on useimmiten kevyt tavan adverbiaali. Sitä seuraa valtaosassa lauseista joko paikan adverbiaali (75) tai objekti [(76), (77)]. Kuudessa lauseessa subjektin ja verbin välissä on ajan adverbiaali, jota seuraa joko paikan adverbiaali (78) tai objekti. Kahdessa lopussa lauseessa verbin edessä on muu verbin määrite, esimerkiksi paikan adverbiaali (79). Ajan ja paikan adverbiaalit toimivat tässä verbin määritteenä.

Taulukko 35. SXVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverbiaali	Paikan adverbiaali	17	17	17
Tavan adverbiaali	Ajan adverbiaali	1	1	1
Tavan adverbiaali	Muu adverbiaali		5	8
Tavan adverbiaali	Objekti	18	19	21
Tavan adverbiaali	Epäsuora objekti	14		
Ajan adverbiaali	Paikan adverbiaali	3	3	3
Ajan adverbiaali	Objekti	3	3	3
Paikan adverbiaali	Tavan adverbiaali	1	1	1
Paikan adverbiaali	Objekti	1	1	1
Muu adverbiaali	Tavan adverbiaali		1	
Objekti	Tavan adverbiaali		7	3

- (75) (282) *Фандорин решительно направился к светящейся полоске и с силой толкнул дверь.*
 (323) *Fandorin syöksyi päättäväisesti kohti valojuovaa ja työnsi voimalla oven auki.*
 (208) *Fandorin läks otsustavalt valguslaigu poole ja tõukas jõuga ust.*
- (76) (83) *Эраст Петрович тоскливо оглядел свое убогое жилище.*
 (97) *Erast Petrovitš silmäili / alakuloisesti / kurjaa majapaikkaansa.*
 (64) *Erast Petrovitš vaatas / nukralt / oma kehva elamist.*
- (77) (275) *Кобура немилосердно врезалась Фандорину в поясницу.*
 (316) *Revolverikotelo rainoi tuskallisesti hänen ristiselkäänsä.*
 (203) *Kabuur lõikus valusasti selga.*
- (78) (225) *Его колючие зеленые глаза на миг задержались на лице Фандорина, и веки едва заметно дрогнули.*
 (263) *Hänen vihreiden silmiensä pistävä katse viipyi hetken Fandorinin kasvoilla ja hänen silmaluomensa värähtivät lähes huomaamattomasti.*
 (169) *Tema torkivad rohelised silmad peatusid hetkeks Fandorini näol ja laud värahtasid vaevumärgatavalt.*

- (79) (57) *Внущенный горничной письмоводитель еще из прихожей слышал гул множества мужских голосов, но время от времени доносился и тот, серебряно-хрустальный, волшебный.*
- (65) *Sisäkkö päästi Fandorinin sisään ja tämä kuuli / eteiseen asti / suuren miesjoukon hälisevät äänet, mutta välillä niiden seasta kantautui myös se ääni, hopeisen välketivä, kristallinkirkas, taianomainen.*
- (44) *Kirjutaja, kelle toatüdruk oli sisse lasknud, kuulis / esikussegi / paljude meeshääle kõminat, kuid aeg-ajalt kostis ka too hõbekellukesena kõlav võluhää.*

Vironnoksessa ja suomennoksessa sellainen verbineteinen elementti siirtyy verbin jälkeen, mutta lauseen apujäsenten keskinäinen järjestys pysyy yleensä samana, [(76)–(80)]. Toisaalta muutamassa lauseessa nämä lauseenjäsenet saattavat vaihtaa paikkansa. Virossa kolmessa lauseessa tavan adverbiaali ja objekti vaihtavat paikkansa: objekti on lauseessa kolmantena ja adverbiaali sijoittuu lauseen loppuun. Suomessa tavan adverbiaali ja objekti vaihtavat paikkansa säännöllisemmin, eli 7:ssä tapauksessa. Tavan adverbiaalinen eteen siirtyvä objekti on kevyt, sen tarkoite on inhimillinen ja tunnettu (80). Suomennettaessa verbin välittömään läheisyyteen siirtyy vielä sellainen objekti, joka tarkoittaa ihmisen ruumiinosaa, kuten *päätä, nenää* tai *kättä* (81). Virossa sellaiset objektit säilyttävät paikkansa lauseen lopussa.

- (80) (139) *Дремавший за стойкой портье довольно равнодушно приветствовал иностранца, но увидев, как тот дает бою, всего лишь поднесшему саквояж, целый шиллинг, поздоровался еще раз, причем теперь назвал приезжего уже не просто sir, а your honour.*
- (163) *Tiskin takana torkkunut portieeri tervehti ulkomaalaista melko välinpitämättömästi, mutta nähtyään miten tämä antoi kokonaisen shillingin hotellipojalle, joka ei ollut tehnyt muuta kuin kantanut matkatavarat sisään, hän tervehti tätä uudelleen käyttäen nyt sanan “sir” sijasta kunnioittavampaa nimitystä “your honour”.*

(106) *Leti taga tukkuv portjee teretas välismaalast üpris ükskõiksel, aga näinud, et too andis terve šillingi pakikandjale, kes tõi sisse kõigest reisikoti, teretas ta veel kord, kusjuures sedapuhku nimetas ta küllastajat mitte lihtsalt sööriks, vaid Your Honour.*

(81) (41) *Швейцар важно почмокал губами.*

(47) *Vahtimestari maiskautti huuliaan tärkeilevästi.*

(32) *Uksehoidja matsutas tähtsalt huuli.*

Subjektin lisäksi **SXVXX(ve)≠SVXXX(su)=SVXXX(vi)**-lauseet [(82)–(84)] käsittävät kolme nominaalista elementtiä, joiden lauseasema ja keskinäinen järjestys lähdekieleessä ja käänöksissä poikkeavat selvästi. Venäjässä yksi apujäsen on subjektin ja verbin välissä. Useimmiten tämä on tavan adverbiaali, kuten 8:ssa lauseessa (82) ja (83). Yhdessä lauseessa subjektin ja verbin välissä on verbin määritteenä toimiva ajan adverbiaali (84). Loput nominaaliset elementit ovat verbikentässä, ja niiden keskinäinen järjestys vaihtelee paljon. Esimerkiksi kahdessa lauseessa tavan adverbiaalia seuraa objekti, jota seuraa paikan adverbiaali (82), ja lauseessa (83) paikan adverbiaali edeltää objektia.

Taulukko 36. SXVXX(ve)≠SVXXX(su)=SVXXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverb.	Paikan adverb.	Paikan adverb.	1	1	1
Tavan adverb.	Paikan adverb.	Objekti	2	1	2
Tavan adverb.	Objekti	Paikan adverb.	4	3	3
Tavan adverb.	Epäsuora objekti	Paikan adverb.	1		
Tavan adverb.	Muu adverbiaali	Paikan adverb.		1	
Ajan adverbiaali	Paikan adverb.	Objekti	1	1	
Paikan adverb.	Tavan adverb.	Objekti		1	
Muu adverbiaali	Tavan adverb.	Paikan adverb.			1
Objekti	Tavan adverb.	Paikan adverb.		1	1
Objekti	Ajan adverbiaali	Paikan adverb.			1

Vironnoksessa ja suomennoksessa kaikki lauseen apujäsenet ovat verbin jäljessä. Niiden keskinäinen järjestys ei säily käännettäessä noin puolessa tapauksista. Lauseissa (82) ja (83) alkutekstin apujäsenten järjestys pysyy samana, mutta lauseessa (84) objekti siirtyy vironnoksessa verbin jälkeen.

- (82) (153) *Фандорин наскоро запихнул / бумаги и письма / обратно в портфель, но ретироваться к окну не успел.*
 (180) *Fandorin sujautti / kiireesti / paperit ja kirjeet / takaisin salkkuun, mutta ei ehtinyt vetäytyä takaisin ikkunalle.*
 (116) *Fandorin toppis / kiirustades / paberid ja kirjad / tagasi portfelli, kuid taganeda akna juurde ta ei jõudnud.*
- (83) (221) *Фандорин быстро принес / из прихожей / тяжелый револьвер, который ему ужасно нравился своей тяжестью и основательностью.*
 (259) *Fandorin haki / nopeasti / eteisestä / painavan revolverin, joka miellytti häntä suunnattomasi juuri jyrkyytensä takia.*
 (166) *Fandorin tõi / kiireesti / esikust / raske revolvri, mille raskus ja põhjalikkus talle kangesti meeldis.*
- (84) (119) *Он никогда не держал в руках дуэльного пистолета.*
 (139) *Hän ei ollut koskaan pitänyt kädessään kaksintaistelupistoolia.*
 (91) *Ta ei olnud duellipüstolit kunagi käes hoidnud.*

Seuraavissa lauseissa alkutekstin lauseiden sanajärjestys poikkeaa käännosten sanajärjestyksestä sillä tavoin, että venäjässä lauseen alussa on yksi lauseen apujäsen, joka käännettäessä siirtyy verbin jälkeen.

Sellaisia lauseita löytyi vain 6, joista XSV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseita [(85), (86)] oli 3, XSVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseita (87) oli 2 ja 1 XSVXX(ve)≠SVXXX(su)=SVXXX(vi)-lause (88).

Lauseiden subjektit ovat rakenteeltaan suhteellisen raskaita ja käsittävät keskimäärin kaksi sanaa (85). Kevyempiä subjekteja (88) on selvästi vähemmän. Kaikki subjektin tarkoitteet ovat inhimillisiä ja tunnettuja.

Taulukko 37. XSV(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	1	1	1
1 sana	1	1	1
Kevyt subjekti	2	2	2
2 sanaa	4	4	4
Raskas subjekti	4	4	4

(85) (53) *К нему Эраст Петрович и направился.*

(61) *Erast Petrovitš suuntasi hänen luokseen.*

(41) *Erast Petrovitš astus tema juurde.*

(86) (41) *Там госпожа гувернантка проживает.*

(47) *Kotiopettajatar Pful asuu siellä.*

(32) *Preili guvernant elab seal.*

Kolmessa XSV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseessa [(85), (86)] ainut apujäsen on adverbiaali. Kahdessa lauseessa siinä on kehysmääritteenä toimiva paikan adverbiaali (86). Viimeisessä tapauksessa (85) alkuun on topikaalistettu muu adverbiaali (epäsuora objekti). Se toimii verbin määritteenä ja sen topikalisoinnin venäjässä saattaa aiheuttaa joko sen tarkoitteen tunnettuus, kevyys tai korostus. Käännöksissä kaikki adverbiaalit siirtyvät verbin jälkeen.

Kahdessa XSVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseessa (87) on pääjäsenten lisäksi kaksi apujäsentä: objekti ja ajan adverbiaali. Venäjässä kevyt, edellisessä lauseessa mainittu objekti on lauseen alussa mutta ajan adverbiaali on verbin jäljessä lauseen lopussa. Käännöksissä kumpikin verbin määrite on verbin jäljessä, mutta niiden keskinäinen järjestys pysyy samana.

(87) (35) *Помещицу Эраст Петрович поймал в самый последний момент — она уже готовилась сесть в дрожки, заваленные баулами и свертками, чтобы отбыть из первопрестольной к себе в Калужскую губернию.*

(40) *Erast Petrovitš oli tavoittanut tilanomistajattaren viime hetkellä – hän oli lähdössä Moskovasta takaisin Kalugan lääniin ja oli juuri nousemassa ajurinrattaisiin, joka oli lastattu täyteen matka-arkkuja ja nyyttejä.*

(28) *Erast Petrovitš tabas mõisnikuproua viimasel hetkel, too oli juba valmis istuma reisipaunu ja pampe täis laotud troskasse, et lahkuda esmapealinnast koju Kaluuga kubermangu.*

Taulukko 38. XSVXX(ve)≠SVXXX(su)=SVXXX(vi)- lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Epäsuora objekti	Objekti	Paikan adverb.	1		
Tavan adverb.	Objekti	Paikan adverb.		1	1

XSVXX(ve)≠ SVXXX(su)=SVXXX(vi)-lauseessa (88) on kolme verbin määritettä, joiden asema lauseessa muuttuu käännettäessä mutta keskinäinen järjestys pysyy sama. Venäjässä ensimmäinen – epäsuora objekti (suomen kieliopin termein välineen adverbiaali) on topikaalistettu, loput ovat verbin jäljessä. Virossa ja suomessa kaikki verbin määritteet sijoittuvat pääsanansa jälkeen.

(88) (155) *Левой рукой Бежецкая отвела «кольт» в сторону, правой же схватила Эраста Петровича за воротник и рванула на себя, одновременно ударив его лбом в нос.*

(182) *Bežetskaja työnsi / vasemmalla kädellään / Coltin Piipun / sivuun, tarttui oikalla kädellään Erast Petrovitšia kauluksesta, riuhtaisi häntä itseään kohti ja iski samalla otsansa hänen nenäänsä.*

(117) *Bežetskaja kallutas / vasaku käega / koldi / kõrvale, haaras paremaga Erast Petrovitši kraest kinni ja tõmbas teda järsult enda poole ning lõi samal ajal laubaga talle vastu nina.*

Alaluvun 4:ssä viimeisessä lauseessa [(89)–(92)] alkutekstin sanajärjestys poikkeaa käännoksistä sillä tavoin, että venäjässä lauseen apujäsenet ovat subjektin ja verbin

välissä, suomennoksessa ja vironnoksessa ne ovat verbinkentässä verbin jäljessä seuraavasti: **SXXV(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)**.

Taulukko 39. SXXV(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	1	1	1
1 sana	1	1	1
Kevyt subjekti	2	2	2
2 sanaa	2	2	2
Raskas subjekti	2	2	2

Tässä ryhmässä on yhtä paljon rakenteeltaan kevyitä [(89), (90)] ja raskaita (91) subjekteja. Toisaalta kaikki subjektitarkoitteet ovat prototyyppisiä, eli inhimillisiä ja tunnettuja.

- (89) (62) *Он же / последние несколько минут, по мере увеличения шансов, / все лихорадочнее / обдумывал, как быть в случае удачи.*
 (72) *Hän taas oli / jonkin aikaa – voiton mahdollisuuden kasvaessa koko ajan – / miettinyt / yhä kuumeisemmin mitä tehdä jos arpa sattuisi hänen kohdalleen.*
 (48) *Tema aga oli / kõik viimased minutid, sedamööda kuidas tema võimalused kasvasid, / palavikuliselt / mõelnud, mida õnne korral teha.*
- (90) (43) *Девушка ему ужасно понравилась, и бедный писмоводитель испугался, что сейчас возьмет и влюбится в нее с первого взгляда, а делать этого никак не следовало.*
 (49) *Tyttö mielytti Fandorinia suunnattomasti, ja onneton kirjuri pelästyi rakastuvansa häneen ensi näkemältä, vaikka niin ei saanut missään tapauksessa käydä.*

(34) *Neiu meeldis talle kohutavalt ja vaene kirjutaja kokkus, et kohe võtab ta kätte ja armub piigasse esimesest silmapilgust, mida mitte kuidagi ei tohtinud teha.*

(91) (207) *Эраст Петрович сразу его признал — как же, мистер Джеральд Каннингем собственной персоной, блестящий педагог, друг сирот и правая рука леди Эстер.*

(242) *Erast Petrovitš tunnisti hänet heti: se oli tietenkin itse Mister Gerald Cunningham, orpojen ystävä ja Lady Astairin oikea käsi.*

(156) *Erast Petrovitš tundis ta kohe ära, muidugi, see oli mister Gerald Cunningham isiklikult, hiilgav pedagoog, orbude sõber ja leedi Hesteri parem käsi.*

SXXV(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseita on vähän ja niiden nominaalisten elementtien laji ja järjestys vaihtelevat. Toisaalta pääjäsenten välisiä lauseen apujäseniä yhdistää se, että nämä ovat kevyitä verbin määritteitä. Vain yhdessä lauseessa subjektin jäljessä sijaitseva ajan adverbiaali on poikkeuksellisesti raskas (89). Suomessa ja virossa verbin määritteiden paikka on verbin jäljessä ja käännettäessä nämä siirtyvätkin sinne. Kolmessa lauseessa lauseen apujäsenten keskinäinen järjestys säilyy käännöksissäkin ja viimeisessä tapauksessa muuttuu ja objekti siirtyy tavan adverbiaalin eteen (91).

Taulukko 40. SXXV(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Tavan adverbiaali	2	2	2
Tavan adverbiaali	Objekti	1		
Muu adverbiaali	Tavan adverbiaali			1
Objekti	Tavan adverbiaali		2	1
Epäsuora objekti	Tavan adverbiaali	1		

5.2.4.2 VS-lauseet

Aineistossa on löytynyt **10** lausetta, joiden pääjäsenten järjestys on kaikissa kielissä käänteinen ja lauseen malli alkutekstissä poikkeaa käännösten malleista seuraavasti: **XXVS**(ve)≠**XVXS**(su)=**XVXS** (vi) [(92), (93)].

Lauseiden subjekti on tyypillinen käänteiselle mallille, eli rakenteeltaan raskas (92) ja tarkoitteeltaan eloton ja uusi (93). Prototyyppejä subjekteja on selvästi vähemmän.

Taulukko 41. XXVS(ve)≠XVXS(su)=XVXS(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana			1
Kevyt			1
2 sanaa	4	5	1
3 ja enemmän sanaa	6	5	8
Raskas subjekti	10	10	9

Taulukko 42. XXVS(ve)≠XVXS(su)=XVXS(vi)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	3
Ei-inhimillinen	7

Taulukko 43. XXVS(ve)≠XVXS(su)=XVXS(vi)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Implikoitu/maailmatieto	3
Uusi	5
Muu	2

(92) (156) *В кустах неподвижно стояла черная фигура в длинном плаще.*

(183) *Pensaiden keskellä seisoi liikkumatta musta hahmo pitkä mantteli yllään.*

(118) *Põõsastes seisis liikumatult must pikas keebis kuju.*

(93) (7) *Для этого теперь есть «Полицейская сводка городских происшествий», которую рассылают по отделам во второй половине дня.*

(10) *Niitä varten oli nyt olemassa „Poliisiraportti kaupungin tapahtumista“, joka toimitettiin joka iltapäivä kaikille osastoille.*

(8) *Selleks oli nüüd „Linnas aset leidnud juhtumiste politseikoondaruanne“, mis saadeti osakondadesse laiali päeva teisel poolel.*

Taulukko 44. XXVS(ve)≠XVXS(su)=XVXS(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	Tavan adverbiaali	8	8	8
Muu adverbiaali	Ajan adverbiaali		2	2
Epäsuora objekti	Ajan adverbiaali	2		

Lauseiden apujäsenten asema poikkeaa alkutekstissä ja käänöksissä, mutta niiden keskinäinen järjestys pysyy käännettäessä samana. Venäjässä molemmat kyseiset lauseenjäsenten sijaitsevat lauseen alussa pääjäsenten edessä. Suomennoksessa ja vironnoksessa toinen säilyttää lauseenalkuisen asemansa ja toinen siirtyy pääjäsenten väliin.

Paikkansa säilyttävä lauseenjäsen on 8:ssa tapauksessa kehysmääritteenä toimiva paikan adverbiaali. Loppua kohti siirtyvä apujäsen on verbin määrite, eli tavan adverbiaali (92). Kahdessa tapauksessa lauseen alussa on verbin määrite, muu adverbiaali (epäsuora objekti), jota venäjässä seuraa toinen verbin määrite, ajan adverbiaali. Suomennettaessa ja vironnottaessa jälkimmäinen adverbiaali siirtyy verbin ja subjektin väliin (93).

5.2.4.3 SV- ja VS-lauseet

Luvun alussa on verbialkuiset lauseet, jotka ovat melko tavallisia venäjässä mutta harvinaisia suomessa ja virossa. Käännettäessä lauseiden subjekti ja predikaatti vaihtavat paikkaa ja sanajärjestys muuttuu suoraksi. Aineistosta löytyi **12** verbialkuista lausetta: **5** VS(ve)≠SV(su)=SV(vi)-lauseetta (94) ja **7** VSX(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseetta [(95)–(98)].

Taulukko 45. VS(X)(ve)≠SV(X)(su)=SV(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	4	3	3
1 sana	8	8	9
Kevyt	12	11	12
2 sanaa		1	
Raskas subjekti		1	

Taulukko 46. VS(X)(ve)≠SV(X)(su)=SV(X)(vi)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	9
Ei-inhimillinen	3

Taulukko 47. VS(X)(ve)≠SV(X)(su)=SV(X)(vi)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	8
Implikoitu/maailmatieto	3
Uusi	1

Lauseiden subjekti on rakenteeltaan kevyt, joko persoonapronomini (95) tai yksi sana (96). Elottomat subjektitarkoitteet (94) ovat selvässä vähemmistössä verrattuna elollisiin [(95), (96)]. Subjektit ovat prototyyppisiä ja vaikuttaa siltä, että lauseiden verbialkuisuus venäjässä on pikemmin kertovan tyylin piirre.

(94) (287) *Шли секунды, а ничего не происходило.*

(328) *Sekunnit kuluivat ja hän vilkaisi kulman taakse hiljaiselle kujalle, mutta mitään ei tapantunut.*

(212) *Sekundid jooksid, kuid midagi ei juhtunud.*

(95) (203) *Смотрит он только вперед, на французский берег, приближающийся мучительно медленно.*

(238) *Hän katsoo eteenpäin, kohti Ranskan rannikkoa, joka lähestyy kiduttavan hitaasti.*

(153) *Ta vaatas ainult otse ette, Prantsusmaa ranniku poole, mis lähenes nii rainava aeglusega.*

(96) (204) *Появился англичанин с самого утра, едва открылся почтамт, и как уселся с газетой возле стенки, так весь день и просидел, не пил, не ел, даже, пардон, по нужному делу ни разу не отлучился.*

(239) *Mies oli ilmaantunut aamulla heti kun pääposti avattiin ja asettunut istumaan salin seinustalle sanomalehtensä kanssa.*

(154) *Inglane tuli kohale kohe hommikul, kui postkontor avati, istus, ajaleht käes, seinä äärde pingile ja nii oli ta seal istunud terve päeva, ei olnud ta söönud ega joonud, koguni, andke andeks, polnud häda pärast kordagi ära käinud.*

Taulukko 48. VSX(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseiden apujäsenet.

	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverbiaali	2	2	2
Paikan adverbiaali	2	2	2
Ajan adverbiaali	2	2	2
Objekti	1	1	1

VSX(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseet [(95)–(98)] käsittävät paitsi subjekti vielä yhden nominaalisen lauseenjäsenen, joka sijaitsee predikatiivisen ryhmän jäljessä. Kuudessa tapauksessa tämä on adverbiaali: paikan adverbiaali (95), ajan adverbiaali (96), tavan adverbiaali (97), ja yhdessä tapauksessa objekti (98). Kaikki kyseiset lauseenjäsenet ovat rakenteeltaan raskaita ja toimivat verbin määritteenä.

(97) (74) *Пришел Пьер – франтом, в белом жилете, сильно веселый.*

(87) *Pierre saapui keikarin asussa, valkoisissa liiveissä ja hilpeällä tuulella.*

(57) *Pierre tuli, riides nagu keigar, seljas valge vest ja ise kangesti lustlik.*

(98) (36) *Отметил он и то, что окна лавки были нараспашку (видно, от духоты).*

(41) *Hän pani merkille myös sen, että kaupan tuuletusikkunat olivat sepposen selällään (tukahduttavan sään takia varmaankin).*

(28) *Ta märkas ka seda, et poe aknad olid pärani lahti (küllap palavuse pärast).*

3 seuraavaa lausetta ovat venäjässä verbialkuisia ja muistuttavat edellisiä lauseita. Toisaalta niiden subjekti on lauseessa viimeisenä verbin ja sen määritteen jäljessä. Käännöksissä malli muuttuu neutraaliksi perusmalliksi eli $VXS(ve) \neq SVX(su) = SVX(vi)$ [(99), (100)].

Taulukko 49. $VXS(ve) \neq SVX(su) = SVX(vi)$ -lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
2 sanaa		2	1
3 ja enemmän sanaa	3	1	2
Raskas subjekti	3	3	3

Taulukko 50. $VXS(ve) \neq SVX(su) = SVX(vi)$ -lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen/elollinen	1
Ei-inhimillinen	2

Taulukko 51. $VXS(ve) \neq SVX(su) = SVX(vi)$ -lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	1
Implikoitu/maailmatieto	1
Uusi	1

$VXS(ve) \neq SVX(su) = SVX(vi)$ -lauseiden subjektit ovat vähemmän prototyyppisiä: kaikki subjektit ovat rakenteeltaan raskaita [(99), (100)] ja elottomia subjektitarkoituksia (100) on enemmän kuin elollisia (99).

- (99) (178) *Исчезнет бесследно титулярный советник Фандорин, ибо получится, что не видела его ни одна живая душа после парижского военного агента.*
- (209) *Nimineuvos Fandorin katoaa jäljettömiin.*
- (134) *Titulaarnõunik Fandorin kaob jäljetult, sest kukub välja, et pärast Prantsuse saatkonna sõjaväeatašeed ei ole teda ükski elav hing näinud.*
- (100) (77) *Он многое успевал заметить, о многом успевал подумать, только вот двинуться никак не было возможности, будто загнилостизировал его отблеск света на полоске стали.*
- (91) *Hän ehti huomata monta yksityiskohtaa ja miettiä monia asioita, mutta hän ei kyennyt liikahtamaan sijoiltaan, ikään kuin teräskaistaleesta heijastunut valo olisi hypnotisoinut hänet.*
- (60) *Ta jõudis paljutki märgata, paljustki mõelda, aga liigutada ei suutnud ta end mitte üks raas, teraselt peegeldunud vastuhelk oleks teda nagu hüpnootiseerinud.*

Taulukko 52. VXS(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverbialli	2	2	2
Objekti	1	1	1

Lauseen apujäsen sijaitsee kaikissa kielissä verbin jäljessä. Venäjässä lauseet ovat verbialkuisia, verbin määrite on lauseessa toisena ja subjekti viimeisenä. Suomessa ja virossa lauseiden malli korvautuu neutraalilla SVX-mallilla ja verbin määrite on lauseen lopussa. Kahdessa lauseessa verbin määritteenä toimii tavan adverbialli (99) ja yhdessä objekti (100). Toisaalta kannattaa mainittaa, että kyseiset lauseenjäsenet ovat suhtellisen kevyitä.

VXS(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseet muistuttavat paljon edellä käsiteltyjä VSX(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseita. Venäjässä nämä lauseet ovat verbialkuisia ja näiden sanajärjestys on käänteinen, suomennettaessa ja vironnetaessa lauseita käännettään SVX-malliksi. Toisaalta VXS(ve)-lauseet poikkeavat VSX(ve)-lauseista. VSX-lauseissa

subjekti on lauseen lopussa, siihen subjekti joutuu omien piirteidensä takia. VXS-lauseissa subjekti on prototyyppinen ja lauseen verbialkuisuus ja tästä johtuva käänteinen sanajärjestys ovat pikemmin kertovan tyylin piirre.

Seuraavana tulevat lauseet, joiden malli alkutekstissä on eksistentiaalilauseelle ominainen ja jota suomentaja ja virontaja ovat korvanneet suoraalla mallilla. Kuvausta vastaavia lauseita on 4: **XVS(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)**-lauseita [(101), (102)] on 3 ja **XVSX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)**-lauseita (103) on 1.

Taulukko 53. XVS(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	1	1	1
1 sana	1	1	1
Kevyt	2	2	2
2 sanaa	1	1	1
3 ja enemmän sanaa	1	1	1
Raskas subjekti	2	2	2

Taulukko 54. XVS(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	3
Uusi	1

Lauseiden subjektin ominaisuudet vaihtelevat paljon: kevyitä (102) ja raskaita (101) subjekteja on yhtä paljon, kaikki subjektit ovat tarkoitteeltaan inhimillisiä ja useimmiten mainittuja.

(101) (160) *Красиво излагал граф Ипполит Александрович: «Люблю и боюсь ее, ведьму, задушу собственными руками!»*

(188) *Креиви Ippolit Aleksandroviš runoili kauniisti: “Rakastan ja pelkään sitä noitaa, voisin kuristaa hänet omin käsin!”*

(121) *Krahv Ippolit Aleksandroviš ütles nii pidulikult: „Ma armastan ja kardan seda nõida, ma kägistan ta oma kätega ära!“*

(102) (181) *Ни холода, ни даже маслянистой тяжести водяного панциря не чувствовал Фандорин.*

(213) *Hän ei tuntenut kylmää eikä edes öljymäisen vesipanssarin painoa.*

(136) *Fandorin ei tundnud ei külma ega ka veekihi õlist raskust.*

Taulukko 55. XVS(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverbiaali	2	2	2
Objekti	1	1	1

XVS(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseiden [(101), (102)] ainoan apujäsenen asema poikkeaa alkuteoksessa ja käänöksissä. Venäjässä se on lauseen alussa, suomessa ja virossa lopussa. Kaikissa kolmessa lauseessa kyseinen lauseenjäsen toimii verbin määritteenä: kahdessa tapauksessa siinä on tavan adverbiaali (101), joka on venäjässä useimmiten verbineteisessä asemassa, ja yhdessä on objekti (102), joka voisi päästä lauseen alkuun emfaattisista syistä.

Molemmat XVSX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseen apujäsenet – ajan adverbiaali ja objekti – ovat kevyitä ja toimivat verbin määritteenä (103). Alkutekstissä ajan adverbiaali sijaitsee lauseen alussa ja objekti sen lopussa. Käänöksissä objekti ja adverbiaali ovat pääjäsenten jäljessä ja objekti edeltää ajan adverbiaalia.

Taulukko 56. XVSX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseen apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Objekti	1		
Objekti	Ajan adverbiaali		1	1

(103) (167) *Ни разу не перебил Пыжов говорящего, ни разу не шелохнулся.*

(197) *Hän ei keskeyttänyt puhujaa kertaakaan ja pysyi koko ajan täysin liikahtamatta samassa asennossa.*

(126) *Požov ei katkestanud Fandorinit kordagi ega ei liigahtanudki.*

XVXS(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-mallia edustaa **1** lause (104). Sen subjekti on rakenteeltaan raskas (käsittää kolme sanaa), tarkoitteeltaan inhimillinen ja mainittu. Subjektin lisäksi lauseessa on kaksi nominaalista elementtiä: ajan ja paikan adverbiaali. Venäjässä ajan adverbiaali sijoittuu lauseen alkuun, paikan adverbiaali kolmanneksi. Suomessa ja virossa adverbiaalit ovat verbin jäljessä, mutta niiden keskinäinen järjestys pysyy käännettäessä samana. Kumpikin adverbiaali on verbin määrite.

(104) (9) *Третью неделю служил в сыскном юный господин Фандорин, а уж твердо знал Ксаверий Феофилактович, бывалый сыщик, тертый калач, что не будет из мальчишки проку.*

(12) *Nuori herra Fandorin oli / jo kolmatta viikkoa / Etsivässä poliisissa ja Ksaveri Feofilaktovitš, kokenut etsivä, tiesi jo, että pojasta ei olisi hänelle suurtakaan apua.*

(9) *Nooruke härra Fandorin töötas / alles kolmandat nädalat / jälitusvalitsuses, aga juba oli Ksaveri Feofilaktovitšil, endisel nuhil ja kogenud mehel, igati selge, et poisist asja ei saa.*

Tähän mennessä on esitetty lauseet, joiden alkutekstin käänteinen sanajärjestys oli korvattu käännöksissä suoralla. Seuraavassa lauseessa on muutoksen suunta päinvastainen, siis **XSVX(ve)≠XVSX(su)=XVSX(vi)** (105). Lauseen subjekti on pikemmin epäprototyypinen, sillä se on rakenteeltaan suhteellisen raskas (käsittää kaksi sanaa), sen tarkoite ei ole inhimillinen eikä aikaisemmin tekstissä mainittu. Se saattaisi selittää suomennoksen ja vironnoksen käänteistä sanajärjestystä. Lause käsittää kaksi adverbiaalia, jotka molemmat ovat paikan adverbiaaleja, toimivat lauseessa verbin määritteenä ja säilyttävät asemansa käännettäessä.

(105) (278) *От спиц тонкие провода тянулись к какой-то хитрой, помигивающей огоньками машине.*

(318) *Molemmasta puikosta kulki ohut johto erikoisen näköiseen kojeeseen, jossa vilkkui pieniä lamppuja.*

(205) *Varraste küljest läksid peened juhtmed mingi vilkuvate tulukestega kavala masina juurde.*

5.2.5 Venäjä≠suomi≠viro

5.2.5.1 VS-lauseet

Alaluvussa on 2 lausetta, jotka edustavat mallia **XXXVS(ve)≠XXVXS(su)≠XVXXS(vi)** [(106), (107)]. Kummankin lauseen subjekti on rakenteeltaan raskas ja tarkoitteeltaan uusi. Toisen subjektin tarkoite on inhimillinen (107), toisen on eloton (106).

(106) (77) *В следующий миг / в его левой руке / как бы само собой / выросло широкое лезвие, и чиновник экономным, гуттаперчевым движением ткнул клинок в правый бок Ахтырцеву.*

(91) *Seuraavassa hetkessä / hänen vasempaan käteensä / oli / puhkeavan kasvin tavoin / ilmaantunut lyhyt ja leveä teräase, ja virkamies työnsi taloudellisella ja guttaperkkamaisen taipuisalla liikkeellä terän Ahtyrtsevin oikeaan kylkeen.*

(60) *Järgmisel hetkel tekkis / nagu iseenesest / tema vasakusse kätte / laia lühikese teraga nuga ja ametnik lõi mingi ökonoomse vetruva liigutusega tera Ahtörtsevi paremasse külge.*

(107) (138) *Сначала из дверцы высунулся сафьяновый дорожный сапог, окованный серебряными гвоздиками, а потом на тротуар ловко прыгнул цветущий юный джентльмен с пышными усами, удивительно не шедшими к его свежей физиономии, в тирольской шляпе с перышком и широкой альпийском плаще.*

(162) *Ensimmäisenä ovenraosta tuli esiin sahviaaninahkainen vaellussaapas, jonka pohjassa välähtivät hopeiset pikku naulat, ja sen jälkeen jalkakäytävälle loikkasi ketterästi nuori kukoistava gentlemanni, jolla oli hänen rakkaille*

kasvoille hämmästyttävän huonosti sopivat muhkeat viikset, tirolilaishattu, jota koristi sulka, ja alppimaissa suosittu leveä viitta.

(105) Alguses ilmus uksest nähtavale hõbenaastudega safianreisisaabas, seejärel hüppas osavalt kõnniteele noor õitsvas eas džentelmen, tema uhked vuntsid ei sobinud kuidagi kokku tema rõõsa näoilmega, tal oli peas sulega tiirooli müts ja seljas avar alpi kepp.

Taulukko 57. XXXVS(ve)≠XXVXS(su)≠XVXXS(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Paikan adverb.	Tavan adverb.	2	2	
Ajan adverbiaali	Tavan adverb.	Paikan adverb.			2

Lauseissa on kolme adverbiaalia. Alkutekstissä kaikki adverbiaalit sijaitsevat lauseen alussa verbin edessä. Ensimmäinen on kehysmääritteenä toimiva ajan adverbiaali, joka säilyttää käännöksessä asemansa. Suomentoksessa verbineteisen aseman säilyttää toinenkin adverbiaali, nimittäin paikan adverbiaali, mutta tavan adverbiaali siirtyy verbin jälkeen. Näiden keskeinen järjestys pysyy samana. Virossa, jonka sanajärjestyksen mahdollisuuksia rajoittaa V-2-sääntö, vain ajan adverbiaali säilyttää verbineteisen asemansa. Loput adverbiaalit, nimittäin verbin määritteenä toimivat paikan ja tavan adverbiaali, siirtyvät pääsanansa jälkeen ja vaihtoivat paikkaa: tavan adverbiaali siirtyy paikan adverbiaalini eteen.

5.2.5.2 SV- ja VS-lauseet

Tässä luvussa esittelen lauseet, joiden mallit poikkeavat toisistaan alkukielessä ja molemmassa käännöksessä.

Aluksi käsitellään lauseet, jotka venäjässä alkavat apujäsenellä. Suomentoksessa tämä lauseenalkuinen lauseenjäsen siirtyy verbin taakse. Vironnoksessa se säilyttää asemansa lauseen alussa ja verbi siirtyy subjektin eteen toiselle paikalle. Sellaisia lauseita löytyi **8**, joista **1** lause edustaa mallia **XSV(ve)≠SVX(su)≠XVS(vi)** (108) ja **7** mallia **XSVX(ve)≠SVXX(su)≠XVSX(vi)** [(109)–(112)].

Taulukko 58. XSV(X)(ve)≠SVX(X)(su)≠XVS(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	1	1	1
1 sana	2	2	2
Kevyt	3	3	3
2 sanaa	4	4	5
3 ja enemmän sanaa	1	1	
Raskas subjekti	5	5	5

Taulukko 59. XSV(X)(ve)≠SVX(X)(su)≠XVS(X)(vi)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen subjekti	5
Ei-inhimillinen subjekti	3

Taulukko 60. XSV(X)(ve)≠SVX(X)(su)≠XVS(X)(vi)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Subjekti on mainittu	7
Subjekti on uusi	1

Lauseiden subjektien ominaisuudet vaihtelevat lauseittain merkittävästi. Tässä on yhtä paljon kevyitä (109) ja raskaita subjekteja (108), inhimillisiä (108) ja elottomia (110) tarkoitteita. Kaikissa tapauksissa paitsi yhdessä subjektitarkoite on mainittu edellisessä lauseessa.

(108) (98) *На стук в дверь мягкий женский голос откликнулся: «Come in!»*

(115) *Pehmeä naisen ääni vastasi koputukseen: “Come in!”*

(75) *Koputusele vastas leebe naisehää! : „Come in!”*

(109) (121) *Через две минуты Жан вернулся с подносом.*

(142) *Jean palasi kahden minutin kuluttua tajottimen kanssa.*

(92) *Kahe minuti pärast oli Jean kandikuga tagasi.*

(110) (280) *На «Тимофэя» неожиданный выстрел произвел магическое действие — швейцар повалился на колени и заклячил...*

(321) *Yllättävä laukaus vaikutti Timofeihin maagisella tavalla: hän putosi polvilleen ja alkoi anella armoa...*

(207) *Timofeile avaldas ootamatu lask maagilist mõju, ta langes põlvili ja hädaldas...*

XSV(ve)≠SVX(su)≠XVS(vi)-lause (108) käsittää yhden verbin määritteen, eli muun adverbiaalin (epäsuoran objektin), joka sijaitsee venäjässä ja virossa lauseen alussa, suomessa verbin jäljessä.

Taulukko 61. XSVX(ve)≠SVXX(su)≠XVSX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Paikan adverbiaali	1		1
Ajan adverbiaali	Muu adverbiaali		1	1
Ajan adverbiaali	Epäsuora objekti	1		
Paikan adverbiaali	Ajan adverbiaali	1	2	1
Muu adverbiaali	Tavan adverbiaali		2	1
Muu adverbiaali	Objekti		1	2
Epäsuora objekti	Tavan adverbiaali	1		
Epäsuora objekti	Objekti	2		
Objekti	Ajan adverbiaali	1	1	1

XSVX(ve)≠SVXX(su)≠XVSX(vi)-lauseissa [(109)–(112)] subjektin lisäksi on kaksi nominaalista elementtiä, joista ensimmäinen sijaitsee venäjässä ja virossa lauseen alussa, jälkimmäinen lauseen lopussa. Suomessa kumpikin kyseinen lauseenjäsene on verbin jäljessä. Useimmiten ensimmäisenä apujäsenenä on joko ajan adverbiaali (109) tai muu adverbiaali (epäsuora objekti) (110). Harvemmin tässä asemassa on paikan adverbiaali (111) ja objekti (112). Kaikissa tapauksissa sekä edellinen että jälkimmäinen apujäsen toimivat verbin määrittäjinä.

- (111) (57) *Из-за букета пришлось пожертвовать извозчиком, и к чертогу Клеопатры (это прозвище подходило Амалии Казимировне Бежецкой лучше всего) Эраст Петрович прибыл лишь в четверть девятого.*
- (65) *Kukkakimpun takia piti unohtaa ajurikyyti, ja Erast Petrovitš saapui / kirotun Kleopatran (tämä lempinimi sopi Amalija Kazimirovna Bežetskajalle parhaiten) luo / vasta neljännestä yli kahdeksan.*
- (44) *Lillide pärast pidi loobuma voorimehest ja Kleopatra juurde (see hüüdnimi sobis Amalia Kazimirovna Bežetskajale kõige paremini) jõudis Erast Petrovitš alles veerand üheksa.*
- (112) (38) *Блокнотик Фандорин купил перед тем, как на службу в Сыскное поступать, три недели без дела проносил, да вот только сегодня пригодился — за утро коллежский регистатор в нем уже несколько страничек мелко исписал.*
- (43) *Fandorin oli ostanut / vihon / ennen ensimmäistä työpäiväänsä Etsivässä poliisissa ja se oli kulkenut hänen mukanaan taskussa kolme viikkoa ilman mitään käyttöä, mutta tämän päivän aikana kollegireistraattori oli täyttänyt monta sivua pienellä käsialallaan.*
- (30) *Märkmiku oli Fandorin ostnud enne tööleasumist jälitusvalitsusse, oli seda kolm nädalat kasutult kaasas kandnud, aga alles täna läks vaja, hommikupooliku jooksul oli kolleegiumiregistraator juba mitu lehekülge peene käekirjaga täitnud.*

Viidessä seuraavassa lauseessa alkukielen malli ei säily käännettäessä. Lähdetekstissä subjektin ja verbin väliin sijoittuu jokin nominaalinen elementti. Suomennoksessa kyseinen lauseenjäsen siirtyy pääjäsenten välisestä asemasta joko lauseen loppuun tai lauseen alkuun. Vironnoksessa se siirtyy lauseen alkuun ja subjekti joutuu verbin jälkeen.

SXVX(ve)≠SVXX(su)≠XVSX(vi)-mallia edustaa 4 lausetta [(113), (114)]. Lauseiden subjekti on suhteellisen kevyt (113), vain yksi subjekti käsittää kaksi sanaa (114). Kaikissa lauseissa [(113), (114)] subjektin tarkoite on inhimillinen ja mainittu edellisessä lauseessa.

Taulukko 62. SXVX(ve)≠SVXX(su)≠XV SX(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	1	1	1
1 sana	2	2	2
Kevyt	3	3	3
2 sanaa	1	1	1
Raskas subjekti	1	1	1

(113) (121) *Зуров ловким, молниеносным движением откинул барабан двенадцатизарядного „лефюше“, показал, что все пули на месте.*

(142) *Zurov naksautti taitavalla, salamannopealla liikkeellä Lefauchaux-revolverin rullan auki ja näytti, että kaikki kaksitoista luotia olivat paikallaan.*

(92) *Osava välkkiire liigutusega keeras Zurov kaheteistlasulise lefouché' trumli välja ja näitas, et kõik padrunid olid kohal.*

(114) (88) *Эраст Петрович из любопытства заглянул в бывшую буфетную, и точно — вместо самовара и чашек на столе стоял аппарат Бордо, а телеграфист в форменной тужурке посмотрел на вошедшего строго и вопросительно.*

(103) *Erast Petrovitš kurkisti uuteliaana entiseen puhvetiin, ja toden totta: samovaarin ja teekuppien sijasta pöydällä oli Baudotin lennätinkoje, ja univormukuinen telegrafinhoitaja kääntyi katsomaan tulijaa tuima kysyvä ilme kasvoillaan.*

(67) *Uudishimust heitis Erast Petrovitš pilgu endisesse puhvetisse ja tõesti: teemasina ja tasside asemel seisis laual Baudot' aparaat ning vormikuuues telegrafist vaatas talle range ja küsiva pilguga otsa.*

Lauseissa on kaksi apujäsentä, jotka toimivat lauseessa verbin määritteenä. Jälkimmäinen apujäsen sijoittuu kaikissa kielissä lauseen loppuun. Ensimmäisen asema vaihtelee kielittäin. Venäjässä se sijaitsee subjektin ja verbin välissä, suomessa verbin

jäljessä ja virossa kyseinen elementti on lauseen alussa. Useimmiten ensimmäinen apujäsen toimii lauseessa muuna adverbiaalina (114) tai tavan adverbiaalina (113). Esimerkkilauseissa muuta adverbiaalia seuraa objekti (113) ja tavan adverbiaalia paikan adverbiaali (114). Suomennoksessa ensimmäinen apujäsen toimii tavan adverbiaalina molemmissa esimerkkilauseissa.

Taulukko 63. SXVX(ve)≠SVXX(su)≠XV SX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverbiaali	Paikan adverbiaali		1	1
Tavan adverbiaali	Objekti	1	1	1
Muu adverbiaali	Ajan adverbiaali		1	1
Muu adverbiaali	Paikan adverbiaali	1		
Muu adverbiaali	Muu adverbiaali		1	1
Muu adverbiaali	Epäsuora objekti	1		
Epäsuora objekti	Ajan adverbiaali	1		

SXVX(ve)≠XSVX(su)≠XV SX(vi)-lauseita löytyi vain **1** (115). Sen subjekti on prototyyppinen, eli rakenteeltaan kevyt, tarkoitteeltaan inhimillinen ja tunnettu. Subjektin lisäksi lauseessa on kaksi nominaalista elementtiä, joista kumpikin toimii verbin määritteenä. Jälkimmäinen – paikan adverbiaali – sijaitsee kaikissa kielissä lauseen lopussa. Ensimmäinen – tavan adverbiaalina toimiva modaalirakenne – venäjässä sijaitsee subjektin ja verbin välissä, käänöksissä lauseen alussa.

(115) (148) *Фандорин, стараясь потише хрустеть, подобрался к самым последним кустам (от них пахло сиренью — вероятно, это и была какая-нибудь английская сирень) и произвел рекогносцировку.*

(173) *Yrittäen liikkua äänettömästi Fandorin hiipi taloa lähinnä olevien pensaiden taakse (ne tuoksuivat sireeniltä – varmaankin ne olivat jotain englantilaista sireenilajia) ja suoritti maastontiedustelun.*

(111) *Võimalikult vaikselt liikuda püüdes jõudis Fandorin välja viimaste põõsaste juurde (need lõhnasid nagu sirelid, küllap need olidki mingid inglise sirelid) ja uuris ümbrust.*

Seuraavissa lauseissa alkuteoksessa jokin apujäsen on sekä lauseen alussa että pääjäsenen välissä. Suomennoksessa ja vironnoksessa toinen apujäsen säilyttää lauseenalkuisen asemansa, mikä aiheuttaa vironnoksessa subjektin ja predikaatin inversion, ja loput siirtyvät predikaatiivisen ryhmän jälkeen. Mallia noudattavia lauseita löytyi 12, joista **XSXV(ve)≠XSVX(su)≠XV SX(vi)**-lauseita on 8 [(116), (117)], **XSXVX(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)**-lauseita 3 (118) ja 1 **XSXVXX(ve)≠XSVXXX(su)≠XVSXXX(vi)**-lause (119).

Taulukko 64. XSXV(X)(ve)≠XSVX(X)(su)≠XV SX(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	2	3	2
1 sana	4	5	5
Kevyt	6	8	7
2 sanaa	6	4	5
Raskas subjekti	6	4	5

Lauseiden subjekti on yli puolessa tapauksista kevyt (116), lopuissa lauseissa suhteellisen raskas ja käsittää kaksi sanaa (117). Kaikissa lauseissa subjektitarkoite on inhimillinen ja mainittu.

(116) (76) *Отмахнув от глаз облако дыма, Ахрыцев резко поднялся.*

(90) *Heilautettuaan kädellään savua silmiltään Ahtyrtsev nousi äkkiä pystyyn.*

(59) *Tõrjunud käeliigutusega suitsupilve silmade juurest eemale, tõusis ta äkitselt püsti.*

(117) (216) *Тут Эраст Петрович деликатно покашлял.*

(252) *Tässä kohden Erast Petrovitš yskäisi hienovaraisesti.*

(163) *Siinkohal köhatas Erast Petrovitš peenetundeliselt.*

XSXV(ve)≠XSVX(su)≠XVSX(vi)-lauseissa [(116), (117)] on paitsi subjekti kaksi nominaalista elementtiä, joista ensimmäinen sijaitsee sekä alkutekstissä että käännöksissä lauseen alussa. Tämä lauseenjäsen on kaikissa tapauksissa kehysadverbiaalina toimiva ajan adverbiaali (117). Puolessa tapauksista ajan adverbiaalina toimii temporaalinen lauseenvastike (116). Jälkimmäinen elementti – tavan adverbiaali – sijaitsee venäjässä subjektin ja verbin välillä, suomennoksessa ja vironnoksessa lauseen lopussa.

Taulukko 65. XSXVX(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Tavan adverb.	Paikan adverb.	1	1	1
Ajan adverbiaali	Tavan adverb.	Muu adverbiaali		1	2
Ajan adverbiaali	Tavan adverb.	Objekti		1	
Ajan adverbiaali	Tavan adverb.	Epäsuora objekti	2		

XSXVX(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseissa (118) on kolme apujäsentä, joista kaksi ensimmäistä sijaitsevat venäjässä edellisten lauseiden tavoin – toinen subjektin edessä, toinen sen jäljessä. Viimeisen apujäsenen asema on lauseen lopussa. Ensimmäinen apujäsen, joka on kehysadverbiaalina toimiva ajan adverbiaali, säilyttää käännöksissä paikkansa lauseen alussa. Lauseen toinen apujäsen on tavan adverbiaali, joka venäjässä sijaitsee usein verbin edessä. Käännöksissä se siirtyy verbin jälkeen. Lauseen lopussa sijaitsevan kolmannen apujäsenen luokka vaihtelee lausettain suuresti. Esimerkkilauseessa (118) lauseen viimeisenä elementtinä on muu adverbiaali (venäjässä epäsuora objekti).

(118) (123) *Ничего не понимая, Эраст Петрович нажал еще раз на курок — снова щелкнуло, только теперь металл противно скрежетнул по зубу.*

(145) *Hölmistyneenä Erast Petrovitš painoi liipaisintä uudelleen, ja taas kuului pelkkä naksahdus, mutta tällä kertaa piipun metalli kolahti inhottavasti hampaaseen.*

(94) *Midagi taipamata vajutas Erast Petrovitš veel kord päästikule ja jälle kõlas klõpsatus ja sedapuhku krigises metall vastikult vastu hambaid.*

Taulukko 66. XSVXXX(ve)≠XSVXXX(su)≠XSVXXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	X4	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adv.	Tavan adv.	Epäsuora obj.	Objekti	1		
Ajan adv.	Tavan adv.	Muu adv.	Muu adv		1	
Ajan adv.	Tavan adv.	Muu adv.	Objekti			1

XSVXXX(ve)≠XSVXXX(su)≠XSVXXX(vi)-lauseessa (119) on neljä apujäsentä, joista kaksi viimeistä sijaitsevat sekä alkutekstissä että käänöksissä pääjäsenten jäljessä eivätkä vaikuta niiden järjestykseen eivätkä asemaan. Kahden ensimmäisen apujäsenen – ajan ja tavan adverbiaalinen – sijainti muistuttaa suuresti edellä käsiteltyjä lauseita. Kehysadverbiaalinen toimiva ajan adverbiaali säilyttää käänöksissä lauseenalkuisen asemansa ja verbin määritteenä toimiva tavan adverbiaali siirtyy pääjäsenten jälkeen.

(119) (251) *Еще не так давно Александр Аполлодорович увлеченно обсуждал / с Эрастом Петровичем / балканский вопрос, а потом, почти на полуслове, вдруг всхрипнул и уронил голову на грудь.*

(290) *Vain vähän aikaa sitten hän oli keskustellut / innokkaasti / Erast Petrovitšin kanssa / Balkanin kysymyksestä, kunnes hän oli äkkiä, melkein kesken lauseen, alkanut kuorsata.*

(187) *Kõigest natuke aega tagasi oli Aleksandr Apollodorovitš arutanud / Erast Petrovitšiga / innukalt / Balkani küsimust, siis aga norsatas samahästi kui poole sõna pealt ja tema pea vajus rinnale.*

Alaluvun viimeisiä lauseita oli varsin vaikea yhdistää isompaan ryhmään, koska jokaista mallia edustaa vain muutama lause ja mallien käännösvastineet poikkesivat toisistaan suuresti.

XXSVX(ve)≠SVXXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseita löytyi **1** (120). Lauseen subjekti on kevyt ja sen tarkoite inhimillinen ja tunnettu.

(120) (123) *Все так же сердито, / стараясь ни о чем не думать, / Фандорин схватил тяжелый револьвер, взвел курок и, секунду поколебавшись – куда стрелять, – а все равно, вставил дуло в рот, мысленно сосчитал «три, два, один» и нажал на спусковой крючок так сильно, что больно прищемил дулом язык.*

(144) *Fandorin tarttui / vihaisesti / painavaan revolveriin / yrittäen olla ajattelematta mitään, veti sen hanan viereeseen, epäröi hetken mihin tähdätä päättyen siihen, että se oli samantekevä, työnsi piipun suuhunsa, laski mielessä »kolme, kaksi, yksi» ja painoi liipaisinta niin kovaa, että hänen kielensä jäi kipeästi piipun ja hampaiden väliin.*

(94) *Püüdes mitte millelegi mõelda, võttis ta / sama vihasealt / kätte / raske revolvri, vinnastas päästiku ja hetk kõhelnud, kuhu tulistada, otsustas, et ükspuha, ja pistis revolvritoru suhu, luges mõttes „kolm, kaks, üks“ ja vajutas nii tugevasti päästikule, et tegi keelele haiget.*

Taulukko 67. XXSVX(ve)≠SVXXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverb.	Tavan adverb.	Objekti	1		1
Tavan adverb.	Muu adverbiaali	Tavan adverb.		1	

Lauseessa on kolme verbin määritettä, joiden lauseasema ja keskinäinen järjestys poikkeavat kielittäin. Venäjässä kaksi edellistä määritettä ovat tavan adverbiaaleja ja sijaitsevat lauseen alussa, jälkimmäinen – objekti – on lauseen lopussa. Suomessa kaikki kolme kyseistä lauseenjäsentä ovat predikaatiivisen ryhmän jäljessä ja niiden

järjestys muuttuu. Raskas tavan adverbialli siirtyy lauseen loppuun. Vironnoksessa raskas modaalirakenne (tavan adverbialli) pääsee lauseen alkuun, loput verbin määritteet – kevyt tavan adverbialli ja objekti – ovat lauseen lopussa.

Neljässä viimeisessä mallissa pääjäsenten järjestys on suora vain suomennoksessa. Alkukielessä ja vironnoksessa pääjäsenet ovat käänteisessä järjestyksessä.

XXVS(ve)≠SVXX(su)≠XVXS(vi)-mallia noudattaa **1** lause (121). Lauseen subjekti on rakenteeltaan kevyt, sen tarkoite on inhimillinen ja mainittu edellisessä lauseessa.

(121) (121) *К графи в миг подлетел расторопный лакей.*

(142) *Ripeäliikkeinen palvelija lennähti välittömästi kreivin luo.*

(92) *Silmapilk oli teenistusvalimis lakei krahvi kõrval.*

Taulukko 68. XXVS(ve)≠SVXX(su)≠XVXS(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbialli	Tavan adverbialli	1		
Tavan adverbialli	Paikan adverbialli		1	1

Pääjäsenten lisäksi lause käsittää kaksi verbin määritettä, joiden sijainti ja keskinäinen järjestys vaihtelee kielittäin. Venäjässä paikan adverbialli ja sitä seuraava tavan adverbialli sijaitsevat lauseen alussa verbin ja subjektin edessä. Suomennoksessa kyseiset lauseenjäsenet ovat lauseen lopussa verbikentässä, ja tavan adverbialli pääsee paikan adverbiallin eteen. Vironnoksessa tavan adverbialli siirtyy lauseen alkuun ja paikan adverbialli lauseen loppuun.

XXVS(ve)≠SVXX(su)≠XVXS(vi)-lauseta löytyi **2** [(122), (123)]. Toisen lauseen subjekti on prototyyppinen, eli kevyt, inhimillinen ja tunnettu (122). Toinen subjekti on raskas, sen tarkoite ei ole inhimillinen eikä aikaisemmin mainittu (123).

(122) (149) *Сегодня там дежурил Франц.*

(175) *Franz päivysti siellä tänään.*

(113) *Täna oli seal valves Franz.*

(123) (151) *У Эраста Петровича затекла рука, которой он держался за стебли, в бок больно впивалась рукоятка «кольта», да еще начали ныть неудобно вывернутые ступни.*

(178) *Hänen Coltinsa perä oli painautunut kipeästi kylkeen ja kaiken huipuksi hankalassa asennossa olevia jalkateriä alkoi jomottaa.*

(114) *Erast Petrovitšil hakkas ära surema käsi, millega ta taimevartest kinni hoidis, vastu külge surus valusasti koldi käepide ja pealegi hakkasid tuikama ebaloomulikult väljakeeratud jalalabad.*

Taulukko 69. XXVS(ve)≠SVXX(su)≠XVXS(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Paikan adverbiaali	1		1
Paikan adverbiaali	Ajan adverbiaali		1	
Paikan adverbiaali	Tavan adverbiaali	1		
Tavan adverbiaali	Paikan adverbiaali		1	1

Lauseissa on kaksi apujäsentä, jotka toimivat verbin määritteenä. Niiden asema ja keskinäinen järjestys poikkeavat kielittäin. Venäjässä ne ovat lauseen alussa ja suomessa pääjäsenten jäljessä. Virossa yksi apujäsen on lauseen alussa, toinen on kolmantena subjektin edessä.

Edellisessä lauseessa (122) venäjässä ajan adverbiaali edeltää paikan adverbiaalia, vironnettaessa tämä järjestys säilyy ja suomennettaessa adverbaalit vaihtavat paikkansa. Jälkimmäisessä lauseessa (123) paikan adverbiaali edeltää venäjässä tavan adverbiaalia. Kummassakin käännöksessä adverbiaalit vaihtavat paikkaa.

XXVS(ve)≠XSVX(su)≠XVXS(vi)-mallia noudattaa **1** lause (124). Lauseen subjekti on raskas, sen tarkoite on inhimillinen ja uusi. Lauseessa on kaksi apujäsentä, joiden asema käännettäessä muuttuu mutta keskinäinen järjestys säilyy. Ensimmäinen on kehysmääritteenä toimiva paikan adverbiaali. Se sijaitsee kaikissa kolmessa kielessä

lauseen alussa. Jälkimmäinen on tavan adverbiaali (suomennoksessa muu adverbiaali). Venäjässä se sijaitsee välittömästi verbin edessä, suomessa ja virossa lauseen lopussa.

(124) (72) *За соседним столиком / залиvisto / расхохоталась девица в красных чулках — белоглазый что-то нашепывал ей на ухо.*

(85) *Naapuripöydässä punasukkainen neitonen puhkesi kimakkaan nauruun: vaaleasilmäinen kuiski jotain hänen korvaansa.*

(56) *Kõrvallauas lagistas punastes sukkades näitsik laginal naerda – luitunud silmadega mees sosistas talle midagi kõrva.*

Alaluvun viimeistä mallia **XXVS(ve)≠XSVX(su)≠XVXS(vi)** vastaa taas **1** lause (125). Lauseen subjekti ei ole tarkoitteeltaan inhimillinen eikä mainittu. Subjektilauseke on venäjässä ja virossa rakenteeltaan kevyt (1 sanaa) ja suomessa raskaampi (2 sanaa). Lauseessa on vielä kaksi nominaalista elementtiä, joista ensimmäinen – kehysmääritteenä toimiva ajan adverbiaali – sijaitsee kaikissa kielissä lauseen alussa, vaikka adverbiaalilauseke on raskas ja käsittää koko sivulauseen. Jälkimmäinen apujäsen – kevyt objekti – sijaitsee venäjässä verbin edessä, suomessa ja virossa lauseen lopussa.

(125) (172) *В то мгновение, когда он отдернул шторы, / небо / озарила вспышка молнии, и Фандорин увидел за стеклом, прямо перед собой, мертвенно-белое лицо с черными ямами глаз.*

(202) *Samalla hetkellä kun hän riuhtaisi verhot auki, salama valaisi taivaan ja hän näki ulkona suoraan edessään kuolonkalpeat kasvot, joiden silmien paikalla oli kaksi mustaa reikää.*

(130) *Sel hetkel, kui ta kardinad eemale tõmbas, valgustas taevast välgulöök ja Fandorin nägi otse enda ees teisel pool akent mustade silmaaukudega surmkahvatut nägu.*

5.3 Sitaattia seuraava johtolause

Työn tämä osa käsittelee yhtä sivulauseetta seuraavista päälausetyypeistä — jälkijohtolauseita. Kielimateriaalista löytyi **142** kaukana virkkeen alusta sijaitsevaa päälausetta, joista jälkijohtolauseita oli **136**. Muista ei-virkkeenalkuisista päälauseista vain **6** noudatti valinnan kriteerejä, eikä niiden rakenne käännettäessä muuttunut. Aineiston väheisyyden takia nämä lauseet jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle.

Lauseet on koodattu tässä osassa niin, että lauseenalkuinen **X** merkitsee päälausetta edeltävää sivulauseetta. Lauseesta elementtiä ei käsitellä ja mikäli käsitellään lauseen apujäseniä, käsitellään vain sivulauseetta seuraavia ei-lauseemaisia lauseenjäseniä. Jälkijohtolauseen subjektin pitää olla elollinen ja inhimillinen, ja tästä syystä tässä jaksossa ei käsitelty erikseen subjektitarkoitteen ominaisuuksia.

5.3.1 Venäjä=suomi=viro

Käännettäessä alkumalli on säilynyt vain 7:ssä lauseessa. Lauseiden malli on **XVS** [(126), (127)]. **XVS**-lauseiden subjekti on rakenteeltaan raskas (126) ja seitsemästä subjektista viisi käsittävät sivulauseen (127). Tarkoitteeltaan subjektit ovat prototyyppisiä, eli inhimillisiä ja valtaosassa tapauksista mainittuja.

Taulukko 70. XVS-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana			1
Kevyt subjekti			1
2 sanaa	2	1	2
3 ja enemmän sanaa	5	6	4
Raskas subjekti	7	7	6

Taulukko 71. XVS-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	6
Uusi	1

(126) (22) — *Однако амбиции!* — *фыркнул помощник пристава.*

- (26) *Jo on luulot! tuhahti komisariuksen apulainen.*
- (19) „*On vast heas arvamises endast!*“ *turtsatas pristavi abi.*
- (127) (16) — *Александра Артамоновича Кокорина сынок, — пояснил Иван Прокофьевич, тощий и долговязый служака с мятым, будто корова жевала, лицом.*
- (20) – *Aleksandr Artamonovitš Kokorinin poika, selvitti Ivan Prokofjevitš, pitkä, hintelä, kokenut poliisimies, jonka kurttuaiset kasvot toivat mieleen märehdivän lehmän.*
- (14) „*Aleksandr Artamonovitš Kokorini poeg,*“ *seletas Ivan Prokofjevitš, kõhetu ja pikk kroonumees, kelle kortsudes nägu oleks nagu lehm mälunud.*

5.3.2 Venäjä=suomi≠viro

Aineistosta löytyi vain 1 jälkijohtolause, jonka malli säilyy suomennettaessa ja muuttuu vironnetaessa tähän tapaan: **XSVXX(ve)=XSVXX(su)≠XVSXX(vi)** (128). Lauseen subjekti käsittää kaksi sanaa, sen tarkoite on inhimillinen ja mainittu. Predikaatiivisen ryhmän jäljessä sijaitsevat kaksi tavan adverbialia, joista ensimmäinen on subjektin tavoin kaksisanainen ja jälkimmäinen on raskas ja käsittää sivulauseen. Tämän lauseen sanajärjestys on alkukielessä selvästi emfaattinen. Yhtäältä venäjässä suora malli on vieras ilmiö jälkijohtolauseissa, toisaalta kevyemmän tavan adverbialin neutraali paikka olisi ollut verbin edessä.

- (128) (133) — *Неужто вы не видите, здесь все один к одному сходится! — Эраст Петрович заговорил / очень быстро, / боясь, что перебьют.*
- (156) – *Ettekö tosiaan näe kuinka kaikki osat sopivat yhteen! Erast Petrovitš alkoi puhua / hyvin nopeasti / peläten, että hänet keskeytettäisiin.*
- (101) ”*Kas te siis ei näe, et siin klapib kõik!*” *alustas Erast Petrovitš / väga kiiresti, / kartes, et teda võidakse katkestada.*

5.3.3 Venäjä=viro≠suomi

Tämän osan lauseille on ominaista se, että alkuperäinen käänteinen sanajärjestys säilyy vironnettaessa ja korvautuu suoralla mallilla suomennettaessa. Useimmissa lauseissa venäjässä ja virossa verbi sijoittuu välittömästi sivulauseen jälkeen ja sitä seuraa subjekti.

Kuvausta vastaavia lauseita on löytynyt **37**, joista **22**:ssa tapauksessa lauseen ainut apujäsen on sen alussa sijaitseva sivulause ja vastaava malli on **XVS(ve)=XVS(vi)≠XSV(su)** [(129), (130)]. **15**:ssä lauseessa on toinenkin nominaalinen elementti, joka sijoittuu lauseen loppuun ja malli on vastaavasti **XVSX(ve)=XVSX(vi)≠XSVX(su)** [(131)–(133)].

Taulukko 72. XVS(X)(ve)=XVS(X)(vi)≠XSV(X)(su)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	13	13	13
1 sana	11	11	11
Kevyt subjekti	24	24	24
2 sanaa	12	11	11
3 ja enemmän sanaa	1	2	2
Raskas subjekti	13	13	13

Taulukko 73. XVS(X)(ve)=XVS(X)(vi)≠XSV(X)(su)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	31
Implikoitu/maailmatieto	1
Uusi	4
Muu	1

Lauseiden subjektit ovat pikemmin kevyitä (129) ja mainittuja (yli 80:ssä prosentissa tapauksista), eli prototyyppejä. Toisaalta tässä löytyi raskaita (130) ja uusia subjekteja.

- (129) (173) — *Впусти меня, — прошептал голос.*
- (131) „*Lase mind sisse, “ sosistas hääl.*
- (204) – *Päästä minut sisään, ääni kuiskasi.*
- (130) (59) — *Это чем же, позвольте узнать? — вскинулся коренастый капитан в гвардейском мундире.*
- (46) ”*Lubage küsida, millega te selle ära teeninud olete?” kihvatas jändrik kaardiväelase mundris kapten.*
- (68) – *Ja mitenköhän te olette sen ansainnut, saako kysyä? kaartilaisen univormuun pukeutunut vanttera kapteeni tiedusteli.*

Taulukko 74. XVSX(ve)=XVSX(vi)≠XSVX(su)-lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	2	2	2
Tavan adverbiaali	8	8	8
Objekti	1	1	1
Epäsuora objekti	4		
Muu adverbiaali		4	4

XVSX(ve)=XVSX(vi)≠XSVX(su)-lauseissa [(131)–(133)] on sivulauseen lisäksi yksi verbin määrite, joka sijaitsee lauseen lopussa. Puolessa lauseista tämä on tavan adverbiaali (131), joka on nominin sijamuoto. Neljässä lauseessa lauseenloppuinen konstituentti toimii habitiiviadverbialina (venäjässä epäsuorana objektina) (132). Harvemmin kyseinen lauseenjäsen toimii lauseessa objektina (133) tai ajan adverbialina.

- (131) (226) — *Вы странно себя ведете, Брилинг, — сказал он на правильном русском.*
- (170) „*Te käitute imelikult, Brillig, “ ütles ta korralikus vene keeles.*
- (264) – *Te käyttäydytte melko omituisesti, Brillig, hän sanoi moitteettomalla venäjän kielellä.*

- (132) (52) — *Полиция, — шеннул он сонному ваньке в картузе и ватном кафтане.*
 (41) „*Politsei, “ sosistas ta unisele kutsarile, kel oli nokkmüts peas ja vatikuub seljas.*
 (60) – *Poliisi, hän kuiskasi uniselle ajurille, jolla oli lippalakki ja pumpulinen kauhtana.*
- (133) (5) — *Вы сумасшедший, — повысила она голос и выставила вперед вязание с воинственно торчащими спицами.*
 (6) „*Te olete hull!*“ *kõrgendas ta häält ja kergitas sõjakalt turritavate varrastega kudumistöõ tülitajale vastu.*
 (7) – *Olette hullu! hän kohotti ääntään ja kohotti kudintaan, jonka keskellä törrötti uhmahenkisesti kaksi neulepuikkoa.*

Jakson 4:ssä viimeisessä lauseessa [(134), (135)] alkukielessä on verbi toisena sivulauseen jäljessä, ja sitä seuraa lauseen apujäsen. Subjekti on lauseessa viimeisenä. Virossa malli säilyy mutta suomessa muuttuu suoraksi eli **XVXS(ve)=XVXS(vi)≠XSVX(su)**. Lauseiden subjektitarkoite on mainittu aikaisemmin tekstissä, ja rakentaltaan kevyitä (134) ja raskaita subjekteja (135) on yhtä paljon, eli kaksi.

Kahdessa tapauksessa lauseen ei-lausemainen apujäsen on kevyt pronomimainen objekti (134). Kahdessa se on paikan adverbiaali (135), joka toimii verbin määritteenä. Kaikissa neljässä lauseessa subjekti on yhtä raskas kuin sitä edeltävä verbin määrite.

- (134) (29) — *Погодите, юноша, это еще не все, — остановил его пристав.*
 (24) „*Oodake-oodake, noormees, see ei ole veel kõik, “ katkestas teda pristav.*
 (33) – *Hetkinen, nuori mies, ei tässä vielä kaikki, komisarius vaiensi hänet.*
- (135) (114) — *Выберите колоды сам, — прошелестел на ухо Фандорину добрый старичок.*
 (87) „*Valige kaardipakid ise, “ sosistas Fandorini kõrva ääres heatahtlik vanamees.*
 (134) – *Te saatte valita pakan, hyvänsuopa ukko kuiskasi Fandorinin korvaan.*

5.3.4 Venäjä≠suomi≠viro

Valtaosa lauseista on tässä sellaisia, joiden malli venäjässä ja virossa on käänteinen mutta suomessa suora. Alkukielessä lauseen apujäsen on lauseen alussa sivulauseen jäljessä. Vironnoksessa se siirtyy lauseen loppuun, jotta verbi säilyttäisi asemansa toisena lauseessa. Suomennoksessa lauseiden malli on suora, eli sivulauseetta seuraa subjekti, jota seuraa verbi ja sen määritteet ovat lauseen lopussa. Kuvausta vastaavia lauseita löytyi 77, joista 67:n lauseen malli on **XXVS(ve)≠XSVX(su)≠XVSX(vi)** [(136)-(139)] ja 10:n lauseen malli on **XXVSX(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)** [(140)-(142)].

Taulukko 75. XXVS(X)(ve)≠XSVX(X)(su)≠XVSX(X)(vi)-lauseiden subjekttilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	11	10	10
1 sana	40	39	41
Kevyt subjekti	51	49	51
2 sanaa	25	27	26
3 ja enemmän sanaa	1	1	
Raskas subjekti	26	28	26

Lauseiden subjektit ovat pikemmin prototyyppisiä, rakenteeltaan kevyitä subjekteja on yli puolessa tapauksista (136). Useimmiten raskaat subjektit käsittävät kaksi sanaa (137). Subjektin tarkoite on inhimillinen, ja uusia subjekteja lauseissa ei ollut. Kaikkien subjektien tarkoitteet on mainittu aikaisemmin tekstissä.

(136) (181) — *Azazel!* — *строгим, торжественным голосом воскликнул Франц, и в следующую секунду спеленутое тело с плеском ухнуло в гнилую воду.*

(213) — *Azazel! Franz huudahti vakavalla ja juhlallisella äänellä, ja seuraavalla sekunnilla Fandorinin kapaloitu ruumis molskahti joen iljettävään veteen.*

(136) „Azazel!“ **hüüatas Franz range piduliku häälega ja järgmisel hetkel langes kottiseotud keha laksatades haisvasse vette.**

(137) (20) — *И все же это странно, — наморщив лоб, заметил юный писмоводитель.*

(23) – *Jotain kummallista tässä on, nuori kirjuri sanoi otsaansa rypistäen.*

(17) „Ikkagi on asi imelik,“ **täheldas noor kirjutaja laupa kortsutades.**

Kaikissa tapauksissa **XXVS(ve)≠XSVX(su)≠XVSX(vi)**-lauseiden [(136)-(139)] ainut apujäsen toimii tavan adverbiaalina. Venäjässä valtaosassa lauseista se on kevyt *o*-päätteinen adverbi (138) tai kevyt nominin sijamuoto (139). Kahdeksassa lauseessa adverbiaalilauseke oli raskas [(136), (137)].

(138) (78) — *Ого, господа, да тут цельное Бородино! — весело крикнул нетрезвый купеческий голос.*

(93) – *Oho, hyvät herrat, tähän on kuin Borodino taistelukenttä! juoruneen kaupmiehen ääni huudahti hilpeästi.*

(61) ”*Ohoo, härrased, siit on ju lausa Borodino lahing üle käinud!*”**hüüdis lustlikult purjus kaupmehehüäl.**

(139) (228) — *Стоять! — с ожесточением гаркнул шеф.*

(26) – *Ei askeltakaan! päällikkö karjaisi raivoisasti.*

(171) „*Seiske paigal!*“ **röögatas šeff karmilt.**

XXVSX(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseissa [(140)-(142)] on kaksi verbin määritettä. Ensimmäinen, jona on kevyt tavan adverbiaali, sijoittuu venäjässä lauseen alkuun sivulauseen ja verbin väliin, jälkimmäinen on lauseen lopussa. Suomennoksessa ja vironnoksessa kumpikin verbin määrite on lauseen loppukentässä.

Kuudessa tapauksessa molemmat lauseen apujäsenet toimivat tavan adverbiaalina. Kevyt adverbiaali on edellisenä ja raskaampi modaalirakenne seuraa sitä (140). Kolmessa lauseessa tavan adverbiaalia seuraa habitiiadverbiaali (epäsuora objekti). Suomennoksessa yhdessä tapauksessa adverbiaalit vaihtoivat paikkaa ja

habitiiviadverbiaali siirtyy tavan adverbiaalilin eteen (141). Yhdessä tapauksessa tavan adverbialia seuraa objekti (142).

Taulukko 76. XXVSX(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverbialia	Tavan adverbialia	6	6	6
Tavan adverbialia	Muu adverbialia		2	3
Tavan adverbialia	Epäsuora objekti	3		
Tavan adverbialia	Objekti	1	1	1
Muu adverbialia	Tavan adverbialia		1	

(140) (187) — Ты ранен?— *озабоченно спросил Зуров, вертя и ощупывая мокрого Эраста Петровича.*

(220) – Oletko haavoittunut? *Zurov kysyi / huolestuneena / käännellen ja tunnustellen märkää Erast Petrovitšia.*

(141) „Oled sa haavatud?“ *küsis Zurov / murelikult, / keerutades ja kompides märga Erast Petrovitšit.*

(141) (15) — Вот, пожалуйста за Иваном Прокофьевичем, — *ласково сказал пристав мальчишке (хоть и мелкая сошка, а все ж из управления).*

(19) – No niin, seuratkaa Ivan Prokofjevitsia, olkaa hyvä, *komisarius sanoi pojalle pehmeään äänensävyyn (olihan tämä sentään Etsivästä poliisista, vaikka olikin pelkkä mitättömyys).*

(14) „Olge lahke, minge Ivan Prokofjevitsiga kaasa,“ *ütles pristav lahkesti poisile (kuigi tähtsusetu ametnik, aga ikkagi jälitusvalitsusest).*

(142) (89) — А что предполагаете вы, ...шеф? — *не без внутреннего трепета произнес Фандорин непривычное обращение.*

(105) – Entä mitä te oletatte... päällikkö? *Fandorin lausui / jännittyneesti / vieraalta tutntuvan tittelin.*

(68) „Aga mida arvate teie... „šeff“?“ *ütles Fandorin / sisemise värinaga / välja / harjumatu pöördumise.*

6:ssa lauseessa venäjässä on lauseen alussa verbi, jota seuraa sen määrite, subjekti on lauseen lopussa. Suomennettaessa malli korvautuu neutraalilla SVX-mallilla ja vironnetaessa subjekti siirtyy lauseen lopusta lähemmäs verbiä, eli **XVXS(ve)≠XSVX(su)≠XVXS(vi)** [(143)–(146)].

Taulukko 77. XVXS(ve)≠XSVX(su)≠XVXS(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana	1	1	1
Kevyt subjekti	1	1	1
2 sanaa	4	4	4
3 ja enemmän sanaa	1	1	1
Raskas subjekti	5	5	5

Valtaosa lauseiden subjekteista käsittää kaksi sanaa (144), eli subjektit ovat rakenteeltaan suhteellisen raskaita. Yhdessä tapauksessa subjekti on kevyt (143), toisessa se käsittää kolme sanaa (145). Subjektit ovat tarkoiteltaan inhimillisiä ja aikaisemmin mainittuja.

(143) (69) — *Так, слушайте, — приступил к рассказу Ахтырцев.*

(81) – *Kuunnelkaa siis tätä, Ahtyrtsev aloitti kertomuksensa.*

(53) „*Kuulake siis,“ alustas Ahtörtsev oma lugu.*

(144) (80) — *Да лежите, голубчик, лежите, — сказал с порога Ксаверий Феофилактович, когда Фандорин сконфуженно спустил ноги с жесткого дивана.*

(94) – *Älkää toki nousko, ystävä hyvä, Ksaveri Feofilaktovitš sanoi kynnykseltä, kun Fandorin laski hämmentyneenä jalkansa alas kovalta sohvalta.*

(62) „*Lamage, kullake, lamage,“ ütles Ksaveri Feofilaktovitš juba lävel, kui Fandorin kohmetunult jalad kõvalt diivanilt põrandale laskis.*

(145) (88) — *Входите, Фандорин, входите, не топчитесь на пороге, — поторопил заробевшего Эраста Петровича новый хозяин кабинета.*

(104) – *Tulkaa sisään vain, Fandorin, alkää nyt siihen kynnykselle jääkö, huoneen uusi isäntä hoputti arkailevaa Erast Petrovitšia.*

(68) ”*Tulge sisse, Fandorin, tulge sisse, ärge tammuge lävel,*” *kiirustas kabineti uus peremees arakslöödud Erast Petrovitšit.*

Taulukko 78. XVXS(ve)≠XSVX(su)≠XVSX(vi)- lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	1	1	1
Muu adverbiaali		1	1
Objekti	3	4	4
Epäsuora objekti	2		

Lauseet käsittävät yhden verbin määritteen, joka neljässä tapauksessa (venäjässä kolmessa) toimii lauseessa objektina (145). Yhdessä lauseessa se toimii paikan adverbiaalina (144) ja viimeisessä habitiiviadverbiaalina (venäjässä epäsuorana objektina) (146).

(146) (104) — *Немножко сумасшедший, но настоящий гений, — прошептала Фандорину леди Эстер.*

(122) – *Hän on hiukan hullu, mutta todellinen nero, lady Astair kuiskasi Fandorinille.*

(79) „*Ta on natuke hull, aga tõeline geenius,*“ *sosistas leedi Hester Fandorinile.*

2:ssa seuraavassa lauseessa [(147), (148)] on pääjäsenten lisäksi kaksi verbin määritettä. Venäjässä ensimmäinen on lauseen alussa, jälkimmäinen on verbin ja subjektin välissä. Suomessa ja virossa kumpikin verbin määrite on lauseen lopussa, eli **XXVXS(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)**. Toisen lauseen subjekti on kevyt (147) ja toisen subjekti on suhteellisen raskas (148). Kummankin subjektin tarkoite on tunnettu.

(147) (100) — *Ага, так все таки не во всех она есть! — торжествующе поднял палец Фандорин.*

(118) – *Ahaa, siis kaikissa sitä ei kuitenkaan ole! Fandorin nosti etusormensa voiton-riemusesti pystyyn.*

(77) ”*Ahaa, nii et kõigis seda siiski ei ole!*” *tõstis Fandorin võidurõõmsalt sõrme.*

(148) (85) — *Так, — постыдно предал добрейшего Ксаверия Феофилактовича потрясенный Фандорин.*

(100) – *Niin, järkyttynyt Fandorin petti / häpeällisesti / hyväsydämisen Ksaveri Feofilaktovitšin.*

(65) „*Oli,*“ *reetis vapustatud Fandorin / alatul kombel / armastusväärse Ksaveri Feofilaktovitši.*

Taulukko 79. XXVXS(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverbiaali	Objekti	2	1	2
Objekti	Tavan adverbiaali		1	

Lause käsittää tavan adverbiaalin ja objektin. Vaikka niiden asema ei vastaa toisiaan alkutekstissä ja käänöksissä, niiden keskinäinen järjestys säilyy vironnoksessa — molemmassa lauseessa tavan adverbiaali edeltää objektia. Suomennoksessa yhdessä lauseessa on määritteiden keskinäinen järjestys sama, eli kevyt tavan adverbiaali edeltää raskaampaa objektia (148). Toisessa lauseessa kevyt objekti siirtyy tavan adverbiaalin eteen (147).

Kahdessa viimeisessä jälkijohtolauseessa (149) on kaksi lauseen apujäsentä, jotka molemmat sijaitsevat alkutekstissä lauseen alussa. Suomennoksessa ja vironnoksessa ne siirtyvät lauseen loppuun. Lauseiden malli on **XXXVS(ve)≠XSVXX(su)≠XVSXX(vi)**. Lauseiden subjektit ovat rakenteeltaan kevyitä. Tarkoitteeltaan subjektit ovat elollisia, inhimillisiä ja tunnettuja. Lauseiden apujäsenet toimivat lauseessa tavan adverbiaalina.

(149) (219) — *Так, говорите, все добытые вами сведения отправлены почтой в московское Сыскное? — по всегдашней привычке / невпопад / спросил Брилинг.*

(256) – *Sanoitte, että lähetitte raporttinne Moskovan Etsivään poliisiin, eikö niin? – Brillling sanoi / tapansa mukaan / asian vierestä.*

(165) „*Te ütlesite, et kõik andmed, mis te hankisite, on saadetud postiga Moskva jälitusvalitsusse?*“ *küsis Brillling / oma tavalise kombe kohaselt / hoopis teisest ooperist.*

5.4 Alistainen lause

Valintakriteeriä vastaavia sivulauseita on löytynyt **92**. Tässä osassa lauseet on jaettu ryhmiin lausemallin mukaan, eli fokuksessa on lähdelauseen malli ja sen käännösvastineet. Toisaalta sivulauseen sanajärjestykseen saattaa vaikuttaa alistuskonjunktio, sillä esimerkiksi virossa restriktiivisillä relatiivilauseilla on taipumus verbiloppuiseen malliin. Tästä syystä alistussanan ja lausemallin vuorovaikutusta käsitellään analyysin osan viimeisessä jaksossa.

5.4.1 Venäjä=suomi=viro

SV(X)-malli esiintyy lähdetekstissä useimmiten ja säilyy käännettäessä ennallaan. Kielten perusmallia noudattavia lauseita löytyi **33**: **3 SV**-lausetta (150), **21 SVX**-lausetta [(151)-(155)] ja **9 SVXX**-lausetta [(156)-(159)].

Taulukko 80. SV(X)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	8	7	7
1 sana	8	9	9
Kevyt subjekti	16	16	16
2 sanaa	12	12	13
3 ja enemmän sanaa	5	5	4
Raskas subjekti	17	17	17

Taulukko 81. SV(X)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen	23
Ei-inhimillinen	10

Taulukko 82. SV(X)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	28
Implikoitu/maailmatieto	3
Uusi	1
Muu	1

Lauseiden subjektit eivät ole rakenteeltaan prototyypisiä, kevyitä (151) ja raskaita subjekteja (150) on yhtä paljon. Elollisia ja inhimillisiä subjektitarkoitteita (151) on enemmän kuin elottomia (150) ja abstrakteja (152). Enemmistö subjekteista on aikaisemmin mainittuja; uusi subjekti on vain yhdessä lauseessa.

(150) (144) *Фандорин смотрел в окно вагона и все ждал, что чистенькие деревеньки и игрушечные городки закончатся и начнется нормальный пейзаж, но чем дальше от российской границы отъезжал поезд, тем домики становились все белее, а городки живописней.*

(170) *Erast Petrovitš katseli ulos ikkunasta ja odotti odottamistaan, että hyvin hoidetut kylät ja pikkuruiset kaupungit loppuisivat ja maisema muuttuisi taas normaaliksi, mutta talot kävivät yhä siistimmiksi ja kaupungit yhä maalauksellisemmiksi sitä mukaa kuin juna etääntyi Venäjän rajalta.*

(109) *Erast Petrovitš vaatas vaguni aknast välja ja ootas kogu aeg, et puhtad külakesed ja piparkoogilinnakesed lõppevad ära ja algab normaalne maastik, aga mida kaugemale rong Venemaa piirist jõudis, seda valgemad olid majad ja seda maalilisemad olid linnad.*

(151) (149) *Он доложил, что мальчишка прибыл в седьмом часу.*

(175) *Hän raportoi, että poika saapui ennen seitsemää.*

(113) *Ta kandis ette, et poisike jõudis kohale pärast kella kuut.*

(152) (271) *А потом было уже поздно — школьный шум остался позади.*

(311) *Hetken päästä tilaisuus oli mennyttä – koulun häly jäi taakse.*

(200) *Pärast aga oli juba hilja, sest koolihäüled jäid selja taha.*

Taulukko 83. SVX- lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	9	9	9
Ajan adverbiaali	3	2	3
Tavan adverbiaali	2	3	2
Muu adverbiaali	2	3	2
Objekti	3	2	3
Predikatiivi	2	2	2

SVX-lauseissa [(151)-(155)] on predikatiivisen ryhmän jäljessä yksi verbin määrite. 9:ssä lauseessa kyseinen lauseenjäsen on paikan adverbiaali (152). Harvemmin se on ajan adverbiaali (151), tavan adverbiaali (153), objekti (154) tai predikatiivi (155).

(153) (78) *И тут растяжение времени закончилось, время сжалось пружиной и, распрямившись, обжигаяще ударило Эрasta Петровича в правый бок, да так сильно, что он упал навзничь и больно ударился затылком о край крылечного парапета.*

(92) *Silloin ajan venyminen loppui – sen sijaan se puristui kokoon vieterinä, joka lauetessaan iski Erast Petrovitšia polttavasti kylkeen ja niin kovaa, että hän kaatui selülleen ja löi takaraivonsa kipeästi ravintolan portaisiin.*

(60) *Nüüid katkes aja venimine, aeg suruti kokku nagu vedru ja end sirgu ajades löi see põletava valuga Erast Petrovitši paremasse külge ja nii tugevasti, et ta kukkus selili ja löi kukla valusasti vastu trepi ära.*

(154) (84) *Тут главное — не зарваться, не прийти к некорректному выводу, если имеющаяся информация допускает различные толкования.*

(99) *Tärkeintä siinä on olla menemättä liian pitkälle ja varoa väärän johtopäätöksen tekemistä, jos tarkastelun kohteesta saatu informaatio mahdollistaa erilaisia tulkintoja.*

(65) *Kõige tähtsam on mitte hoogu sattuda, mitte teha ebaõiget järeldust, kui olemasolev informatsioon võimaldab mitmeti tõlgendamist.*

(155) (14) *В кармане самоубийцы нашли записку возмутительно атеистического содержания, из которой явствует, что поступок N. не был минутным порывом или следствием белой горячки.*

(17) *Itsemurhaajan taskusta löydettiin julkean ateistinen viesti, josta kävi ilmi, että hänen tekonsa ei ollut äkillinen päähänpisto eikä johtunut juoppohulluudesta.*

(13) *Enesetapja taskust leiti väga pahandava ateistliku sisuga kiri, millest selgus, et N. tegu ei olnud hetkelise mõttevälgatuse või deliiriumi tagajärg.*

Taulukko 84. SVXX- lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbiaali	Paikan adverbiaali	2	2	2
Paikan adverbiaali	Objekti	2	2	2
Tavan adverbiaali	Objekti	2	2	2
Muu adverbiaali	Objekti		1	1
Epäsuora objekti	Objekti	2		
Objekti	Muu adverbiaali	1	2	2

SVXX-lauseissa [(156)–(159)] on kaksi apujäsentä, joista kumpikin sijaitsee lauseen loppukentässä ja toimii lauseessa verbin määritteenä. Kahdessa lauseessa sekä edellinen että jälkimmäinen verbin määrite on paikan adverbiaali (156). Kahdessa tapauksessa paikan adverbiaalia seuraa objekti (157). Kahdessa lauseessa ensimmäisenä on tavan adverbiaali, jota seuraa objekti (158). Suomessa ja virossa muu adverbiaali seuraa objektia kahdessa lauseessa (159) ja yhdessä sijaitsee sen jäljessä. Venäjässä epäsuora objekti on tavallaan suoran objektin edessä (159).

(156) (40) *Бодрое майское солнце, совсем не уставшее озарять златоглавый город, нехотя сползало к линии крыши, когда обедневший на два*

двугривенных Эраст Петрович сошел / с извозчика / у нарядного особняка с дорическими колоннами, лепным фасадом и мраморным крыльцом.

(46) *Reippaasti paahtava toukokuun aurinko, joka levitti väsymättä säteitään kultakupolien kaupungin ylle, alkoi vastentahtoisesti laskeutua kattojen tasalle, kun kahdellakymmenellä kopeekalla köyhtynyt Erast Petrovitš hyppäsi / ajurin kyydistä / doorilaisilla pylväillä, kipsiornamenteilla ja marmorirappusilla varustetun hienon talon edessä.*

(31) *Reibas maipäike ei olnud veel kaugeltki väsinud kuldkuplitega linna oma kiirtega üle külvamast ja vajus vastutahtmist katusepiiri poole, kui kahekümne kopika võrra vaesemaks jäänud Erast Petrovitš ronis maha / voorimehetroskalt / ilusa maja ees, mida kaunistasid dooria sambad, kipskaunistused fassaadil ja marmorist trepiastmed.*

(157) (155) *Матовые немигающие глаза были так близко, что Фандорин увидел / в них / два маленьких розовых отражения лампы.*

(182) *Mustat silmät, joita Bežetskaja ei näyttänyt räpyttelevän koskaan, olivat niin lähellä Fandorinia, että hän näki / niissä / kaksi pientä vaaleanpunaista lampun heijastusta.*

(117) *Matid pärani silmad olid nii lähedal, et Fandorin nägi / neis / kahte roosa lambi peegeldust.*

(158) (34) *Мучитель «Лорд Байрон», немилосердно стискивавший бока письмоводителя, пробил столь существенную брешь в его бюджете, что расход на извозчика мог бы / самым принципиальным образом / отразиться / на рационе питания.*

(39) *Lordi Byron, hänen kylkiään säälistä puristava kiusaaja, oli tehnyt niin huomattavan loven hänen budjettiinsa, että ajurin kyytiin istuminen olisi / oleellisesti / pienentänyt / lähiaikojen ruokailuun tarkoitettuja varoja.*

(27) *Piinaja „Lord Byron“, mis halastamatult kirjutaja rinnakorvi pitsitas, oli tema eelarvesse nii suure augu teinud, et voorimehele raha kulutamine oleks võinud / vägagi põhimõtteliselt / mõjutada / tema toiduratsiooni.*

- (159) (139) *Дремавший за стойкой портье довольно равнодушно приветствовал иностранца, но увидев, как тот дает / бою, всего лишь поднесшему саквояж, / целый шиллинг, поздоровался еще раз, причем теперь назвал приезжего уже не просто sir, а your honour.*
- (163) *Tiskin takana torkkunut portieeri tervehti ulkomaalaista melko välinpitämättömästi, mutta näkyään miten tämä antoi / kokonaisen shillingin / hotellipojalle, joka ei ollut tehnyt muuta kuin kantanut matkatavarat sisään, hän tervehti tätä uudelleen käyttäen nyt sanan »sir» sijasta kunnioittavampaa nimitystä »your honour».*
- (106) *Leti taga tukkuv portjee teretas välismaalast üpris ükskõikselt, aga näinud, et too andis / terve šillingi / pakikandjale, kes tõi sisse kõigest reisikoti, teretas ta veel kord, kusjuures sedapuhku nimetas ta küllastajat mitte lihtsalt sööriks, vaid Your Honour.*

Suoran mallin säilyttää myös **1 XSVX**-lause (160). Sen subjekti on rakenteeltaan raskas (venäjässä ja virossa, vaikka suomessa se on kevyt). Subjektitarkoite on inhimillinen ja mainittu edellisessä lauseessa. Lauseessa on kaksi apujäsentä. Ensimmäinen, joka on muu adverbiaali (epäsuora objekti), on relatiivipronomini ja sen lauseenalkuinen asema on kiinteä. Jälkimmäinen lauseen apujäsen toimii tavan adverbiaalina ja sijaitsee pääsanansa jäljessä.

- (160) (294) *Фандорин по долгу службы был вынужден участвовать в расследовании по «Делу Азазеля», однако проявлял так мало рвеня, что генерал Мизинов счел разумным дать молодому, способному сотруднику другое поручение, которым Эраст Петрович занялся с куда большей охотой.*
- (337) *Fandorin joutui virkansa puolesta osallistumaan Asaselia koskeviin tutkimuksiin, mutta hän osoitti niin vähäistä innostusta niitä kohtaan, että kenraaliadjutantti Mizinov katsoi parhaaksi antaa nuorelle ja kyvykkäälle alaiselleen muita tehtäviä, joiden kimppuun tämä kävikin aivan toisenlaisella innolla.*

(217) *Teenistuskohustuste tõttu oli Fandorin sunnitud osalema „Azazeli asja“ uurimises, kuid ta tegutses nii loiult, et kindral Mizinov pidas õigemaks anda noorele ja võimekale kaastöölisele teise ülesande, millega Erast Petrovitš tegeles palju innukamalt.*

Käänteiset mallit säilyvät käännettäessä huomommin. Eksistentiaalilauseen malli **XVS** säilyy **11**:ssä tapauksessa [(161)–(163)].

Taulukko 85. XVS-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana	1	4	2
Kevyt subjekti	1	4	2
2 sanaa	4	1	5
3 ja enemmän sanaa	6	6	4
Raskas subjekti	10	7	9

Taulukko 86. XVS-lauseiden subjektintarkoite.

Inhimillinen	5
Ei-inhimillinen	6

Taulukko 87. XVS -lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	4
Implikoitu/maailmatieto	2
Uusi	4
Muu	1

Lauseiden subjektit ovat epäprototyypisiä. Kevyt subjekti on alle puolessa (161) tapauksista. Suurin osa subjekteista on rakenteeltaan raskaita [(162), (163)]. Subjektin tarkoite on inhimillinen viidessä lauseessa (162), ja eloton kuudessa [(161), (163)]. Tässä ryhmässä on paljon abstrakteja subjektitarkoituksia (163). Uusia ja mainittuja tarkoituksia on yhtä paljon, eli 4.

- (161) (91) *Иван Францевич ткнул указкой в третий кружок, на котором было написано ГЗ.*
- (107) *Ivan Frantevitš näpäytti karttakepillä kolmatta ympyrää, jossa luki KZ.*
- (70) *Ivan Frantevitš torkas kaardikepiga kolmandat ringi, kuhu oli kirjutatud KZ.*
- (162) (49) *Эраст Петрович оглянулся и увидел, что к выходу направляется некий студент, только что получивший в гардеробе роскошный бархатный плащ с застежками в виде львиных лап.*
- (56) *Erast Petrovitš käänsi katsettaan ja näki, että ulko-ovea lähestyi ylioppilas, jolle naulakonhoitaja oli juuri ojentanut muhkean samettisen viitan, jonka soljet olivat leijonankäpälän muotoiset.*
- (38) *Erast Petrovitš vaatas sinnapoole ja nägi, et ukse poole tuli keegi üliõpilane, kes oli äsja saanud garderoobist kätte oma uhke lõvikäpakujuliste kinnistega sametkeebi.*
- (163) (294) *Какое-то время циркулировали слухи о всемирном заговоре не то масонов, не то евреев, не то и тех и других вместе взятых, поминали господина Дизраэли, но потом как-то утихло, тем более что на Балканах назревал нешуточный кризис, от которого лихорадило всю Европу.*
- (337) *Erään version mukaan salaliitto oli vapaamuurarien ja juutalaisten yhteinen hanke, mainittiinpa tässä yhteydessä herra Disraelikin, mutta vähetellen kohu vaimeni, varsinkin kun Balkanilla oli kehittymässä vakava kriisi, joka kiihdytti koko Eurooppaa.*
- (217) *Mõni aeg liikusid ringi kuulujutud mingist kas massoonide või juutide või mõlemate korraga ülemaailmsest vandenõust ja tuletati meelde härra Disraelit, kui ajapikku need jutud vaibusid, seda enam, et Balkanil oli puhkemas ränk kriis, mis ajas ärevusse kogu Euroopa.*

XVS-lauseen ainut apujäsen sijaitsee lauseen alussa ja toimii kaikissa tapauksissa paikan adverbialina [(161), (163)]. Suomennoksessa yhdessä lauseessa kyseinen lauseenjäsen toimii objektina (162).

Neljässä lauseessa tämä lauseenalkuinen elementti on relatiivipronomini (161), jonka lauseenalkuisuus on kiinteä. Viidessä lauseessa se toimii kehysadverbialina (163), ja kahdessa tapauksessa verbin määritteenä, mutta lauseen subjekti on rakenteeltaan verbin määritettä raskaampi (162).

Taulukko 88. XVS -lauseiden apujäsenet.

X	Venäjä	Suomi	Viro
Paikan adverbialia	11	10	11
Objekti		1	

5.4.2 Venäjä=suomi≠viro

Tämän osan alussa on 4 lausetta [(164), (165)], joiden alkutekstin malli SVX suomennoksessa säilyy mutta viroinnoksessa verbi siirtyy lauseen loppuun eli SVX(ve)=SVX(su)≠SXV(vi). Kaikissa tapauksissa lauseen subjekti on rakenteeltaan kevyt. Kahdessa lauseessa se käsittää yhden sanan (165) ja kahdessa lauseessa subjektina on relatiivipronomini (164). Kahdessa lauseessa subjektin tarkoite on inhimillinen (164), kahdessa lauseessa se on elollinen ja ei-inhimillinen (165). Kaikkien neljän subjektin tarkoitteet ovat tunnettuja.

Lauseissa on yksi apujäsen, joka venäjässä ja suomessa sijaitsee lauseen lopussa entä virossa subjektin ja verbin välissä. Kahdessa lauseessa se on verbin määritteenä toimiva kevyt paikan adverbialia (165). Lopuissa lauseissa se on kevyt objekti (164).

(164) (108) *Тот, кто сдает карты, называется банкомат.*

(127) *Se joka jakaa kortit on pankkiiri.*

(82) *See, kes kaarte jagab, on pangapidaja.*

(165) (147) *Высунувшись из кэба, Фандорин увидел, как коляска въезжает в ограду, после чего ворота снова закрылись.*

(172) *Kun siluetti oli avannut korkean ristikkoaidan portin, Fandorin työnsi päänsä ulos vaunuista ja näki **miten rattaat ajoivat portista sisään**, minkä jälkeen portti sulkeutui uudelleen.*

(111) *Pistnud pea troskast välja, nägi Fandorin, **kuidas kaless aeda sisse sõitis**, misjärel värav jälle suleti.*

4 seuraavaa lausetta [(166), (167)] muistuttavat edellisiä, sillä näissäkin virossa tapahtuu samantapainen muutos eli verbi siirtyy lauseen loppuun. Toisaalta lauseissa on kaksi apujäsentä, joista ensimmäinen säilyttää lauseenalkuisen asemansa molemmassa käännöksessä. Malli on **XSVX(ve)=XSVX(su)≠XSVX(vi)**.

Kolme subjektia neljästä on rakenteeltaan kevyitä (166). Yhden lauseen subjektin on raskaampi (167). Tarkoitteeltaan kaksi subjektia ovat elollisia ja inhimillisiä (166) ja kaksi elottomia (167). Kaikki subjektitarkoitteet ovat tunnettuja.

Taulukko 89. XSVX(ve)=XSVX(su)≠XSVX(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
Pronomini	1	1	1
1 sana	2	2	2
Kevyt subjektin	3	3	3
2 sanaa	1	1	1
Raskas subjektin	1	1	1

(166) (145) *Мучило другое — военный агент русского посольства, **которому Фандорин передал пакет с печатями**, велел пока дальше не ехать и ждать секретной корреспонденции для передачи в Вену.*

(170) *Nyt häntä raastoivat aivan muut asiat: Venäjän suurlähetystön sotilasiamies, **jolle hän toimitti sinetöidyn paketin**, käski odottamaan Berliinissä salaista kirjettä, jota pitäisi viedä Wieniin.*

(110) *Tuska tegi hoopis muu: Vene saatkonna sõjaväe agent, kellele Fandorin pitseeritud saadetise üle andis, käskis esialgu edasi mitte sõita ja oodata salajast korrespondentsi Viini jaoks.*

(167) (30) *А в третьем часу дошел до Александровского сада, где его путешествие и закончилось известным нам образом.*

(35) *Kolmen maissa hän oli jo Aleksandrovski-puistossa, minne hänen matkansa sitten päättyi tuntemallamme tavalla.*

(24) *Pärast kella kahte jõudis ta Aleksandri aeda, kus tema rännak meile teadaoleval kombel lõppes.*

Taulukko 90. XSVX(ve)=XSVX(su)≠XSVX(vi)- lauseiden apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Muu adverbialiaali	Objekti		2	2
Epäsuora objekti	Objekti	2		
Paikan adverbialiaali	Tavan adverbialiaali	2	2	2

Lauseissa on kaksi apujäsentä, joista ensimmäinen on relatiivipronomini ja sen lauseenalkuinen asema on kiinteä. Jälkimmäinen apujäsen sijaitsee venäjässä ja suomessa lauseen lopussa mutta virossa verbin edessä.

Kahdessa lauseessa ensimmäinen apujäsen toimii lauseessa muuna adverbialialina (epäsuorana objektina) ja sitä seuraa objekti (166). Kahdessa lauseessa se toimii paikan adverbialialina ja sitä seuraa tavan adverbialiaali (167). Kaikissa neljässä lauseessa jälkimmäinen apujäsen on rakenteeltaan suhtellisen raskas.

Alaluvun **viimeisessä** lauseessa (168) vironnettaessa tapahtuu toisenlainen muutos. Lähdelauseessa ja sen suomennoksessa verbi on kolmantena kahden lauseen apujäsenen jäljessä. Vironnoksessa verbi siirtyy niiden väliin säilyttämään V-2-säännön mukaisen asemansa, eli malli on **XXVS(ve)=XXVS(su)≠XSVX(vi)**.

Lauseen subjekti on rakenteeltaan raskas ja tarkoitteeltaan eloton ja uusi. Lauseessa on kaksi apujäsentä, joista ensimmäinen on muuna adverbialialina toimiva relatiivipronomini ja jälkimmäinen on kehysadverbialialina toimiva paikan adverbialiaali.

(168) (13) *Известная английская благотворительница баронесса Эстер, радением которой / в разных странах / устроены так называемые «эстернаты», образцовые приюты для мальчиков-сирот, объявила нашему корреспонденту, что и в златоглавой, наконец-то, открылись двери первого заведения подобного рода.*

(16) *Tunnettu englantilainen hyväntekijä paronitar Astair, jonka pyyteettömän uurastuksen tuloksena / useissa maissa / on perustettu niin sanottuja »astairnaatteja», pojille tarkoitettuja mallikelpoisia orpokoteja, kertoi toimittajallemme, että myös satojen kultakupolien kaupungissa on viihdoin avattu ensimmäinen tällainen laitos.*

(12) *Tuntud Inglise heategija paruness Hester, tänu kellele on mitmetes maades loodud nüinimetatud hesternaadid, näidislastekodud poistele, teatas meie korrespondendile, et lõpuks on ka meie saja kuldkupliga linnas avatud esimese nüisuguse asutuse uksed.*

5.4.3 Venäjä=viro≠suomi

Ensimmäisenä on 4 lausetta, joissa venäjässä ja virossa pääjäsenten välissä on yksi lauseen apujäsen, joka suomennettaessa siirtyy verbin jälkeen. 2 lausetta edustavat mallia $SXV(ve)=SXV(vi)\neq SVX(su)$ (169), 1 lause mallia $SXVX(ve)=SXVX(vi)\neq SVXX(su)$ (170) ja 1 lause mallia $SXVXX(ve)=SXVXX(vi)\neq SVXXXX(su)$ (171). Lauseiden subjektit ovat lähellä prototyyppejä: ne ovat rakenteeltaan kevyitä kuten pronomini (169) tai yksi sana [(170), (173)]. Kaikki subjektit ovat tarkoitteeltaan inhimillisiä ja kolme neljästä on tunnettuja.

Molemmassa $SXV(ve)=SXV(vi)\neq SVX(su)$ -lauseessa (169) apujäsen on verbin määritteenä toimiva kevyt tavan adverbiaali.

(169) (114) *Фандорин слышал, как кто-то восхищенно шепнул: — Ювелир!*

(87) *Fandorin kuulis, kuidas keegi vaimustatult sosistas: „Juveliir!“*

(133) *Fandorin kuuli kuinka joku kuiskasi haltioituneena: – Meistarillista!*

SXVX(ve)=SXVX(vi)≠SVXX(su)-lauseessa (170) on kaksi apujäsentä: ensimmäinen on kevyt tavan adverbiaali ja jälkimmäinen on sitä raskaampi objekti. Tavan adverbiaali sijaitsee alkutekstissä ja vironnoksessa verbin edessä ja objekti sen jäljessä. Suomennoksessa molemmat verbin määritteet ovat verbikentässä ja niiden keskinäinen järjestys pysyy sama.

(170) (50) *Несколько раз Эраст Петрович, осмелев, подбирался совсем близко и даже слышал, как студент беззаботно насвистывает арию Смита из «Пертской красавицы».*

(39) *Mõnikord julges Erast Petrovitš talle päris kannule jõuda ja koguni kuulis, kuidas üliõpilane muretult vilistas Smithi aariat "Perti kaunitarist".*

(57) *Muutaman kerran Erast Petrovitš uskaltautui aivan tämän lähituntumaan ja kuuli jopa kuinka tämä vihelteli / huolettomasti / Smithin aariaa „Perthin kaunottaresta“.*

SXVXX(ve)=SXVXX(vi)≠SVXXXX(su)-lauseessa (171) on kolme apujäsentä, joiden keskinäinen järjestys on kaikissa kielissä sama: tavan adverbiaali, paikan adverbiaali, objekti. Tavan adverbiaali sijoittuu venäjässä ja virossa pääjäsenten väliin ja suomessa verbin jälkeen. Loput verbin määritteet (paikan adverbiaali ja objekti) ovat kaikissa kielissä lauseen lopussa.

(171) (191) *Пока Фандорин, стуча зубами, глотал / из большой плоской фляги / плескавшийся на доньшке ямайский ром, Ипполит набросил ему на плечи свой щегольский черный плащ на алой атласной подкладке, а затем деловито перекатил ногами труп Пыжова к кромке набережной, перевалил через бордюры и стихнул в воду.*

(144) *Kuni Fandorin hammaste plagisedes neelatas / suurest lamedast plaskust / selle põhjas loksuvat jamaika rummi, heitis Ippolit talle õlgadele oma punase atlassvoodriga uhke musta keebi, siis veeretis jalgadega Põžovi laiba kalda äärde, lükkas üle rinnatise ja tõukas vette.*

(223) *Kun Fandorin nieleskeli / hampaat kalisten / isosta litteästä taskumatistää / pohjalle jäänyttä Jamaikan rommia, Ippolit heitti hänen harteilleen keikarimaisen mustan viittansa, jossa oli punainen atlassilkkivuori, vieritti touhukas ilme kasvoillaan Pyžovin ruumiin veden ääreen, kiepautti sen rantamuurin reunakiveyksen päälle ja sysäsi jalallaan veteen.*

Seuraavissa lauseissa venäjässä ja virossa on käänteinen malli, joka suomennettaessa on korvattu suoralla.

VS(ve)=VS(vi)≠SV(su)-lauseita on löytynyt aineistosta **kaksi** (172). Kummankin lauseen subjekti on tarkoitteeltaan eloton ja konkreettinen, uusi. Yhden lauseen subjekti käsittää yhden sanan ja toinen kaksi.

(172) (6) *В миг, когда грянул выстрел, голова самоубийцы резко дернулась в сторону, и из сквозного отверстия, чуть повыше левого уха, выметнулся красно-белый фонтанчик.*

(7) *Hetkel, kui kõlas lask, jõnksatas enesetapja pea järsult kõrvale ja läbivast haavast vasaku kõrva kohal purskas peenike punase-valgekirju juga.*

(9) *Samalla hetkellä kun laukaus kajahti, itsemurhaajan pää nytkähti rajusti sivuun ja vasemman korvan yläpuolelle ilmaantuneesta reiästä alkoi suihkuta punavalkoista nestettä.*

XVS(ve)=XVS(vi)≠XSV(su)-lauseita on **yksi** (173). Vaikka subjekti sijaitsee suomennoksessa verbin edessä, se on rakenteeltaan raskas. Toisaalta tarkoitteeltaan subjekti on inhimillinen ja mainittu aikaisemmin tekstissä. Ainut lauseen apujäsen, joka toimii objektina (venäjässä epäsuorana objektina), on relatiivipronomini ja sen lauseenalkuinen asema on kiinteä.

(173) (36) *Но суть беседы сводилась к одному: Ксаверий Феофилактович прав, и видела Спицина Кокорина — и про сюртук упомянула, и про круглую шляпу, и даже по лаковые итиблеты с пуговками, о которых не упоминали свидетели из Александровского сада.*

(28) *Aga kuidas Fandorin ka ei püüdnud jutukat tunnistajat pinnida, viitas räägitu kokkuvõtte vaid ühele: Ksaveri Feofilaktovitšil oli õigus, Spitsõna oli näinud Kokorinit, naine nimetas pikk-kuube ja ümmargust kübarat, meenutas koguni nõõpidega lakknahast kingakatteid, mida polnud maininud Aleksandri aias toimunu pealtnägijad.*

(41) *Hän muisti tämän lievetakin ja pyöreäkupuisen hatun, joita Aleksandrovski-puiston silminnäkijät eivät olleet maininneet.*

XVS(ve)=XVS(vi)≠SXV(su)-lauseita on **1** (174). Lauseen subjekti on suhteellisen kevyt, venäjässä yksisanainen, suomessa ja virossa kaksisanainen. Tarkoitteeltaan subjekti on eloton ja tunnettu. Paitsi subjekti lause käsittää paikan adverbiaalini, joka toimii kehysadverbiaalina. Se sijaitsee venäjässä ja virossa lauseen alussa mutta suomessa se siirtyy subjektin jälkeen.

(174) (153) *Вопросы толкались локтями, налезая один на другой, но разбираться с ними было некогда — в ванной перестала литься вода.*

(116) *Küsimused trügisid igast kandist peale, ronisid üksteise kukile, kuid nende üle mõtlemiseks ei olnud aega, sest vannitoas lõppes vee solin.*

(180) *Kysymyksiä tulvi, ne sinkoilivat ja tuuppivat toisiaan kyynärpäällään, mutta nyt ei ollut aikaa selvittää niitä: veden kohina kylpyhuoneessa oli lakannut.*

XV SX(ve)=XV SX(vi)≠XSV X(su)-lauseen (175) subjekti on rakenteeltaan kevyt, tarkoitteeltaan eloton ja mainittu. Ensimmäinen lauseen apujäsen on ajan adverbiaalini toimiva alistuskonjunktio. Jälkimmäinen (paikan adverbiaali) sijaitsee lauseen lopussa ja toimii lauseessa verbin määritteenä.

(175) (142) — *И давно мисс Ольсен получает здесь корреспонденцию? — спросил Эраст Петрович, мысленно высчитывая, сколько времени плывут письма через океан.*

(108) „Mis ajast peale miss Olseni korrespondents siia saabub?“ küsis Erast Petrovitš endamisi arvutades, **kui kaua võivad kirjad üle ookeani ujuda.**

(166) – Onko Miss Olsenin posti jo kauankin tullut tänne? Erast Petrovitš kysyi laskeskellen samalla **kuinka kauan kirjeet olivat kulkeneet valtameren yli.**

XXVS(ve)=XXVS(vi)≠XSVX(su)-lauseen (176) subjekti on rakenteeltaan raskas, tarkoitteeltaan eloton ja tunnettu.

(176) (56) Он покрутился в темной прихожей перед щербатым зеркалом и остался собой доволен, прежде всего талией, **которую идеально держал суровый «Лорд Байрон».**

(44) Ta keeras end pimedas esikus tuhmi peegli ees seda- ja teistpidi ning jäi endaga rahule eriti pihakohaga, **mida ideaalselt vormis karm „Lord Byron“.**

(64) Hän kääntyili pimeään eteisensä rapistuneen peilin edessä ja oli tyytyväinen näkemäänsä, erityisesti vyötäröönsä, **jota ankara Lordi Byron kiristi ihanteelliseen muotoon.**

Taulukko 91. XXVS(ve)=XXVS(vi)≠XSVX(su)-lauseen apujäsenet.

X1	X2	Venäjä	Suomi	Viro
Objekti	Tavan adverbiaali	1		1
Objekti	Muu adverbiaali		1	

Lauseessa on kaksi apujäsentä, joista ensimmäisen, objektina toimivan relatiivipronominin, asema lauseen alussa on kiinteä. Jälkimmäinen (kevyt tavan adverbiaali) sijoittuu venäjässä ja virossa relatiivipronominin jälkeen. Suomessa jälkimmäinen apujäsen toimii muuna adverbiaalina ja sijaitsee verbin määritteen tavallisessa asemassa verbin jäljessä.

Aineistosta on löytynyt **1 XVXXS(ve)=XVXXS(vi)≠XSVXX(su)**-lause (177). Sen subjektilauseke on rakenteeltaan raskas, ja subjekti tarkoite on inhimillinen ja uusi. Lauseessa on kolme apujäsentä, jotka toimivat verbin määritteinä. Ensimmäisen, tavan

adverbiaalina toimivan relatiivisen proadverbin, asema lauseen alussa on kiinteä. Toinen apujäsen toimii lauseessa habitiiviadverbiaalina (venäjässä epäsuorana objektina). Viimeinen apujäsen on objekti. Kaksi viimeistä verbin määrittettä sijaitsevat kaikissa kielissä peräkkäin: venäjässä ja virossa verbin jäljessä ja suomessa lauseen lopussa.

(177) (27) ... — *засердился Грушин, вспомнив, как дерзко и непочтительно говорила с ним вчера вечером любимая дочь, шестнадцатилетняя гимназистка Сашенька.*

(22) „...“ *pahandas Grušin, kellele meenus, kui jultunult ja lugupidamatult oli temaga eile rääkinud tema lemmiktütar, kuueteistkümneaastane gümnaasiumiõpilane Sašake.*

(31) *Grušin kimmastui muistaessaan kuinka röyhkeästi ja epäkunnioittavasti hänen rakas tyttärensä, kuusitoistavuotias kymnaasilainen Sašenka oli hänelle eilen puhunut.*

Taulukko 92. XVXXS(ve)=XVXXS(vi)≠XSVXX(su)– lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Tavan adverb.	Muu adverbiaali	Objekti		1	1
Tavan adverb.	Epäsuora objekti	Objekti	1		

Alaluvun viimeisessä lauseessa (178) muutos on päinvastainen. Alkutekstin suora malli säilyy virossa mutta muuttuu käänteiseksi suomessa, eli $SVX(ve)=SVX(vi)≠XVS(su)$. Lauseen subjekti on rakenteeltaan kevyt. Venäjässä ja virossa se on pronomini, suomessa se käsittää yhden sanan. Tarkoitteeltaan subjekti on inhimillinen. Lauseen apujäsen on verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali.

(178) (205) *Когда кто-нибудь, особенно если иностранного вида, походил к окошку, так англичанин весь подбирался и даже синие очки на самый кончик носа сдвигал.*

(154) *Kui keegi juhtus akna juurde tulema, eriti kui oli välismaalase moodi, siis tõmbus inglane pingule, lükkas koguni sinised prillid päris nina otsa peale.*

(240) *Aina kun luukulle tuli asiakas, varsinkin jos hän oli ulkomaalaisen näköinen, englantilainen seurasi perässä ja hivuttautui hänen tuntumaansa, laskipa sinisiä lasejaakin alemmas.*

5.4.4 Venäjä≠suomi=viro

5:ssä lauseessa venäjässä on subjektin ja verbin välillä apujäsen, joka käännettäessä siirtyy lauseen loppuun. Näistä lauseista on 2 **SXV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)**-lauseita (179), 2 **SXVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)**-lauseita (180) ja 1 **SXVXX(ve)≠SVXXX(su)=SVXXX(vi)**-lause (181).

Taulukko 93. SXV(X)(ve)≠SVX(X)(su)=SVX(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
2 sanaa	4	4	4
3 sanaa	1	1	1
Raskas subjekti	5	5	5

Taulukko 94. SXV(X)(ve)≠SVX(X)(vi)=SVX(X)(su)-lauseiden subjektitarkoite.

Inhimillinen subjekti	4
Ei-inhimillinen subjekti	1

Taulukko 95. SXV(X)(ve)≠SVX(X)(vi)=SVX(X)(su)-lauseiden subjektitarkoitteen tunnettuus.

Mainittu aikaisemmin tekstissä	1
Implikoitu/maailmatieto	1
Uusi	3

Lauseiden subjekti on rakenteeltaan raskas, enemmistö subjekteista ovat kaksisanaisia [(179), (180)], ja yhden lauseen subjekti käsittää neljä sanaa (181). Kaikissa paitsi yhdessä tapauksessa (179) subjektitarkoite on elollinen ja inhimillinen. Kahdessa

lauseessa subjektin tarkoite on aikaisemmin mainittu tai implikoitu, kolmessa tapauksessa subjektin tarkoite on uusi.

SXV(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseissa (179) on yksi apujäsen, joka toimii kummassakin lauseessa muuna adverbiaalina (epäsuorana objektina).

(179) (92) *Если опухоль в самом зародыше не прооперировать, эти романтики нам лет через тридцать, а то и ранее такой революсьон закатят, **что французская гильотина милой шалостью покажется.***

(109) *Jos paisetta ei puhkaise ajoissa, nuo romantikot järjestävät meille kolmenkymmenen vuoden päästä, tai ehkä aikaisemminkin, sellaisen revolutsioonin, **että ranskalainen giljotiini näyttää harmittomalta pilalta.***

(71) *Kui me kasvajat eos välja ei lõika, siis korraldavad need romantikud meile kolmekümne aasta pärast või veelgi varem sellise revolutsiooni, **et prantslaste giljotiin tundub armsa mänguasjana.***

SXVX(ve)≠SVXX(su)=SVXX(vi)-lauseissa (180) on kaksi apujäsentä, jotka toimivat lauseessa verbin määritteenä. Ensimmäinen apujäsen sijoittuu alkutekstissä pääjäsenten väliin mutta käännöksissä niiden jälkeen. Jälkimmäinen apujäsen on kaikissa kielissä lauseen lopussa. Molemmassa lauseessa ensimmäisenä apujäsenenä on ajan adverbiaali, jota seuraa yhdessä tapauksessa kevyt objekti, toisessa muu adverbiaali (epäsuora objekti).

(180) (88) *Следственный штаб расположился в кабинете начальника управления, **ибо господин полковник со вчерашнего дня был от дел отставлен.***

(103) *Tutkinnan päämaja oli sijoitettu Etsivän poliisin johtajan entiseen huoneeseen, **sillä herrä eversti oli eilisestä lähtien vapautettu tehtävistään.***

(67) *Uurimisstaap asus valitsuse ülema kabinetis, **sest härra polkovnik oli / eilsest päevast peale / töölt kõrvaldatud.***

SXVXX(ve)≠SVXXX(su)=SVXXX(vi)-lauseessa (181) on kolme apujäsentä, jotka toimivat lauseessa verbin määritteinä. Ensimmäinen (kevyt paikan adverbiaali) sijoittuu venäjässä pääjäsenten väliin ja käännöksissä niiden jälkeen. Loput (paikan adverbiaali ja adverbiaalia raskaampi objekti) ovat lauseen lopussa.

(181) (112) *Один раз увидел, как очень почтенного вида господин потихоньку прибрал со стола золотой полуимпериял и с большим достоинством отошел в сторонку.*

(132) *Hän oli huomannut **kuinka** eräs kunnianarvoisan näköinen herrä oli / vaivihkaa / sujauttanut / taskuunsa / pelipöydällä lojuneen kultarahan ja kävellyt sitten tärkeänä sivummalle.*

(86) *Kord nägi ta, kuidas austusväärse olemisega härra võttis tasakesi laualt **kuldpoolimperiaali** ja astus väga väarikalt eemale.*

Seuraavissa lauseissa venäjässä on käänteinen malli, joka käännöksissä muuttuu suoraksi.

3:ssa lauseessa venäjässä on verbialkuinen malli, joka korvataan SV(X)-mallilla. Aineistossa on **1 VS(ve)≠SV(su)=SV(vi)**-lause (182) ja **2 VSX(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)**-lausetta (183). Lauseiden subjektit ovat rakenteeltaan kevyitä, joko pronominimaisia (183) tai yksisanaisia (182). Subjektitarkoitteet ovat inhimillisiä ja tunnettuja.

(182) (78) *Потом он увидел, как умирает Ахтырцев.*

(92) *Sitten hän näki, **kuinka** Ahtyrtsev kuoli.*

(60) *Seejärel ta nägi, kuidas Ahtörtsev suri.*

(183) (5) *...— опомнилась дама с вязанием, причем оказалось, **что** говорит она с **характерным немецким акцентом.***

(7) *...! neulomispuuhissa ollut nainen sanoi toinnuttuaan nyt hämmästyksestään ja kävi ilmi, **että** hän puhui tyypillisellä saksalaisella korostuksella.*

(6) *„...!“ ütles kudumistöoga tegelenud daam, kes oli jõudnud toibuda, kusjuures selgus, **et** ta räägib iseloomuliku saksa aktsendiga.*

VSX(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)-lauseissa (183) on yksi apujäsen, joka sijoittuu kaikissa kielissä lauseen loppuun. Molemmassa lauseessa tämä on verbin määrite, toisessa tapauksessa rakenteeltaan raskas tavan adverbiaali (183), toisessa kevyt tunnettu objekti.

Seuraavaksi on **2 XVS(ve)≠SVX(su)=SVX(vi)**-lausetta [(184), (185)]. Toisen lauseen (184) subjekti on rakenteeltaan raskas ja tarkoitteeltaan inhimillinen. Toisen lauseen (185) subjekti on rakenteeltaan kevyt, tarkoitteeltaan eloton ja konkreettinen. Kummankin subjektin tarkoite on implikoitu.

Lauseissa on yksi apujäsen, joka venäjässä sijoittuu lauseen alkuun verbin eteen, mutta käännöksissä se on lauseen lopussa. Toisessa tapauksessa tänä apujäsenenä on paikan adverbiaali (184), toisessa ajan adverbiaali (185). Kumpikin apujäsen toimii lauseessa verbin määritteenä.

- (184) (144) *Несколько раз молодой человек оглядывался и однажды вроде бы заметил, как за театральную тумбу отшатнулась фигура в черном.*
- (169) *Hän oli muutaman kerran vilkaissut taakseen ja kerran hän oli näkevinään, **kuinka mustapukuinen hahmo oli syöksähtänyt teatterireklaameja täyteen liimatun pylvään taakse.***
- (109) *Mitu korda vaatas noormees selja taha ja ükskord oleks ta koguni märganud, **kuidas musta riidetatud kuju põikas teatrikuulutuste tulba taha.***
- (185) (88) *Похоже, **только что закончилось совещание** — Брилинг вытирал тряпкой испачканные мелом руки, а чиновники и агенты, озабоченно переговариваясь, тянулись к выходу.*
- (104) *Näytti siltä, **että kokous oli juuri päättynyt**; Briling pyyhki rätillä liitua käsistään, ja virkamiehet ja agentit astelivat hitaasti kohti ovea keskustellen vakavina keskenään.*
- (68) *Näis, **et nõupidamine oli just lõppenud**, sest Brilling pühkis lapiga käsi kriidist puhtaks ning ametnikud ja agendid venisid murelikult vesteldes väljapääsu poole.*

Viimeisessä lauseessa (186), jossa käänteinen malli muuttuu suoraksi, on kaksi apujäsentä, jotka venäjässä sijoittuvat verbin ympärille. Käännettäessä ensimmäinen apujäsen säilyttää paikkansa ja jälkimmäinen siirtyy lauseen loppuun näin: **XVXS(ve)≠XSVX(su)=XSVX(vi)**.

Lauseen subjekti on rakenteeltaan suhteellisen raskas ja tarkoitteeltaan inhimillinen ja tunnettu. Lauseen ensimmäinen apujäsen, joka säilyttää lauseenalkuisen asemansa käännettäessä, on paikan adverbiaalina toimiva relatiivipronomini. Sitä seuraa objekti.

(186) (195) *Зуров кивнул в сторону реки, где нашел последний приют Порфирий Мартынович.*

(228) *Zurov nyökkäsi joen suntaan, mistä Porfiri Martynovitš oli saanut viimeisen leposijansa.*

(147) *Zurov osutas peaga jõe poole, kus Porfiri Martõnovitš oli oma viimase puhkepaiga leidnud.*

Luvun **viimeisessä** lauseessa (187) muutoksen suunta on päinvastainen ja alkukielen suora malli käännettäessä muuttuu käänteiseksi, eli **XSV(ve)≠XVS(su)=XVS(vi)**. Lauseen subjekti on suhteellisen raskas, tarkoitteeltaan inhimillinen ja tunnettu. Suomessa subjekti on partitiivissa ja tämä seikka saattaa selittää sen sijaintia verbin jäljessä. Lauseen ainut apujäsen, joka sijaitsee kaikissa kielissä lauseen alussa predikatiivisen ryhmän edessä, on verbin määritteenä toimiva muu adverbiaali (epäsuora objekti).

(187) (120) *Но Иван Францевич говорил, что по Зурову и другие агенты работают.*

(140) *Mutta Ivan Frantsevitš oli sanonut, että Zurovin parissa työskentelee muitakin agenteja.*

(91) *Kuid Ivan Frantsevitš ütles, et Zuroviga tegelevad ka teised agendid.*

5.4.5 Venäjä≠suomi≠viro

Tässä jaksossa on lauseet, joiden malli poikkeaa toisistaan kaikissa kolmessa kielessä. Alussa on kolme lausetta, joiden malli on suora kaikissa kielissä.

2 ensimmäistä lausetta on mahdollista yhdistää. Yhdessä lauseessa on kaksi apujäsentä, joista ensimmäinen sijaitsee venäjässä subjektin ja verbin välissä ja suomennettaessa siirtyy lauseen loppuun. Vironnetaessa kaikki apujäsenet siirtyvät subjektin ja verbin väliin. Lauseen malli on **SXVX(ve)≠SVXX(su)≠SXXV(vi)** (188). Toisessa lauseessa on kolme apujäsentä ja sen malli on **SXVXX(ve)≠SVXXX(su)≠SXXXV(vi)** (189). Molempien lauseiden subjekti on rakenteeltaan kevyt, tarkoitteeltaan inhimillinen ja tunnettu, mainittu edellisessä lauseessa.

SXVX(ve)≠SVXX(su)≠SXXV(vi)-lauseessa (188) on kaksi apujäsentä, joiden asema lauseessa ja keskeinen järjestys muuttuu käännettäessä. Venäjässä epäsuora objekti seuraa tavan adverbialia, suomessa ja virossa se edeltää sitä.

(188) (252) *Лизанька тихо засмеялась каким-то своим мыслям, а когда Фандорин вопросительно посмотрел на нее, пояснила...*

(291) *Lizanka purskahti vaimean nauruun ajatellessaan jotain itsekseen, ja kun Fandorin katsoi häntä kysyvästi, hän selitti...*

(187) *Liisake naeris vaikselt mingi oma mõtte peale ja kui Fandorin talle küsivalt otsa vaatas, seletas ta...*

SXVXX(ve)≠SVXXX(su)≠SXXXV(vi)-lauseessa (189) on kolme apujäsentä, joiden paikka lauseessa poikkeaa kielittäin mutta keskinäinen järjestys pysyy samana: tavan adverbialia, objekti, ja viimeisenä verbin määritteenä toimiva paikan adverbialia.

(189) (80) — *Да лежите, голубчик, лежите,— сказал с порога Ксаверий Феофилактович, когда Фандорин сконфуженно спустил ноги с жесткого дивана.*

(94) — *Älkää toki nousko, ystävä hyvä, Ksaveri Feofilaktovitš sanoi kynnykseltä, kun Fandorin laski / hämmentyneenä / jalkansa / alas / kovalta sohvalta.*

(62) „Lamage, kullake, lamage,“ ütles Ksaveri Feofilaktovitš juba lävel, **kui Fandorin / kohmetunult / jalad / kõvalt diivanilt / laskis.**

XSVX(ve)≠SVXX(su)≠XSXV(vi)-lauseen (190) malli on suora kaikissa kielissä. Lauseen subjekti on hyvin prototyypinen, rakenteeltaan kevyt, tarkoitteeltaan inhimillinen ja tunnettu.

Lauseessa on kaksi apujäsentä, joiden keskinäinen järjestys, eli muu adverbiaali (epäsuora objekti) edeltää tavan adverbiaalia, virotonnetaessa säilyy, vaikka niiden lauseenasema poikkeaa. Ensimmäinen apujäsen sijaitsee alkutekstissä ja virotonnoksessa lauseen alussa. Jälkimmäinen on venäjässä lauseen lopussa mutta virossa subjektin ja verbin välissä. Suomennetaessa muuttuu sekä niiden lauseenasema että keskinäinen järjestys. Molemmat verbin määritteet ovat lauseen lopussa ja tavan adverbiaali edeltää muuta adverbiaalia.

(190) (97) *По голосу было понятно, что в такую возможность швейцар верит мало.*

(114) *Ovenvartijan äänensävyistä kuuli, että hän ei erityisemmin uskonut tähän mahdollisuuteen.*

(74) *Hääletoonist oli mõista, et sellesse šveitser eriti ei uskunud.*

Seuraavaksi tulevat lauseet, joiden malli poikkeaa toisistaan kaikissa kolmessa kielessä ja virotonnoksen malli on käänteinen.

2:ssa ensimmäisessä lauseessa venäjässä lauseen alussa on apujäsen, joka käännöksissä siirtyy lauseen loppuun. Virossa subjekti siirtyy verbin jälkeen. Toisessa lauseessa on yksi apujäsen ja se vastaa mallia **XSV(ve)≠SVX(su)≠VSX(vi)** (191); toisessa niitä on kaksi ja malli on **XSVX(ve)≠SVXX(su)≠VSXX(vi)** (192). Ensimmäisen lauseen subjekti (191) on rakenteeltaan suhteellisen kevyt, toisen subjekti (192) on raskaampi. Tarkoitteeltaan molemmat subjektit ovat inhimillisiä ja tunnettuja.

Taulukko 96. XSV(X)(ve)≠SVX(X)(su)≠VSX(X)(vi)-lauseiden subjektilausekkeen kompleksisuus.

	Venäjä	Suomi	Viro
1 sana		1	
Kevyt subjekti		1	
2 sanaa	2	1	2
Raskas subjekti	2	1	2

XSV(ve)≠SVX(su)≠VSX(vi)-lauseessa (191) on yksi apujäsen, joka on verbin määrittäneenä toimiva raskas paikan adverbiaali.

(191) (21) *Посему в мраморной прихожей с трехаршинным венецианским зеркалом и золоченной лепниной на потолке коллежский регистратор не задержался, а пряменько прошел в гостиную.*

(24) *Siksi kollegireistraattori ei viivytellyt marmorilattiaisessa eteisessä, jossa oli kolmen arsinan levyinen venetsialainen peili ja katossa kullattuja kipsikoristeita, vaan marssi suoraan saliin.*

(18) *Seepärast ei jäänud kollegiumiregistraatori pilk peatuma marmoriga kaunistatud esikus, kus oli kolmearssinaline Veneetsia peegel ja kullatud stukklagi, vaid ta läks otse võõrastetuppa.*

XSVX(ve)≠SVXX(su)≠VSXX(vi)-lauseessa (192) apujäseniä on kaksi, joista ensimmäinen (objekti) sijaitsee alkutekstissä lauseen alussa ja jälkimmäinen (tavan adverbiaali) sen lopussa. Käännöksissä niiden keskinäinen järjestys pysyy samana, vaikka ne siirtyvät pääjäsenten jälkeen.

(192) (167) *Поэтому свою историю Эраст Петрович изложил коротко и сухо, без эмоций.*

(197) *Siksi Erast Petrovitš selosti / kaiken tapahtuneen / lyhyesti ja kuivasti, ilman tunteenilmauksia.*

(126) *Seepärast esitas Erast Petrovitš / oma loo / lühidalt ja kuivalt, emotsioonidest hoidudes.*

XSVXX(ve)≠SVXXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseita löytyi 2 [(193), (194)]. Lauseiden subjektit ovat rakenteeltaan kevyitä: toisessa tapauksessa persoonapronomini (193), toisessa yksi sana (194). Subjektin tarkoite on kummassakin lauseessa inhimillinen ja tunnettu.

(193) (11) *Дело в том, что позавчера он потратил / треть своего первого месячного жалования / на столь завидно расписываемый корсет, ходил в «Лорде Байроне» второй день, терпя изрядные муки во имя красоты.*

(14) *Kyse oli siitä, että häh oli / kaksi päivää aiemmin / käyttänyt / kolmasosan ensimmäisestä kuukausipalkastaan / lehdessä houkuttelevasti kuvailtuun korsettiin ja piti sitä jo toista päivää yllään kärsien hirveitä tuskia ulkomuotonsa tähden.*

(11) *Asi oli selles, et üleile oli ta kulutanud / kolmandiku oma esimesest kuupalgast / nii ihaldusväärsest kirjeldatud korsetile, käis teist päeva ringi, seljas korsett „Lord Byron“, kannatades ilu nimel päris suurt piina.*

(194) (220) *Я опасаюсь, что в сопроводительном письме Бежецкая доносит ему о ваших похождениях, а Каннингем человек умный — в два счета сообразит, что вы могли отчет в Россию отправить.*

(257) *Pahoin pelkään, että Bežetskaja on saatekirjeessä kertonut hänelle teidän seikkailuistanne, ja älykkäänä miehenä Cunningham arvaa heti, että te olette saattanut lähettää Venäjälle raportin tekemisistänne.*

(166) *Ma kardan, et saatekirjas kannab Bežetskaja talle ette ka teie seiklustest, Cunningham on tark mees, ta taipab otsekohe, et te võisite saata aruande Venemaale.*

Lauseissa on kolme apujäsentä, joiden lauseenasema käännettäessä muuttuu mutta keskinäinen järjestys pysyy. Venäjässä ja virossa ensimmäinen apujäsen on lauseen

alussa, loput ovat lauseen lopussa. Suomennoksessa kaikki lauseen apujäsenet ovat pääjäsenten jäljessä.

Taulukko 97. XSVXX(ve)≠SVXXX(su)≠XVSXX(vi)-lauseiden apujäsenet.

X1	X2	X3	Venäjä	Suomi	Viro
Ajan adverbiaali	Objekti	Muu adverbiaali		1	1
Ajan adverbiaali	Objekti	Epäsuora objekti	1		
Paikan adverb.	Muu adverbiaali	Muu adverbiaali		1	1
Paikan adverb.	Epäsuora objekti	Epäsuora objekti	1		

Toisessa lauseessa (193) ensimmäisenä apujäsenenä on verbin määritteenä toimiva ajan adverbiaali, mutta toisessa lauseessa verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali (194).

SXVX(ve)≠SVXX(su)≠VSXX(vi)-lauseita löytyi **1** (195). Lauseen subjekti on pronomini-mainen, tarkoitteeltaan inhimillinen ja tunnettu. Predikatiivisen ryhmän lisäksi lause käsittää kaksi verbin määritettä. Ensimmäinen, joka venäjässä sijaitsee verbin edessä ja käännöksissä on lauseessa kolmantena, on kevyt tavan adverbiaali. Jälkimmäinen sijaitsee lauseen lopussa ja toimii muuna adverbialina (epäsuorana objektina).

(195) (27) *Однако вопрос был скорее риторический, мнение письмоводителя на сей счет мало интересовало почтенного пристава, и поэтому он вновь уткнулся в сводку.*

(31) *Hänen esittämänsä kysymys oli kuitenkin lähinnä retorinen eikä kirjanpitäjän mielipide asiasta erityisemmin kiinnostanut kunnianarvoista komisariusta, joten hän uppoutui uudelleen raportin lukemiseen.*

(22) *Kuid see oli pigem retooriline küsimus, lugupeetud pristavit ei huvitanud tühipalja kirjutaja arvamus selles küsimuses kuigivõrd, seepärast süüvis ta jälle paberitesse.*

Seuraavan lauseen malli venäjässä ja vironnoksessa on suora mutta suomennoksessa käänteinen: **XSV(ve)≠VSX(su)≠SVX(vi)** (196). Lauseen subjekti on kevyt ja sen tarkoite on inhimillinen. Suomen kielen käänteinen malli johtuu siitä, että alistuskonjunktio *että* liittyy kieltoverbiin. Lauseen ainut apujäsen on objektina toimiva infinitiivi, joka sijaitsee venäjässä lauseen alussa mutta käänöksissä sen lopussa.

(196) (6) *Но дальнейшее произошло так быстро, что вмешаться никто не успел.*

(8) *Kaikki kävi kuitenkin niin nopeasti, ettei kukaan ehtinyt tehdä mitään.*

(7) *Kuid edasi toimus kõik nii kiiresti, et keegi ei jõudnud vahele astuda.*

Seuraavissa lauseissa alkutekstissä on käänteinen malli, joka suomennettaessa korvautuu säännönmukaisesti suoralla mallilla. Vironnetaessa se tapahtuu vain muutamassa lauseessa.

2:ssa lauseessa suomentaja on korvannut tyypillisen eksistentiaalilauseen mallin kielen perusmallilla mutta vironnetaaja on valinnut verbiloppuisen mallin: **XVS(ve)≠SVX(su)≠ SXV(vi)** [(197), (198)]. Toisen lauseen subjekti (197) on rakenteeltaan kevyt (yksi sana), tarkoiteeltaan eloton ja konkreettinen, implikoitu. Toisen lauseen (198) subjekti on edellistä raskaampi: venäjässä ja virossa se käsittää kaksi sanaa. Sen tarkoite on inhimillinen ja tunnettu. Molemmat lauseet käsittävät verbin määritteen. Ensimmäisessä lauseessa (197) se on muu adverbiaali (epäsuora objekti), jälkimmäisessä (198) paikan adverbiaali.

(197) (150) *Когда за мистером Морбидом закрылась дверь, Амалия Казимировна небрежно бросила письма на бюро, а сама подошла к окну.*

(176) *Kun ovi sulkeutui Mister Morbidin jäljessä, Amalija Kazimirovna heitti kirjeet huolimattomasti pöydälle ja astui ikkunan ääreen.*

(114) *Kui uks mister Morbidi järel sulgus, viskas Amalia Kazimirovna kirjad hooletult sekretärlaualle ja tuli akna juurde.*

(198) (277) *Едва за дверью стихли удаляющиеся шаги, Фандорин открыл глаза, рывком высвободил ноги и, стремительно разогнув колени, пнул «Тимофэя» в грудь — да так, что тот отлетел в угол.*

(318) *Heti kun askeleet olivat vaimenneet oven takana, Fandorin avasi silmänsä, riuhtaisi jalkansa vapaaksi, koukisti polvensa ja potkaisi Timofeita rintaan, vieläpä niin kovaa, että tämä lennähti huoneen nurkkaan.*

(205) *Niipea kui eemalduvad sammud ukse taga hääbusid, tegi Fandorin silmad lahti, vabastas tugeva liigutusega jalad, ajas need põlvedest järsult sirgu ja lõi Timofeile vastu rinda nii, et too lendas toa nurka.*

Kahdessa seuraavassa lauseessa sekä venäjässä että virossa on käänteinen malli, joka suomennoksessa korvautuu suoraksi. **Toisen** lauseen (199) malli on **XXVS(ve)≠XSVX(su)≠XVXS(vi)**. Lauseen subjekti on rakenteeltaan raskas ja käsittää kolme sanaa (venäjässä neljä). Subjektin tarkoite on inhimillinen ja tunnettu, mainittu aikaisemmin tekstissä. Lauseen kahdesta apujäsenestä ensimmäinen, joka sijaitsee lauseen alussa, on kehysmääritteenä toimiva ajan adverbiaali. Jälkimmäinen on verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali. Venäjässä paikan adverbiaali seuraa ajan adverbiaalia, virossa ja suomessa sijoittuu lauseen loppuun.

(199) (121) *Ему пришлось протискиваться, ибо теперь вокруг стола собрались решительно все посетители салона.*

(142) *Hän joutui ahtautumaan miesjoukon läpi päästäkseen kreivin luo, sillä nyt kaikki pelisalongin vieraat olivat kerääntyneet tämän pöydän ympärille.*

(92) *Ta pidi inimeste vahelt läbi trügima, sest nüüd olid kõik salongi külalised laua ümber kogunenud.*

Toisessa lauseessa (200) alkukielen malli on sama **XXVS(ve)**, mutta käännosten malli poikkeaa. Suomentaja on valinnut verbiloppuisen (**XSVX**) ja viron-taja subjektiloppuisen käännosvastineen (**XVXS**), eli malli on **XXVS(ve)≠XSVX(su)≠XVXS(vi)**. Lauseen subjekti on epäprototyyppinen, rakenteeltaan suhteellisen raskas, sen tarkoite on eloton ja abstrakti. Lauseen

ensimmäinen apujäsen on relatiivipronomini. Jälkimmäinen on verbin määritteenä toimiva kevyt ajan adverbiaali. Venäjässä se sijaitsee relatiivipronominin jäljessä, käännöksissä se siirtyy joko subjektin (suomennoksessa) tai verbin (vironnoksessa) jälkeen.

(200) (166) *Эраст Петрович с тревогой смотрел на Пыжова, от которого теперь зависело его спасение, но тот только всплеснул короткопальными ручками.*

(196) *Erast Petrovitš katsoi hätääntyneenä Pyžovia, josta hänen pelastumisensa nyt riippui, mutta tämä vain heilautti lyhyitä käsiään.*

(125) *Erast Petrovitš vaatas ärevalt Põžovi otsa, kellest sõltus nüüd tema pääsemine, kuid too lõi ainult oma pontsakate sõrmedega käed kokku.*

Viimeisen lauseen (201) malli on käänteinen sekä alkutekstissä että kummassakin käännöksessä: **XXVS(ve)≠XVSX(su)≠XVXS(vi)**. Lauseen subjekti on rakenteeltaan raskas, tarkoitteeltaan inhimillinen ja uusi.

Lauseen ensimmäinen apujäsen, joka sijaitsee sekä alkutekstissä että käännöksissä lauseen alussa, on kehysadverbiaalina toimiva ajan adverbiaali. Jälkimmäinen on verbin määritteenä toimiva paikan adverbiaali. Se sijaitsee venäjässä ajan adverbiaalilin jäljessä, suomennoksessa lauseen lopussa, mutta vironnoksessa siirtyy verbin jälkeen.

(201) (29) *Кукин сообщил, что за несколько минут до того / на каменную тумбу моста / влез какой-то студент, приложил к голове пистолет, выражая явное желание застрелиться.*

(34) *Kukin kertoi Semjonoville, että muutamaa minuuttia aikaisemmin oli tuntematon ylioppilas kiivennyt sillan kiviselle pylvälle ja kohottanut ohimolleen pistoolin aikoen selvästi ampua itsensä.*

(24) *Kukin teatas, et mõni minut enne seda oli silla juures kivisambale roninud keegi üliõpilane ja surunud püstoli vastu pead, väljendades ilmset soovi end maha lasta.*

5.5 Lausemallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä

Tässä luvussa yritän saada selville, mitkä lausemallit säilyvät ja mitkä mallit muuttuvat käännettäessä sekä tuoda esiin sanajärjestyksen muutosten yleisiä suuntauksia ja syitä. Tässä osassa samankaltaiset lauseenmallit on yhdistetty, niin että XSV(X) tarkoittaa seuraavia malleja: XSV, XSVX ja XSVXX; ja SXV(X) tarkoittaa malleja: SXV, SXVX ja SXVXX jne. Tarkampia tilastoja jokaisesta alkutekstissä esiintyvistä malleista ja sen käännösvastineista ks. liitteet 1–6.

5.5.1 Itsenäisen lauseen mallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä

Aineisto käsittää 672 itsenäistä lausetta (liitteet 1–2). Alkutekstissä itsenäisen lauseen taajin malli on SV(X). Sen subjekti on prototyyppinen ja apujäsen (tai apujäsenet) toimii verbin määritteenä. Käännettäessä tämä malli säilyy ennallaan – 288:sta SV(X)-lauseesta (63 SV-lausetta, 143 SVX-lausetta, 74 SVXX-, 6 SVXXX- ja 1 SVXXXX-) 287 lausetta säilyttää mallin. Vain yksi SVX-lause on suomennettu ja toinen vironnettu XVS-mallilla.

Apujäsenellä alkava, suora XSV(X)-malli, joka esiintyy alkuteoksessa 67:ssä lauseessa (23 XSV-lausetta, 35 XSVX-lausetta ja 9 XSVXX-lausetta) säilyy harvemmin. Suomennettaessa malli säilyy noin 70:ssä prosentissa tapauksista, joissa lauseenalkuinen apujäsen on useimmiten kehysmääritteenä toimiva ajan tai paikan adverbiaali. Verbinmääritteenä toimiva lauseenjäsien siirtyy lauseen alusta pääjäsenten jälkeen ja lauseesta tulee SV(X)-lause.

Vironnettaessa kyseiselle mallille tapahtuu aivan toisenlaisia muutoksia. Malli säilyy vain 12:ssa lauseessa (n. 18 prosenttia), joissa subjekti on pronomimainen. Lopuissa lauseissa malli muuttuu. 49:ssä tapauksessa lauseenalkuinen apujäsen säilyttää asemansa, vaikka se toimii kehysmääritteenä noin puolessa tapauksista ja subjekti, joka on pronominia raskaampi, siirtyy verbin jälkeen. Näin uudeksi malliksi on tullut XVS(X). Kuusi lausetta on vironnettu SVX(X)-mallilla. Näiden lauseiden subjektit ovat taas vähemmän prototyyppisiä, mutta ensimmäinen apujäsen toimii lauseessa useimmiten verbin määritteenä.

SXV(X)-mallia edustaa alkutekstissä 134 lausetta (61 SXV-lausetta, 63 SXVX-lausetta ja 10 SXVXX-lausetta). Lähes kaikki nämä lauseet muuttuvat käännettäessä. Useimmiten pääjäsenen välinen lauseenjäsen siirtyy käännettäessä predikatiivisen ryhmän jälkeen ja SXV(X)-malli muuttuu kohdekielten perusmalliksi SVX(X). Tämä muutos tapahtuu suomennettaessa kaikissa paitsi kahdessa lauseessa ja vironnettaessa 90:ssä prosentissa tapauksista. Suomessa toisessa lauseessa (SXVXX) kehysmääritteenä toimiva paikan adverbialiaali säilyttää asemansa, mutta toisessa tapauksessa (SXVX) tavan adverbialina toimiva modaalirakenne siirtyy lauseen alkuun, jolloin malliksi tulee XSVX.

Vironnettaessa malli pysyy samana kolmessa SXV-lauseessa, joissa kääntäjä on yrittänyt säilyttää lähdekielen emfaasin. Viidessä SXVX-lauseessa ensimmäinen apujäsen, joka toimii lauseessa verbin määritteenä, siirtyy lauseen alkuun, joka aiheuttaa pääjäsenten inversion (XV SX-malli).

XSXV(X)-lauseita on löytynyt aineistostani 13 (9 XSXV-, 3 XSXVS- ja yksi XSXVXX-lause). Venäjässä lauseen apujäsenet ovat sekä pääjäsenten edessä että niiden välissä. Käännettäessä malli säilyy vain osalta – ensimmäinen apujäsen, joka on useimmiten kehysadverbialiaali, säilyttää paikkansa, mutta toinen, useimmiten kevyt tavan adverbialiaali, siirtyy verbin edestä sen jälkeen. Vironnoksessa näiden muutosten lisäksi subjekti ja verbi vaihtavat paikkaa. 8 XSXV-lausetta on suomennettu XSVX- ja vironnettu XV SX-mallilla, 3 XSXVX-lausetta vastaavasti XSVXX- ja XV SX-mallilla, 1 XSXVXX-lause XSVXXX- ja XV SX-mallilla.

Yksi XSXV-lause säilyttää mallinsa vironnettaessa. Lauseen alussa on raskas objekti, ja pääjäsenten välissä on verbin määritteenä toimiva paikan adverbialiaali. Vironnontaja on yrittänyt säilyttää lähdelauseen emfaasin. Suomeennoksessa verbin määritteet siirtyvät tavallisimpaan paikkaan pääsanana jälkeen ja malliksi tulee SVXX, minkä tuloksena lause menettää korostuneisuuden.

SXXV-lauseita on löytynyt alkuteoksesta vain neljä. Kaikki nämä lauseet suomennetaan ja vironnetaan kohdekielten perusmallilla SVXX.

Kielimateriaalissa on löytynyt yksi **XXSVX**-lause, eikä sen malli käännettäessä säily. Suomennettaessa kaikki apujäsenet, jotka toimivat verbin määritteenä, siirtyvät verbin jälkeen ja uudeksi malliksi tulee **SVXXX**. Vironnetaessa ensimmäinen apujäsen – tavan adverbialina toimiva lauseenvastike – säilyttää paikkansa lauseen alussa, mikä aiheuttaa inversion, ja vironnoksen malli on **XVSXX**.

Taajin käännteinen malli **XVS(X)** säilyy vironnetaessa usein mutta suomennettaessa harvemmin. Alkuteoksen 107:stä lauseesta (102 **XVS**, 4 **XVSX** ja 1 **XVSXX**) 82 lausetta säilyttää mallinsa suomennoksessa (n. 77 prosenttia). Valtaosassa nämä lauseet ovat tyypillisiä eksistentiaalilauseita. Niiden subjekti on epäprototyyppinen eikä verbi ilmaise aktiivista toimintaa. Loput lauseet, joiden subjekti on prototyyppisempi, suomennetaan suoralla mallilla. Lauseen apujäsen joko siirtyy verbin jälkeen, mikäli se toimi verbin määritteenä, ja uudeksi malliksi tulee **SV(X)** tai säilyttää lauseenalkuisen aseman, mikäli se toimii kehysmääritteenä, ja malliksi tulee **XSV(X)**.

Vironnetaessa malli säilyy 103:ssa tapauksessa (99 **XVS**-lauseita, 3 **XVSX**-lauseita ja 1 **XVSXX**-lause). Vain neljä lausetta, joiden subjekti on prototyyppinen ja apujäsenet toimivat verbin määritteenä, vironnetaan kielen perusmallilla (3 **SVX**-lauseita ja 1 **SVXX**-lause).

XXVS-lauseita on löytynyt 34. Lauseiden subjekti on epäprototyyppinen, ja lauseen alussa sijaitsevista apujäsenistä ensimmäinen toimii kehysmääritteenä. Suomennettaessa malli säilyy 19:ssä tapauksessa. 10 **XXVS**-lauseita on suomennettu **XVXS**-mallilla: kehysadverbialii säilyttää lauseenalkuisen aseman ja verbin määrite, useimmiten tavan adverbialii, siirtyy verbin jälkeen.

Vironnetaessa V-2-säännön vastainen **XXVS**-malli muuttuu V-2-säännön mukaiseksi. Valtaosa lauseista vironnetaan **XVXS**-mallilla ja kaksi lausetta **XVSX**-mallilla. Kehysadverbialii säilyttää asemansa lauseen alussa ja verbinmäärite siirtyy joko verbin ja subjektin väliin tai lauseen loppuun.

XXXVS-lauseita on kolme, ja kaikkien lauseiden subjekti oli epäprototyyppinen. Suomennettaessa malli säilyy vain yhdessä tapauksessa, ja loput lauseet suomennetaan

XXVXS-mallilla. Kaksi apujäsentä, joista ensimmäinen on kehysmäärite, säilyttää paikkansa, ja kolmas (tavan adverbiaali) siirtyy lauseen loppuun. Viron kielelle XXXVS-malli ei ole luonteenomainen, ja kaikki kolme lausetta on vironnettu V-2-säännön mukaisella mallilla XVXXS. Lauseiden ensimmäinen apujäsen, kehysadverbiaali, säilyttää paikkansa, mutta loput apujäsenet siirtyvät lauseen loppuun.

XVXS-lauseita on löytynyt alkuteoksessa kaksi, joista yksi lause säilyttää mallinsa vironnettaessa. Toinen lause vironnetaan SVXX-mallilla. Suomennettaessa malli ei säily kummassakaan tapauksessa, vaan lauseet suomennetaan vastaavasti XXVS- ja SVXX-mallilla.

Viimeiseksi on verbialkuisten lauseiden ryhmä, joka käsittää 19 lausetta: 9 VS-lausetta, 7 VSX- ja 3 VXS-lausetta. Verbialkuiset lauseet ovat venäjässä ominaisia kertovalle tyyllille. Suomessa ja virossa verbi on harvoin lauseen absoluuttisessa alussa.

Suomennettaessa mallinsa säilyttää vain 3 VS-lausetta, joiden subjekti oli raskas, eloton ja abstrakti. Loput VS-lauseet, joiden subjekti on prototyyppisempi, käännetään SV-mallilla. Vironnettaessa mallinsa säilyttävät 4 VS-lausetta ja 5 lausetta käännetään SV-mallilla.

Kaikki VSX- ja VXS-lauseet suomennetaan ja vironnetaan SVX-mallilla. Subjekti, vaikka epäprototyyppinen, siirtyy lauseen alkuun ja apujäsen, joka toimii kaikissa lauseissa verbin määritteenä, lauseen loppuun.

Mikäli verrataan lähdelauseiden ja niiden käänkösvastineiden sanajärjestystä on helppo huomata muutamia lainalaisuuksia (tarkampia tilastoja itsenäisten mallien käänkösvastineista ks. liitteet 1 ja 2).

Alkutekstin pääjäsenten välinen apujäsen siirtyy käänköksissä lähes poikkeuksetta verbin jälkeen. Venäjässä on tavallista, että kevyt verbin määrite (joko tavan adverbiaali tai objekti) on pääsanansa edessä. Suomessa ja virossa pääjäsenet sijaitsevat useimmiten peräkkäin, ja verbin määritteiden paikka on pääsanana jäljessä.

Verbialkuinen lause on vieras ilmiö molemmalle kohdekielelle, ja käännettäessä verbin eteen siirtyy jokin nominaalisista lauseenjäsenistä. Käänköksissä verbi säilyttää

lauseenalkuisen aseman vain muutamassa VS-lauseessa, joiden subjekti oli liian epäprototyyppinen siirtyäkseen lauseen alkuun.

Jotkut muutokset tapahtuvat vain yhdessä kohdekielessä.

Suomennettaessa käänteinen malli korvataan useimmiten suoralla mallilla. Se on tapahtunut 46:ssa lauseessa, sen sijaan päinvastainen muutos, eli alkutekstin suoran mallin suomentaminen käänteisellä, on tapahtunut vain yhdessä lauseessa. Suomessa pääjäsenten inversio on hyvin harvinaista. Subjekti siirtyy verbin jälkeen vain mikäli se on hyvin epäprototyyppinen sekä rakenteeltaan että tarkoitteeltaan. Raskaat ja elolliset sekä kevyet ja elottomat subjektit sijaitsevat suomennoksessa useimmiten verbin edessä. Lauseen alussa sijaitseva apuvjäsen säilyttää suomennettaessa paikkansa paremmin, jos se toimii kehysmääritteenä. Verbin määritteenä toimiva lauseenjäsen siirtyy käännettäessä todennäköisemmin lauseen loppuun. Emfaattinen sanajärjestys ei säily suomennettaessa. Venäjässä verbinmääritteet voivat siirtyä tavallisesta paikastaan verbikentästä lauseen alkuun tai verbin eteen, vaikka lauseen subjekti on niitä kevyempi. Sen takia kevyt inhimillinen subjekti saattaa joutua lauseen alusta toiselle positiolle ja verbi lähemmäs lauseen loppua. Sellaisen sanajärjestys on useimmiten korostunut (ks. 5.2.3.1). Suomennettaessa emfaattinen malli korvautuu neutraaliksi, minkä tuloksena lause menettää korostuneisuuden. Suomessa sanajärjestys noudattaa painoperiaatetta ja informaatorakennetta: lauseen alussa on prototyyppinen subjekti, jota seuraa verbi omine määritteineen.

Vironnetaessa alkutekstille tapahtuu toisenlaisia muutoksia, joista valtaosa johtuu V-2-säännöstä. Lauseen alkuun topikaalistettu apuvjäsen aiheuttaa virossa lähes poikkeuksettomasti inversion. Malli pysyy suorana vain 8:ssa XSV-lauseessa, joiden subjekti on persoonapronomini. Vähemmän prototyyppinen subjekti siirtyy verbin jälkeen. Näin käy 70:ssä lauseessa [XSV(X), JSXV(X)-lauseissa]. Virossa käänteinen malli esiintyy venäjää taajemmin, ainakin itsenäisissä lauseissa. Päinvastainen muutos eli käänteisen mallin vironnaminen suoralla tapahtui vain 10:ssä lauseessa (lukuun ottamatta verbialkuisia lauseita). Toisaalta vironnoksessa emfaattinen sanajärjestys säilyy (ks. 5.1.3.1) suomennosta paremmin, vaikka se rikkoo V-2-sääntöä. 8:ssa lauseessa lähdekielen malli pysyy (4 XSV-, 3 SXV- ja yksi JSXV-lause). Näiden

lauseiden subjekti on suhteellisen prototyyppinen ja lauseen apujäsenet toimivat verbin määritteenä, joten sellaisissa lauseissa olisi voinut käyttää viron perusmallia SV(X).

5.5.2 Jälkijohtolauseen mallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä

Aineistossa on **136** jälkijohtolausetta (jälkijohtolauseiden mallit käännösvastineineen ks. liitteet 3 ja 4). Lähdekielessä jälkijohtolauseen malli on lähes poikkeuksetta käänteinen. Yhdessä tapauksessa alkutekstin malli on suora **XSVXX**, ja tässä on kyseessä emfaattinen sanajärjestys. Suomennettaessa malli säilyy, mutta vironnettaessa korvautuu käänteisellä **XVSXX**-mallilla.

Venäjässä jälkijohtolauseen taajin malli on **XXVS**, joka esiintyy noin puolessa lauseista. Tässä mallissa sivulausetta seuraa kevyt verbin määrite. Käännettäessä malli ei säily. Toiseksi taajin malli on **XVS**, joka esiintyy 29:ssä tapauksessa ja käännettäessä säilyy edellistä mallia paremmin. Vironnettaessa tämä malli säilyy kaikissa lauseissa. Suomennettaessa se pysyy 7:ssä tapauksessa, mikäli lauseen subjekti on rakenteeltaan raskas, ja 22:ssa tapauksessa korvautuu suoralla XSV-mallilla. **XVXS**-malli esiintyy lähdetekstissä 15:ssä tapauksessa, **XVXS** ja **XXVXS**-lauseita oli yhtä paljon eli 10. **XXVXS** ja **XXXVS**-lauseita on löytynyt vastaavasti 2 ja 2.

Suomennettaessa jälkijohtolauseet säilyttävät mallin vain 8:ssa tapauksessa (1 XSVXX- ja 7 XVS-lausetta), joita on käsitelty ylempänä. Lopuissa lauseissa tapahtuu sanajärjestyksen muutoksia: käänteinen malli korvautuu suoralla mallilla ja pääjäsenten edessä sijaitsevat apujäsenet, jotka ovat useimmiten kevyitä verbin määritteitä, siirtyvät lauseen loppua kohti. Näin XVXS-, XVXS-, XXVS-mallit korvautuvat XSVX-mallilla, mutta XXVXS-, XXVXS- ja XXXVS-mallit XSVXX-mallilla.

Vironnettaessa alkutekstin sanajärjestys säilyy paremmin ainakin lauseissa, jotka noudattavat V-2-sääntöä. Näin mallin säilyttävät kaikki XVS(X)-lauseet (29 XVS- ja 15 XVXS-lausetta) ja 4 XVXS-lausetta. V-2-säännön vastaiset lauseet muuttuvat säännön mukaiseksi: käänteinen malli säilyy mutta verbin määrite siirtyy verbin edestä sen taakse tai lauseen loppuun. Näin ollen 67 XXVS-lausetta vironnetaan XVXS-mallilla; 10 XVXS-lausetta, 2 XVXS- ja 2 XXXVS-lausetta XVSXX-mallilla. Kuudessa

XVXS-lauseessa tapahtuu toisenlainen muutos: ei-lausemainen apujäsen siirtyi kevyemmän subjektin edestä sen taakse ja uudeksi malliksi tulee XV SX.

Mikäli verrataan sanajärjestystä lähdekielessä ja molemmassa käännöksessä on helppo huomata, että itsenäisissä lauseissa huomautetut suuntauksat pätevät jälkijohtolauseissakin, esim. pääjäsenten välinen verbin määräite siirtyy käännettäessä tavallaan lauseen loppuun. Toisaalta tämä lausetyyppi poikkeaa selvästi itsenäisistä lauseista, sillä sanajärjestyksen mahdollisuudet ovat tässä rajoitetumpia. Venäjässä jälkijohtolauseen malli on lähes poikkeuksetta käänteinen, vaikka subjektin ominaisuudet eivät edellyttäisi inversiota. Suomennettaessa käänteinen sanajärjestys korvautuu suoraksi, mikäli subjekti on prototyyppinen, mutta vironnettaessa käänteiset V-2-vastaiset mallit korvataan käänteisillä V-2- mukaisilla malleilla.

5.5.3 Alisteisen lauseen mallin säilyminen ja muuttuminen käännettäessä

Aineisto käsittää 92 sivulausetta (alkutekstien mallit käännösvastineineen ks. liitteet 5 ja 6). Lähdetekstissä yli 40 prosenttia eli 38 lausetta edustavat kielen perusmallia SV(X): aineistossa on 3 SV-, 26 SVX- ja 9 SVXX-lausetta. Kaikki SV- ja SVXX-lauseet säilyttävät mallin käännettäessä. Sen sijaan muutama SVX-lause on muuttanut mallinsa. Suomennettaessa yhdessä tapauksessa SVX-malli korvautuu käänteisellä XVS-mallilla. Vironnettaessa SVX-malli muuttuu neljässä tapauksessa verbiloppuiseksi SXV-malliksi. Kaikissa lauseissa verbin eteen siirtynyt apujäsen on kevyt verbin määräite.

XSV(X)-malli esiintyy venäjässä 12:ssa tapauksessa (3 XSV-, 7 XSVX- ja 2 XSVXX-lausetta). Suomennettaessa malli säilyy vain 5:ssä lauseessa (kaikki XSVX-lauseet), joissa ensimmäinen nominaalinen konstituentti on relatiivipronomini. Viidessä tapauksessa suomentaja korvaa mallin kohdekielen perusmallilla SV(X) (1 SVX, 2 SVXX ja 2 SVXXX) ja lauseen ensimmäinen apujäsen, joka toimii lauseessa verbin määrittäenä, siirtyy verbin jälkeen. Yksi XSV-lause on suomennettu XVS-mallilla mutta toinen VSX-mallilla. Ensimmäisessä lauseessa verbin määrittäenä toimiva apujäsen säilyttää asemansa mutta subjekti siirtyy verbin jälkeen. Jälkimmäisessä

lauseessa käänteisen verbialkuisen mallin on aiheuttanut alistussanan *että* ja kieltoverbin supistuma.

Vironnettaessa malli säilyi vain yhdessä tapauksessa (XSVX). Kolmesta XSV-lauseesta yksi on vironnettu SVX-mallilla, toinen XVS-mallilla ja viimeinen VSX-mallilla. Seitsemästä XSVX-lauseesta malli säilyy vain yhdessä, viidessä tapauksessa uudeksi malliksi tulee XSSV, viimeisessä lauseessa suora XSVX-malli korvautuu käänteisellä verbialkuisella VSXX-mallilla. Kaksi XSVXX-lausetta on vironnettu XVSXX-mallilla, ja näissä lauseissa verbin määritteenä toimiva lauseenalkuinen apujäsen säilyttää paikkansa.

SXV(X)-lauseita on löytynyt 12, eli 4 SXV-, 5 SXVX- ja 3 SXVXX-lausetta. Venäjässä pääjäsenten välissä sijaitsee kevyt verbin määrite, useimmiten tavan adverbiaali, joka siirtyy suomennettaessa verbin jälkeen. Lauseiden uusiksi malleiksi on saatu vastaavasti SVX, SVXX tai SVXXX.

Vironnoksessa on enemmän vaihtelua. 12:sta lauseesta mallinsa säilyttävät 4, eli 2 SXV-lausetta, 1 SXVX-lause ja 1 SXVXX-lause. Kaikissa lauseissa pääjäsenten välissä on kevyt tavan adverbiaali. 5:ssä tapauksessa pääjäsenten välissä sijainnut apujäsen, joka on kevyt adverbiaali, siirtyy verbin jälkeen ja uusiksi malleiksi muodostuvat SVX (kahdessa lauseessa), SVXX (kahdessa lauseessa) ja SVXXX (yhdessä). Kahdessa tapauksessa verbi siirtyy lauseen loppuun: SXVX korvautuu XSSV-mallilla ja SXVXX vastaavasti SXXXV-mallilla. Molemmat lauseet ovat *kui 'kun, jos'*-lauseita, joissa kaikki apujäsenet ovat kevyitä verbin määritteitä. Yhdessä lauseessa SXVX-malli korvautuu käänteisellä verbialkuisella VSXX-mallilla. Lauseen verbialkuisuutta saattaa aiheuttaa nominaalisten lauseenjäsenten raskaus.

Lähdetekstin taajin käänteinen malli on epäilemättä **XVS(X)**, joka esiintyi 18:ssa tapauksessa (17 XVS-lausetta ja 1 XVSX-lause). Suomennettaessa XVS-malli säilyy 11:ssä lauseessa, joissa subjekti on rakenteeltaan selvästi epäprototyypinen. Lopuissa lauseissa malli korvautuu suoraksi. Neljässä lauseessa suomentaja korvaa sen kielen perusmallilla SV(X). Yhdessä tapauksessa lauseen apujäsen, joka on relatiivipronomini, säilyttää paikkansa lauseen alussa mutta subjekti siirtyy sen jälkeen muotoon XSV.

Viimeisessä lauseessa lauseen apujäsen, joka toimii lauseessa kehysmääritteenä, siirtyy subjektin jälkeen ja malliksi tulee SXV. XVSX-lause, jonka ensimmäinen nominaalinen konstituentti on alistussana, on suomennettu XSVX-lauseella.

Vironnettaessa mallin säilyttää 13 XVS-lausetta ja yksi XVSX-lause. Loput neljä XVS-lausetta käännetään viroksi suoralla mallilla, joko SVX tai SXV. Näissä lauseissa lauseen alussa sijaitseva lauseenjäsen on suhteellisen kevyt verbin määrite. Tästä syystä on vaikea ymmärtää, miksi virontaja hyödyntää kahta eri mallia samanlaisissa lauseissa.

XVXS-lauseita on löytynyt yksi. Tämä on suomennettu ja vironnettu XSVX-mallilla. Lauseen ensimmäinen apujäsen, joka on relatiivipronomini, säilyttää asemansa. Lauseen subjekti, joka on raskas mutta inhimillinen ja mainittu, siirtyy verbin eteen.

Aineistossa esiintyy yksi **XVXXS**-lause. Sen subjekti on epäprototyyppinen ja ensimmäisen apujäsenen asema lauseen alussa on kiinteä. Suomennettaessa subjekti siirtyy verbin eteen ja malliksi tulee XSVXX. Vironnettaessa malli säilyy.

XXVS-lauseita on löytynyt kielimateriaalista viisi. Kaikkien lauseiden subjektit ovat epäprototyyppisiä, raskaita ja elottomia, lauseen ensimmäinen apujäsen on kolmessa lauseessa relatiivipronomini ja kahdessa toimii kehysadverbiaalina. Suomennettaessa mallin säilyttää yksi XXVS-lause, jonka ensimmäinen apujäsen on relatiivipronomini ja jälkimmäinen on subjektia kevyempi adverbiaali. Toinen XXVS-lause, jossa ensimmäinen apujäsen toimii kehysmääritteenä ja jälkimmäinen apujäsen on subjektia raskaampi, on suomennettu käänteisellä XVSX-mallilla. Kolme lausetta suomennetaan suoralla mallilla, joista kaksi XSVX- ja yksi XSVV-mallilla.

Vironnettaessa malli säilyy vain yhdessä tapauksessa, jossa ensimmäinen apujäsen on relatiivipronomini ja jälkimmäinen on kevyt tavan adverbiaali. Kolmessa tapauksessa malli korvautuu XVXS-mallilla. Näissä lauseissa ensimmäinen apujäsen on relatiivipronomini ja jälkimmäinen on subjektia kevyempi verbin määrite. Yksi XXVS-lause on vironnettu XVSX-mallilla.

Verbialkuisia sivulauseita on löytynyt aineistosta vain 5, eli 3 VS-lauseetta ja 2 VSX-lauseetta. Suomennettaessa kaikki VS-lauseet muuttuvat SV-lauseiksi. Vironnetaessa kaksi VS-lauseetta, joiden subjekti on suhteellisen epäprototyypinen, säilyttää mallinsa. Viimeinen lause, jonka subjekti on kevyt ja tarkoitteeltaan inhimillinen, vironnetaan SV-mallilla.

Molemmat VSX-lauseet käännetään SVX-mallilla. Näiden lauseiden nominaaliset elementit ovat rakenteeltaan kevyitä, tarkoitteeltaan inhimillisiä ja tunnettuja. Vaikuttaa siltä, että kummankaan lauseen verbalikuisuus lähdekielessä ei ole nominaalisten lauseenjäsenten kompleksisuuden aiheuttama, vaan on kertovan tyylin piirre.

Yleispäteviä johtopäätöksiä ei voi tehdä, sillä alisteisia lauseita on löytynyt vain 92 ja yhtä mallia vastaa useampia käännösvastineita. Kuitenkin yleisiä säännönmukaisuuksia on mahdollista huomata.

Suomennettaessa käännteinen malli korvautuu useimmiten suoralla mallilla. Se on tapahtunut 16:ssa lauseessa, joissa subjekti on prototyypisyyden ja epäprototyypisyyden rajatapaus. Subjekti on joko kevyt ja eloton tai raskas ja inhimillinen. Päinvastainen muutos on tapahtunut vain kolmessa lauseessa, joiden malli venäjässä on selvästi emfaattinen. Toisaalta lauseenalkuinen apujäsen säilyttää suomessa asemansa, mikäli tämä on relatiivipronomini tai toimii lauseessa kehysadverbiaalina. Verbin määritteenä toimiva apujäsen siirtyy käännettäessä useimmiten lauseen loppua kohti (10:ssa lauseessa). Pääjäsenten välinen apujäsen siirtyy suomennettaessa verbin jälkeen.

Vironnoksessa tilanne on erilainen. Jos verrataan lähdetekstin sanajärjestystä vironnoksen sanajärjestykseen on helppo huomata, että alisteinen lause poikkeaa paljon itsenäisistä ja jälkijohtolauseista ainakin verbin aseman puolesta. Tässä lausetyypissä V-2-säännön rajoitus ei ole yhtä tiukka ja apujäsen lauseen alussa ei tarkoita poikkeuksetta inversiota. Suora malli muuttuu virossa käännteiseksi vain kuudessa tapauksessa. 15:ssä lauseessa verbi joutuu lauseen loppuun. Viidessä tapauksessa verbi sijoittuu lauseen alkuun. Vaikka verbiloppuisissa lauseissa lauseen nominaaliset konstituentit ovat kevyitä ja prototyypisiä ja verbalikuisissa lauseissa ne ovat suhteellisen raskaita, eivät pelkät lauseen elementtien ominaisuudet tai lauseen emfaattisuus riitä selittämään

vironnoksen mallin valintaa. Analyysiin kannattaa kytkeä myös alistuskonjunktio, joka ainakin virossa saattaa vaikuttaa lausemalliin. Lauseenalkuinen ja pääjäsenten välinen apujäsen säilyttää vironnoksessa asemansa suomennosta paremmin. Emfaattinen sanajärjestys säilyy vironnettaessa useammin kuin suomennettaessa.

5.6 Yleisiä huomautuksia sanajärjestyksestä venäjässä, suomessa ja virossa

Tässä osassa yritän saada selville, mitkä tekijät vaikuttavat lauseen sanajärjestykseen kussakin kielessä. Analyysin todenvastaavuutta on mahdollista kyseenalaistaa, koska lähdeos on venäjänkielinen ja suomen- ja vironkielinen teksti ovat sen käännösvastineita: lähdekielen lauserakenne vaikuttaa epäilemättä kohdekielten lauserakenteeseen. Sen lisäksi alkuperäisteksti on hyvin emfaattinen, mikä saattaisi vaikuttaa kohdekielten lauseisiin. Tässä luotan kääntäjien kielikorvaan. Tuskin ne olisivat säilyttäneet epäluontevalta vaikuttavaa mallia, vaan olisivat korvanneet sen kielenmukaisella.

Lauseen sanajärjestykseen vaikuttavat useammat tekijät. Yhtäältä sanajärjestys saattaa vaihdella lausetyypin mukaan, ja toisaalta se riippuu lauseen nominaalisten elementtien ominaisuuksista.

Luvun alussa vertailen itsenäisissä, alisteisissa ja jälkijohtolauseissa esiintyviä malleja selvittääkseni, miten lausetyyppi vaikuttaa mallin valintaan. Tekstissä oleva taulukko tarjoaa lyhyen katsauksen eri lausetyypeissä esiintyvistä malleista (yhdistettyinä) ja niiden esiintymistäajuudesta. Tarkemman tilaston jokaisesta mallista erikseen saa taulukoista työn liiteosassa (liitteet 7, 11, 15). Samoin käsittelen eri lausemalleissa esiintyvän subjektin ominaisuuksia. Tässä osassa yhdenmukaiset mallit on yhdistetty, esim. XVS-, XVSX- ja XVSXX-mallit on niputettu yhteen — XVS(X).

Sen jälkeen keskityn tarkemmin sivulauseisiin saadakseni selville alistuskonjunktio vaikutuksen lauseen sanajärjestykseen.

Viimeisenä tutkin lauseen apujäsenten ominaisuuksia ja tehtävää lauseessa saadakseni selville, vaikuttavatko ne elementin asemaan lauseessa. Käsittelen vain niitä apujäseniä, jotka sijaitsevat verbikentän ulkopuolella. Tässä aineistossa, mikäli apujäsen ei ole verbikentässä, se on useimmiten joko lauseen alussa tai verbin edessä.

5.6.1.1 Sanajärjestys eri lausetyypeissä venäjässä

Mikäli verrataan venäjän eri lausetyypeissä esiintyviä malleja, on helppo huomata, että itsenäisissä ja sivulauseissa esiintyvät samat lausemallit mutta jälkijohtolauseen mallit poikkeavat niistä paljon (tarkempi tilasto ks. liite 7).

Taulukko 98. Mallien esiintymistäajuus (yhdistettyinä) eri lausetyypeissa.

Malli	Itsenäinen lause		Jälkijohtolause		Alisteinen lause	
SV(X)	288	42,9 %			38	41,3 %
XSV(X)	67	10,0 %	1	0,7 %	12	13,0 %
SXV(X)	134	20,0 %			12	13,0 %
XSXV(X)	13	1,9 %				
SXXV	4	0,6 %				
XXSVX	1	0,1 %				
XVS(X)	107	15,9 %	44	32,4 %	18	19,6 %
XXVS (X)	37	5,5 %	79	58,1 %	5	5,4 %
XVXS	2	0,3 %	10	7,3 %	1	1,1 %
XVXXS					1	1,1 %
XXVXS			2	1,5 %		
VS, VSX, VXS	19	2,8 %			5	5,4 %
Yhdessä	672	100 %	136	100 %	92	99,9 %

Itsenäisen lauseen hallitseva malli on kielen perusmalli SV(X), jota noudattaa yli 40 prosenttia lauseista. Toiseksi taajin suora malli on SXV(X) (20:ssä prosentissa lauseista), sitä seuraavat kaksi apujäsenenalkuista mallia XSV(X) (10:ssä prosentissa) ja XSXV(X) (n. 2:ssa prosentissa). Loppujen mallien esiintymistäajuus on alle yhden prosentin.

Suoran mallin subjekti on prototyypinen ja 62:ssa prosentissa lauseista subjekti on rakenteeltaan kevyt, noin 80:ssä prosentissa tarkoitteeltaan inhimillinen ja mainittu (subjektin ominaisuudet ks. liite 8). Apujäsenenalkuisten lauseiden (XSV ja XSXV) subjektit ovat suhteellisen raskaampia verrattuna subjektialkuisiin malleihin (SVX ja SXV).

Itsenäisen lauseen taajin käänteinen malli on XVS ja toiseksi taajin on XXVS. Verbinjälkeinen subjekti on verbineteistä vähemmän prototyyppinen. Rakenteeltaan yli 80 prosenttia subjekteista on raskaita ja yli puolet on tarkoitteeltaan uusia. Inhimillisiä ja elottomia subjekteja on yhtä paljon. Erilaisten käänteisten mallien subjektit ovat hyvin samanlaisia, ja konkreettisen käänteisen mallin selittäminen, esim. XVVSX, XXVS tai XVXS, vain subjektin ominaisuuksien perusteella olisi vaikeaa.

Verbialkuisten lauseiden sanajärjestys on käänteinen, mutta nämä lauseet poikkeavat selvästi muista VS-lauseista. Näiden subjektit ovat pikemmin prototyyppisiä ja muistuttavat paljon SV-lauseiden subjekteja (raskas, eloton ja uusi subjekti esiintyy vain VXS-lauseissa). Lauseiden verbialkuisuus saattaa johtua lauseen emfaasista ja/tai kertovasta tyylistä.

Jälkijohtolauseissa enemmistössä on käänteiset mallit. Suora malli esiintyy vain yhdessä selvästi emfaattisessa lauseessa, jonka subjekti on rakenteeltaan epäprototyyppinen. 135:ssä lauseessa malli on käänteinen, vaikka subjektit ovat pikemmin prototyyppisiä, eli kevyitä subjekteja on yli puolet, kaikki subjektit ovat inhimillisiä ja uusia subjekteja on alle 5 prosenttia.

Jälkijohtolauseen taajin malli on XXVS(X), jossa sivulausetta seuraa kevyt verbin määrite ja verbi on lauseessa kolmantena. Toiseksi taajimmat ovat XVS(X)- (32:ssa prosentissa) ja XVXS-mallit (7:ssä prosentissa), joissa verbi seuraa sivulausetta välittömästi. Vaikuttaa siltä, että venäjässä jälkijohtolauseen neutraali sanajärjestys on käänteinen riippumatta subjektin ominaisuuksista. Jälkijohtolauseissa on huomattavissa tendenssi, että mitä raskaampi on subjekti, sitä lähempänä lauseen loppua se sijaitsee (subjektin ominaisuudet ks. liite 9).

Alisteisen lauseen taajin malli on suora SV(X), joka esiintyy yli 40:ssä prosentissa lauseista. Loput suorat mallit SXV(X) ja XSV(X) esiintyvät 13:ssa prosentissa lauseista. Suoran mallin subjekti on prototyyppinen: rakenteeltaan kevyt (yli 55 prosenttia), tarkoitteeltaan inhimillinen (noin 80 prosenttia) ja mainittu (yli 80 prosenttia tapauksista). Toisaalta on vaikea löytää subjektin ominaisuuksien ja mallin vastaavuutta – lauseenalkuiset (SVX- ja SXV-mallissa) ja apujäsenenjälkeiset (XSV-mallissa) subjektit eivät poikkea toisistaan juurikaan (ks. liite 10).

Sivulauseen taajin käänteinen malli on XVS(X), jota seuraa XXVS(X). Loppuja käänteisiä malleja edustaa vain muutama lause ja niitä ei käsitellä tässä tarkemmin. XVS- ja XXVS-lauseiden subjektit ovat epäprototyyppisiä. Mikäli verrataan käänteisiä malleja keskenään, on huomattavissa tendenssi, että mitä raskaampi on subjekti, sitä lähempänä lauseen loppua se sijaitsee. XVS-lauseissa on muutamia kevyitä subjekteja. Subjekttiloppuisissa XXVS-, XVXS- ja XVXXS-lauseissa kaikki subjektit käsittävät vähintään kaksi sanaa. Verbialkuiset lauseet muodostavat taas oman ryhmänsä, ja niiden subjektit ovat ominaisuuksiltaan pikemmin suoran mallin subjekteja.

5.6.1.2 Alistuskonjunktion vaikutus sivulauseen sanajärjestykseen venäjässä

Taulukko 99. Alistuskonjunktion ja lausemallin vastaavuus sivulauseissa.

	<i>что 'että'</i>	<i>чтоб 'jotta'</i>	<i>когда, едва 'kun'</i>	<i>как 'miten'</i>	<i>потому что, ибо 'sillä'</i>	<i>пока 'kunnes'</i>	<i>так что 'joten'</i>	<i>посему, поэтому 'siksi'</i>	<i>если 'jos'</i>	<i>сколько времени 'kuinka kauan'</i>	<i>relatiivipronomini, proadverbi</i>	φ^8
SV(X)	19	1	4	3			1		2		5	3
XSV(X)	3		2			1		2			6	
SXV(X)	2	1	2	3	1	1		1	1			
XVS(X)	4		2	2		1				1	6	2
XVXS											1	
XVXXS				1								
XXVS	1				1						3	
VS, VSX	2		1	2								

Vaikka venäjän sanajärjestyksen tutkijat ovat sitä mieltä, että yhdyslauseen osien sanajärjestys poikkeaa rakenteeltaan itsenäisen lauseen sanajärjestyksestä (Belošapkova

⁸ φ tarkoittaa, että lauseen pintarakenteessa alistuskonjuktioita ei ole, esim. (174):

1997: 816–817), tämän aineiston perusteella on vaikeaa löytää mallia, joka esiintyisi pelkästään sivulauseissa. Ainoa huomattava ero on se, että sivulauseissa ei ollut yhtäkään mallia, jossa verbi olisi kolmatta positiota kauempana, kuten SXXV tai XSVV.

Taajin konjunktio *что 'että'* esiintyy tasaisesti kaikissa malleissa paitsi subjektiloppuisissa käänteisissä malleissa, kuten XVXS ja XVXXS, jotka ovat harvinaisia aineistossa. Toiseksi taajimmat *когда 'kun'* ja *как 'miten'* esiintyvät taas useimmissa malleista. Loput alistussanat esiintyvät vain muutamassa lauseessa.

Tarkempi tilasto sivulauseen malleista ja niissä esiintyvistä alistussanoista löytyy taulukosta 99. Lähdetekstissä esiintyy rinnakkain sekä vanhanaikaisia että nykyään käytettäviä alistussanoja, joilla on sama merkitys, kuten *убо* ja *номоты что 'sillä'*. Tällaiset merkityksen puolesta yhdenmukaiset konjunktiot on yhdistetty.

5.6.1.3 Lauseen apujäsenet venäjässä

Taulukossa 100 näkyy, että 672:sta **itsenäisestä lauseesta** 227 alkaa apujäsenellä (XSV, XSVX, XSVX, XVSX, XVXS, XVXXS ja XVXS⁹). Useimmiten **lauseenalkuisena** elementtinä on kehysadverbiaali – 140:ssä tapauksessa. 72:ssa lauseessa kehysadverbiaalina toimii paikan adverbiaali ja 68:ssa ajan adverbiaali.

Toisaalta lauseenalkuisessa asemassa esiintyvät yllättävän usein verbin määritteet (87:ssä tapauksessa), joiden tavallinen paikka olisi joko verbin edessä tai sen jäljessä. Se johtuu siitä, että aineistossani on runsaasti XVS(X)-, XVXS- ja XVXXS- lauseita, joiden ensimmäistä apujäsentä on mahdollista pitää joko lauseenalkuisena tai verbineteisenä. Edellisessä tapauksessa kyseinen apujäsen toimii todennäköisemmin kehysadverbiaalina, jälkimmäisessä verbin määritteenä. Nämä lauseet ovat rajatapauksia ja valtaosa lauseenalkuisista verbin määritteistä esiintyy juuri näissä XVS-, XVXS- ym. lauseissa. Mikäli tällaiset lasketaan verbineteisiin määritteisiin, verbin määritteiden määrä lauseen alussa vähenee huomattavasti. Lauseen absoluuttisessa alussa verbin määrite on vain 32:ssa lauseessa: 2 paikan, 3 ajan, 8 tavan ja 3 muuta adverbiaalia, 6 objektia ja 10 epäsuoraa objektia.

⁹ Kyseinen apujäsen on mallissa lihavoituna.

Apujäsen sijaitsee **verbin edessä** 188:ssa itsenäisessä lauseessa (SXV(X)-, XSV(X)-, SXXV-, XXVS(X)- ja XXXVS-lauseet). Tähän voi liittää myös XVS(X)-, XVXS- ja XVXXS-lauseet, joiden ensimmäinen apujäsen toimii verbin määritteenä. Useimmiten verbineteisessä asemassa on kevyt tavan adverbialiaali. Toiseksi taajimmat ovat kevyet paikan ja ajan adverbialit ja objektit. Kaikissa tapauksissa paitsi yhdessä verbineteinen apujäsen toimii verbin määritteenä. Yhdessä lauseessa verbin edessä on kehysadverbialina toimiva paikan adverbialiaali [esimerkkilause (33)]. Toisaalta se on pikemmin poikkeus, koska lause on selvästi emfaattinen.

Taulukko 100. Itsenäisen lauseen apujäsenet.

	Kehysadverb.		Verbin määrite						
	Paikka	Aika	Paikka	Aika	Tapa	Muu	Obj.	Epäs.obj.	Yhd.
Laus. alussa	72	68	27	10	11	4	15	20	227
Rajatapaus	48	6	25	7	3	1	9	10	109
Verb. edessä	1		24	17	129	2	11	4	188

Alisteisessa lauseessa apujäsen esiintyy **lauseen alussa** 37:ssä tapauksessa. Näistä 15:ssä lauseessa kyseinen apujäsenen on alistussana, jonka lauseenalkuinen asema on kiinteä. Vain lopuissa 22:ssa lauseessa (XSV(X)-, XXVS- ja XVS(X)-lauseissa) se pääsee lauseen alkuun omien ominaisuuksiensa tai tehtävänsä takia. Sellaisia apujäseniä käsitellen taulukossa 101.

Lauseenalkuinen apujäsen toimii kehysadverbialina 8:ssa tapauksessa: kuudessa tämä on paikan ja kahdessa ajan adverbialiaali. Yli puolessa tapauksista (13:ssa lauseessa) kyseinen apujäsen toimii verbin määritteenä. Tässäkin valtaosa verbin määritteenä toimivista lauseenalkuisista apujäsenistä esiintyy ns. *rajatapaus*-lauseissa, kuten XVS, XVXS ja XVXXS, joiden ensimmäistä apujäsentä voi käsitellä kahdella eri tavalla. Vain muutama verbin määritteenä toimiva lauseenalkuinen elementti (1 ajan adverbialiaali, 2 objektia ja 2 epäsuoraa objektia) esiintyy muussa mallissa, kuten XSV(X).

Apujäsen esiintyy **verbin edessä** 17:ssä alisteisessa lauseessa, joista kaikissa paitsi yhdessä tapauksessa tämä on verbin määrite. Useimmiten tässä asemassa on kevyt tavan

adverbiaali. Suhteellisen taajasti verbin eteen pääsevät ajan tai paikan adverbiaali, mutta objekti ja muu adverbiaali esiintyvät tässä asemassa harvemmin. Yhdessä tapauksessa verbin edessä on kehysadverbiaalina toimiva paikan adverbiaali.

Taulukko 101. Alisteisen lauseen apujäsenet.

	Kehysadverb.		Verbin määräite						
	Paikka	Aika	Paikka	Aika	Tapa	Muu	Objekti	Epäs.obj	Yhd.
Laus. alussa	6	2	6	2	1		2	3	22
Rajatapaus	6		6	1	1			1	15
Verb. edessä	1		2	2	9	1	1	1	17

Jälkijohtolauseessa apujäsen esiintyy kahdessa asemassa, mikäli tämä ei ole loppukentässä, joko verbin edessä (79:ssä lauseessa, XXVS-, XXVXS- ja XXVXS-malleissa) tai verbin ja subjektin välissä (12:ssa lauseessa, XVXS- ja XXVXS-malleissa). Ensimmäisessä tapauksessa apujäsen on poikkeuksettomasti kevyt tavan adverbiaali, siis verbin määräite. Jälkimmäisessä tapauksessa apujäsen on rakenteeltaan suhteellisen kevyt ja toimii taas verbin määrittänä, eli viidessä lauseessa paikan adverbiaali, seitsemässä objekti ja kahdessa epäsuora objekti.

Aineiston perusteella voi todeta, että itsenäisen ja alisteisen lauseen alku on varattu kehysmääritteille ja verbineteinen paikka kevyelle verbin määritteelle. Lauseen alkua jäljempänä kehysadverbiaali sijaitsee vain kahdessa lauseessa, toinen lause on selvästi emfaattinen ja toisessa lauseessa lauseen alussa oli relatiivipronomini, jota kehysadverbiaali seuraa välittömästi. Lauseen alkuun saattaa sijoittua myös verbin määräite. Tavallaan verbi seuraa tätä määritettä välittömästi, kuten malleissa XVS, XVXS yms. Toisin sanoen kevyt verbin määräite on useimmiten verbin edessä verbin lauseasemasta riippumatta.

5.6.2 Sanajärjestys suomen kielessä

5.6.2.1 Sanajärjestys eri lausetyypeissä suomessa

Suomessa itsenäisissä ja alisteisissa lauseissa esiintyvät samat mallit mutta jälkijohtolause poikkeaa sekä mallien esiintymistäajuuden että subjektin ominaisuuksien puolesta. Tästä syystä ensin käsittelen itsenäisiä ja alisteisia lauseita, sitten jälkijohtolauseita. Lyhyt yleiskatsaus malleista löytyy taulukosta 102, tarkempi tilasto on työn liiteosassa (liite 11).

Taulukko 102. Mallien esiintymistäajuus (yhdistettynä) eri lausetyypeissa.

Malli	Itsenäinen lause		Jälkijohtolause		Alisteinen lause	
SV(X)	483	71,9 %			63	68,5 %
XSV(X)	67	10,0 %	129	94,9 %	11	11,9 %
SXV(X)	1	0,1 %			1	1,1 %
XSXV					1	1,1 %
XVS(X)	85	12,6 %	7	5,1 %	14	15,2 %
XX(X)VS	21	3,1 %			1	1,1 %
XVXS	10	1,5 %				
XXVXS	2	0,3 %				
VS(X)	3	0,5 %			1	1,1 %
Yhdessä	672	100 %	136	100 %	92	100 %

Suomen kielen hallitseva malli on epäilemättä SVX, joka esiintyy suunnilleen 45:ssä prosentissa **itsenäisistä** lauseista ja 69:ssä prosentissa **sivulauseista**. Toiseksi taajin suora malli on XSV(X), joka esiintyy 10:ssä prosentissa itsenäisistä lauseista ja 12:ssa prosentissa sivulauseista.

Suomen kielelle on yleensä luonteenomaista suoran sanajärjestyksen tavanomaisuus. Subjekti edeltää verbiä yli 80:ssä prosentissa lauseista. Suoran mallin subjekti on pikemmin prototyyppinen (ks. liitteet 12 ja 14), toisaalta raskas inhimillinen tai kevyt abstrakti subjekti sijaitsee useimmiten verbin edessä. Sivulauseissa on huomattava tendenssi: prototyyppisempi subjekti sijoittuu lähemmäs lauseen alkua ja SVX-lauseiden subjekti on kevyempi kuin XSV-lauseen subjekti.

Taajin käänteinen malli on XVS, joka esiintyy 12:ssa prosentissa itsenäisistä lauseista ja 15:ssä prosentissa sivulauseista. Toiseksi taajimmat itsenäisen lauseen käänteiset mallit ovat XXVS ja XXXVS. Sivulauseista vain kaksi ei noudata XVS-mallia.

Käänteisen mallin subjekti on rakenteeltaan raskas, mutta tarkoitteeltaan subjekti ei ole kovin epäprototyyppinen. Sivulauseissa yli puolessa tapauksista subjekti oli inhimillinen ja mainittu/implikoitu. Elottomat ja uudet subjektit olivat suhteellisessa enemmistössä vain itsenäisissä lauseissa (60 prosentti). Käänteisissäkin lauseissa pätee aiemmin mainittu subjektin prototyyppisyyden ja sen lauseenaseman riippuvuus.

Jotkut tutkijat (ISK: 1330) osoittavat, että tuttua tietoa sisältäville sivulauseille on tyypillinen verbiloppuinen malli. Valitettavasti, aineistoni ei tue tätä näkemystä. Kielimateriaalista löytyi vain 3 verbiloppuista sivulauseita, XSV, XSVX ja SXV, jotka poikkeavat toisistaan huomattavasti. Näin yhdyn pikemmin Lehtisen (1992: 75) väittämään, että verbiloppuinen sivulause on suomessa nykyään harvinainen.

Jälkijohtolauseissakin hallitseva malli on suora XSV(X), jossa ensimmäinen X on sivulause. Tämä malli esiintyy 85:ssä prosentissa tapauksista ja sen subjekti on tarkoitteeltaan prototyyppinen. Käänteisiä lauseita on noin 5 prosenttia ja näiden subjekti on rakenteeltaan raskas. Tarkoitteeltaan kaikki jälkijohtolauseen subjektit ovat suhteellisen prototyyppisiä (ks. liite 13).

Verbialkuisiin lauseisiin en tutustunut tarkemmin, koska suomennoksesta löytyi vain kaksi verbialkuista mallia. Ensimmäisen, vain pääjäseniä käsittävän VS-mallin käyttö johtuu siitä, että epäprototyyppinen subjekti on verbin jäljessä. Jälkimmäisen VSX-mallin on aiheuttanut alistuskonjunktin *että* liittyminen kieltoverbiin *ei*.

Jos verrataan mallien käyttöä eri lausetyypeissä, on huomattava, että suomessa käytetään vähemmän lausemalleja verrattuna venäjään. Yhtäältä mallien kirjo suomennoksessa on suppeampi. Toisaalta malleja käytetään epätasaisesti. Perusmallit SV(X) ja XVS(X) esiintyvät suomennoksessa yli 80:ssä prosentissa tapauksista, loput mallit, kuten SXV ja XXVXS, tavallaan vain muutamassa lauseessa.

Itsenäisissä ja alisteisissa lauseissa on enemmän sanajärjestyksen mahdollisuuksia, mutta jälkijohtolause rajoittaa sanajärjestyksen mahdollisuuksia oleellisesti. Se alkaa sivulauseella, jota seuraa subjekti, mikäli tämä on suhteellisen prototyyppinen, subjektia

seuraa verbi omine määritteineen. Mikäli lauseen subjekti on epäprototyyppinen, se on lauseessa kolmantena verbin jäljessä.

5.6.2.2 Alistuskonjktion vaikutus sivulauseen sanajärjestykseen suomessa

Suomessa alisteisessa ja itsenäisessä lauseessa esiintyvät mallit muistuttavat paljon toisiaan, ja on mahdotonta pitää jotakuta lausemallia vain sivulauseen mallina.

Taulukko 103. Alistuskonjktion ja lausemallin vastaavuus.

	<i>että</i>	<i>jotta</i>	<i>kun</i>	<i>miten, kuinka</i>	<i>joten</i>	<i>kuinka kauan</i>	<i>koska</i>	<i>kunnes</i>	<i>sillä</i>	<i>siksi</i>	<i>jos</i>	<i>relatiivi- pronomini, proadverbi</i>	φ
SV(X)	29	1	8	10	1		1		1	2	3	5	2
XSV(X)				1		1			1			8	
SXV													1
XSXV												1	
XVS(X)	2		2	2				1				6	1
XXVS												1	
VSX	1												

Sivulauseissakin on selvässä enemmistössä kielen perusmalli SVX, ja mallia noudattavissa lauseissa esiintyvät melkein kaikki alistussanat (ks. taulukko 103). Toiseksi taajin sivulauseen malli on XVS, joka esiintyy yhtä taajasti itsenäisissäkin lauseissa ja sen käyttö johtuu useimmiten subjektin ominaisuuksista (ks. liite 14). Kolmas malli on XSV(X), jossa valtaosassa tapauksista ensimmäinen X on relatiivipronomini, jonka lauseenalkuinen asema on kiinteä. Taajimmat alistuskonjunktio, kuten *että*, *kun* ja *miten*, esiintyvät sekä SV(X)- että XVS(X)-malleissa. Loput mallit esiintyvät vain muutamassa lauseessa.

Käsitellyn aineiston perusteella on mahdotonta löytää vastaavuuksia alistussanan ja mallin välillä. Tästä syystä en usko, että suomessa alistuskonjunktio rajoittaa sivulauseen sanajärjestyksen mahdollisuuksia. Lauseen sanajärjestykseen vaikuttavat pikemmin sen nominaalisten elementtien ominaisuudet.

5.6.2.3 Lauseen apujäsenet suomessa

Itsenäisessä lauseessa apujäsen esiintyy **lauseenalkuisessa** asemassa 185:ssä lauseessa (mallit **XSV(X)**, **XSXV**, **XVS(X)**, **XXVS**, **XXXVS**, **XVXS** ja **XXVXS**). 131:ssä tapauksessa (70:ssä prosentissa) se apujäsen toimii lauseessa kehysadverbiaalina, 63:ssa lauseessa kehysadverbiaalin tehtävässä on paikan adverbiaali ja 68:ssa lauseessa ajan adverbiaali.

Taulukko 104. Itsenäisen lauseen apujäsenet.

	Kehysadverb.		Verbin määrite					
	Paikka	Aika	Paikka	Aika	Tapa	Muu	Objekti	Yhd.
Laus. alussa	63	68	19	2	9	13	11	185
Rajatapaus	51	4	19	2		11	8	95
Verb. edessä	2		20		1	1		24

Lopuissa 54:ssä lauseessa lauseen alussa sijaitseva apujäsen toimii lauseessa verbin määritteenä. Valtaosa näistä lauseista (40 lausetta 54:stä) noudattavat **XVS(X)**- tai **XVXS**-mallia, joista venäjää käsiteltävässä osassa käytin termiä *rajatapaus*-lauseet. Näissä lauseissa epäprototyypinen subjekti sijoittuu verbin jälkeen. Verbialkuinen lause on suomessa vieras ilmiö, tästä syystä jokin nominaalinen konstituentti (tässä verbin määrite) siirtyy lauseen alkuun pääsanansa eteen, vaikka suomessa verbin määritteiden tavallisin paikka on pääsanansa jäljessä. Toisaalta verbin määritteiden pyrkimys verbin eteen saattaisi olla lähdekielen lauserakenteen vaikutus. Mikäli jätetään ns. *rajatapaus*-lauseissa esiintyvät verbin määritteet huomiotta, verbin määritteiden määrä lauseen alussa vähenee: aineistossa tässä asemassa on vain 9 tavan ja 2 muu adverbiaalia ja 3 objektiä.

Sama tendenssi eli verbin määritteen pysyminen verbineteisessä asemassa esiintyy suomennoksessa muissakin malleissa. Se tapahtui 22:ssa itsenäisessä lauseessa (**SXVXX**, **XXVS**, **XXXVS** ja **XXVXS**). Näin suomennoksessa **verbineteiseen asemaan** on päässyt paljon verbin määritteitä. Tavallaan ne ovat subjektia kevyempiä adverbiaaleja: paikan adverbiaali (20:ssä lauseessa), tavan ja muu adverbiaali

(vastaavasti yhdessä lauseessa). Mikäli ottaa huomioon *rajatapaus*-lauseissa esiintyvät verbin määritteenä toimivat apujäsenet, verbin määritteen määrä verbineteisessä asemassa nousee huomattavasti.

Kahdessa lauseessa verbin edessä sijaitsee kehysmääritteenä toimiva paikan adverbiaali.

Alisteisessa lauseessa apujäsen esiintyy **lauseen alussa** 27:ssä tapauksessa (mallit **XSV(X)**, **XSXV**, **XVS(X)** ja **XXVS**), joista 15:ssä lauseessa se toimii alistussanana, eikä sellaisia tapauksia käsitellä tarkemmin. Lauseenalkuinen apujäsen toimii valtaosassa lauseista (7:ssä) kehysadverbiaalina. Viidessä lauseessa tässä tehtävässä on paikan adverbiaali ja kahdessa ajan adverbiaali.

Taulukko 105. Alisteisen lauseen apujäsenet.

	Kehysadverb.		Verbin määrite					
	Paikka	Aika	Paikka	Aika	Tapa	Muu	Obj.	Yhdessä
Laus. alussa	5	2	2		1	1	1	12
Rajatapaus	5	1	2			1	1	10
Verb. edessä	2			1				3

Viidessä lauseessa lauseenalkuinen apujäsen on verbin määrite: kahdessa tapauksessa paikan adverbiaali ja yhdessä tapauksessa tavan adverbiaali, muu adverbiaali tai objekti. Sivulauseissakin verbin määritteen runsautta lauseen absoluuttisessa alussa voi selittää ns. *rajatapaus*-lauseiden avulla. Viidestä lauseesta neljässä verbi on lauseessa toisena ja seuraa välittömästi määritteenänsä toimivaa ja lauseen alussa sijaitsevaa apujäsentä.

Muissa malleissa (**SXV(X)**, **XSXV** ja **XXVS**) apujäsen siirtyy **verbin eteen** vain kolmessa lauseessa. Kahdessa tapauksessa tänä apujäsenenä on kehysmääritteenä toimiva paikan adverbiaali ja yhdessä verbin määritteenä toimiva ajan adverbiaali.

Jälkijohtolauseessa apujäsenen ainoa mahdollinen paikka ainakin tässä aineistossa on lauseen loppukentässä predikatiivisen ryhmän jäljessä. Vaikuttaa siltä, että tämä

lausetyyppi säättää rajoituksia paitsi pääjäsenten asemaan ja keskinäiseen järjestykseen myös muiden lauseen elementtien asemaan. Tämä lausetyyppi sallii vain kielen neutraaleimpia malleja. Toisaalta apujäsenten lauseloppuinen asema saattaa johtua siitä, että ne kaikki toimivat verbin määritteenä.

Suomi sallii apujäsenen lauseen alussa huominkin kuin venäjä. Valtaosa lauseenalkuisista apujäsenistä toimii kehysmääritteenä. Toisaalta muutama kehysmäärite (itsenäisessä lauseessa 9 paikan adverbiaalia ja sivulauseissa 1 paikan adverbiaali) joutui suomennettaessa lauseen alusta lauseen loppua kohti predikatiivisen ryhmän jälkeen. Lauseen alussa on yllättävän paljon verbin määritteitä. Suurin osa niistä pääsee tähän asemaan, jotta välttää verbin sijoittumista lauseen absoluutiseen alkuun. Toinen mahdollinen selitys on lähdekielen vaikutus.

5.6.3 Sanajärjestys viron kielessä

5.6.3.1 Sanajärjestys eri lausetyypeissä virossa

Virossa itsenäisen, alisteisen ja jälkijohtolauseen sanajärjestykseen vaikuttavat erilaiset tekijät, ja mallit poikkeavat toisistaan paljon. Tästä syystä näitä lausetyyppejä käsitellään erikseen. Tarkempi tilasto lausemalleista löytyy työn liiteosasta (liite 15).

Itsenäisen lauseen taajin malli on V-2-säännön mukainen kielen perusmalli SV(X), joka esiintyy 66:ssa prosentissa tapauksista. Toiseksi taajin suora malli on V-2-säännön vastainen XSV(X), joka esiintyy noin 2:ssa prosentissa lauseita. Loputkin suorat mallit — SXV(X) ja XSV(X) — ovat säännön vastaisia ja esiintyvät vain muutamassa emfaattisessa lauseessa. Suoran mallin subjekti (ks. liite 16) on prototyyppinen erityisesti V-2-säännön vastaisissa XSV(X)-lauseissa, joissa tämä on persoonapronomini.

Kaikki itsenäisen lauseen käänteiset mallit paitsi VS noudattavat V-2-sääntöä. Taajin käänteinen malli on XVS, joka esiintyy 26:ssa prosentissa lauseista. Toiseksi taajin on XVXS (5:ssä prosentissa). XVXXS ja VS esiintyvät vain muutamassa lauseessa. Käänteisen mallin subjekti on suoran mallin subjektiä epäprototyyppisempi erityisesti, mikäli tämä on lauseen lopussa. XVS-mallin subjekti on yli puolessa tapauksista

inhimillinen ja tuttu, mutta VS-, XVXS- ja XVXXS-lauseissa subjekti on useimmiten eloton ja uusi.

Taulukko 106. Mallien esiintymistäajuus (yhdistettyinä) eri lausetyypeissä.

Malli	Itsenäinen lause		Jälkijohtolause		Alisteinen lause	
SV(X)	443	65,9%			45	48,9 %
XSV(X)	12	1,8 %			2	2,2 %
SXV(X)	3	0,5 %			10	10,9
XSXV(X)	1	0,1 %			5	5,4 %
SXXV					1	1,1 %
SXXXV					1	1,1 %
XVS(X)	173	25,7%	132	97,1%	18	19,5 %
XXVS					1	1,1 %
XVXS	33	4,9 %	4	2,9%	3	3,3 %
XVXXS	3	0,5 %			1	1,1 %
VS, VSX, VSXX	4	0,6 %			5	5,4 %
Yhdessä	672	100 %	136	100%	92	100 %

Jälkijohtolauseen malli on poikkeuksettomasti käännteinen vaikka subjekti on suhteellisen prototyypinen. Rakenteeltaan 60 prosenttia subjekteista on kevyitä, tarkoitteeltaan kaikki subjektit ovat inhimillisiä ja yli 94:ssä prosentissa mainittuja (ks. liite 17). Jälkijohtolauseessa esiintyvät vain V-2-mukaiset mallit. Taajin malli on XVS(X), joka esiintyy 97:ssä prosentissa tapauksista. Lopuissa lauseissa on XVXS-malli.

Sivulauseen taajin malli on taas kielen perusmalli SV(X) (49:ssä prosentissa lauseista). Toiseksi taajin suora malli on V-2-säännön vastainen SXV(X) (11:ssä prosentissa). V-2-säännön vastaisia lauseita esiintyy tässä ryhmässä 20 kappaletta eli 22 prosenttia. Alisteisissa lauseissa tämän säännön vaikutus on heikompi ja sanajärjestyksestä määräävät toiset periaatteet. Siksi sivulauseista esiintyvät verbioppiset mallit (15:ssä lauseessa).

Suoran mallin subjekti on tarkoitteeltaan hyvin prototyyppinen (ks. liite 18). Noin 75 prosenttia subjekteista on inhimillisiä ja mainittuja. Rakenteeltaan subjekti ei ole yhtä prototyyppinen, vaan kevyitä subjekteja on alle 60 prosenttia.

Taajin käänteinen malli on V-2-sääntöä noudattava XVS(X), joka esiintyy noin 20:ssä prosentissa tapauksista. Loput käänteiset mallit esiintyvät vain muutamassa lauseessa ja ovat V-2-säännön mukaisia, paitsi XXVS. Käänteisen mallin subjekti on epäprototyyppinen, rakenteeltaan raskas ja tarkoitteeltaan eloton.

Viidessä sivulauseessa esiintyy verbialkuinen malli – kahdessa kaksisanainen VS-malli ja kolmessa VSX tai VSXX. Verbialkuinen lause on virossa hyvin vieras ilmiö ja mikäli subjekti on verbin jäljessä, lauseen alkuun siirtyy jokin nominaalinen konstituutti. Ensimmäisen mallin (VS) verbialkuisuus johtuu subjektin ominaisuuksista, sillä tämä on eloton ja uusi. Jälkimmäisen mallin (VSX) subjekti on pikemmin kevyt, inhimillinen ja aikaisemmin mainittu eli sellainen, jonka paikka on verbin edessä.

Viron lauseiden sanajärjestyksen mahdollisuuksia rajoittaa oleellisesti V-2-sääntö, jota noudattaa 97 prosenttia itsenäisistä ja kaikki jälkijohtolauseet. Alisteisessa lauseessa sen vaikutus ei ole yhtä vakava, ja niissä esiintyy enemmän sen vastaisia malleja. Yleisesti mallien kirjo on sivulauseessa laajempi (11 mallia), itsenäisissä lauseissa esiintyy 8 mallia. Vähiten malleja (vain kaksi) on jälkijohtolauseissa. Vaikuttaa siltä, että tämä tyyppi rajoittaa sanajärjestyksen mahdollisuuksia kaikissa tutkittavissa kielissä.

5.6.3.2 Alistuskonjunktion vaikutus sivulauseen sanajärjestykseen virossa

Aineiston vähäisyyden takia on vaikea löytää yhteyttä alistussanan ja lausemallin välillä. Sivulauseissakin ovat selvässä enemmistössä itsenäiselle lauseelle ominaiset V-2-säännön mukaiset mallit.

Taajin alistuskonjunktio *et 'että'* esiintyy kaikissa malleissa sekä itsenäisen lauseen malleissa, kuten SVX ja XVS, että kahdessa verbiloppuisessa mallissa SXV ja XSXV. Molemmat verbiloppuiset *et*-lauseet ovat selvästi emfaattisia, mikä saattaisi vaikuttaa mallin valintaan.

Taulukko 107. Alistuskonjunktion ja lausemallin ja vastaavuus.

	<i>et 'että'</i>	<i>kui 'jos, kun'</i>	<i>kui kaua 'kuinka kauan'</i>	<i>kuidas 'miten'</i>	<i>kuni 'kunnes'</i>	<i>kuna 'koska'</i>	<i>seepärast 'siksi'</i>	<i>sest 'sillä'</i>	<i>relatiivi-pronominin, proadverbi</i>
SV(X)	24	7		3		3		3	5
XSVX									2
SXV(X)	2	2		2	1				3
XSXV	1	1							3
SXX(X)V		2							
XVS(X)	7	1	1	1	1			2	5
XVXS	1								2
XVXXS		1							
XXVS									1
VS	1	1							
VSX(X)							3		

Konjunktiot *kuna 'koska'* ja *sest 'sillä'* esiintyvät pikemmin V-2-säännön mukaisissa lauseissa. Alistuskonjunktiot *kui 'jos, kun'* ja *kuidas 'kuinka'* esiintyvät melko usein verbiloppuisissa malleissa. Ensimmäinen esiintyy viidessä ja jälkimmäinen kahdessa tapauksessa. Verbiloppuinen malli on myös kuudessa relatiivilauseessa, joista kolme on restriktiivisiä sivulauseita. Toisaalta en rohkene olettaa, että tässä lausemalli riippuu vain konjunktiosta. Aineistoni 15:stä verbiloppuisesta lauseesta (2 *et-*, 5 *kui-*, 2 *kuidas-* ja 6 relatiivilauseetta) seitsemän sijaitsee joko päälauseen keskellä tai sen edessä, seitsemässä lauseessa nominaaliset lauseenjäsenet ovat kevyitä ja kolme lausetta on selvästi emfaattisia. Lauseen verbiloppuisuus on pikemmin kahden tai useamman tekijän yhteisvaikutuksen tulos. Tätä tukee myös se, että samat konjunktiot *kui 'jos, kun'* ja *kuidas 'kuinka'* esiintyvät taajasti myös ei-verbiloppuisissa sivulauseissa.

Huomion ansaitsee myös *seepärast 'siksi'*-konjunktio, koska se esiintyy vain verbialkuisissa lauseissa (VSX ja VSXX), jotka ovat hyvin vieras ilmiö virossa. Näiden lauseiden verbialkuisuutta on vaikea selittää lähtien vain nominaalisten elementtien

ominaisuuksista, koska subjekti on pikemmin prototyyppinen. Toisaalta kaikki nämät sivulauseet sijaitsevat virkkeen alussa, ja ainakin jotkut niitä ovat päälauseen veroisia (ks. Remmel 1963:241–244) ja ilmaisevat päälauseen tärkeämpää tietoa. Sellaisissa sivulauseissa on päälauseen sanajärjestys ja verbi on toisena.

5.6.3.3 Lauseen apujäsenet virossa.

672:sta **itsenäisestä** lauseesta 222 lausetta alkaa apujäsenellä (mallit **XSV(X)**, **XSXV(X)**, **XVS(X)**, **XVXS(X)** ja **XVXXS**). Virossakin valtaosa **lauseenalkuisista** apujäsenistä toimii kehysadverbiaalina, 138:ssa tapauksessa (62:ssa prosentissa). 70:ssä lauseessa kehysadverbiaalina toimii paikan adverbiaali ja 68:ssa lauseessa ajan adverbiaali.

Taulukko 108. Itsenäisen lauseen apujäsenet.

	Kehysadverb.		Verbin määrite					Yhdessä
	Paikka	Aika	Paikka	Aika	Tapa	Muu	Obj.	
Laus. alussa	70	68	26	9	13	21	15	222
Rajatapaus	66	64	26	8	12	20	13	209
Verb. edessä			3			1		4

Lopuissa 84:ssä lauseessa lauseenalkuinen apujäsen toimii verbin määritteenä. Useimmiten tämä on paikan adverbiaali, seuraavana muu adverbiaali, sitten objekti, tavan ja ajan adverbiaali. Valtaosassa määritteellä alkavista lauseista verbi seuraa tätä välittömästi ja on lauseessa toisena (eli taas ns. *rajatapaus*-mallit **XVS**, **XVXS** ja **XVXXS**) riippumatta siitä, toimiiko kyseinen apujäsen lauseessa kehysadverbiaalina tai verbin määritteenä. Lauseita, joissa lauseenalkuinen verbin määrite ei ole verbineteinen, on vain 13 — kahdeksassa lauseessa tämä apujäsen toimii kehysadverbiaalina (ajan ja paikan adverbiaaleja on yhtä paljon, eli 4) ja viidessä verbin määritteenä (1 ajan, 1 tavan, 1 muu adverbiaali ja 2 objektia). Nämä lauseet ovat V-2-säännön vastaisia ja harvinaisia virossa.

Sama sääntö vaikuttaa siihen, että apujäsen esiintyy harvoin **verbineteisessä** asemassa lauseen keskellä, eli vain neljässä tapauksessa: 3 paikan ja 1 muu adverbiaali (mallit **SXV(X)** ja **XSXV**).

Taulukko 109. Alisteisen lauseen apujäsenet.

	Kehysadverb.		Verbin määräite					
	Paikka	Aika	Paikka	Aika	Tapa	Muu	Obj.	Yhdessä
Laus. alussa	6	2	3	2		2		15
Rajatapaus	6	2	3	2		1		14
Verb. edessä			3		8	1	4	16

Alisteisessa lauseessa apujäsen esiintyy **lauseen alussa** 30:ssä tapauksessa (mallit **XSV(X)**, **XSXV**, **XVS(X)**, **XXVS**, **XVXS** ja **XVXXS**). 15:ssä tapauksessa kyseinen apujäsen on alistuskonjunktio tai relatiivipronomini ja 15:ssä lauseessa apujäsen pääsee lauseen alkuun jostain muusta syystä. Yli puolessa tapauksista (kahdeksassa) se toimii lauseessa kehysadverbiaalina, loppuisissa lauseissa verbin määritteenä. Kaikissa paitsi yhdessä lauseessa lauseenalkuista apujäsentä seuraa verbi.

Toisaalta sivulause sallii V-2-säännön vastaista sanajärjestystä muita lausetyyppejä paremmin, ja näissä lauseissa on useita apujäseniä **verbineteisessä** positiossa lauseen keskellä, kaikkiaan 16:ssa lauseessa (mallit **SXV(X)**, **XSXV**, **SXXV**, **SXXXV** ja **XXVS**). Kaikissa tapauksissa kyseinen lauseenjäsen toimii verbin määritteenä. Eniten tässä asemassa on tavan adverbiaaleja (8:ssa lauseessa), toiseksi taajimmat ovat objekti ja paikan adverbiaali (vastaavasti 4:ssä ja 3:ssa lauseessa).

Jälkijohtolauseen sanajärjestystä rajoittavat (ainakin tämän aineiston perusteella) varsin tiukat säännöt. Riippumatta subjektin ominaisuuksista verbi on lauseessa toisena sitaatin jäljessä. Tämä tarkoittaa, että jälkijohtolause ei salli apujäseniä ei lauseen alussa eikä verbin edessä. Valtaosassa lauseista apujäsenet ovat lauseen lopussa verbin ja subjektin jäljessä. Neljässä lauseessa (**XVXS**) apujäsen on predikatiivisen ryhmän sisällä. Kaikissa tapauksissa tämä apujäsen on kevyt verbin määräite – kahdessa lauseessa paikan adverbiaali ja kahdessa objekti.

Aineiston perusteella voi todeta, että viro ei säädä tiukkoja rajoituksia lauseen alkupositioille. Apujäsen voi päästä tähän asemaan helposti. Toisaalta lauseenalkuinen apujäsen rajoittaa oleellisesti lauseen sanajärjestyksen mahdollisuuksia V-2-säännön takia. Valtaosassa lauseista verbi seuraa tätä apujäsentä välittömästi ja subjekti joutuu lauseen loppupäähän. Poikkeuksia saattaa olla vain, mikäli subjekti on erityisen prototyyppinen. Saman säännön vuoksi virossa lauseen apujäsen on harvoin verbineteisessä asemassa lauseen keskellä, koska tässä tapauksessa verbi joutuisi toisesta positiosta lähemmäs lauseen loppua. Alisteinen lause, jonka sanajärjestys on vapaampi, sallii suhteellisen hyvin apujäsentä verbin edessä lauseen keskellä. Jälkijohtolause säätää tiukkoja rajoituksia myös apujäsenen asemalle: tässä lausetyypissä apujäsenen paikka on poikkeuksetta verbin jäljessä eikä lauseen alussa tai verbin edessä.

Päätelmiä

Tässä pro gradu -työssä tutkitaan, mitkä tekijät vaikuttavat pääjäsenten asemaan ja niiden keskinäiseen järjestykseen venäjässä, suomessa ja virossa. Analyysistä käy ilmi, että kielten välillä on sekä yhdenmukaisuuksia että eroja. Pääjäsenten järjestys näyttää määräytyvän saman säännön mukaan – prototyyppinen subjekti on lauseen alussa, ja sitä seuraa verbi määritteineen. Näin SV(X)-malli on taajin itsenäisissä ja alisteisissa lauseissa ja säilyy käännettäessä ennallaan.

Loput mallit sekä esiintyvät lähdetekstissä harvemmin että säilyvät käännettäessä huonommin. Lauseissa tapahtuvat muutokset on mahdollinen jakaa kahteen ryhmään: jotkut muutokset tapahtuvat molemmassa kohdekielessä, osa vain kulloisessakin kohdekielessä.

Edellisistä muutoksista kannattaa mainita kaksi seuraavaa. Ensinnäkin venäjälle tyypillinen verbialkuinen malli säilyy käännettäessä vain muutamassa kaksi pääjäsentä käsittävässä lauseessa, mikäli lauseen subjekti on liian epäprototyyppinen siirtymään verbin eteen. Lopuissa lauseissa verbialkuinen malli VS, VSX tai VXS korvautuu kohdekielten perusmallilla SV(X). Lisäksi kevyt verbin määrite, joka pyrkii lähdekielessä sijoittumaan pääsanansa eteen, siirtyy käännettäessä useimmiten verbin edestä sen jälkeen.

Suomennettaessa lauseille tapahtuu lisää muutoksia.

Sekä **itsenäisessä** että **alisteisessa** lauseessa lauseenalkuinen apujäsen säilyttää suomennoksessa paikkansa paremmin, mikäli se toimii kehysmääritteenä tai relatiivipronominina (sivulauseessa). Verbin määrite siirtyy useimmiten lauseen loppuun. Toisaalta mikäli lauseen malli on käänteinen, verbin edessä sijaitseva määrite säilyttää paikkansa käännettäessä säännöllisemmin.

Lähdetekstin käänteinen malli korvataan suomennettaessa suoralla mallilla, mikäli lauseen subjekti ei ole riittävän epäprototyyppinen. Näin XVS(X)-lauseista säilyttävät mallinsa vain tyypilliset eksistentiaalilauseet, ja muissa tapauksissa malli korvautuu suomen perusmallilla SVX(X). Tämä tendenssi pätee kaikissa lausetyypeissä.

Vironnetaessa lauseille tapahtuu toisenlaisia muutoksia, jotka riippuvat olennaisesti lausetyypistä.

Itsenäisessä ja jälkijohtolauseessa valtaosa muutoksista johtuu V-2-säännöstä. Itsenäisessä lauseessa lauseenalkuinen apujäsen säilyttää paikkansa suomennosta paremmin mutta aiheuttaa lauseessa pääjäsenten inversion. Vain hyvin prototyypinen subjekti pystyy säilyttämään verbineteisen aseman. Itsenäisissä ja jälkijohtolauseissa käänteiset mallit pysyvät vironnettaessa käänteisinä, vain V-2-vastaiset mallit vironnetaan V-2-säännön mukaisilla malleilla.

Sivulauseessa V-2-säännön vaikutus ei ole yhtä tiukka kuin itsenäisessä lauseessa. Verbi ei ole välttämättä lauseessa toisena, vaan sen asema riippuu sekä nominaalisten elementtien ominaisuuksista ja lausetehtävästä. Sivulauseessa verbi voi sijoittua lauseen loppuun. Näin ollen jokaisella lähdemallilla on liian paljon käännösvastineita johtopäätösten vetämiseksi. Verrattain hyvin säilyvät vain molemman kielen taajimmat mallit SV(X) ja XVS(X).

Venäjässä sanajärjestys riippuu lausetyypistä: itsenäisissä ja alisteisissa lauseissa suorat mallit ovat selvässä enemmistössä (noin 70:ssä prosentissa tapauksista), jälkijohtolauseen malli on vähäisine poikkeuksineen käänteinen riippumatta subjektin ominaisuuksista. Itsenäisissä ja alisteisissa lauseissa esiintyvät samat mallit yhtä taajasti eikä alistussana vaikuttaa sivulauseen malliin.

Subjektin paikka lauseessa ja sen asema suhteessa predikaattiin määräytyy sen prototyypisyyden mukaan: prototyypinen subjekti edeltää verbiä, ja mitä kevyempi on subjekti, sitä lähemmäs lauseen alkua se sijoittuu. Apujäsenen asema riippuu sen tehtävästä lauseessa: kehysadverbiaali on lähes poikkeuksettomasti lauseen alussa, kevyt verbin määrite edeltää useimmiten pääsanaansa riippumatta lausetyypistä ja verbin lauseasemasta.

Venäjän kielessä esiintyy paljon lausemalleja. Itsenäisessä lauseessa esiintyy 25 mallia, jälkijohtolauseissa 8 ja sivulauseissa 16 mallia (ks. liite 7), joista keskimäärin 6 mallia esiintyy suhteellisen taajasti – vähintään 5:ssä prosentissa lauseita. Toisaalta lausemallien runsaus saattaa johtua tekstin emfaasista.

Mikäli saamiani tuloksia verrataan aikaisempien tutkimusten tuloksiin (Montto 1991), niissä on huomattava ero. Aineistossani suora malli on 63:ssa prosentissa lauseista (570:ssä lauseessa 900:sta lauseesta) ja käänteinen 37:ssä prosentissa. Riitta

Monton (1991: 94) mukaan SV-järjestys venäjässä on n. 78:ssa prosentissa tapauksista. Saamiin tuloksiin saattaisi vaikuttaa jälkijohtolauseiden liittäminen analyysiin, koska niiden malli on lähes poikkeuksettomasti käänteinen. Lopuissa lausetyypeissä suorat mallit ovat selvässä enemmistössä. Itsenäisissä lauseissa suora malli on 75:ssä prosentissa lauseista ja sivulauseissa 67:ssä prosentissa. Mikäli analyysiin liitettäisiin vain nämä lausetyypit, suorien mallien määräksi tulee n. 75 prosenttia, mikä vastaa Monton tuloksia paremmin.

Suomessa lausemalli riippuu lausetyypistä vähän. Vain jälkijohtolauseet poikkeavat esiintyvien mallien puolesta itsenäisistä ja alisteisista lauseista. Subjektin asema suhteessa predikaattiin riippuu sen ominaisuuksista ja verbin jälkeen joutuvat vain hyvin epäprototyyppiset subjektit. Kevyt abstrakti tai raskas, inhimillinen ja tuttu subjekti on todennäköisemmin verbin edessä. Näin suomennoksessa on huomattava suorien mallien ylivoima kaikissa lausetyypeissä. Aineiston 900:sta lauseesta suora malli on 756:ssa tapauksessa (84:ssä prosentissa) ja vain lopuissa lauseissa (144 lauseessa eli 16:ssa prosentissa) malli on käänteinen.

Suomen sanajärjestyksessä ei ole tiukkoja sääntöjä, vaan pikemmin lauseenjäsenillä on pyrkimys sijoittua tavanomaisille paikoilleen. Lauseen alkuun saattaa sijoittua kehysadverbiaali, jota seuraa subjekti. Subjektia seuraa verbi määritteineen. Tästä syystä suomennoksessa esiintyy vähemmän lausemalleja kuin alkuperäistekstissä: itsenäisissä lauseissa on 17, jälkijohtolauseissa 3 ja sivulauseissa 13 mallia, joista vain kolmen-neljän mallin esiintymistajuus on yli 5 prosenttia (ks. liite 11). Toisaalta tarpeen mukaan lauseenjäsenet voi sijoittaa ympärille. Näin verbin määritteet, joiden tavallisin paikka suomessa on pääsanansa jäljessä, käännettäessä saattavat säilyttää verbineteisen aseman.

Valitettavasti on vaikea verrata tuloksia Taelin (1988), Hakulisen (1980) ja Huumon (1995) tuloksiin, koska subjektittomat lauseet, jotka muodostavat Taelin aineistossa 19 prosenttia lauseista ja Huumon aineistossa n. 31 prosenttia, jätettiin tässä tutkimuksen ulkopuolelle. Toisaalta aikaisemmatkin tutkimukset osoittavat, että suora sanajärjestys on suomessa hallitseva. Taelin (1980: 8) mukaan SV-järjestys esiintyy 61:ssä prosentissa tapauksista ja VS-järjestys 16:ssa prosentissa. Aineistossani

vastaavasti 84:ssä prosentissa ja 16:ssa prosentissa tapauksista. Taajin suora malli SV(X) esiintyy 49:ssä prosentissa lauseista, taajin käänteinen malli XVS(X) 11:ssä prosentissa (Tael 1980:7); aineistossani vastaavasti 72:ssa prosentissa ja 13:ssa prosentissa tapauksista.

Virossa sanajärjestys riippuu olennaisesti lausetyypistä: itsenäisessä ja jälkijohtolauseessa on tiukka ns. V-2-sääntö, jonka mukaan verbi on lauseessa toisena, ja näissä lausetyypeissä säännön mukaisia lauseita on vastaavasti 74 prosenttia ja 100 prosenttia. Itsenäisissä lauseissa subjektin asema riippuu vain osittain sen ominaisuuksista. Mikäli lauseen alussa on jokin lauseenjäsen, vain hyvin prototyyppinen subjekti pystyy säilyttämään verbineteisen aseman. Jälkijohtolause rajoittaa sanajärjestyksen mahdollisuuksia enemmän: lauseen alussa on sitaatti, jota verbi seuraa välittömästi ja subjekti sijoittuu sen jälkeen ja lausemalli on käänteinen.

Vironnoksessakin esiintyy alkuperäistekstiä vähemmän malleja, ainakin itsenäisessä ja jälkijohtolauseissa (vastaavasti 15 ja 4), joista vain 3-4 käytetään yli 5:ssä prosentissa lauseista (ks. liite 15). Sivulauseissa V-2-säännön vaikutus on heikompi ja niissä esiintyy enemmän malleja. Malleja on 20, ja niistä taajasti esiintyy 4. Valtaosa sivulauseista on päälauseiden veroisia ja niiden sanajärjestys määräytyy päälauseessa pätevien sääntöjen mukaan; 73 prosenttia lauseista on V-2-säännön mukaisia. Sen sijaan verbioppuisia lauseita löytyi vain 15, ja ainakin osassa lauseita verbioppisuus ei johdu pelkästään sivulausetyypistä eikä konjuktioista, vaan tässä on kyseessä pikemmin useamman tekijän, kuten lauseen emfaasin, nominaalisten elementtien keveyden ym. yhteisvaikutus.

Mikäli verrataan tuloksiani aikaisempiin tutkimuksiin (Tael 1988, Höglund 1997) on huomattava, että ne poikkeavat ainakin jossain määrin. Aineistossani suorat mallit ovat selvässä enemmistössä: 900:sta käsitellystä lauseesta suora malli esiintyy 523:ssa tapauksessa, eli 58:ssa prosentissa. Sen sijaan käänteinen malli esiintyy vain 377:ssä tapauksessa (42:ssa prosentissa), vaikka Höglundin (1997: 45) mukaan suora ja käänteinen sanajärjestys ovat virossa yhtä tavallisia. Taajin suora malli SV(X) esiintyy aineistossani 488:ssa lauseessa (54:ssä prosentissa) mutta taajin käänteinen malli

XVS(X) 323:ssa lauseessa (36:ssa prosentissa), vaikka Taelin (1988:6) mukaan nämä mallit esiintyvät vironkielisessä tekstissä yhtä taajasti.

Virossa lauseen apujäsenen paikka on suhteellisen vapaa. Apujäsen, sekä kehysadverbiaali että verbin määrite, voi helposti päästä lauseen alkuun, mutta tässä tapauksessa verbi siirtyy subjektin eteen säilyttämään toista positiota ja seuraa määritettään välittömästi. Lauseen keskellä on vähän apujäseniä verbineteisessä asemassa, koska tässä tapauksessa verbi joutuisi toista positiota kauemmas.

Sõnade järjekord vene, soome ja eesti keeles Akunini romaani *Azazel* ja selle tõlgete põhjal. Kokkuvõte

Magistritöös käsitlen sõnade järjekorda lauses vene, soome ja eesti keeles. Sõnajärge on võimalik vaadelda kahel tasandil: süntaktilisel tasandil, kus on fookuses lause moodustajate, ehk subjekti, predikaadi ja selle laiendite paiknemine lauses, ning teatestruktuuri tasandil, kus sõnajärje all mõeldakse sõnast suuremate üksuste – teema ja reema järjestust.

Käesolevas töös on valitud süntaktiline lähenemisviis. Kõiges kolmes vaatlusaluses keeles on sõnajärg suhteliselt vaba. Teiselt poolt ei varieeru sõnajärg juhuslikult ning selle võimalusi piiravad lisaks lause teatestruktuurile süntaktiline raskus, tekstitüüp, lause fookus jne.

Töö eesmärgiks on kõrvutada sõnade järjestamist vene, eesti ja soome keeles ning leida selles ilmnevad sarnasusi ja erinevusi. Põhiliseks uurimisaspektiks on lause pealiikmed predikaat ja subjekt, mis moodustavad lause tuuma. Aga ka lause kõrvalliikmed võivad pääseda üsna kergelt nii pealiikmete ette kui nende vahele ning sellega mõjutada pealiikmete lauseasendit ja nende asendit teineteise suhtes. Sel põhjusel käsitlen ka neid kõrvalliikmed. Lause lõpus paiknevad kõrvalliikmed ei mõjuta oluliselt pealiikmete järjekorda ja lauseasendit ning sel põhjusel neid uurimusse ei kaasanud.

Uurimismaterjal on kogutud Boris Akunini venekeelsest romaanist *Азазель* (1998) ning selle soomekeelsest (*Azazelin salaliitto*, tõlkinud Anton Nikkilä) ja eestikeelsest tõlkest (*Azazel*, tõlkinud Jüri Ojamaa). Raamatust on valitud välja laused, mille struktuur ja lauseliikmete arv tõlkimisel ei muutunud. Selliseid lauseid leidis 900, neist 672 iseseisvat lauset (s.o. lihtlause, rindlause osalause, kõrvallausele eelnev pealause), 136 otsekõnele järgnevat saatelauset ja 92 kõrvallauset. Laused on kodeeritud nii, et S tähistab lause subjekti, V predikaati ja X lause kõrvalliiget.

Analüüsi käigus selgus, et vene, soome ja eesti keeles on sõnade järjestamisel nii sarnasusi kui ka erinevusi. Pealiikmete järjestuses ilmnevad neis keeltes sarnased

tendentsid — süntaktiliselt kerge, elusale ja tuttavale referendile viitav subjekt paikneb lause alguses, sellele järgneb predikaat koos laienditega. Sellised SVX-laused esinevad vene keeles kõige sagedamini ja säilivad samuti tõlkimisel.

Teised mallid esinevad vene keeles ja säilivad tõlkimisel harvemini. Lausetes toimuvad mõningad muudatused. Esiteks, predikaat, mis paikneb lähtekeeles üsna tihti lause alguses, nihkub mõlemas tõlkes teisele kohale. Teiseks, süntaktiliselt kerge verbi laiend, millele vene keeles on üsna loomulik eesasend põhisõna suhtes, nihkub mõlemas tõlkes põhisõna järele.

Mõningad muudatused toimuvad ainult ühes sihtkeeles. Soomekeelses tõlkes asendatakse lähtekeele pöördjärge otsejärjega, kui lause subjekt ei ole piisavalt ebaprototüüpne. Eesti keeles inverteeritud mallid säilivad palju paremini, kuid V2-reegli-vastased mallid asendatakse reeglikohasteks mallideks.

Vene keele sõnajärg sõltub väga olulisel määral lausetüübist: iseseisvates lausetes ja kõrvallausetes esinevad valdavalt otsesed mallid ja otsekõnele järgneva saatelause mall on väheste eranditega inverteeritud. Subjekti lauseasendit mõjutavad eeskätt selle omadused: süntaktiliselt kerge, elusale ja tuntud referendile viitav subjekt paikneb tavaliselt predikaadi ees. Lause kõrvalliikme asend sõltub selle funktsioonist ja omadustest: raamadverbiaal on lause alguses, süntaktiliselt kerge verbi laiend (sagedamini viisimäärus ja objekt) eelned põhisõnale sõltumata lausetüübist ja põhisõna, s.o. verbi, asendist.

Soome keeles on lausemalli sõltuvus lausetüübist märgatavalt nõrgem. Subjekti asend lauses sõltub vaid selle omadustest ning verbi järele sattuvad vaid väga ebaprototüüpsed subjektid — süntaktiliselt rasked, uuele, elutule referendile viitavad. Soomekeelses tõlkes on märgatav otsejärje ülekaal igas lausetüübis (900 lausest otsejärg on 756 lauses).

Soome keele sõnajärjes ei ole rangeid reegleid, lauseliikmetel on pigem tendents asetseda lauses harilikel kohtadel: lause alguses on raamadverbiaal, kui selline on olemas, sellele järgneb subjekt, subjektile järgneb predikaat laienditega. Kuid selleks et säilitada originaallause malli, lauseliikmed võivad nihkuda ka oma harilikest kohtadest.

Näiteks süntaktiliselt kerged verbi laiendid võivad säilitada ka soomekeelses tõlkes lähtekeelele iseloomuliku eesasendi põhisõna suhtes.

Eesti keele sõnajärg sõltub väga olulisel määral lausetüübist. Iseseisva lause ja otsekõnele järgneva saatelause sõnajärge valitseb range V2-reegel, mille järgi iseseisvas jaatavas väitlauseis öeldisverb paikneb teisel kohal (EKK: 525). Seetõttu sõltub neis lausetüüpides subjekti asend üsna vähe selle omadustest. Kui lause algusesse on topikaliseeritud mingi kõrvalliige, vaid väga prototüüpne subjekt (personaalpronoomen) suudab säilitada asendi predikaadi ees.

Kõrvallauseis V2-reegli mõju on nõrgem, kuid selles materjalis järgib ikkagi enamik kõrvallauseid (73 %) V2-reeglit. Teiselt poolt, leidub siin üsna vähe verbilõpulisel malle (15 lauset), mis on üsna tavalised, mõnede uurijate järgi ainuvõimalikud, teatud tüüpi kõrvallauseis, nt. restriktiivsetes relatiivlauseis. On võimalik, et enamik siin käsitletud kõrvallauseid on pealause kallakuga ja nende sõnajärjes kehtivad pealause reeglid.

Lause kõrvalliikme asend lauses on eesti keeles suhteliselt vaba. Lause alguses võivad asetseda mitte ainult raamadverbiaalid vaid ka verbi laiendid. Teiselt poolt mõjutab kõrvalliikme topikaliseerimine subjekti asendit, kuna verb järgneb sellisele kõrvalliikmele vahetult. Lause keskel on üsna vähe kõrvalliikmeid verbielses positsioonis, kuna sel juhul verb oleks sattunud teisest positsioonist kaugemale.

Keeruline on võrrelda käesoleva töö tulemusi varasemate sarnaste tööde tulemustega (Tael 1988, Huumo 1995a, Höglund 1997), kuna subjektita laused, mis moodustavad teistel uurijatel üsna arvestatava osa, nt. Huumo töös (1995a) on selliseid lauseid 31% , on siin jäetud uurimusest välja, mis mõjutab kindlasti lõpptulemust.

Kokkuvõtteks võiks öelda, et saadud tulemused ei ole absoluutsed ning neid mõjutab väga oluliselt nii lähtekeele kui ka teose valik. Selles töös on lähtekeeleks valitud vene keel, kus ilukirjandusliku teksti sõnajärjele on iseloomulik teatud afektiivsus ning üsna sagedased kõrvalekalded neutraalsetest sõnajärje mallidest.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Акунин, Борис. 2002 Азазель. Москва: Захаров.

Akunin, Boriss. 2001 Asaselin salaliitto. Suomentanut Anton Nikkilä. Helsinki: WSOY.

Akunin, Boris. 2003 Azazel. Eesti keelde tõlkinud Jüri Ojamaa. Tallinn: Tänapäev.

Kirjallisuus

Abašina = Абашина, В., Н. 1978. Некоторые наблюдения над порядком слов в придаточных частях изъяснительных предложений. – *Синтаксис сложного предложения*. Калинин: Калининский государственный университет, s. 3–9.

Belošarkova = Белошапкова, В., А. 1997. Современный русский язык. Издание третье, исправленное и дополненное. Москва: Азбуковник.

Bulõnina ут. = Булынина, Зоя, Жиглявский, Александр, Пиринен, Хелена 1977. К вопросу о порядке слов в русском повествовательном предложении. – *Aspekti 1/1979*. Toim. Aila Laamanen. Helsinki, s. 73–78.

Ehala, Martin 2001. Eesti keele baassõnajärjest. – *Keele kannul. Pühendusteos Mati Erealti 60. sünnipäevaks*. Toim. Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised, s. 24–41.

EKG II = Erealt, Mati, Kasik, Reet, Metslang, Helle, Rajandi, Henno, Ross, Kristiina, Saari, Henn, Tael, Kaja, Vare, Silvi 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKK = Erealt, Mati, Erealt, Tiiu, Ross, Kristiina 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, lisatud trkk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Enkvist, Nils, Erik 1975. Tekstilingvistiikan peruskäsitteitä. Helsinki: Gaudeamus.

Erealt, Mati 2003. Eesti keele uurimise analüüs. Süntaks. – *Emakeele Seltsi aastaraamat 48 (2002)*. Toim. Mati Erealt. Tallinn: Emakeele Selts, s. 63–97.

- Galkina-Fedortšuk ym. = Галкина-Федорук, Е., М., Горшкова, К., В., Шанский, Н., М. 2009. Современный русский язык : синтаксис : учебное пособие для педагогических институтов. II. Издание второе. Москва : URSS.
- Gasparov = Гаспаров, Б., М. 1996. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования. Москва: Новое литературное обозрение.
- Hakulinen, Auli, Karlsson, Fred 1979. Nykysuomen lauseoppia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Jyväskylä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hakulinen ym. = Hakulinen, Auli, Karlsson, Fred, Vilkuna, Maria 1980. Suomen tekstilauseiden piirteitä : kvantitatiivinen tutkimus : suomen kielen kvantitatiivista tekstisyntaksia -projektin loppuraportti. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hakulinen, Auli, Leino, Pentti 1983. Nykysuomen rakenne ja kehitys. 1. Näkökulma kielen rakenteisiin. Helsinki: SKS.
- Hakulinen, Lauri 1949. Sanajärjestyksemme tutkittavuudessa. *Virittäjä* 4, s. 346–349.
- Helasvuo, Marja-Liisa 2001. Syntax in the making: the emergence of syntactic units in Finnish conversation. *Studies in Discourse and Grammar* 9. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Helasvuo, Marja-Liisa, Huomo, Tuomas 2010. Mikä subjekti on? *Virittäjä* 2, s. 165–195.
- Help, Toomas 1996. ”Free” word order: Finnish vs. Estonian and Hungarian. *Linguistica Uralica* 1, s. 21–30.
- Holman Eugene 1975. Teema/reema-rakenne ja suomen kielen sanajärjestys. *Virittäjä* 3, s. 279–287.
- Huomo, Tuomas 1993. Suomen ja viron kontrastiivista sanajärjestysvertailua. – *Studia Comparativa Linguarum Orbis Maris Baltici* 1. Tulkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. Toim. Valma Yli-Vakkuri. Turun yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja. Turku 1993, s. 97–159.
- Huomo, Tuomas 1994a. Kontrastiivinen tutkimus suomen ja viron sanajärjestyksestä. Lisensiaatintutkielma Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksella.
- Huomo, Tuomas 1994b. Näkökulmia suomen ja viron sanajärjestyseroihin. – *Lähivertailuja* 8. *Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari Hailuodossa* 7.-

- 9.5.1994. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 40. Oulu, s. 21–39.
- Huumo, Tuomas 1994c. Suomen sanajärjestys diskurssipragmatiikan näkökulmasta. Review on Maria Vilkuna: Free Word Order in Finnish. *Virittäjä* 98:3, s. 460–471.
- Huumo, Tuomas 1995a. On the position of subject in Finnish and Estonian. – *XXI kielitieteen päivät Oulussa. 6.-7.5.1994*. Toim. Riitta Kataja, Kristiina Suikkari. Oulu: Oulun yliopisto, s. 79–87.
- Huumo, Tuomas 1995b. Remarks on the Functions of Word Order in Finnish and Estonian. – *Congressus Octavus Internationalis Fenno-Ugristarum*. Toim. Heikki Leskinen, Maticsak Sándor, Tõnu Seilenthal. Jyväskylä 10.- 15.8.1995. Pars IV. Jyväskylä: Moderatores, s. 47–51.
- Huumo, Tuomas, Perko, Jari 1993a. Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana. *Virittäjä* 3, s. 380–399.
- Huumo, Tuomas, Perko, Jari 1993b. Suomen eksistentiaalilauseen informaattiorakenne. – *Systeemi ja poikkeama. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14.5.1993*. Turku: Turun yliopisto, 194–206.
- Höglund, Kirsi 1997. Kontrastiivinen sanajärjestysanalyysi ruotsin- ja vironkielisistä adverbialauseista päälauseissa. – *Runon silta – kielen silta*. Toim. Helena Sulkala, Heli Laanekask. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 7. Oulu, s. 33–63.
- Ikola ym. = Alhoniemi, Alho, Ikola, Osmo, Rintala, Päivi, Tuominen, Leena 1983. Nykysuomen käsikirja. Seitsemäs tarkistettu painos. Espoo: Weilin+Göös
- ISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta, Alho, Irja 2004. Iso suomen kielioppi. Helsinki: SKS.
- Itkonen, Terho 1985. Kieliopas. Kolmas painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kaivapalu, Annekatrin 2005. Mõnede eesti sõnajärjemallide psühholingvistilisest reaalsusest. – *Eesti rakenduslingvistika ühingu aastaraamat*. Toim. Maria-Maren Sepper. Tallinn: Eesti rakenduslingvistika Ühing, s. 103–119.
- Karjalainen, Ilkka 1998. Suomi ja viro erilaisten sanajärjestystypologioiden, erityisesti Hawkinsin performanssiteorian kannalta. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos.

- Kettunen, Lauri 1920. Soome keele õpperaamat. Tallinn: Rahvaülikool.
- Kostandi = Костанди, Елизавета 1996. Коммуникативная структура предложения и текста в русском и эстонском языках. – *Emakeel ja teised keeled II. 18.-20. oktoober 1996. konverentsi ettekanded*. Toim. Raili Pool. Tartu: Tartu ülikool, s. 165–173.
- Kostandi = Костанди, Елизавета 2000. Некоторые особенности социокоммуникативной обусловленности порядка слов. – *Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. Новая серия. III. Язык диаспоры: проблемы и перспективы*. Ред. Ирина Кюльмоя. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, s. 187–194.
- Kostandi = Костанди, Елизавета 2002. Синтаксические особенности перевода. – *Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. Новая серия. VI. Проблемы языка диаспоры*. Ред. Ирина Кюльмоя. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, s. 124–134.
- Kostandi, Jelizaveta 2004. Keelte vastastikuse mõju süntaktiline aspekt. – *Emakeel ja teised keeled. IV (13.-14. novembril 2003 Tartu Ülikoolis toimunud rahvusvahelise konverentsi ettekanded)*. Toim. Birute Klaas, Silvi Tenjes. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, s. 76–83.
- Kovtunova = Ковтунова, И., И. 1976. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения. Москва: Просвещение.
- Kovtunova = Ковтунова, И., И. 2002. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения. Издание второе. Москва: Эдиториал УРСС.
- Krõlova, Navgonina, = Крылова, О., А., Хавронина, С., А. 1984. Порядок слов в русском языке. Издание второе, исправленное и дополненное. Москва: Русский язык.
- Külmoja, Irina 2003. Eesti ja vene keele kontrastiivsest uurimisest. – *Emakeele Seltsi aastaraamat 49 (2003)*. Toim. Mati Ereht, Maria-Maren Sepper. Tallinn: Emakeele Selts, s. 173–190.
- Lehtinen, Tapani 1992. Suomen ja viron verbioppuisista sivulauseista. – *Nordens Språk i Baltikum. Pohjoismaiden kielet Baltiassa. Baltian maiden yliopistojen*

- pohjoismaisten kielten opettajien kokous, Riika 26.-30.11.1991.* Nordisk språksekretariats rapporter 18, Oslo, s. 70–82.
- Lindén, Eeva 1951. Suomen kielen sanajärjestyksestä. *Virittäjä* 2, s. 234–331
- Lindström, Liina 2005. Finiitverbi asend lauses. Sõnajärg ja seda mõjutavad tegurid suulises eesti keeles. *Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis* 16. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Maasik, Tiina 1982. Soome keelest eesti keelde tõlkimise süntaktilisi probleeme. Diplomitöö. Tartu ülikooli soome-ugri keelte kateeder.
- Matihaldi, Hilikka-Liisa 1982. Nykysuomen rakenne II. Lauseoppi. Oulu: Oulun yliopisto.
- Montto, Riitta 1991. Venäjän ja suomen sanajärjestys vertailtuna Gogolin Päälystakki – novellin ja sen eriaikaisten suomennosten pohjalla. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Metslang, Helena, Matsak, Erika 2005. Kesksete lausekomponentide järjestus õppijakeeles: arvutianalüüsi katse. – *Eesti rakenduslingvistika ühingu aastaraamat*. Toim. Maria-Maren Sepper. Tallinn: Eesti rakenduslingvistika Ühing, s. 175–192.
- Mölder, August 1967. Eesti ja vene keele kõrvutav grammatika. Tallinn: Valgus.
- Nikunlassi, Ahti 1993. Об обучении финнов порядку слов в русском языке. – *Aspekti* 1993. Toim. Marja Soininen-Laitila. Helsinki, s. 55–68.
- Ojanen, Muusa 1979. Kieltoisanan paikasta venäjässä ja suomessa. – *Aspekti* 2/1979. Toim. Aila Laamanen. Helsinki, s. 50–53.
- Palander, Marjatta 1995. Puhe- ja kirjakielen sanajärjestyseroja. *Virittäjä* 3, s. 235–253.
- Penttilä, Aarne 1963. Suomen kielioppi. Porvoo: WSOY
- Päll ym. = Палль, Эдуард, Тотсель, Элиза, Тукумцев, Гвидон 1962. Сопоставительная грамматика эстонского и русского языка. Таллинн: Валгус.
- Rasporov = Распопов, И, П. 1961. Актуальное членение предложения. Уфа
- Raitio, Päivi 1999. Virolaisten suomenopettajien sanajärjestysongelmat suomenkielisissä kirjoituksissa. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Rommel, Nikolai 1958. Eesti keele sõnajärjestuse küsimusi. *Keel ja Kirjandus* 9-10, s. 543–555, 610-619.

- Rommel, Nikolai 1963. Sõnajärjestus eesti keeles. – *Eesti keele süntaksi küsimusi. Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused VIII*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, s. 216–389.
- Rima, Larissa 2003. Инверсионный порядок сказуемого и подлежащего в финском языке. Pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopiston venäjän kielen ja kirjallisuuden laitos.
- Saarimaa, Eemil, Arvi 1951. Sanajärjestyksestä ja painotuksesta. *Virittäjä* 2, s. 331–334
- Sahkai, Heete 1999. Eesti verbifraasi sõnajärg. *Keel ja Kirjandus* 1, s. 24–32.
- Siro, Paavo 1964. Suomen kielen lauseoppi. Helsinki: Tietosanakirja.
- Šanski = Н. М. Шанский (ред.) 1988. Современный русский литературный язык. Ленинград: Просвещение.
- Štšadneva = Щаднева, В., П. 2001. К вопросу о функциях порядка слов в русском языке. – *Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. V. Новая серия. Русский язык: система и функционирование*. Изд. Ирина Кюльмоя. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, s. 165–175.
- Štšadneva = Щаднева, В., П. 2002. О «свободном» порядке слов в русском языке. – *Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. VIII. Новая серия. Языковые функции: семантика, синтактика, прагматика*. Изд. Ирина Кюльмоя. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, s. 306–321.
- Štšadneva, Valentina, Vellearu, Vello 2002. Nimisõnafraaside sõnajärjest eesti ja vene keeles. – *Emakeel ja teised keeled. III: 19.-20. novembril 2001 toimunud rahvusvahelise konverentsi ettekanded*. Toim. Liina Lindström, Oksana Palikova. Tartu: Tartu Ülikool. s. 221–230.
- Švedova um. = Шведова, Н., Я., Аругюнова, Н., Д., Бондарко, А., В., Иванов, В., В., Лопатин, В., В., Улуханов, И., С., Филин, Ф., П. 1980. Русская грамматика, II часть. Синтаксис. Москва: Наука.
- Tael, Kaja 1988. Sõnajärjemallid eesti keeles (võrrelduna soome keelega). Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Tael, Kaja 1990. An approach to Word Order Problems in Estonian. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia.

- Uuspõld, Ellen 1983. Sanajärjestyksestä viron ja suomen kielteisessä lauseessa. – *Suomalais- virolainen virheanalyysiseminaari Summasaarella 18. ja 19. toukokuussa 1983*. Toim. Valma Yli-Vakkuri, Hannu Remes. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 10. Tampere. s. 20–24.
- Valgina = Валгина, Н., С. 1991. Вопросы строения предложения. Москва: Высшая школа.
- Valgina ym. = Валгина, Н., С., Розенталь, Д., Э., Фомина, М., И. 1987. Современный русский язык: учебник для высших учебных заведений. Издание пятое, переработанное. Москва: Высшая школа.
- Vehmas-Lehto, Inkeri, Rodima, Aino 1984. К вопросу о порядке слов в русском и финском языках. – *Studia Slavica Finlandesia I*. Toim. Valdemar Melanko. Helsinki: Neuvostoliitto-instituutti, s. 196–220.
- Vilkuna, Maria 1989. Free word order in Finnish. Its syntax and discourse functions. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia*. Helsinki.
- Vilkuna, Maria 1996. Suomen lauseopin perusteet. Toinen, korjattu painos. Helsinki: Edita.
- Уокоуама=Йокояма, О., Б. 2005. Когнитивная модель дискурса и русский порядок слов. Москва: Языки славянской культуры.
- Zolotova = Золотова, Г., А. 1973. Очерк функционального синтаксиса современного русского языка. Москва: Наука.

Liitteet

LIITE 1. Venäjän itsenäisten lauseiden suomenkieliset vastineet.

Suomi Venäjä	SV	SVX	SVXX	SVXXX	SVXXXX	XSV	XSVX	XSVXX	XSVXXX	SXVXX	XVS	XVSX	XXVS	XVXS	XXXVS	XXVXS	VS
SV	63																
SVX		143									1						
SVXX			74														
SVXXX				6													
SVXXXX					1												
XSV		8				15											
XSVX			9				25					1					
XSVXX				1				8									
SXV		61															
SXVX			62				1										
SXVXX				9						1							
XSXV			1				8										
XSXVX								3									
XSXVXX									1								
SXXV			4														
XXSVX				1													
XVS		19									83						
XVSX			1				3										
XVSXX								1									
XXVS			3				2						19	10			
XXXVS															1	2	
XVXS			1										1				
VS	6																3
VXS		3															
VSX		7															

LIITE 2. Venäjän itsenäisten lauseiden vironkieliset vastineet.

Viro \ Venäjä	SV	SVX	SVXX	SVXXX	SVXXXX	XSV	SXV	XSXV	XVS	XV SX	XV SXX	XV SXXX	XV XS	XV XSX	VS
SV	63														
SVX		143							1						
SVXX			74												
SVXXX				6											
SVXXXX					1										
XSV		3				12			8						
XSVX			2							33					
XSVXX				1							8				
SXV		58					3								
SXVX			58							5					
SXVXX				10											
XSXV								1		8					
XSXVX											3				
XSXVXX												1			
SXXV			4												
XXSVX											1				
XVS		3							99						
XV SX			1							3					
XV SXX											1				
XXVS										2			32		
XXXVS														3	
XV XS			1										1		
VS	5														4
VXS		3													
V SX		7													

LIITE 3. Venäjän jälkijohtolauseiden suomenkieliset vastineet.

Venäjä \ Suomi	XSVXX	XVS	XV SX	XVXS	XXVS	XXV SX	XXVXS	XXXVS
XSV		22						
XSVX			15	10	67			
XSVXX	1					10	2	2
XVS		7						

LIITE 4. Venäjän jälkijohtolauseiden vironkieliset vastineet.

Venäjä \ Viro	XSVXX	XVS	XV SX	XVXS	XXVS	XXV SX	XXVXS	XXXVS
XVS		29						
XV SX			15	6	67			
XVSXX	1					10	2	2
XVXS				4				

LIITE 5. Venäjän alisteisten lauseiden suomenkieliset vastineet.

Venäjä \ Suomi	SV	SVX	SVXX	XSV	XSVX	XSVXX	SXV	SXVX	SXVXX	XVS	XV SX	XVXS	XVXXX	XXVS	VS	V SX
SV	3														3	
SVX		25		1			4			4						2
SVXX			9		2			5								
SVXXX						2			3							
XSV										1						
XSVX					5						1	1		2		
XSVXX													1			
SXV										1						
SXVX														1		
XVS		1		1						11						
XV SX														1		
XXVS														1		
V SX				1												

LIITE 6. Venäjän alisteisten lauseiden vironkieliset vastineet.

Venäjä \ Viro	SV	SVX	SVXX	XSV	XSVX	XSVXX	SXV	SXVX	SXVXX	XVS	XV SX	XVXS	XVXXS	XXVS	VS	V SX
SV	3														1	
SVX		22		1			2			2						2
SVXX			9					2								
SVXXX									1							
XSVX					1							1				
SXV		4					2			2						
SXVX								1								
SXVXX									1							
XSV					5											
SXXV								1								
SXXXV									1							
XVS				1						13						
XV SX											1			1		
XV SX X						2										
XVXS															3	
XVXXS													1			
XXVS															1	
VS																2
V SX				1												
V SX X					1			1								

LIITE 7. Mallien esiintymistajuus eri lausetyypeissä venäjän kielessä.

Malli	Itsenäinen lause		Jälkijohtolause		Alisteinen lause	
SV	63	9,4 %			3	3,3 %
SVX	144	21,4			26	28,3 %
SVXX	74	11 %			9	9,7 %
SVXXX	6	0,9 %				
SVXXXX	1	0,1 %				
XSV	23	3,4 %			3	3,3 %
XSVX	35	5,2 %			7	7,6 %
XSVXX	9	1,4 %	1	0,7 %	2	2,2 %
XSXVXX						
XXSVX	1	0,1 %				
SXV	61	9,1 %			4	4,3 %
SXVX	63	9,4 %			5	5,4 %
SXVXX	10	1,5 %			3	3,3 %
XSXV	9	1,4 %				
XSXVX	3	0,4 %				
XSXVXX	1	0,1 %				
SXXV	4	0,6 %				
XVS	102	15,2 %	29	21,3 %	17	18,5 %
XVSX	4	0,6 %	15	11 %	1	1,1 %
XVSXX	1	0,1 %				
XXVS	34	5,1 %	67	49,3 %	5	5,4 %
XXVSX			10	7,4 %		
XXXVS	3	0,4 %	2	1,5 %		
XVXS	2	0,3 %	10	7,4 %	1	1,1 %
XVXXS					1	1,1 %
XXVXS			2	1,5 %		
VS	9	1,4 %			3	3,3 %
VSX	7	1 %			2	2,2 %
VXS	3	0,4 %				
Yhdessä	672	99,9 %	136	100 %	92	100 %

LIITE 8. Itsenäisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain venäjässä.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
SV(X)	183	63,5%	105	36,5%	234	81,2 %	54	18,8 %	218	75,7 %	49	17,0 %	13	4,5 %	288
SXV(X)	86	64,2%	48	35,2%	106	79,1 %	28	20,9 %	105	78,4 %	14	10,4 %	12	9 %	134
XSV(X)	37	55,2%	30	44,8%	56	83,6 %	11	16,4 %	59	88,1 %	3	4,5 %	5	7,5 %	67
XSXV(X)	6	46,2%	7	53,8%	13	100 %			13	100 %					13
SXXV	2	50 %	2	50 %	4	100 %			4	100 %					4
XXSVX	1	100 %			1	100 %			1	100 %					1
SV-lauseet	315	62,1%	192	37,9%	414	81,7 %	93	18,3 %	400	78,9 %	66	13 %	30	5,9 %	507
XVS(X)	21	19,6%	86	80,4%	57	53,3 %	50	46,7 %	31	29 %	19	17,8%	48	44,9%	107
XX(X)VS	6	16,2%	31	83,8%	14	37,8 %	23	62,2 %	4	10,8%	4	10,8%	26	70,3%	37
XVXS			2	100 %	2	100 %			1	50%			1	50%	2
VS-lauseet	27	18,5%	119	81,5%	73	50 %	73	50 %	36	24,7%	23	15,8%	75	51,3%	146
VS (X), VXS	12	63,2%	7	36,8%	11	57,9 %	8	42,1 %	9	47,3%	4	21,1%	6	31,6%	19

LIITE 9. Jälkijohtolauseen subjektin ominaisuudet mallettain venäjässä.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
XSVXX			1	100 %	1	100 %			1	100 %					1
SV-lauseet			1	100 %	1	100 %			1	100 %					1
XVS(X)	20	45,5%	24	54,5 %	44	100 %			37	84,1 %	1	2,3 %	5	11,4 %	44
XXVS(X)	52	65,8%	27	34,2 %	79	100 %			79	100 %					79
XVXS	3	30 %	7	70 %	10	100 %			10	100 %					10
XXVXS	1	50 %	1	50 %	2	100 %			2	100 %					2
VS-lauseet	76	56,3%	59	43,7 %	135	100 %			128	94,8 %	1	0,7 %	5	3,7 %	135

LIITE 10. Alisteisen lauseen subjektin ominaisuudet malleittan venäjässä.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
SV(X)	21	55,3 %	17	44,8 %	26	68,4 %	12	31,6 %	32	84,2 %	3	7,9 %	1	2,6 %	38
SXV(X)	7	58,3 %	5	41,7 %	11	91,7 %	1	8,3 %	7	58,3 %			4	33,3 %	12
XSV(X)	7	58,3 %	5	41,7 %	10	83,3 %	2	16,2 %	12	100 %					12
SV-lauseet	35	56,5 %	27	43,5 %	47	75,8 %	15	24,2 %	51	82,3 %	4	6,5 %	5	8,1 %	62
XVS(X)	5	27,8 %	13	72,2 %	8	44,4 %	10	55,6 %	8	44,4 %	5	27,8 %	4	22,2 %	18
XXVS			5	100 %	2	40 %	3	60 %	2	40 %	1	20 %	2	40 %	5
XVXS			1	100 %	1	100 %			1	100 %					1
XVXXS			1	100 %	1	100 %							1	100 %	1
VS-lauseet	5	20 %	20	80 %	12	48 %	13	52 %	11	44 %	6	24 %	7	28 %	25
VS, VSX	4	80 %	1	20 %	3	60 %	2	40 %	3	60 %			2	40 %	5

LIITE 11. Mallien esiintymistajuuksia eri lausetyypeissä suomen kielessä.

Malli	Itsenäinen lause		Jälkijohtolause		Alisteininen lause	
SV	69	10,3 %			6	6,5 %
SVX	241	35,9 %			36	39,1 %
SVXX	155	23,1 %			16	17,4 %
SVXXX	17	2,6 %			5	5,4 %
SVXXXX	1	0,1 %				
XSV	15	2,2 %	22	16,2 %	1	1,1 %
XSVX	39	5,8 %	92	67,6 %	9	9,8 %
XSVXX	12	1,8 %	15	11 %	1	1,1 %
XSVXXX	1	0,1 %				
SXV					1	1,1 %
SXVXX	1	0,1 %				
XSXV					1	1,1 %
XVS	84	12,5 %	7	5,1 %	13	14,1 %
XVSX	1	0,1 %			1	1,1 %
XXVS	20	3 %			1	1,1 %
XXXVS	1	0,1 %				
XVXS	10	1,5 %				
XXVXS	2	0,3 %				
VS	3	0,4 %				
VSX					1	1,1 %
Yhdessä	672	99,9 %	136	99,9 %	92	100 %

LIITE 12. Itsenäisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain suomessa.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
SV(X)	302	62,5%	181	37,5%	389	80,5 %	94	19,5%	366	75,8 %	71	14,7 %	33	6,8 %	483
SXVXX			1	100 %			1	100 %			1	100 %			1
XSV(X)	42	62,7%	25	37,3%	58	86,6 %	9	13,4%	59	88,1 %	3	4,5 %	5	7,5 %	67
SV-lauseet	344	62,4%	207	37,6%	447	81,1 %	104	18,9%	425	77,1 %	75	13,6 %	38	6,9 %	551
XVS(X)	15	17,6%	70	82,4%	38	44,7 %	47	55,3%	18	21,1 %	14	16,5 %	46	54,1%	85
XX(X)VS	3	14,3%	18	85,7%	8	38,1 %	13	61,9%	2	9,5 %	1	4,8 %	17	81 %	21
XVXS			10	100 %	3	20 %	7	70 %			3	30 %	5	50 %	10
XXVXS			2	100 %	1	50 %	1	50 %					2	100 %	2
VS			3	100 %	1		2						3	100 %	3
VS-lauseet	18	14,9%	103	85,1%	51	42,1 %	70	57,9%	20	16,5 %	18	14,9 %	73	60,3%	121

LIITE 13. Jälkijohtolauseen subjektin ominaisuudet mallettain suomessa.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
XSV, XSV(X)	79	61,2 %	50	38,8 %	129	100 %			122	94,5 %	1	0,8 %	4	3,1 %	129
SV-lauseet	79	61,2 %	50	38,8 %	129	100 %			122	94,5 %	1	0,8 %	4	3,1 %	129
XVS			7	100 %	7	100 %			6	85,7 %			1	14,3 %	7
VS-lauseet			7	100 %	7	100 %			6	85,7 %			1	14,3 %	7

LIITE 14. Alisteisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain suomessa.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
SV(X)	38	60,3 %	25	39,7 %	46	73 %	17	27,0 %	47	74,6 %	7	11,1 %	7	11,1 %	63
SXV(X)			1	100 %			1	100 %	1	100 %					1
XSV(X)	5	45,5 %	6	54,5 %	7	63,6 %	4	36,4 %	10	91 %			1	9 %	11
XSXV			1	100 %			1	100 %	1	100 %					1
SV-lauseet	43	56,6 %	33	43,4 %	53	69,7 %	23	30,3 %	59	77,6 %	7	9,2 %	8	10,5 %	76
XVS(X)	2	14,3 %	12	85,7 %	8	57,1 %	6	42,9 %	5	35,7 %	2	14,3 %	5	35,7 %	14
XXVS			1	100 %			1	100 %					1	100 %	1
VS-lauseet	2	13,3 %	13	86,7 %	8	53,3 %	7	46,7 %	5	33,3 %	2	13,3 %	6	40 %	15
VSX	1	100 %			1	100 %			1	100 %					1

LIITE 15. Mallien esiintymistajuuksia eri lausetyypeissä viron kielessä.

Malli	Itsenäinen lause		Jälkijohtolause		Alisteinen lause	
SV	68	10,1 %			4	4,3 %
SVX	217	32,3 %			29	31,5 %
SVXX	140	20,8 %			11	12 %
SVXXX	17	2,6 %			1	1,1 %
SVXXXX	1	0,1 %				
XSV	12	1,8 %				
XSVX					2	2,2 %
SXV	3	0,4 %			8	8,7 %
SXVX					1	1,1 %
SXVXX					1	1,1 %
XSXV	1	0,1 %			5	5,4 %
SXXV					1	1,1 %
SXXXV					1	1,1 %
XVS	108	16,1 %	29	21,3 %	14	15,1 %
XVSX	51	7,6 %	88	64,7 %	2	2,2 %
XVSXX	13	2 %	15	11 %	2	2,2 %
XVSXXX	1	0,1 %				
XXVS					1	1,1 %
XVXS	33	4,9 %	4	3 %	3	3,3 %
XVXXS	3	0,4 %			1	1,1 %
VS	4	0,6 %			2	2,2 %
VSX					1	1,1 %
VSXX					2	2,2 %
Yhdessä	672	99,9 %	136	100 %	92	100,1 %

LIITE 16. Itsenäisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain virossa.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
SV(X)	282	63,7%	161	36,3 %	358	80,8 %	85	19,2 %	340	76,7 %	64	14,4 %	28	6,3 %	443
SXV(X)	3	100 %			2	66,7 %	1	33,3 %	1	33,3 %	2	66,7 %			3
XSV(X)	12	100 %			12	100 %			12	100 %					12
XSXV			1	100 %	1	100 %			1	100 %					1
SV-lauseet	297	64,7%	162	35,3 %	373	81,3 %	86	18,7 %	354	77,1 %	66	14,4 %	28	6,1 %	459
XVS(XX)	56	32,4%	117	67,6 %	111	64,2 %	62	35,8 %	88	50,9 %	23	13,3 %	53	30,6 %	173
XVXS	5	15,2%	28	84,8 %	12	36,4 %	21	63,6 %	3	9,1 %	4	12,1 %	23	69,7 %	33
XVXXS	3	100 %			1	33,3 %	2	66,7%					3	100 %	3
VS			4	100 %	1	25 %	3	75,%					4	100 %	4
VS-lauseet	64	30 %	149	70 %	125	58,7 %	88	41,3 %	91	42,7 %	27	12,7 %	83	39 %	213

LIITE 17. Jälkijohtolauseen subjektin ominaisuudet mallettain virossa.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
XVS(X)	80	60,6 %	52	39,4 %	132	100%			124	94 %	1	0,8%	5	3,8 %	132
XXVS	2	50 %	2	50 %	4	100%			4	100 %					4
VS-lauseet	82	60,3 %	54	39,7 %	136	100 %			128	94,1 %	2	1,5 %	5	3,7 %	136

LIITE 18. Alisteisen lauseen subjektin ominaisuudet mallettain virossa.

Mallit	Subjektin kompleksisuus				Subjektin referentin elollisuus				Subjektin referentin tunnettuus						Yhdessä
	Kevyt		Raskas		Inhimillinen		Ei-inhimillin.		Mainittu		Implikoitu		Uusi		
SV(X)	21	46,7 %	24	53,3 %	33	73,3 %	12	26,7 %	33	73,3 %	7	15,6 %	3	6,7 %	45
SXV(X)	9	90 %	1	10 %	7	70 %	3	30 %	8	80 %			2	20 %	10
XSV(X)			2	100 %	2	100 %			2	100 %					2
XSXV	4	80 %	1	20,0 %	3	60 %	2	40 %	5	100 %					5
SXX(X)V	2	100 %			2	100 %			2	100 %					2
SV-lauseet	36	56,3 %	28	43,7 %	47	73,4 %	17	26,6 %	50	78,1 %	7	10,9 %	5	7,8 %	64
XVS(X)	5	27,8 %	13	72,2 %	10	55,6 %	8	44,4 %	11	61,1 %	2	11,1 %	4	22,2 %	18
XXVS			1	100 %			1	100 %	1	100 %					1
XVXS			3	100 %	1	33,3 %	2	66,7 %					2	66,7 %	3
XVXXS			1	100 %	1	100 %							1	100 %	1
VS	1	50 %	1	50 %			2	100 %					2	100 %	2
VS-lauseet	6	24 %	19	76 %	12	48 %	13	52 %	12	48 %	2	8 %	9	36 %	25
VSX, VSXX	2	66,7 %	1	33,3 %	3	100 %			3	100 %					3